

ANTIQUITATES
ITALICAE
MEDIÆVI,
SIVE
DISSERTATIONES

De Moribus, Ritibus, Religione, Regimine, Magistratibus, Legibus, Studiis
Literarum, Artibus, Lingua, Militia, Nummis, Principibus, Libertate,
Servitute, Foederibus, aliisque faciem & mores Italici Populi referenti-
bus post declinationem Rom. Imp. Ad Annum usque MD.

OMNIA ILLUSTRANTUR ET CONFIRMANTUR

INGENTI COPIA DIPLOMATUM
ET CHARTARUM VETERUM

Nunc primùm ex Archivis Italiae depromptarum,

ADDITIS ETIAM

NUMMIS, CHRONICIS, ALIISQUE MONUMENTIS
NUNQUAM ANTEA EDITIS.

AUCTORE

LUDOVICO ANTONIO MURATORIO

SERENISSIMI DUCIS MUTINAE

BIBLIOTHECAE PRAEFECTO.

Arretino Seminario & Collegio Ecclesiasticorum Castilionensi Episcopalibus

Alteram hanc editionem curantibus.

TOMUS QUINTUS.

ARRETI MDCCLXXIV.

Typis MICHAELIS BELLOTTI Impress. Episcop. sub signo PETRARCAE.
SUPERIORIBUS PERMITTENTIBUS

DATI BIBLIOGRAFICI:

Muratori, Lodovico Antonio [1672-1750], *Antiquitates Italicae medii aevi, sive dissertationes de moribus, ritibus, religione, regimine, magistratibus ... Italici populi referentibus post declinationem Rom. Imp. ad annum usque MD. Omnia illustrantur et confirmantur ingenti copia diplomatum et chartarum veterum ... additis etiam nummis, chronicis, aliisque monumentis nunquam antea editis. Auctore Ludovico Antonio Muratorio serenissimi ducis Mutinae bibliothecae praefecto. Arretino Seminario & Collegio ecclesiasticorum Castilionensi episcopalibus alteram hanc editionem curantibus. Tomus primus (-septimus decimus). - Arretii : typis Michaelis Bellotti impress. episcop. sub signo Petrarcae, 1773-1780. - 17 v. : ill. ; 4° (27 cm)*

Sull'occh.: Ludovicii Antonii Muratorii opera omnia. - I vol. 16 e 17 pubblicati dalla vedova di Michele Bellotti. - Il vol. 17 contiene anche gli indici

Vol. 5. - 1774. - 744 [i.e. 724] col., P. 745 [i.e. 725], [1], [1] c. di tav. ripieg.

Segn.: [A]-2X4 2Y6. - La numerazione delle col. passa da 144 a 165. - Impronta: A.IO amo, òdunica (C) 1774 (R)

Dissertatio vigesimaseptima: De moneta sive iure condendi nummos

**L'edizione è stata realizzata
grazie al contributo di:**

Fondazione
Cassa Risparmio
di Prato

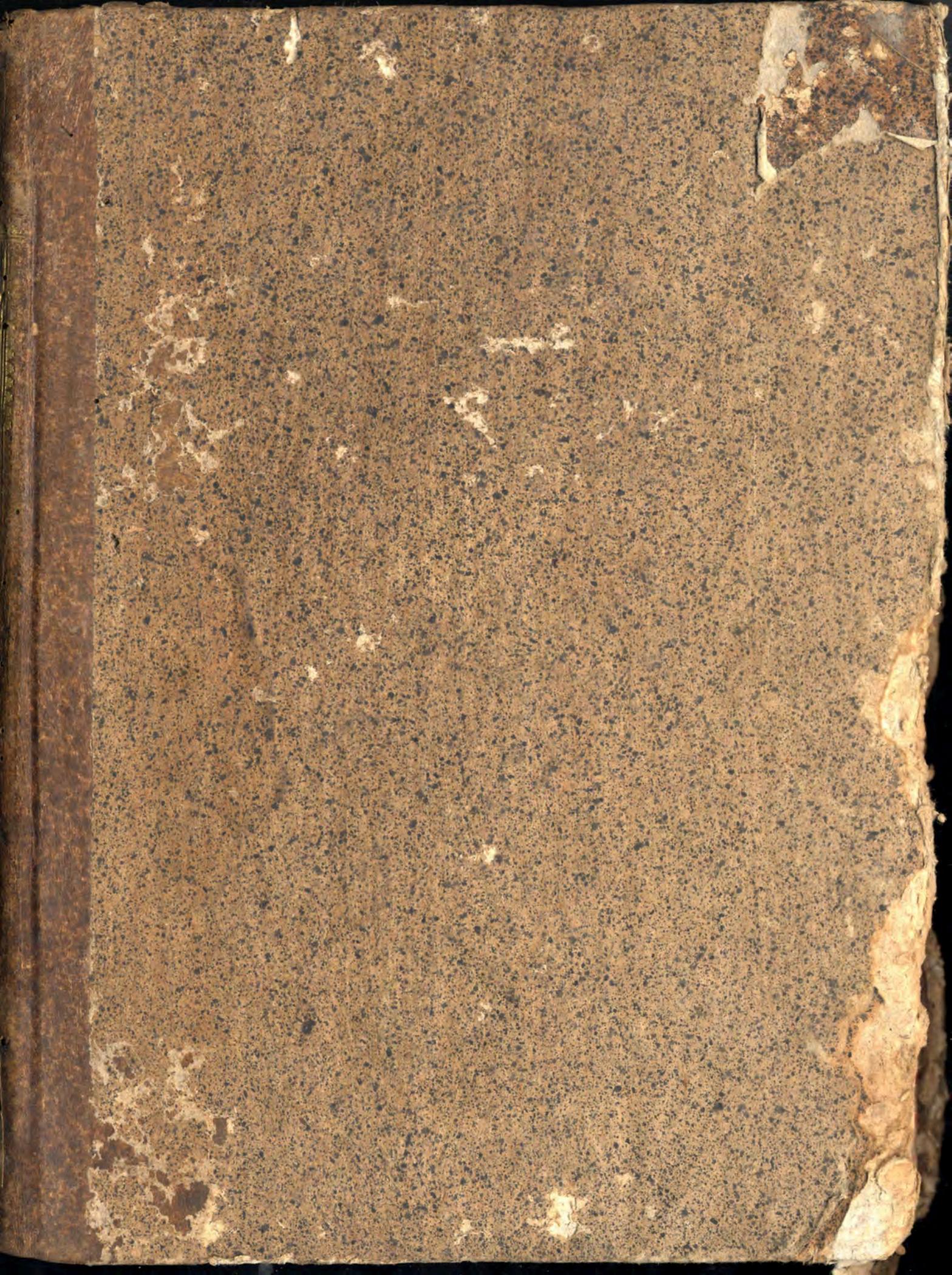
DE MONETA
SIVE

JURE CONDENDI NUMMOS.

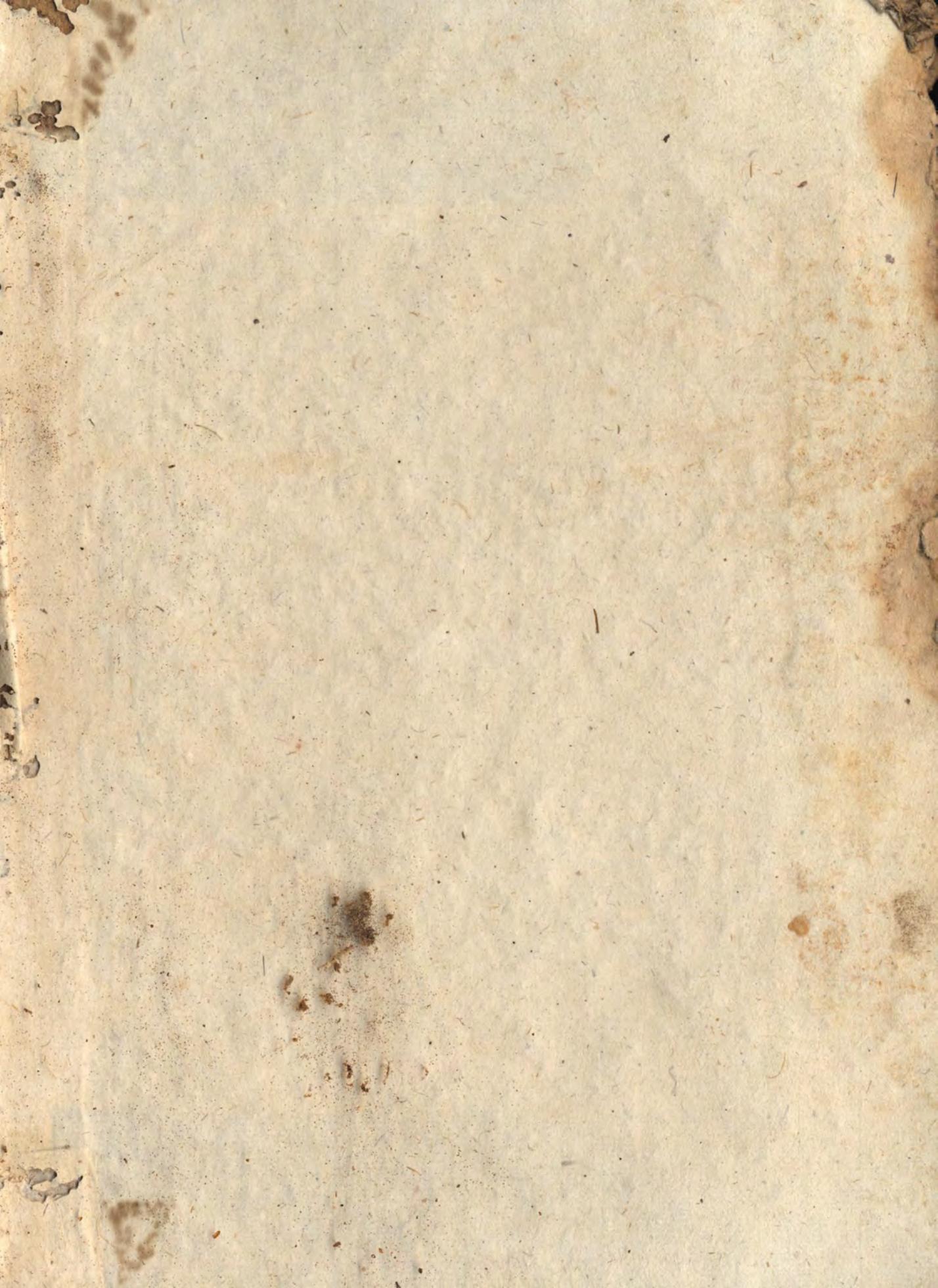
DISSERTATIO

VIGESIMASEPTIMA.

LUDOVICI ANTONII

MURATORII

OPERA OMNIA.

LUDOVICI ANTONII

MURATORI

OPERA OMNIA

ANTIQUITATES
ITALICAE
MEDIÆ Aevi,
SIVE
DISSERTATIONES

De Moribus, Ritibus, Religione, Regimine, Magistratibus, Legibus, Studiis
Literarum, Artibus, Lingua, Militia, Nummis, Principibus, Libertate,
Servitute, Foederibus, aliisque faciem & mores Italici Populi referenti-
bus post declinationem Rom. Imp. ad Annum usque MD.

OMNIA ILLUSTRANTUR ET CONFIRMANTUR
INGENTI COPIA DIPLOMATUM
ET CHARTARUM VETERUM,

Nunc primum ex Archivis Italiae depromtarum,

ADDITIS ETIAM

NUMMIS, CHRONICIS, ALIISQUE MONUMENTIS
NUNQUAM ANTEA EDITIS.

AUCTORE

LUDOVICO ANTONIO MURATORIO

SERENISSIMI DUCIS MUTINAE

BIBLIOTHECAE PRAEFECTO.

*Arretino Seminario & Collegio Ecclesiasticorum Cassilionensi Episcopalis
alteram hanc editionem curantibus.*

TOMUS QUINTUS.

ARRETI MDCCLXXIV.

Typis MICHAELIS BELLOTTI Impres. Episcop. sub signo PETRARCAE.

SUPERIORIBUS PERMITTENTIBUS.

DE MONETA,

S I V E

JURE CONDENDI NUMMOS.

DISSERTATIO

VIGESIMASEPTIMA.

DE MONETA

S I V E

JURE CONDENDI NUMMOS

D I S S E R T A T I O

V I C E S I M A S E P T I M A

DISSERTATIO

VIGESIMASEPTIMA,

Ergente in declinationem Romanorum Imperio, atque Italiâ barbaris gentibus jam servire assueta, quomodo se res Nummaria haberit, nunc mihi inquirendum. Et primo quibus Urbibus jus officinae Monetariae concessum fuerit, edifferam. Caput Imperii Roma, vel post in Orientem traslatam a Constantino sedem, vetustam retinuit praerogativam publicae *Monetae*: nunc appellamus *la Zecca*, cujus vocis originem vide in Dissertatione XXXIII. de *Origin. Vocum Italicarum*. *Monetae*, inquam, praerogativam servasse deprehenditur saltem usque ad tempora Heraclii Augusti. Habentur Numismata Imperatorum post magnum Constantinum, uti & Gothorum Regum cum signo Romanae Urbis, in qua fuere percussa, nempe R P. quod sonat *Romae percussa*: aut R M. five R O M. quod idem significat: aut R O P S. idest *Romae pecunia signata*. Unum tantummodo Nummulum argenteum proferam sub Justino Minore Augusto percussum, circiter Annum Christi DLXX. Illum vidi apud Cl. V. Dominicum de Conradis Serenissimi Ducis Mutinae Mathematicum, ejusque rei Tormentariae

A Praefectum. In antica visitur caput Augusti diademate margaritis aut gemmis consperso coronatum, cum literis D N IVSTINVS PP. AVG. hoc est *Dominus Noster Justinus Perpetuus Augustus*. In postica est Monogramma has literas praeferens R A O S D. quas sic interpretari liceat: *Romae obsignatus Denarius*. Monetarii quoque, sive Romanae *Monetae Praefecti*, Seculis iis memorantur. Ita apud Gruterum pag. 1054. num. 8. in Inscriptione Romana *Consule FL. Herculano* scriptâ, idest Anno Christi CCCCLII. occurrit *Porphorus Primicerius Monetariorum*. An post Heraclii tempora, hoc est ab Anno Christi DCXL. apud Romanos fabrica Monetaria vigerit usque ad tempora Caroli Magni, affirmare non asum. Sed illud inter Eruditos jam exploratum est, videlicet postquam Romanis Pontificibus collata est temporalis potestas in Urbem & Ducatum Romanum, tunc eisdem coepisse, ac perrexisse diu signare Nummos, suo & Augustorum imperantium nomine in iis impresso. Et Imperatorum quidem nomen additum Scriptores Romani temporibus nostris censent, quod Augusti Ecclesiae Romanae Defensores essent. Longe tamen firmior eorum sententia est, qui id factum arbitrantur in signum supremæ dominationis, quam diu retinere

tinuere Augusti in Urbe ipsa. Lucem heic nobis praebet exemplum Grimoaldi Principis Beneventani. Principatum illum seu Ducatum insignem Carolus Magnus eidem subjecerat, sed intactâ summâ potestate Regis. Ne de ista Populus dubitaret, pacto Grimoaldum adegit, ut *Chartas, Nummosque sui Nominis, idest Caroli, characteribus superscribi jemper juberet.* Grimoaldi Nummum ita signatum infra adferam. Idem quoque Romae & in Chartis & in Nummis factum. Multum autem gratiae sibi conciliavit apud Eruditos Joannes Vignolius olim Vaticanæ Bibliothecæ Custos Libro edito Romae Anno MDCCIX. in quem intulit quotquot potuit *antiquiores Pontificum Romanorum Denarios.* Aliquot etiam Le-Blancus dederat Romae percussos in Tractatu *de Nummis Regum Francorum.* Collegit insuper atque illustravit, quotquot potuit, Pontificios Nummos a Martino V. ad sua usque tempora P. Philippus Bonanni e Societate Jesu. Tum ante paucos annos Xaverius Scilla eisdem a Clemente V. ad nostram usque aetatem perduxit. Novissime verò doctissimus vir Benedictus Abbas Floravantes ad Nummos Vignolii recusos nobilem accessionem fecit, & Pontificum Romanorum Numismata protulit usque ad Palchalem II. atque in spem nos etiam adduxit, alteram ab eo Syllogem nos accepturos, usque ad Clementem VII. deductam.

Liceat nunc mihi in omnium commodum ex eruditis istorum laboribus proficere, hoc est congerere huc quoscumque veterum Pontificum (recentiorum Seculorum omisiss) ii evulgarunt, atque adjicere quos & ego sum nactus.

A ROMA ET ROMANI PONTIFICES.

Primum Pontificium Denarium debemus praelaudato eruditissimo viro Abbati Benedicto Floravanti. Is sane perquam rarus, magnique habendus. In antica visitur Pontificis protome, cum literis in limbo: **HADRIANVS PAPA.** Utrunque est

B I. B. In aversae medio Crux, & hinc inde R. M. Circumstant literae **VICTORIA DNN.** Inferius **CONOB.** Nulla mihi dubitatio est, quin Romae percussus fuerit Nummus ab eodem Papa, qui Anno Christi DCC-LXXII. Cathedram Petri ascendit. Id indicant literae R. M. idest *Romae.* Jus cudendae Monetae jam accepisse videntur Romani Pontifices a Graecis Imperatoribus, uti deinde a Francis tot Episcopi impetrarunt. Sed quis adhuc Urbis Dominus foret, indicatur per siglas illas DNN. significantes aut *Domini Nostri,* aut *Domitorum Nostrorum,* scilicet Imperatoris. Quid significet I. B. allis disputandum relinquo. Digladiantur adhuc Eruditi in explicando **CONOB.** tam frequenter occurrente in eorum temporum Nummis. Ab hujusmodi certamine ego lubenter abstineo.

Secundi Denarii ectypon adeo mancum est, ut ad quem spectet, certo affirmare nequeamus. Ad *Hadrianum I. Papam* Vignolius illum refert literis suppletis. Saeculo quoque Nono Pontificiam Cathedram tenere Hadrianus II. & III. Cur non iis potius tribuendus est Nummus?

E Tertium profert Vignolius. *Leonem III. Papam* Monogramma prodit cum literis **LEO. SCS. PETRVS.** Altera Nummi facies exhibet **CARLVS,** & in Monogrammate **IPAT.** idest *Imperator.* Is est *Carolus Magnus,* circiter Annum Christi DCCCL.

Quartum Le-Blancus produxit. A Vignolius verò attritas literas ita supplevit, quasi ibi scriptum fuit CAROLO R. LEO PP. idest *Carolo Regi Leo Papa*. Verùm infuetam ac peregrinam ejusmodi formulam nunquam componas cum reliquis Nummis, Romae, immo & alibi percussis. Vide etiam Caroli Magni Numismata a Le-Blanco edita, uti & quae heic sequuntur. Vix aliud conjicies heic desiderari, nisi CAROLVS IMP. vel IMP. AVG. In postica legitur SCS. PETRVS. ROMA.

Quintus Denarius a Vignolio productus ex ejus conjectura tribuitur Stephano IV. Papae, Monogramma exhibet nomen STEFANVS cum literis in limbo inscriptis SCS. PAVLVS. In altera facie SCS. PETRVS. ROMA. Si quis verò contenderet, Denarium hunc pertinere potius ad *Stephanum VI.* aut VII. aut VIII. Romanos Pontifices: quam, quae, ratione hanc ei conjecturam eriperes?

Sextus Denarius a Le-Blanco evulgatus, in altera facie habet LVDOVICVS IMP. ROMA. Is est Ludovicus Pius Augustus. In altera PSCAL. Idest *Pascalis*, sive *Paschalis I. Papa*, circiter Annum Christi DCCCXVIII.

Denarii Septimus, Octavus, & Nonus a Le-Blanco, & castigatus a Vignolio editi, *Gregorii IV.* Papae mentionem faciunt, & *Ludovici Pii Augusti*, circiter Annum Christi DCCCXXX. In Septimo & Octavo legitur PP. GREIL. idest *Papae Gregorii*. SCS. PETRVS. In altera facie LVDOVICVS IMP. PP. idest *Perpetuo*, uti Vignolius interpretatur; seu *Imperator Perpetuus*, ut ego. Ita enim nuncupati veteres etiam Imperatores in pluribus Inscriptionibus apud Gruterum, Reinesium &c. In area addi-

tur PIVS. quod epithetum animadvertit idem Vignolius venti Ludovico Augusto tributum, quamquam id Mabillonius negasse videretur. In Denario Nono legitur quidem *Papae Gregorii* nomen, & SCS. PETRVS. Altera Nummi facies habet HLOTHARIVS IMP. & in medio PIVS. Quare vides *Pii* titulum Ludovico ejus patri minime fuisse datum, veluti peculiare eximii illius Augusti agnomen, quum & Lothario parum pio Augusto tribuatur.

Decimus Denarius, a Floravante editus, spectat ad *Sergium II.* Papam. In medio legitur *SERGius Papa*. In ambitu ✠ SCS PETRVS. Postica habet ✠ HLOTHARIVS *Imperator*, in gyro; & in area PIVS. Anno Christi DCCCXLIV. electus & saccratus fuit *Sergius II.*

Undecimus Denarius apud Scillam & Floravantem, *Leonem IV.* Papam, & *Lotbarium I.* Augustum, circiter Annum DCCCXLVIII. exhibet. In Monogrammate legitur LEO PAPA: in gyro SCS PETRVS. In altera facie HLOTARIVS IMPR. idest *Imperator*. Quaenam autem in hisce Nummis antica, quae postica sit pars, aliis decernendum relinquo.

Duodecimus & Decimus Tertius. Priorem dedit Le-Blancus, sed non sine vitiis: emendatum a Vignolio habemus, qui & alterum produxit. Ambo spectant ad *Benedictum III.* Papam, & ad *Ludovicum II.* Imperatorem, circiter Annum Christi DCCC-LVI. In primo legitur BENEDICT. P. idest *Benedictus Papa*, S. P. nempe *Sanctus Petrus*. In altera facie LODOVVICVS IMP. In medio Manus effigiata conspicitur cum literis RO. quas si literis Manum componentibus adjungas, habebis ROMANVS, idest *Imperator Romanus*. Vide quali-

qualibus ingenii lusibus tunc Roma delectaretur. Sed & nos vidimus superiorem aetatem, hoc est Saeculum Decimumseptimum, ejusmodi nugis deditum. Alter Denarius a Le-Blanco, rectius a Vignolio productus, id proprium habet, nempe titulum PIVS nomini *Ludovici II. Imperatoris* adjunctum.

Decimumquartum, ac Decimumquintum Denarium Vignolio debemus. Percussi fuere a *Nicolao I.* Pontifice circiter annum Christi DCCC-LX. In primo Monogramma refert NICOLAVS. SCS PETRVS. & in altera parte legitur LVDOVVICVS IMP. ROMA, idest *Ludovicus II.* Augustus. Alter Denarius habet tantum ROMA.

Decimus sextus Denarius a Le-Blanco perperam sub Ludovico Pio productus, ac suo loco redditus a Cl. Vignolio, circiter Annum DCCC-LXX. percussus fuit ab *Hadriano II.* Papa, cujus nomen in Monogrammate continetur ADRIANVS sine aspiratione, cum SCS PETRVS. Exhibetur in altera parte LVDOVVICVS IMP. ROMA. scilicet *Ludovicus II. Imperator.*

Decimus septimus, Decimus octavus, Decimus nonus, & Vigefimus a Vignolio editi *Jobannem VIII.* Papam referunt. In Monogrammate primi IOHANNES, & SCS PETRVS occurrit. In averfa parte LVDOVVICVS IMP. ROMA. Et heic laudatur *Ludovicus II.* Augustus, circiter Annum DCCCLXXII. In Denario secundo Monogramma ejusdem Pontificis legitur, & ROMA. In tertio idem Monogramma habetur cum literis in limbo CAROLVS IMP. idest *Carolus*, aut *Crassus*, uterque ab ipso Johanne Papa Imperiali coronâ ornatus. Hunc Nummum

A Le-Blancus etiam attulit, & immerito Carolum Magnum ibi memoratum censuit, quod Monogramma Pontificium explicare nequiverit. In postremi Denarii Monogrammate ejusdem *Johannis VIII.* nomen prostat. Literae circumstant CANTVER..... reliquis detritis. Legit Vignolius CANTVERBERIA, idest Cantuaria,

B praecleara Angliae Metropolis; atque hunc ille suspicatur unum ex nummis in Anglia percussis, qui *Denarii Sancti Petri* sunt appellati. Quippe Ina Rex circiter Annum Christi DCCXXX. censum Romanae Ecclesiae persolvendum jussit. Vereor tamen ego, ut tanta sit ejus Censu antiquitas: qua de re aliquid innui in

C Dissertatione LXIX. de *Censibus Romanae Ecclesiae*. Ad haec animadvertit doctissimus Floravantes, deceptum fuisse Vignolium in hoc Denario explicando. Is nempe spectat ad Johannem IX. Papam; ibique legi LANTVERT. IMP. infra ad Num. XXX. videbis. Ceterum monendus est Lector, ab Hichesho Part. III. pag. 181. Thesaur. Linguar. Veter. adferri Dissertationem Andreae Fountaine Oxoniensis, exhibentis Nummos *Sancti Petri*, ab altera insigni Anglorum Metropoli, hoc est, ab Eboracensi Civitate percussos. Hos & ego post seriem Nummorum veterum Pontificalium proferre statui, ut infra videbis.

D Denarium Vigefimum primum argenteum suppeditavit mihi ex suo Museo peramicus vir Joannes Franciscus Musellius, Archipresbyter Cathedralis Veronensis, cui etiam debeo complures alios Nummos in ista Collectione legendos, quos ille mihi summa humanitate ad utendum concessit. Spectat is ad *Marinum I.* Papam, Anno Christi DCCCLXXXII. ele-

E

electum. Per Monogramma in media area exhibetur MARINVS. Circumstant literae SCS PETRVS. Altera facies habet CAROLVS, & in medio IPAR. idest *Imperator*. Is est Carolus Crassus Augustus.

Vigesimalium secundum Denarium evulgavit Vignolius. Has literas praefert: MARINI PP. idest Denarius, ROMA. Conspicitur in altera facie KAROLVS. SCS. PETRVS. Nummus percussus circiter Annum Chr. DCCCLXXXIII. quo sedebat praelaudatus *Marinus I.* Papa. Atque hinc Vignolius errorem Scriptorum arguit, statuentium iis diebus *Martinum Secundum Papam*, uti & subsequenti tempore *Martinum III.* pro *Marino II.*, unde tandem *Martinus V.* is est appellatus, qui *Martinus* tantum *Tertius* dicendus erat.

Denarium Vigesimalium Tertium debemus Abbati Floravanti, & refertur ad *Hadrianum III.* qui Anno Christi DCCCLXXXIV. in Cathedra Petri successit. In Monogrammate legitur HADRIANI. In gyro SCS PETRVS. In averfa ✠ CAROLVS IMP. idest *Crassus*, ROMA.

Denarii Vigesimalium quartus & Vigesimalium quintus a *Stephano V.* Papa obsignati fuere circiter Annum Christi DCCCLXXXVI. Ex Monogrammate elicitor STEPHANVS, circumpositis literis SCS PETRVS. In eo quoque nummo visitur CAROLVS IMP. scilicet *Crassus*. Monogramma Pontificis idem est in altero Denario cum literis SCS PETRVS. Tum in facie averfa legitur ROMA. SCS PAVLVS.

Denarius Vigesimalium Sextus a Floravante productus, ad eundem *Stephanum V.* Papam pertinet. In Monogrammate legitur STEPHANVS, & in amb tu ✠ SCS PETRVS. In aver-

Tom. V.

A sa facie habetur CAROLVS IPA, idest Carolus Crassus *Imperator*.

Denarius Vigesimalium Septimus, parum a praecedenti absimilis, atque ab eodem Floravante editus, has literas praefert STEPHANVS, & in gyro ✠ SCS PETRVS. In altera facie est CAROLVS IMP. & in medio ROMA.

B Denarius Vigesimalium octavus exhibet *Formosum Papam*, percussus circiter Annum Christi DCCCXCII. Ejus nomen, uti & VVIDO IMP. cum literis ROMA, in Nummo perspicua sunt.

Denarius Vigesimalium nonus a Floravante nobis oblatus, & ad eundem Pontificem spectans, illius, aut Sancti Petri imaginem praefert cum literis S. P. hinc inde positus, scilicet *Sanctus Petrus*. In ambitu FORMOSVS Papa. In altera facie VVIDO IMP. ROMA.

Denarium Trigesimalium Floravantes nobis exhibet, sub *Johanne IX.* Papa percussum. Electus is fuit Anno Christi DCCCXCVIII. In Monogrammate legitur IOHANNES. In ambitu ✠ LANTVERT IMP. In altera facie SCS PETRVS, cum ejus, aut Pontificis effigie. Hic idem est Nummus, quem supra ad Num. XX. a Vignolio accepimus, quasi spectantem ad Johannem VIII. Papam. At is ad Nonum est referendus, uti Floravantes animadvertit.

E Denarii Trigesimalium Primus, Trigesimalium Secundus, & Trigesimalium Tertius, a Vignolio editi nobis produunt *Benedictum IV.* Papam, electum Anno Christi DCCCC. Percussi videntur in sequenti Anno. Pontificis nomen in Monogrammate inclusum est. In altera facie primi & secundi legitur LVVDOICVS IMP. ROMA, videlicet *Ludovicus III.* Augustus.

V

Denar-

Denarios Trigefimum quartum, ac Trigefimum quintum evulgavit Floravantes. Ad *Sergium III.* Papam fpectant electum Anno Chrifti DCCCC-IV. qui Pontificatum tenuit ufque ad Annum DCCCCXI. In area primi Crux, & ROMA. In circuitu SERGIVS PP. In altera facie SCS PETRVS, cum illius, aut Sergii ejuſdem effigie. Parum diſſimilis eſt alter. Nomen Ludovici Auguſti non occurrit in his Nummis, quia percuffi fuere, poſtquam is deiectus, & oculis multatus ex Italia decedere coactus fuit, ceciditque illius imperium.

Denarius Trigefimus ſextus ad *Anaſtaſium III* Papam pertinere creditur, quum ejus nomen ex Monogrammate elucere videatur. Si ita eſt, Denarius hic percuffus fuit circiter Annum Chrifti DCCCCXII. quo nullum Imperatorem Roma agnoſcebat.

Denarius Trigefimus ſeptimus in altera parte refert *Johannem X.* Papam, qui Anno Chrifti DCCCCXIV. federe coepit. In altera ſcriptum (*) BERENGARIVS (ſic) IMP. ROMA: hoc eſt *Berengarius* Auguſtus, qui Anno DCCCCXVI. Imperiali coronâ Romae ab eodem Pontifice redimitus fuit.

Denarius Trigefimus octavus argenteus Veronae viſitur in Muſeo praeſlaudati *Johannis Franciſci Muſellii* Archipreſbyteri Cathedralis Veronenſis. Quantum conjicio, ſpectat ad *Leonem VI.* Papam, Anno Chrifti DCCCCXVI. electum. Monogramma ejus nomen exprimit, videlicet LEO. PAPA. Circumſtant literae SCS PETRVS. In altera facie idem Monogramma cum literis SCS PAVLVS. At inquiras: cur non potius

A ad Leonem III. Papam hunc Nummum refers? Quia ab illius Monogrammate illud differt; & praeterea nulla haec Imperatoris mentio, quae omitti minime conſuevit. Sedentibus autem Leone VI. & Leone VII. quum nullus eſſet Imperator, neque ullum propterea illorum nomen adpoſitum fuit.

B Denarius Trigefimus nonus a Floravante publici juris factus, cui perquam ſimilis adſervatur in Muſeo Muſelliano Veronenſi, ſpectat ad *Johannem XI.* Papam, qui Anno Chrifti DCCCCXXXI. ſolum Pontificium conſcendit, nullo tunc Imperatore exiſtente. Ibi legitur DOMNUS IOANNES, & in medio PAPA. Altera facies ſignatur hiſce literis SCS PETRVS.

C Denarii Quadrageſimus, & Quadrageſimus primus ſub *Agapito II.* Papa percuffi fuere. Is Anno Chrifti DCCCCXLVI. Pontificatum inivit. Signatum in primi Nummi gyro, atque in Monogrammate reperias ALBERICVS, qui non *Adalberti Marchionis Tufciae ex Marozia filius* fuit, ut nonnulli ſibi perſuaſere, a depravato Liutprandi textu decepti, ſed quidem alterius *Alberici Marchionis & Conſulis Romanorum.* Ejus autem facta eſt mentio in Nummo, poſtquam is *Principatum Romanae Urbis,* ac ſupremam dominationem tyrannice arripuit, ac diu tenuit, dum nullus Imperatorum tunc numeraretur, neque ullum ipſe pateretur ad tantae dignitatis faſtigium evehi. In altero Denario legitur AGAPITVS PAPA, ALBERICVS, & SCS PETRVS, cum protome ipſius, ut opinor, Pontificis.

Dena-

(*) In ſpecimine Nummi ſub num. XXXVII. non BERENGARIVS, ſed legitur perſpicue BERNEGARIVS. M. &c. Quod ut notaretur, Muratorius appoſuit particulam ſic parentheſi incluſam. Id amanuenſium diligentiam forte effugit.

Denarii Quadragesimus secundus, & Quadragesimus tertius a Vignolio producti, percussi fuere a *Johanne XII. Papa*. Alter, quum adhuc Imperium vacaret: ac proinde ibi tantum legitur **DOMNVS IOHANNES PAPA. SCS PETRVS. ROMA**. Similem huic a Floravante editum praetereo. Alter Anno Christi **DCCCC-LXII.** quo *Otto I.* renuntiatus est Romanorum Imperator, seu serius percussus fuisse creditur. Propterea ibi quoque occurrit **OTTO IMPERATOR**. Sed fortassis hic Nummus ad *Johannem XIII. Papam*, Anno **DCCCC-LXV.** electum referendus est, quum diversi plane sint horum Nummorum typi, atque ibi vultus Imperatoris adolescentis occurrat, non senis, qualis fuit *Otto I.*

Denarii Quadragesimus quartus, & Quadragesimus quintus, nobis *Leonem VIII. Papam* commemorant, qui Anno Christi **DCCCCLXIII.** Pontificatum iniit, literis iis **LEONI** (pro Leonis) **PAP. OTTO**, idest *Otto Magnus Augustus*. In altera facie protome viri cum literis **P. S.** quas Vignolius interpretatur *Petrus Sanctus*. Si tamen vir ille Mystacibus ornatus Coronam quoque radiatam praeferreret, uti subluere videtur, alia interpretatio adhibenda foret. In altero tantum legitur **DN. LEONI PAPE. SCS PETRVS**, atque ad ipsum *Leonem VIII.* pertinere Vignolio creditur.

Denarius Quadragesimus sextus a saepe laudato Vignolio percussus creditur a *Benedicto V. Papa*, Anno **DCCCCLXIV.** conjecturam quidem laudabili, non tamen certa ratione. Sed quia Nummi hujus typus apud Vignolium injuriam temporis sensit, eundem accipe Num. subsequenti integrum, qualis adservatur Veronae in Museo Muselliano.

A Denarius itaque Quadragesimus septimus nobis exhibet effigiem *Benedicti V. vel VI. vel VII. Papae*, cum literis **BENE. PP. In averfa facie ROMA SCS. PETRVS. OTTO**, vel Primus, vel Secundus Augustus,

B Denarium Quadragesimum octavum debemus Floravanti. Is ad *Johannem XIII. Papam*, Anno Christi **DCCCC-LXV.** electum pertinet. Legitur ibi in circuitu **DOMNVS IOHANNES PAPA. In area OTTO. In altera facie SCS PETRVS**, & in area Manus.

C Denarius Quadragesimus nonus ab eodem Floravante productus, referendus videtur ad *Benedictum VI. Papam*, qui Anno Christi **DCCCC-LXXII.** sacratu fuit Pontifex. Ibi in area legitur *Domnus Benedictus Papa*. In ambitu **OTTO IMPERATOR ROMANORVM**. Altera facies imaginem Pontificis, sive Principis Apostolorum exhibet cum literis *Sanctus Petrus*. Ad hunc eundem Papam doctissimus Floravantes pertinere putat Denarium, quem supra dedi Num. **XLVII.** & ipse quoque ex suo Museo profert. Sed e stypon a praecedenti diversum, hac de re dubitare me cogit.

D Denarius Quinquagesimus pertinere creditur ad *Benedictum VII. Papam*, Anno **DCCCCLXXV.** electum. In Monogrammate legitur **BENEDICTVS**, & in literis circumpositis **SCS PETRVS APOSTOLVS**. In averfa **OTTO IMP. ROM.** idest *Otto II. Augustus*.

E Denarius Quinquagesimus primus ad *Sergium IV.* spectat, electum Anno Christi **MVIII.** a Floravante evulgatus. Tunc Imperium vacabat. In area Monogramma ejusdem Pontificis cum literis **SALVS PATRIAE**. In averfa legitur **ROMA. ✠ SCS PETRVS**.

Denarius Quinquagesimus secundus, a Floravante editus ad Sanctum Leonem IX. Papam, qui Anno Christi MXLIX. Pontificatum iniit, spectat. Legitur in area LEO P. in ambitu SCS PETRVS. Altera facies habet HENRICVS IMP. ROMANORV, idest *Henricus III.*

Denarius Quinquagesimus tertius Floravantis curâ ad nos pervenit. Ad *Paschalem II.* Papam refertur, qui Anno MXCIX. in Cathedra Petri successit. Legitur ibi PASCHALIS PP. II. eademque inscriptio in altera facie habetur, sed literis retrogradis. Est Nummulus bracteatus, & quidem singularis.

Subjicere nunc juvat Nummos Anglicanos, quos ex Differtatione Andreae Fountaine depromptos antea pollicitus fui. Opinatur idem Scriptor, cufos eos fuisse Eboraci, auctoritate potius illus Archiepiscopi, ad quem, ait, *pertinebat jus cudendi Monetam tam in usum communem, quam in Tributum Papae solvendum.* Tum addit, nullos ex ejus generis Nummis reperiri in ditione Papali: ex quo inferri posse videtur, non in eum finem percussos, ut Pontificibus Romanis persolverentur. Sed quum in iis Nummis EBORACE CIV, idest *Eboracensis Civitas*

A inscripta appareat, cur Archiepiscopo tribuendi sint, non video. Certe *Sancti Petri Moneta* diserte Nummi illi appellantur: quae verba vix aliter explicare possis, quam Tributum Ecclesiae Romanae pendendum, & quod reapse olim eidem Ecclesiae pendebatur. Temporis autem edacitas, & conflatores antiquae pecuniae, quorum genus nunquam desideratum est, in causa fuerit, cur non ii tantum Nummi in agro Romano, atque in Britannia ipsa poene defecerint, aut perquam rari appareant, sed & alii innumeri antiquorum Seculorum aut perierint, aut adhuc delitescant.

B Primum Nummum hae literae exornant: SCI PETRI MONeta. Partem aversam non intelligo, addit Fountaine. Ne ego quidem.

C In secundo par Inscripção, scilicet SCI PETRI MONeta. Alterius faciei inscripção tenebris scatet, nempe ERIVITM. Has literas explicare non possum, inquit Fountaine. Idem repeto & ego, nisi legendum sit E. CIVIT. M. idest *Eboracensis Civitatis Moneta.*

D Subsequentes Nummi Tertius, Quartus, Quintus, Sextus, & Septimus, ad *Eboracensem Civitatem* spectant.

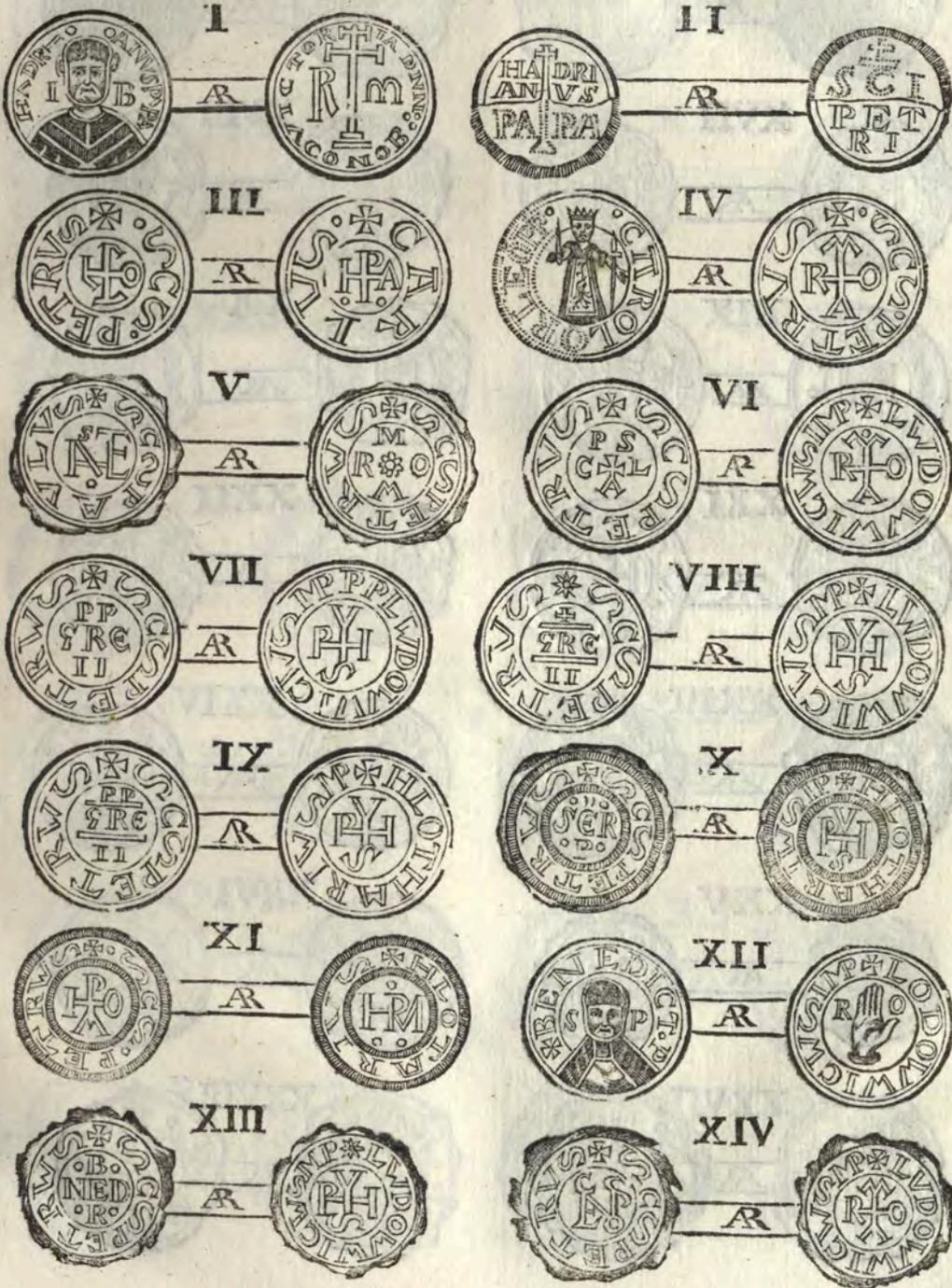
R O M A

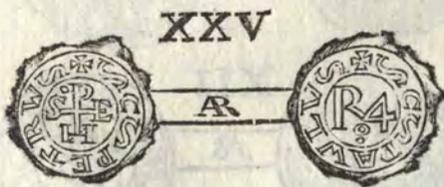
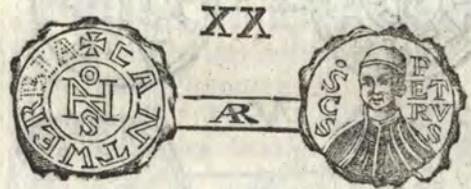
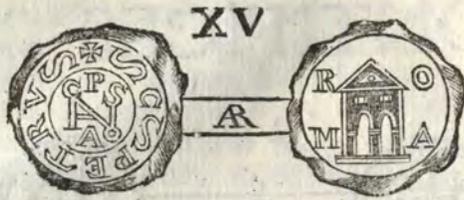

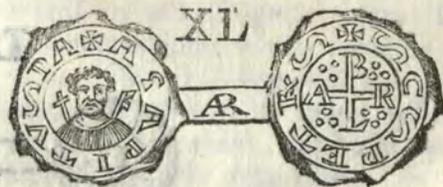
AR

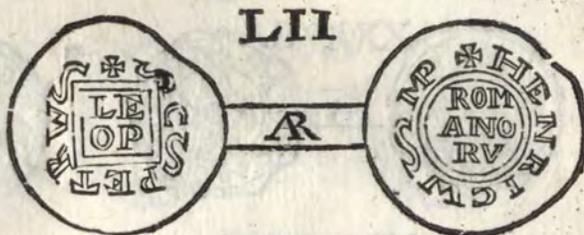
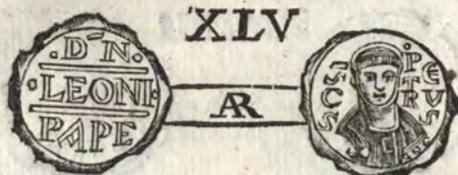

ROMANI PONTIFICES.

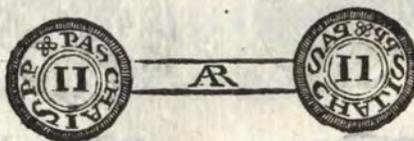

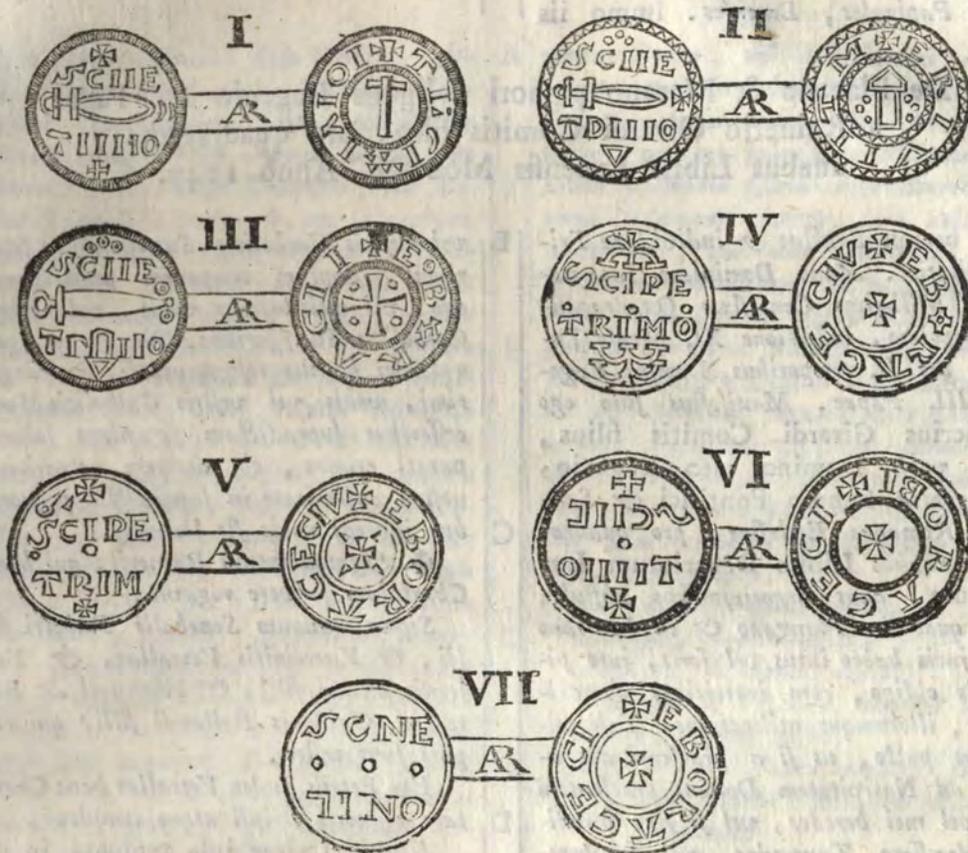

LIII

NUMMI ANGLICANI.

Atque hæcenus veterum Romanorum Pontificum Nummi ab Eruditis viris accuratissime, & cum sinceritate non omnibus usitatâ evulgati. Cur nulli per tria ferme Secula in posterum ab ipsis Romanis Pontificibus cusi compareant (neque enim ullum ad ea tempora pertinentem novi) turbis tribuendum reor, quæ postea inter Romanos Pontifices, & Imperatores emerferunt, ac deinde inter ipsos Pontifices, ac Romanorum Senatuum. Priora diffidia nemo non novit. Porro circiter Annum Christi

Tota, V.

A MCXLII. Romanus Populus ab Arnaldi Brixiani hæresarchæ verbis seductus, rebellionem contra Petri Successores justos Urbis dominos primum instituit, Rempublicam nempe, atque Senatuum, prout antiquis temporibus fuerant, restituere ausus. Diu perduravit hic furor, & non semel compositus, identidem sub variis Pontificibus in novam flammam exarsit, donec post multa tempora felix dies hisce motibus finem imposuit. Romani inter eas turbas Monetae quoque Romanae jus & usum,

X

ant

aut nunquam interruptum arripue-
re, aut jamdiu obsoletum restitue-
runt. In Chartis Romanis ante ea
tempora memorantur *Librae auri, De-
narii Papienses, Lucenses*. Immo iis

A | ipsis temporibus ejusdem Lucensis pe-
cuniae mentio occurrit in Urbe, uti
fidem faciet Charta, quam ex Codi-
ce MSto Cencii Camerarii descripsi.

De Plazano & Marano pignori obligatis Eugenio III. Papae
a Rainerio Girardi Comitibus filio, pro quadraginta
duabus Libris Lucensis Monetae. Anno 1147.

IN nomine Sanctae & individuae Tri-
nitatis. Anno Dominicae Incarna-
tionis Millesimo Centesimo Quadragesi-
mo Septimo, Indictione XI. Mense Ju-
nii, die II. temporibus Domini Euge-
nii III. Papae. Manifestus sum ego
Rainerius Girardi Comitibus filius,
quod vobis Domino meo Eugenio,
Dei gratia summo Pontifici & San-
ctae Romanae Ecclesiae, pro quadra-
ginta duabus Libris Denariorum Lu-
censium, quas negotiatoribus abstuli,
ea, quae in Planzano & in Mairano
mei juris habeo intus vel foris, jure pi-
gnoris obligo, cum introitibus & exi-
tibus, illorumque utilitatibus. Tali vi-
delicet pacto, ut si a praesenti die u-
sq; ad Nativitatem Domini praesentem
ego vel mei heredes, vel si sine heredi-
bus decessero, Tancredus, vel sui here-
des, vel si sine heredibus decesserit,
Offreducii filii, vel illorum heredes, su-
pradictos Denarios non reddiderimus; su-
pradicta pignora habeatis, iisdemque pro
vobis fruamini, quousque supradictam
pecuniam ego vel mei heredes testamen-
tarii, vel legitimi solvemus. Si vero
ad praedictam diem Nativitatis non red-
diderimus, fructuumque molestiam vobis,

B | vel vestris Catholicis Successoribus fece-
rimus, duplum componere promittimus
ego, vel mei heredes vobis, vel vestris
Catholicis Successoribus. Sin autem ego,
vel mei heredes testamentarii, vel legi-
timi, vobis vel vestris Catholicis Suc-
cessoribus supradictam pecuniam solvere
parati erimus, & accipere nolueritis,
nostra auctoritate in supradictis pignori-
bus ingredi nobis sit licitum.

C | * Signum manus Rainerii, qui hanc
Chartulam scribere rogavit.

Signa manuum Seneballi Ruberti fi-
lii, & Vicecomitis Verrallae, & Fu-
sconis Pontii filii, & Warnerii de Bi-
terbio, Guidonis Rollandi filii: qui ro-
gati sunt testes.

D | Ego Petrus Judex Verrallae hanc Char-
tam pignoris scripsi atque complexi.

Atqui circiter ipsa tempora in u-
su esse coepit (coepit, inquam, ne-
que enim antea illius mentionem in-
venio) *Afforriorum* pecunia; qui
nempe, sive Solidi, sive Denarii,
videant Eruditi, cusi-ne fuerint an-
tea, an ab ipso Romae Senatu. Com-
memorata conspicere in tribus Char-
tis, ex eodem Regesto depromptis,
ejusmodi pecuniam.

Chartula de Petroniano, pro ducentis Libris obligato pignori
Ecclesiae Romanae. Anno 1146.

IN nomine Domini Jesu Christi. Anno ejus Incarnationis Millesimo Centesimo Quadragesimo Sexto, temporibus Domini Eugenii III. Papae, Anno ejus Secundo, in Mense Decembri, die VI. Indictione X. Certum est, me Girardum Comitem de Vetralla propria & spontanea mea voluntate obligavisse vobis Domino meo Eugenio Papae, vestrisque canonicis Successoribus pro pignore in summa ducentarum Librarum, unum Castrum meum, quod vocatur Petronianum, cum omnibus finibus & redditibus suis, & accessionibus suis, & generaliter cum omnibus, quae ad ipsum Castrum pertinere videntur; ut ab hac praesenti die jure hypothecae sit vobis libera facultas in supradictum Castrum introduci, habendi, possidendi, tenendi, fruendi usque ad illud tempus, quo ego jam dictus Girardus Comes, vel mei heredes a vobis Domino meo Eugenio, vestrisque canonicis Successoribus supradictum Castrum a nexu pignoris liberaverimus. Quod si ego supradictus Gi-

A rardus Comes, vel mei heredes aliquo tempore pro suprascripto Castro agere, litigare, causari voluerimus per nosmetipsos, vel per submissam aliquam nostram personam facere tentaverimus, ab omni insurgenti homine jure defendere noluerimus, aut non poterimus: tunc componere promittimus nos nostrosque heredes vobis Domino nostro Eugenio, vestrisque canonicis Successoribus, nomine poenae Centum Libras Infortiatorum: & post solutam poenam haec Chartula nomine hypothecae, firma permaneat, quam scribendam rogavimus Guinizonem, Dei gratia Judicem, coram testibus infra scriptis, in Mense & Indictione suprascripta.

B Landulfus, rogatus testis.
C Litolfus, rogatus testis.
Presbyter Willermus testis.
Oderisius de Vetralla, rogatus testis.
Bonus, rogatus testis.
Ego Winizo Judex rogatus scribere hujusmodi Chartulam scripsi & complevi.

Chartula venditionis duorum Molendinorum, apud Sanctam Christinam
positorum, facta a filio Ugolini Comitis de Calmaniare,
Hadriano IV. Papae, Anno 1157.

IN nomine Domini. Anno Dominicae Incarnationis Millesimo Centesimo Quinquagesimo Septimo, Anno Tertio Pontificatus Donni Adriani IV. Papae, Indictione VI. Mensis Octobris die XI. Nos Aldibrandinus & Bernardinus filii quondam Ugolini Comitis de Calmaniare, vendimus, & publice per hoc Instrumentum corporaliter tradimus tibi Adriano Papae, a Deo decreto summo

D Pontifici, & universali Papae, tuisque catholicis Successoribus, & sanctae Romanae Ecclesiae in perpetuum ad veram hereditatem, perpetuamque proprietatem, idest duo Molendina in integrum, cum ferratura & cunctatura sua, & aquaeductu eorum, & omnibus pertinentiis suis, posita ad Sanctam Christinam in loco, qui dicitur Bulsam, sicut inter suos concluduntur fines, qualiter nobis

pertinent, jure hereditario, vel quolibet modo, taliter sicut dictum est, ad proprietatem vendimus, & tradimus pro Centum nonaginta Libris Affortiatorum, quos nobis pro toto pretio dedistis in omnem veram decisionem. Et ab odierna itaque die licentiam & potestatem habeatis intrandi, tenendi, utendi, fruendi, donandi, commutandi, & quicquid volueritis, ad proprietatem faciendi. Nos autem & nostri heredes defendere promittimus ab omni homine, si necesse fuerit. Quod si contra haec, quae dicta sunt, quolibet modo venire attentaverimus, & cuncta, quae dicta sunt, non observaverimus; & si opus & necesse fuerit, & si ea defendere noluerimus, tam nos quam nostri heredes componamus vobis vestrisque Successoribus pro poena supradicta pretium duplum; & soluta poena, haec venditionis Chartula perpetuo firma permaneat. Quam scribendam rogavimus Andream Scriptorium in Mense & indictione supradicta VI.

A ✠ Signum manuum supradictorum Aldebrandini & Bernardini filiorum Ugolini de Calmaniare bujus Chartulae rogatorum.

Johannes Bonus Domni Papae Mare-
scallus: Bibianus de Sancto Apostolo:
Petrus Riccius: Donnellus, Narnienses.
Beraldus de Thebaldo: Rodulfus de Senio-
retto: Guido de Bono-Dei: Octavianus
Anastasi: Carboncellus, de Radico-
fano. Wicardus: Rolandinus: Parricarius,
de Ferentino. Ilditius Judex: Rainerius
Trigintacostae. Milites Tusci, Fortis-
guerra: Bernardinus filius Willelmi:
Ranutius de Bernardino: Willelmus de
Montorio: Aldrevandinus de Drudulo:
Rolandus de Ezzolo: Buccaneccla: Rusticus
de Erminola: Avlottus de Belizzo, testes.

C Ego Andreas Scriptorius sanctae Romanae Ecclesiae, & sacri Lateranensis Palatii complevi & absolvi.

Chartula de medietate unius Molendini apud Sanctam Christinam, quod acquisivit Domnus Hadrianus IV. Papa, Anno 1158.

I N nomine Domini. Anno Domini-
cae Incarnationis Millesimo Centesimo
Quinquagesimo Octavo, Anno IV. Pon-
tificatus Domni Adriani IV. Papae,
Indictione VII. Mense Octobri, die Lu-
nae. Nos germani, ego Massurius, &
Bernardus, & Rainerius in manu A-
lexii Pincernae & Yonomi Domni A-
driani Summi Pontificis, reservationem
facimus de medietate unius Molendini,
cum omni utilitate, & cum omni ac-
cessione & ingressione ad ipsum Molen-
dinum pertinente, ut amodo Adrianus
Summus Pontifex & ejus Successores, vel
Nuntii eorum, liberam habeant potesta-
tem possidendi, & faciendi quicquid ne-

D cesse fuerit sine nostra & heredum no-
strorum contradictione. Unde meritum
accepimus; vigintiduas Libras Affor-
tiatorum in pretium accepimus. Insu-
per stipulatione firmamus, quod si nos
germani supradicti vel nostri heredes
hanc reservationem & transactionem de
supradicti Molendini medietate, quod est
aedificatum in Burgo Bulleni in Rivo
capite prope Lacum, rumpere, aut liti-
gare tentaverimus, tunc unusquisque no-
strum decem Libras Affortiatorum
supradictae Curiae, aut ejus Nuntio
componat, & reservatio & transactio
firma stabilisque permaneat.

In praesentia G. Orbevetani Episcopi, & G. Praepositi Sanctae Christianae, & Presbyteri Petri, Presbyteri Arzonis, & Domini Milonis de Radicofano, & Gregorii Corani Judicis, & Thebaldi Orbevetanae Ecclesiae Archidiaconi, & Johannis ejusdem Ecclesiae Primicerii, & Aylotti, & Perticarii, & Stephani, & Ildibrandi Succani, & Guasco, & multorum aliorum, qui ibi aderant.

Ego Pingarius rem gestam scribere rogatus scripsi.

Itaque *Affortati*, & *Infortati* (quod idem est) appellati fuere Denarii illi ab *Affortiare*, quod est *Munire*, *Firmare*, *Fortificare*. Romanum autem Populum usurpasse revera jus auri aut argenti publice signandi, elucere potest e concordia Anno Christi

A MCLXXXVIII. initâ inter Clementem III. Papam, & Senatum Populumque Romanum, quam dabo in Differtatione XLII. de *Cognominum origine*, ubi Romani ajunt: *Ad praesens reddimus vobis Senatum, & Urbem, & Monetam* (idest *la Zecca Italice*). Tamen de *Moneta habebimus tertiam partem*. Sed hunc dominandi prurimum, quem aegre Populus Romanus deponebat, facillime etiam, quoties sese occasio offerebat, resumere consuevit. Propterea quae pecunia deinceps in Chartis Romanis saepe legitur *Provenientium*, sive *Provisinorum*, de qua sermo erit in Differtatione subsequenti, pecunia *Senatus* appellabatur. *Libra* quoque *Parvensium Senatus*, nisi sit corruptus is locus, se mihi offert in Charta, nobis ab eodem Cencio servata.

Instrumentum de quadam renuntiatione seu refutatione, quam fecit Domino Papae Honorio III. Pandulfus filius quondam Johannis Petri de Judice. Anno 1217.

IN nomine Domini. Anno Dominicae Incarnationis Millesimo Ducentesimo Decimo Septimo, & Anno Primo Pontificatus Domini Honorii III. Papae, Indictione V. Mense Aprili die XXII. Ego quidem Pandulfus filius quondam Johannis Petri de Judice, ante praesentiam Dominorum Magistrorum, scilicet Fortis, Domini Papae Notarii, & Bartholomaei, Romanae Curiae Advocati, & subscriptorum testium, ad hoc specialiter rogatorum, propria mea voluntate renuntio, & in omnibus & per omnia causâ transactionis generaliter vobis verò Dominis Pandulfo Norwicensi Eleto, & Sinibaldo Domini Papae Honorii Camerariis, mandatariisque & procuratoribus ejusdem, ad hoc specialiter constitutis, ad opus

D & utilitatem ipsius Domini Papae Honorii & successorum ejus, atque totius Romanae Ecclesiae perpetuo, idest omnem litem & petitionem, quam denotato Domino Papae Honorio feci, petii, petere vel facere potui, videlicet de univrsis expensis, quas tempore mei Senatus de mandato quondam Domini Innocentii Papae III. feci, tam in custodiendis Stratis undique in circuitu, quàm in custodia diversarum Urbium, Turrium, quas meas ad manus de consilio Virorum prudentum pro pace & quiete sancti Synodi vel Concilii, seu in aliis, quae ad pacem & securitatem venientium ad Urbem, erant necessaria, tenui; easque mihi dictus olim Dominus Papa cum munere reddere ac restaurare promissit. Quodcumque itaque jus, & quamcumque

cumque actionem personalem & in rem, siue hypothecam, quod, quamve hactenus adversus dictum Dominum Papam Honorium, & totam Romanam Ecclesiam, & in omnibus ejus bonis & possessionibus habeo, habui, vel habere quoquo modo possem, tam scilicet jure vel occasione praedictarum impensarum, quas, ut dictum est, feci, quam etiam cujuslibet promissionis quorumlibet datorum, tam pro damni restauratione quam aliter modo quolibet mihi, vel alii pro me factae a dicto olim Domino Papa, vel ab alio pro eo, & generaliter undecumque & quomodocumque adversus dictum Dominum Papam Honorium, & totam Romanam Ecclesiam, respectu cujuslibet rei vel causae, petere vel litigare, seu modo quolibet inquietare possem usque in hodiernum diem vobis, ut dictum est, pro eo procuratorio nomine in omnibus & per omnia generaliter refuto, nulla mihi in aliquo facta penitus reservatione. Pro eo quod vos procuratorio nomine pro dicto Domino Papa Honorio, & de pecunia ejusdem Camerae, mihi pro omni meo jure praedictarum impensarum & aliorum quorumlibet datorum vel promissi, intervenitu quoque & laudatu Dominorum scilicet Stephani Dei gratia Sanctorum Apostolorum Presbyteri Cardinalis, & Comitis Ricardi, atque Johannis Bobonis, electorum Arbitrorum a praedicto Domino Papa, & a me, etiam compromisso poenae mille Librarum Parvensium Senatus, datis atque persolvitis ducentas Libras bonorum Parvensium Senatus. De quibus omnibus, & de omni meo jure bene quietum me voco, & non solutae pecuniae exceptione omnino refuto. Ideoque amodo dictus Dominus Papa & Successores ejus de hac causa quieti semper & pacifici manent, eosque ab omni persona de hac causa semper indemnes conservare, vo-

A bis, ut dictum est, pro eo procuratorio nomine, sub poena totius praefixae poenae dupli nomine plejariae promitto. Novissime autem pro me & meis heredibus & Successoribus vobis pro dicto Domino Papa & ejus Successoribus procuratorio nomine, ut dictum est, hanc refutationem, & quae dicta sunt, omnia observare, defendere & adimplere nomine plejariae & principalis obligationis promitto sub poena totius praedictae pecuniae duplae. Et soluta poena haec Chartula firma permaneat; quam scribere rogavi Johannem Leonis Scriniarium in Mense & Indictione superscripta V.

C Testes Petrus Capocia, & Petrus Nicolatri, Domini Papae Uscerii. Johannes Sancti Angeli; Bonussenior Marchionis; Johannes Sancti Germani.

Ego Johannes Leonis, sanctae Romanae Ecclesiae Scriniarius, habens potestatem dandi tutorem & curatorem, emancipandi, etiam decretum interponendi, & alimenta decernendi, complevi & absolvi.

D Et sane Saeculo eodem Tertiodecimo Nummi visuntur tum aurei, tum argentei, Romae percussi decreto Senatus, iisque Senatoris, ac ipsius Senatus nomen impressum. Atque haec mihi praesto fuit destitimus vir Franciscus Valesius, cujus in Romanae praesertim & barbaricae Philologiae studio scientiam ac iudicium non Urbs tantum suspicit, sed quicumque eruditionis causa Romam petit. Itaque is monuit, Romanorum Senatorem Anno Christi MCC. LII. fuisse Raimundum Capizucbium, cujus etiam Nummus aureus superesse videtur num. I. In ejus antica stat Christus, Librum laeva tenens, stellulis circumdatus, cum Epigraphe: VOT. S. P. Q. R. ROMA CAPVT M. idest *Mundi*. In postice San-

Sanctus Petrus vexillum porrigit viro genibus flexis accipienti, cum veste Senatoria, & birreto in capite. Addita est inscriptio: S. PETRVS SENATOR VRBIS. In ima scuti parte fortassis inspicienda se offerunt insignia Familiae Capizucchiae cum fascia transversa. Ad haec idem humanissimus Valeſius duum variorum Nummorum eſtypon ad me miſit, quos heic infra editos volo. In primo Nummo, num. II. protome Urbis viſitur, dexterâ pomum, laevâ palmam tenentis, literis circum poſitis ROMA CAPVT MVNDI. In altera facie Leo ſignatus eſt, cum Literis BRANCALEO S. P. Q. R. Fuit hic *Brancaleo de Andalò*, ſive Andaloi filius, civis Bononiensis, Doctor, & Eques Auratus, atque Senator Urbis. In Annalib. Genuenſib. Caffari Lib. 6. Tom. VI. *Ret. Italicarum*, Genuenſium Praetor fuiſſe dicitur Anno Chriſti MCCXXV. *vir nobilis Brancaleo de Bononia filius Andalonis*. Illum ipſum reputaſſem, qui poſtea Senatorem Romanae Urbis geſſit, niſi Historicus ad eundem Annum mortem ejuſdem retuliſſet. Quare is fuerit avus, aut pater alterius Brancaleonis Romanorum Senatoris. Quo Anno iſte amplifſimo illo munere functus fuerit, diligentiffime inveſtigavit praeſtaudatus Valeſius, multiſque Historicorum erroribus hac in re deprehenſis, tandem evicit, Brancaleonem Anno Chriſti MCCLIII. Senatorem Romae proceſſiſſe, Matthaei Pariſii Auctoris ſynchroni auctoritate praecipue fretus, qui recurrente Natali Domini

A) Anno MCCLIII. nuntiata haec Regi fuiſſe ſcribit: *Menſe Auguſti Romani elegerunt ſibi novum Senatorem, Civem Bononiensem, virum juſtum & rigidum, Jurisque peritum, qui noluit electioni de ſe factae quomodolibet conſentire, niſi ſecurum eum facerent, quod tribus annis contra Statutum Urbis ſtaret in ipſius Senatus potentia*. Ita in Londinenſi Editione Pariſii Anno MDCLXXXVI. pag. 741. Britanni a Natali Domini novum Annum inchoabant: quare ea Regi nuntiata fuere ſub finem Anni MCCLII. In eandem ſententiam convenit Auctor *Historiae Miscellae Bononiensis*, a me editae Tomo XVIII. *Ret. Italicarum*, cujus haec verba ſunt ad Annum Chriſti MCCLII. *In quello Anno Meſſer Brancalione di Andalò da Bologna fu eletto Senatore di Roma, e partiſſi con una bella compagnia, e andò al ſuo viaggio*. Scilicet is Anno MCCLII. electus, Anno ſubſequenti Urbem rexit. Auctor *Vitae Innocentii IV. Papae*, Tom. III. *Ret. Italicarum*. pag. 592. eadem confirmat, ſcribens: *Illo tempore Romani quemdam Militem Bononiensem, Brancaleonem nomine, pro triennio in Senatorem Urbis elegerunt*. Itaque ſub eo percuffus eſt Nummus.

E) Quinque ſubſequentes Nummos, a Romano Senatu percuffos, mihi ſuppeditavit e *Collectaneis Mſtis Claris*. olim Viri Franciſci Blanchinii peramicus vir Joannes Franciſcus Muſſellius ſupra laudatus. Diverſa Senatorum Inſignia unum ab altero diſtingunt. Ceterum praecedentibus ſimiles ſunt, neque explicatione indigent.

I

N

Alios praeterea Nummos a Romano Senatu variis temporibus obsignatos evulgavit Clariss. Floravantes in P. II. de antiquis Romanorum Pontificum Denariis, quos utpote praecedentibus similes omitto,

A Praeterea invenio eodem Saeculo Christi Tertio decimo, Romae in cursu fuisse *Denarios Papavinos*, quorum mentio occurrit in subsequenti Charta, quam mihi suppeditavit saepe laudatum Regesum Cencii Camerarii.

Promissio & obligatio Syndici Castri Centumcellarum super Censu annuo *quinquaginta Librarum Papavinorum Romanae Ecclesiae solvendarum, Anno 1291.*

I N nomine Domini, amen. Anno Nativitatis Dominicae Millesimo Ducentesimo Nonagesimo Primo, Indictione IV. Pontificatus Domini Nicolai Papae IV. Anno III. Mensis Januarii, die II. intrante. In praesentia mei Notarii & testium subscriptorum, Jacobus Saxi de Castro Centumcellarum, Syndicus & Procurator Hominum & Universitatis dicti Castri, ad infra scripta specialiter constitutus, coram venerabili viro Domino Nicolao Domini Papae Camerario & Notario personaliter constitutus, Instrumentum sui Syndicatus exhibuit, tenoris & continentiae infra scriptae.

B In nomine Domini, amen. Anno Nativitatis ejusdem MCCXCI. tempore Domini Nicolai Papae IV. die XXV. Mensis Decembris, Indictione IV. Congregato Consilio speciali & generali & universali Parlamento Hominum & Universitatis Castri Centumcellarum, de mandato discreti viri Petri Basseji de Urbe, Castellani Castri saepedicti, ad sonum campanae, & vocem praeconis, ut moris est, ipse Castellanus cum voluntate, auctoritate, atque decreto dicti Consilii & universalis Parlamenti dicti Castri, & dictum Consilium & Parla-

C men-

mentum cum voluntate, auctoritate, atque decreto dicti Castellani, fecerunt, constituerunt, & ordinaverunt Jacobum Saxi de eodem loco, praesentem & suscipientem, eorum Syndicum & Procuratorem & Nuntium specialem, ad petendum & supplicandum sanctissimo Patri & Domino, Domino Nicolao divina providentia Papae IV. quod Castrum Centumcellarum, quod ad Romanam Ecclesiam pertinet pleno jure, faciat immediate in temporalibus per ipsius Cameram regi ac etiam gubernari, ita quod Universitas & Homines dicti Castri, sicut ipsius Ecclesiae subditi speciales, non teneantur, nec compelli possint, alicui vel aliquibus aliis, nisi Camerario Domini Papae, qui pro tempore fuerit, vel Castellano, qui per Dominum Papam, vel ipsius Cameram ad custodiam & regimen dicti Castri fuerit deputatus, in temporalibus respondere, laudabilibus ac approbatis consuetudinibus, & statutis Hominum dicti Castri, quae non sint contra honorem & jurisdictionem Romanae Ecclesiae, integraliter reservatis eisdem. Et ad offerendum & promittendum nomine Universitatis & Hominum ejusdem Castri, & pro ipsis propter hoc specialiter venerabili Magistro Nicolao de Trebis Domini Papae Camerario & Notario recipienti & stipulanti nomine & vice Domini Papae & Ecclesiae praelibatae, nomine Censuum quinquaginta Libras Pappariorum per eos vel ipsorum Procuratorem annis singulis infra quindenam a Die Nativitatis Dominicae numerandam in perpetuum Camerae ejusdem Ecclesiae, ubicumque Romana Curia fuerit in Terris ipsius Ecclesiae, cum effectu solvendas. Si vero eadem Curia extra Terram resederit supra dictam, praesatam pecuniae quantitatem persolvent Thesaurario Patrimonii per Ecclesiam ordinato, salvo & plenarie

A Domino Papae & Ecclesiae Romanae omnibus aliis juribus & jurisdictionibus, quas in praesato Castro ac ejus territorio dignoscitur obtinere. Dantes & concedentes eidem Procuratori plenam & speciale mandatum, juvandi in animas Hominum & specialium personarum Universitatis Castri praedicti, praedicta omnia habere firma, rata, & ea integraliter observare; promittentes mihi Notario recipienti & stipulanti nomine & vice Domini Papae & ejus Camerarii, omnia & singula supra dicta, & quicquid in hac parte per eundem Syndicum seu Procuratorem ipsorum actum, promissum, & gestum exstiterit, seu etiam procuratum, sub obligatione & hypotheca omnium honorum Universitatis ejusdem Castri, & singularium personarum ipsius, se inviolabiliter servaturos, ac etiam impleturos.

C Actum in Centumcellis, sub Porticu Sancti Jacobi in Platea Communis, praesentibus Donno Leonardo Priore Sanctae Mariae de Valle de Centumcellis, Presbytero Joanne Canonico dictae Ecclesiae, Domino Tancredo de Monte Cocozono, Alberto Domini Raynerii de eodem loco, Magistro Cazato Notario, Magistro Leone Notario, & Magistro Janne Simeonis, Rectoribus Terrae praedictae, Jacobucio Scolare Sancti Nicolai, & Giliolo Petteo, testibus ad haec rogatis.

D Et ego Johannes Rubeus, olim Bartholomaei, auctoritate Almae Urbis Praefecti Notarius, & nunc dicti Capellani & Universitatis Castri praedicti Scriba, praedictis omnibus interfui, & rogatus scripsi, & publicavi, meoque signo supra signavi.

E Unde Jacobus Saxi ejusdem Castri Cancellarius, Syndicus praelibatus ex vigore & auctoritate praescripti Syndicatus, pure ac libere, secumque plena deliberatione praehabita, Syndicario &

procuratorio nomine Hominum & Universitatis Castri Centumcellarum, per legitimam stipulationem. promisit eidem Domino Camerario stipulanti & recipienti pro Domino Papa & Successoribus suis, & Romana Ecclesia, & ejus Camera, ex nunc in antea dare & solvere cum effectu singulis annis eidem Camerae, ubicumque Romana Curia in Terris Ecclesiae fuerit, alioquin Thesauvario Patrimonii Beati Petri in Tuscia, insibi pro Romana Ecclesia deputando, quinquaginta Libras Papanorum, infra quindenam Nativitatis Dominicae, ad indicium perceptae protectionis & exemptionis ab eodem Domino Papa, videlicet, quod Homines & Universitas dicti Castri Centumcellarum a jurisdictione Rectoris Patrimonii Beati Petri in Tuscia, ejusque Officialium, qui pro tempore fuerint, sint exempti, & quod de cetero sub tutela & protectione Camerae Sedis Apostolicae specialiter permanentes, de juribus Ecclesiae Romanae debitis, eidem Camerae dumtaxat, & nulli alii respondere teneantur. Ac illum recipient sine contradictione qualibet in Rectorem, qui ad eorum & dicti Castri regimen de Domini Papae conscientia fuerit per eandem Camerae specialiter deputatus, laudabilibus consuetudinibus & Statutis Hominum & Universitatis Castri praesati non praejudicantibus jurisdictioni ac juribus, quae praesata Ecclesia in Castro praedicto, ejusque territorio plenarie obtinet, prout praedictae Sedis Camerarium singulis annis corrigi & ordinari contigerit, reservatis eisdem, secundum modum & formam, quem, & quam idem Dominus Papa in Apostolicis Literis super protectione ac exemptione praedictis conficiendis exprimendum duxerit vel exprimendam. Insuper promisit Syndicus supradictus nomine, quo supra, eidem Domino Camerario stipulanti & recipienti

A ti pro Domino Papa, ejusque Successoribus, Romana Ecclesia, & ejus Camera, quod quoties dictum Commune cessare contigerit in solutione, ut praemittitur, dictarum quinquaginta Librarum Papanorum, toties nomine poenae solutis ipsis quinquaginta Libris, alias quinquaginta Libras ejusdem monetae integre persolvat Camerae memoratae. Quae omnia & singula idem Syndicus nomine dicti Communis, & ipsum Commune promisit attendere & observare facere, & integrum adimplere, sub obligatione bonorum omnium Hominum, & Universitatis ejusdem Castri, mobilium & immobilium, praesentium & futurorum, & sub poena dupli dictae quantitatis: quae poenae soluta vel non, nihilominus omnia & singula, quae in hoc Instrumento continentur, in sua permaneant firmitate. Et ad majorem firmitatem omnium praedictorum idem Syndicus & Procurator nomine ac vice sua, & singulorum Hominum praedictae Universitatis, quorum Syndicus & Procurator existit, juravit tactis sacrosanctis Evangeliiis, omnia & singula supradicta plene sine fraude facere attendere, observare, & facere observari sine fraude & dolo.

B

C

D

E

Actum apud Urbem veterem in Camera, in qua praedictus Dominus Camerarius morabatur, praesentibus Fratribus Hugone & Johanne Macarii Marescalcis familiae Domini Papae, Domino Onufrio de Trebis Canonico Virdunensi, Paulo Casellae de Reate, Borgarucio de Perusio, Magistro Johanne Draconis, Johanne Rubeo Notario Centumcellensi, & Ottaviano Raynerii, testibus ad haec rogatis.

Et ego Jacobus Pisani de Viterbio, Apostolica auctoritate, & nunc Camerae Domini Papae Notarius, praemissis interfui, & ea rogatus scribere, fideliter scripsi &c.

Quid

Quid autem *Papavina* pecunia fuerit, incompertum mihi fateor. Aut ab Insigni gentilicio (nunc *Arme* appellamus) Senatoris, nomen inditum Denariis: fortassis enim *Anserculum*, quem *Papero* Italica Lingua nuncupat, ille pro Insigni gerebat: Aut ab ipsius Senatoris nomine aut agnominine. *Papavone* nobilem virum inscriptum reperio in Musivo Romano sequioris aevi, quod Ciampinius aere incisum dedit Tom. I. pag. 82. Usque ad initium Seculi XIV. desiderantur Nummi jussu Romanorum Pontificum percussi. Mirum tamen foret, si Bonifacius VIII. vir grandis animi neglexisset illustrem hanc sui Principatus praerogativam, quando Benedictus XI. ejus Successor jure hoc suo usus deprehenditur. Porro, ex quo in Gallias, atque Avenionem a Clemente V. Curia Romana translata fuit, novimus, tunc in primis a summis Pontificibus signatam fuisse pecuniam. Et quosdam quidem e Nummis ibi percussis servavit nobis, publicique juris fecit Baluzius in Vitis *Paparam Avenionensium*; quos propterea huic Operi in commodum Eruditorum adjunctos volo. Ad haec Anno MDCCXV. Xaverius Scilla Librum de *Nummis Pontificiis* a Clemente V. usque ad Clementem XI. Romanis typis impressum edidit, nullo tamen addito eorum ectypo. Denique Benedictus Floravantes a me supra laudatus argumentum hoc uberius illustravit altero Libro post ejus mortem a Philippo fratre edito. Ex ejus labore & ego proficiens, inde hausi, quae visa sunt consentanea instituto meo.

Itaque Primus Nummus aereus, a Scilla & Floravante productus, hisce literis signatus est. PP. BENEDICT. VN. cum Cruce in medio,

A idest *Papa Benedictus Undecimus*, vir singularis sanctitatis, qui Anno Christi MCCCIII. ad solium Pontificale erectus fuit. In postica duae Claves erectae cum literis hisce circumpositis S. PETR. PATRIMONIVM.

B Secundus Nummus, qui primus est inter editos a Baluzio, *Clementem V.* Pontificem exhibet, sacrâ Tiarâ ornatum, dexterâ benedicientem, & sinistrâ gestantem Crucem, cum epigraphæ CLEMENS PAPA QUINTVS, qui Anno Christi MCCCIV. electus fuit. In alterâ Crux aream implet cum duobus limbis circum. Brevior has literas praefert COMIT. VENASINI, idest Comitatus Vennayssinus, seu Vindascinus in Provincia, cui jam dominabatur Ecclesia Romana. Latior limbus habet AGIM: TIBI: GRA: OMNIPOTENS DE: nempe *Agimus tibi gratias, Omnipotens Deus*. Supra visuntur geminae Claves, insignia Romanae Ecclesiae.

C Tertius Nummus, a Baluzio productus, & apud D. Vercellinum Mariam Vicecomitem, exhibet protomen Romae supra duos Leones insidentis, nisi sub ea figura Faldistorium, aut sellam designatam potius opineris. Haec ibi inscriptio IOHES PAPA XXII. COMIT. VENASINI. Altera facies Crucem in area habet, foliis ornatam in extremitatibus, cum lemme AGIM: TIBI: GRA: OMNIPOTES DEVS. Solium Pontificium conscendit *Johannes XXII.* Anno Christi MCCCXVI.

E Quartus a Floravante productus & ad eundem Pontificem spectans exhibet in anteriori parte imaginem S. Johannis Baptistae promissis capillis & barba, prolata dextera, sinistra baculum tenet, in cujus apice Crux est. In superiori parte nummi Mitra Pontificia tenis utrinque pendentibus

bus & literae S. IOHANNES B. In averfa parte lilium, & in circulo duae parvae claves decuffatae cum epigraphe SANT. PETRV.

De hoc nummo egi in Differt. XXVIII. ubi animadverti complures Principes industriam Florentinorum in cudendis florenis aemulatos fuiffe, atque inter eos Johannes XXII. ob quam causam Johannes Villanius de eo conquestus est.

Quintus argenteus, Scillae visus, & a Floravante editus, Papam eundem praefert sedentem, cum literis PP. IOHANNES. In altera facie aream Crux occupat, circumpositis hisce literis SALVE SCA CRVX.

Sextus Nummus aereus apud eundem Scillam, & Floravantem Cruce in medio positâ insignitus est cum Epigraphe circumducta PP. IOHANNES. In posticae limbo VIGESIMVS SEC. & in area VDS. idest *Secundus*.

Septimus aereus, cujus est mentio apud eundem Scillam & Floravantem, Claves duas erectas habet cum literis IOES PAPA XXII. In averfa parte Crux cum ista epigraphe PATRIM. DIV. PE. idest *Patrimonium Divi Petri*. Inventa quippe jam fuerat consuetudo appellandi Sanctos *Divos*, minime a Sancto Augustino laudata.

Octavus aereus Nummus in Museo Bertacchinio Mutinae, Pontificis effigiem nobis offert, dextrâ gestantis geminas Claves, & sinistra Crucem, cum literis PP. IOHES XXII. In postica visuntur itidem Claves cum literis S. ECCLIE ROME, hoc est *Sanctae Ecclesiae Romanae*.

Nonus qui Tertius est inter editos a Baluzio, spectat ad *Benedictum XII.* electum Anno Christi MCCCXXXIV. In cathedra insidet Pontifex, manu Pastoralem baculum te-

nens, cum literis BENEDICTVS. Aversa facies, Crucem in area habet, hisce literis circumdatam PP. DVO-DECIMO.

Decimum Nummum publici juris fecit Floravantes. Ibi Crux cum literis PP. BENEDICTVS XII. ex averfa facie binae Claves visuntur. Circumstant literae PATRIM. S. PETRI ✠

Undecimus, Baluzio Quartus, pertinet ad *Clementem VI.* Papam, Anno Christi MCCCXLII. electum. Eius effigies cernitur cum literis CLEMS PP. SEST. Claves quoque ibi visuntur. In postica Crux cum literis COMES VENESI. ac rursus Claves. In latiori limbo AGIMUS TIBI. GRAS OMNIPOTES DEVS.

Duodecimus Nummus item argenteus apud Scillam & Floravantem visitur. Ibi figura Papae sedentis, cum literis CLEMENS PP. SEXTVS. Aversa pars duas Claves decuffatas habet, & hanc epigraphen: SANTVS PETRVS E PAL. idest, & *Paulus*.

Decimus tertius quoque argenteus apud Scillam & Floravantem ostendit *Clementem* ipsum Papam sedentem, cum Literis CLEMS PP. SEXTS. In postica Crux literas interfecans, & quatuor paria Clavicularum, cum epigraphe SANTS PETRVS.

Quartus decimus Nummus, qui est Quintus inter Baluzianos, exhibet effigiem *Innocentii VI.* ad Pontificium thronum Anno Christi MCCCXLII. electi. Insidet & ipse supra duos leones, seu verius sellam, aut faldistorium, cum hac epigraphe INNOCEN. PP. SEXTVS. Altera facies Crucem praefert, in cujus angulis quaterna Clavium paria visuntur. Circumstant literae SANTVS PETRVS.

Deci-

Decimum quintum alterum ejusdem Innocentii nummum protulit Floravantes. Ibi imago S. Petri in Cathedra sedentis Pontificia veste induti cum nimbo, & dextera Claves tenentis. Circum literae SANTVS PETRVS in area posticae Tiara Pontificia triplici corona exornata. Subtus binas Claves decussatae cum literis INNOCENTIVS PP. SEXTVS.

Decimus sextus, Baluzio Sextus, effigiem praefert *Urbani V.* Papae, Anno Christi MCCCLXII. electi, & supra sellam sive leones sedentis, cum epigraphe VRBANVS. PP. QVNTS. Postica binas Claves in area habet cum literis circumpositis SANCTVS PETRVS.

Decimus septimus argenteus Nummus penes nobilem Jurisconsultum Forosemproniensem Joachini, Auditorem Rotae Bononiensis, effigiem Papae exhibet cum literis VRBA. V. PP. idest *Urbanus V. Papa.* In area posticae V. R. B. I. Circumstant literae IN ROMA. Scilicet Nummus percussus, quum Anno MCCC-LXVIII. idem Urbanus magnifice Romam ingressus fuit, Avenione illic profectus.

Decimum octavum argenteum Nummum Scilla evulgavit. Ibi idem Pontifex sedet, hisce literis distinctus: VRBANVS PP. QVNTVS. In averfa parte duae Claves decussatae cum literis FACTA IN ROMA.

Decimum nonum argenteum Scillae & Floravanti prae laudatis debemus. In eo visitur Papa sedens cum epigraphe VRBAN. PP. QVNTS. Altera facies habet Crucem cum quatuor paribus clavium, & literis SANTVS PETRVS.

Vigefimus aereus apud Floravantem. Ibi Mithra in medio, & in

A circulo duae Claves cum literis VRB. PP. QNTS. Postica habet in area Crucem cum duobus paribus Clavium, & literis per gyrum S. * M. T. PET. E PAS.

B Vigefimum primum argenteum Scilla & Floravantes protulere. Ibi protome ejusdem Papae cum literis VRB. PP. QVITS. In averfa parte S. PET. E PAL. idest *Sanctus Petrus & Paulus.* Adduntur in area literae ad modum Crucis V. R. B. I.

C Vigefimus secundus argenteus, a Scilla editus, hanc epigraphen praefert: VRBAN. QVNTS. In medio Mithra cum literis suppositis V. PP. idest *Universalis, aut Urbis Papa.* Postica pars Crucem exhibet cum duobus Mithris, & duobus paribus clavicularum decussatarum. Adduntur literae in limbo SANCTVS PETRVS.

D Vigefimus tertius, qui est Septimus inter Baluzianos, *Gregorium XI.* Papam electum Anno Christi MCCC-LXXI. nobis ostendit. Ibi epigraphe GREGORS. PP. VNDEC. In altera facie geminae Claves decussatae, & SANTVS PETRVS.

E Vigefimum quartum argenteum Scilla & Floravantes indicavit. Protomen Papae exhibet cum duobus rosulis, & literis GG. PP. VND. Postica habet IN ROMA & in medio V. R. B. I.

Vigefimus quintus argenteus a Scilla & Floravante editus protomen Papae ostendit cum literis GG. PP. VND. Apponitur Corona Regia. Averfa pars habet IN ROMA. & V. R. B. I.

Vigefimus sextus eidem Gregorio Papae tribuitur a Scilla. Ibi protome Pontificis cum clavicula, duabus rosulis, & literis S. PETRVS. In

* Nisi pro uno caractere M. duo simul juncti sint, A. scilicet, & N. ut perspicienti attentius videtur; & tunc SANT. legeretur perspicue.

postica DE ROMA. & literae V. R. B. I. & geminae rosulae. Est & alter similis sine clavicula, sed cum T. in antica & postica.

Vigesimalis septimus argenteus apud Scillam, & Floravantem spectat ad *Urbanum VI.* Papam, Anno Christi MCCCLXXVIII. electum. Visitur ibi figura Papae sedentis, cum epigraphe VRBANVS PP. SEXTVS. Altera facies habet Crucem & quatuor paria Clavicularum decussatarum, ac literas SANCTVS PETRVS.

Vigesimalis octavus, qui est Octavus inter Baluzianos, pertinet ad *Clementem VII.* Antipapam electum Anno Christi MCCCLXXVIII. Illic visitur ejus effigies cum literis CLEMENS PP. SEPTIVS. In postica Claves & lemma SANCTVS PETRVS.

Vigesimalis nonus argenteus, a Scilla productus, sedentem exhibet Clementem ipsum cum hac Epigraphe CLEMENS PP. SEPTIMVS. Postica habet duas Claves decussatas cum literis SANCTVS PETRVS ET PAVLVS. Alter Nummus similis visitur apud Floravantem, ubi pro *Septimus* legitur SEPTIVS.

Trigesimalis alter Nummus apud Floravantem exhibet Tiaram Pontificiam, cui subest insigne gentilitium cum literis CLEMENS PP. SEPTIVS. In altera S. Petrus cum literis S. PETRVS APOSTOLVS.

Trigesimalis primus apud eundem, Tiaram Pontificiam exhibet triplici corona, ac teniis pendentibus ornatam: utrinque parvae Claves decussatae. In altera Claves cancellatim dispositae & alligatae cum literis SANCTVS PETRVS ET PAVLVS.

Trigesimalis secundus argenteus apud Scillam pertinet ad *Bonifacium IX.* Papam, electum Anno Christi MCCCLXXXIV. Visitur Papa se-

dens cum epigraphe BONIFAT. PP. NONVS. In averfa parte cifra ad formam incudis, & geminae Claves decussatae cum literis SANCTVS PETRVS.

Trigesimalis tertius argenteus a Scilla editus, Papam sedentem exhibet cum literis BONIFAT. PP. NONVS. Altera facies habet SANCTVS PETRVS. Inter literas conspicitur caput Mauri hominis, atque in area sunt geminae Claves decussatae.

Trigesimalis quartum argenteum Scilla evulgavit. Ibi protome Pontificis & epigraphe BONIFAT. PP. N. Postica habet IN ROMA, & literas ad formam Crucis V. R. B. I.

Trigesimalis quintum argenteum Scilla protulit, cum Pontificis ejusdem protome ac literis PP. B. NONVS. In postica DE MACERATA, atque in medio A. Itaque percussus fuit in Civitate Maceratae.

Trigesimalis sextus apud Scillam, aereus, Triregnum exhibet cum literis in limbo B. PP. NONVS. Averfae partis aream Crux occupat cum literis DE FIRMO. A Firmans cufus est hic Nummus.

Trigesimalis septimus, qui est Nonus inter Baluzianos, exhibet *Benedictum XIII.* Antipapam electum Anno Christi MCCXCIV. Ibi spectare potes illius effigiem, & inscriptionem BENEDICT PP. TRDEM. idest *Tertius decimus*. In postica Claves cum literis SANTVS PETRVS ET PAVLVS.

Trigesimalis octavus argenteus a Scilla recensetur. Ibi Papa sedens cum literis INNOCENTIUS PP. VII. Is fuit electus Anno Christi MCCCCIV. In postica duae Claves decussatae, & SANCTVS PETRVS. Alter similis visitur, addito capite homi-

hominis Mauri, & duobus asteriscis à Floravante editus.

Trigesimus nonus apud Scillam, quoque argenteus. Papa ibi sedet cum eadem epigraphe INNOCENTIVS PP. VII. Aversa pars habet SANCTVS PETRVS. S. P. Q. R. & duas Claves decussatas cum asterisco. Videtur Nummus cusus a Senatu Populoque Romano Anno Christi MCCCCV. quo vir pacificus & mitis ob Nepotis truculentum facinus fugam arripere coactus, Romanis resumendae auctoritatis locum reliquit. Alter similis Nummus visitur sine insignibus a Floravante editus.

Quadragesimus Nummus argenteus Veronae adservatus ab amico viro Johanne Francisco Musellio, spectat ad Gregorium XII. Papam electum Anno Christi MCCCCVI. Ibi visitur Papa sedens, & epigraphe GREGORIVS PP. XII. In postica geminae Claves decussatae, & SANCTVS PETRVS. cum capite Mauri.

Quadragesimum primum argenteum Scilla evulgavit praeferentem Johannem XXIII. Papam electum Anno Christi MCCCCX. Visitur figura Papae sedentis cum literis IOVANNES PP. XXIII. In aversa parte Claves decussatae, & SANCTVS PETRVS. Alter similis Nummus existit cum capite hominis Mauri. Tertius quo-

A que similis occurrit, additâ Coxâ, quae illius Insigne gentilicium fuit.

Quadragesimus secundus Nummus aureus apud Floravantem. In antica Tiara Pontificia, & infra stemma, cui epigraphe haec additur: IOHES. PP. VIGESIMVS III. In postica duae Claves decussatae, & SANTVS PETRVS ET PAVLVS. cum insita inter Claves litera R.

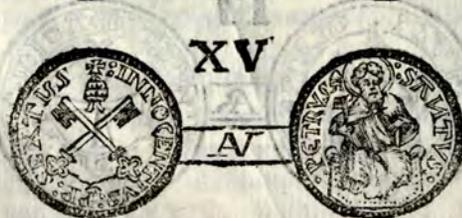
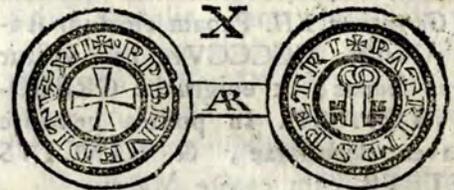
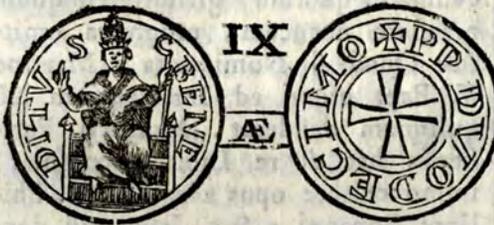
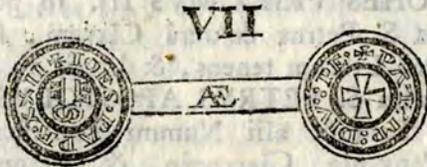
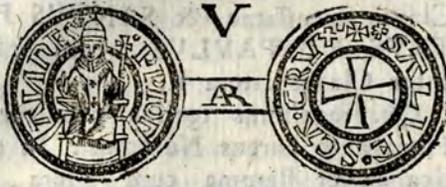
B Quadragesimus tertius proditur a Floravante aureus Nummus. In antica habet stemma cum Tiara, & IOHES VIGEXIMVS III. In postica S. Petrus dexterâ Clavem, sinistra Librum tenens, & literis in circuitu S. PETRVS APOSTOLVS.

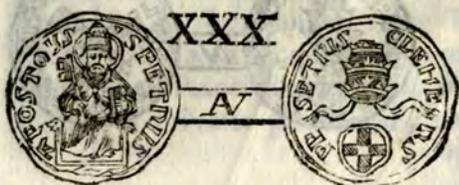
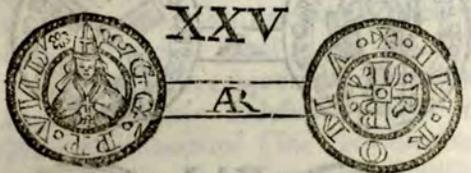
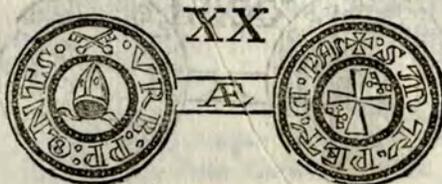
C Sunt & alii Nummi Pontificii a Panvinio, Ciacconio, & Victorello evulgati, quorum legitimitatem quum praestare nequeam, propterea omitto. Quod si Numismata a Martino V. Papa usque ad Innocentium XI. quisquam desiderat, Molineti Parisiensis hac de re Librum consulat; immo celebre opus adeat V. Cl. Philippi Bonanni e Soc. Jesu, qui duobus Tomis Anno MDCXCIX. Romae impressis, longe plura produxit atque illustravit. Denique Clarissimi Floravantis Liber postumus merces huiusmodi omnium accuratissime exposuit. Hac de causa iis rursus imprimendis tempero.

D

ROMANI PONTIFICES.

R A V E N N A.

AD *Ravennam* me confero. Illu-
stris haec Civitas Anno Chri-
sti CCCCII. Sedes Imperii Occiden-
talis constituta ab Honorio Augu-
sto, ex eo saltem tempore Moneta-
riae officinae decore frui coepit. A-
pud Du-Cangium visitur ejusdem Ho-
norii Nummus cum literis RV. P. S.
quas siglas eruditi interpretantur *Ra-
Vennae Pecunia Signata*. Alter quo-
que a Johanne Tyranno post Hono-
rii mortem percussus easdem literas
praefert. Neque ulla mihi dubitatio,
quin & sub Odoacre Turcilingorum
Rege, tum sub Theoderico, Athala-
rico, Theodahato, Witige, & Ba-
duila Gothorum Regibus ab Anno
Christi CCCCLXXVI. ferme usque
ad DXL. eadem praerogativa, uti
Romae, ita & Ravennae persevera-
rit. Odoacris nullos Nummos vidi:
unum tantummodo Theoderici Ro-
mae usum sub oculis habui. Rarif-
simum tamen frustulum antiquitatis
ad inclytum illum Regem pertinens
exeram, quod Mutinensi ex Urbe in
suum Museum intulit Cl. V. Apo-
stolus Zenus, antiquorum monumen-
torum venator indefessus, hoc est
Nummum aereum (ita tantisper ap-
pellare liceat) quadrangularis formae,
non minoris crassitudinis, quam Nu-
mismata majoris moduli. In altera fa-
cie leguntur literae istae DN. THEO-
DERICI. In alterâ una tantum li-
tera visitur, sed exesa, formam T
referens, quae fortassis est initialis
nominis Theoderici, & Coronâ lau-
reâ, seu querceâ circumdatur. Du-
plex haec rarum occurrit. Alterum,
quod in exteriori limbo Nummi (I-
talice *nel consorno*) literae istae le-
gantur: CATVLINVS V. C. ET

A I..... L..... P. F. V. Alterum;
quod tum ipsius *Theoderici*, tum *Cat-
ulini* nomina literis constant in aere
cavatis, atque argento oppletis. In
nomine Theoderici adhuc fere omnes
literae supersunt; e *Catulini* nomine
praeter duas aut tres, quae reman-
ent, reliquae exciderunt, superstite
earum vestigio in aere. Ex illustri
B ac nobilissima Familia Catulinus i-
ste fuit, utpote quae Anno Christi
CCCXLIX. Consulens dedit *Aconium
Catullinum*; neque enim diversa mi-
hi nomina sunt *Catullinus*, & *Catu-
linus*. Tulit etiam Praefectos Urbi,
Proconsules, aliosque aliis muneribus
primariis functos, quorum mentio
est in Codice Theodosiano, atque
C in aliis veterum monumentis. Apollinaris
Sidonius Lib. I. Epistol. XI. auctor est,
temporibus Augusti Majorani, scilicet
circa Annum Christi CCCCLX. Satyricam
Chartam Arelate disseminatam fuisse.
*Accidit casu, ut Catullinus Illustris tunc ab Ar-
vernensis illo veniret &c.* Est & ejusdem
Sidonii Carmen Duodecimum ad *Vi-
rum Clarissimum Catullinum*. Uti no-
tum est, circiter Annum CCC-
LXXXII. Apollinaris Sidonius diem
suum obiisse creditur. Habes autem
in Nummo, circiter Annum Christi
CCCCXCIV. percusso, *Catullinum V.*
D C. qui & in literis exesis appellatus
videtur INLVSTRIS & PRAEF.
VRB. Erat enim *Illustris* titulus praecipue
tributus Praefectis Urbi. Nisi idem
sint Catulinus a Sidonio memoratus,
& hujus aereae tabellae auctor, veri
tamen simile est, hunc filium illius
fuisse. Ceterum non inter Nummos
reponendum est hoc monumentum,
sed quidem inter Tesseras, sive Donaria
publica, quae in honorem Principum,
veniâ ab eis factâ, a privatis parabantur,
eorum-
E

que die natali, aut aliâ solemnâ occasione, distribuebantur amicis. Reliquorum Regum Gothorum, qui Italiae dominati sunt, Numismata protulere Octavius Strada, & Du-Cangius in Constantinopoli Christiana. Ego ea tantum hæc evulgata volo, quæ vidi in Museo Reverendiss. P. D. Alexandri Chiappinii Abbatis Canonic. Regular. Lateranens. Placentiæ, qui sollicito studio quotquot hæc potuit, collegit. Quod præcipue in hisce Nummis adnotandum, ibi conspicitur effigies Justiniani I. Augusti cum epigraphæ, nomine Gothorum Regum in literis duntaxat signato, sed absque illorum effigie: quæ consuetudo verbis Procopii confirmatur, ita scribentis de Francorum Regibus Lib. 3. Cap. 33. de Bello Gothico: *Nummos cudunt ex auro Gallico; non Imperatoris, ut fieri solet, sed suâ impressos effigie. Monetam quidem argentæam Persarum Rex arbitratus suo cudere consuevit; auri vero æque ipsi, neque alii cuiquam Barbarorum Regi, quamvis auri domino, vultu proprio signare licet.* Itaque Justiniani nomen in Gothorum Nummis impressum, sat aperte ostendit, eos adhuc agnovisse supremum Romani Imperatoris dominium: quod & in Pontificiis Denariis factum supra animadvertimus. An Theodericus huic legi sese submiserit, ignotum mihi est. Eum fortasse formidanda illius potentia ejusmodi onere levavit. At reliqui ejus Successores vires animumque Justiniani imperantis veriti, sese hac in re obsequentes præbuere, dum pax viguit; sed ubi Justinianus consilium cepit eripiendæ eis Italiae, tum & ipsi Nummos percussere, additâ suâ effigie, & Imperiali abjecta.

A Primus Nummus, sive Denarius argenteus, Justiniani I. Augusti caput exhibet diademate coronatum cum literis D N IVSTINIANVS P F AVG. idest *Dominus Noster Justinianus Pius Felix Augustus.* In postica D N ATHALARICVS REX, coronâ laureâ circumductâ. Circiter Annum Christi DXXVII. percussus fuit Nummus.

B Secundus vultum ac nomen, ut in præcedenti, Justiniani Augusti præfert, atque in altera parte has literas D N. THEODAHATVS REX, circiter Annum Christi DXXXV. Eiusdem quoque Regis Numisma apud Stradam & Du-Cangium habetur, ubi nulla Justiniani mentio, sed quidem ipsius Theodati effigies, additis in postica literis VICTORIA PRINCIPVM. Despexisse creditur hic Princeps per aliquod tempus auctoritatem Imperatoris: idque locus nuper laudatus Procopii insinuare videtur.

C Tertii Nummi, circiter Annum Christi DXXXVII. percussi, antica facies Justiniani ejusdem caput exhibet, & in postica D N VVITIGES REX.

D Quartus Nummus nullam Justiniani mentionem habet, sed caput Regis cum epigraphæ D. N. BADVILA REX, & in aversa parte has iterum literas D. N. BADVILA REX. Hic est Regum in Italia Gothorum postremus, qui a Belisario Anno Christi DXXXIX. captus, Constantinopolim ad Justinianum missus est.

E Quanquam verò, incertum sit, quo in loco percussi fuerint Gothorum Regum Nummi, falli tamen non possumus opinantes, non Romæ tantum, sed & Ravennæ id factum, quum in Aegyptiaca papyro, quam dedi in Dissertatione XXXII. De Ori-

vigine Linguae Italicae, quaeque Anno Christi DXL. Ravennae scripta fuit, *Vitalis Vir Clarissimus Monitarius*, idest *Monetarius* (*Ministro della Zecca*) testis subscribat. Quibus ex verbis intelligimus, Monetariam officinam adhuc perdurasse Ravennae. In Museo Alexandri Bertacchini Mutinensis Denarius argenteus adservatur, quem infra proferam Num. V. caput Justiniani Augusti praeferens cum literis D. N. IVSTINIANVS P. AVG. idest *Pius Augustus*. In altera facie Monogramma visitur coronâ circumdatum, sub hac forma

DRSTN
*

In expiscandis ejusmodi Monogrammatis, aut siglis, hariolari video Eruditos. Liceat & mihi eorum licentiâ uti. Aut haec ad ipsum Augustum sunt referenda, aut locum, ubi Nummus percussus fuit, designant. Heic certe *Ravennae* vestigia non desunt, ita ut suspicer legendum D. N. *Denarius*, *RATS Ravennatis Urbis*, nisi malimus interpretari *Dominus Noster Imperator*. Sed utcumque sit de obscuris hisce Siglis, certum est, haberi *Nummos Heraclii*, & *Heraclii Constantini*, signatos Ravennae; e quibus duos proferre juvat, quod minime laudatos viderim a Du-Cangio.

Sextus Nummus aereus in Museo Bertacchinio Mutinae exhibet tres figuras, coronam cum Cruce in capite, & globum in dextra praeferentes. Hisce designati videntur Heraclius ipse Augustus, Martina Imperatrix, eorumque filius Heraclius Constantinus, Anno Christi DCXIII. in Collegam Imperii a patre assumptus, nisi fortè pro Martina Flavius Heracleonas intelligendus sit, ejusdem Heraclii alter filius, Caesar

A circa Annum DCXXX. renuntiatus. Altera Nummi facies inscripta est Monogrammate Christi. Subest M. Circumstant literae ANNO XXIII. RAV. idest Anno Christi DCXXXIII. *Ravennae*.

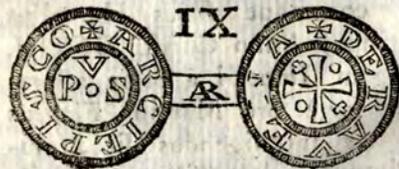
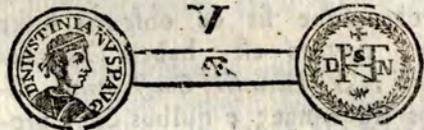
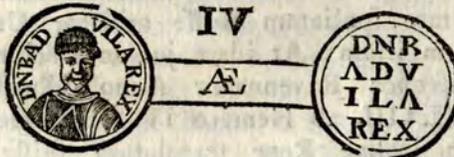
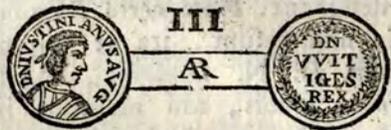
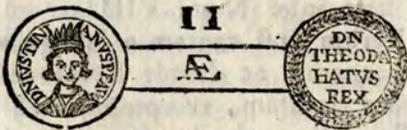
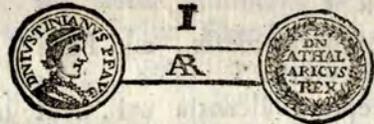
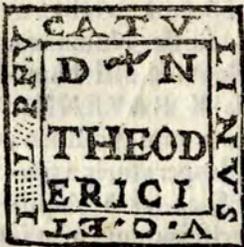
B Septimus Nummus aereus, in eodem Museo mihi inspectus, duas protomas Imperatorum praefert, alteram hastae innixam, alteram globo in dextera ornatam. Visitur in postica Monogramma Christi cum supposito M. & literis Anno XXVI. RAV., idest, secundum Vulgarem Epocham, Anno Christi DCXXXV. *Ravennae*. Quae postrema verba evincunt, percussum fuisse Nummum in Urbe Ravenna. Sunt & alii Nummi, in quibus FELIX RAVENNA legitur, atque ex iis unum possideo, in quo Regis, seu Imperatoris protome visitur, in postica verò Aquila cum geminis asteriscis: quem vide heic infra Num. VIII.

C Verùm post captam a Langobardis Ravennam, ac deinde Romanae Ecclesiae traditam, receptamque ab Augustis, diu cudendae monetae auctoritate spoliata fuisse arbitror Urbem illam. At idem jus in Archiepiscopos Ravennates Anno Christi MLXIII. ab Henrico IV. Germaniae ac Italiae Rege translatum fuisse, Rubeus jamdiu memoriae prodidit. Immo & ipse auctor est, longe antea, idest Anno Christi DCCCCXCVII. Gregorium V. Papam donasse Gerberto Ravennati Archiepiscopo *districum Ravennatis Urbis, Ripam integram, Monetam &c.* Sed quando in Libris pro jure Imperiali & Estensi in Urbem Comaclensem ea attuli, quae mihi visa sunt hujusmodi Chartam aspergere suspicione falsi, ab iis repetendis abstinebo. Interea testem dabo facultatis concessae

lae Ravennatibus Nummum unum argenteum Num. IX. mihi suppeditatum a Museo Muselliano Veronensi, in quod inuenta sunt, quaecumque rudera antiquitatis collegit olim celebratissimus Philologus & Astronomus Franciscus Blanchinius. Eiusdem Nummi alterum exemplar e Cortonenfis Academiae Museo eductum suppeditavit mihi Cl. V. Ab-

bas Rodulfinus Venuti, a Cauffis audiendis Eminentifs. Cardinalis Alexandri Albani. In antica legitur ARCI EPISCOPVS. In postica DE RAVENA ✠. Scilicet cufus Nummus, quo tempore Archiepifcopi dominabantur nobiliffimae Urbi Ravennae, ejusque Exarchatui. Hieronymus Rubeus, & Ughellius hac de re consulendi.

RAVENNAE.

T I C I N U M.

Ticinum pergo. Ex quo Civitatem illam Gothorum Reges diligere & amplificare coeperunt, ibi quoque pecuniae signandae locum statuerunt, ejusque rei testis superest Numisma Baduilae, sive Totilae Regis, a Mediobarbo memoratum, ac Ticini adservatum penes nobilem virum Syrum Rho, sive de Rhaude, cujus eſtypon a Cl. V. P. D. Gasparie Beretto ad me missum profero. In antica visitur caput Regis cum epigraphae FELIX TICINVS: quae nota locum percussae monetae prodit. In postica legitur DN. BADVILA REX. Perrexit autem sub Regibus Langobardis eodem jure frui Ticinensis Urbs, & merito quidem, quippe quae Italici Regni Sedes evaserat. Sed heic mature animadvertendum est, non tantum Ticini regnantibus Langobardis, sed & Mediolani, Lucae, ac Tarvisii, percussos fuisse Nummos. Hasce quatuor tantum Urbes in Italico Regno officinam Monetariam insignitas iis temporibus reperio, quae praerogativa sub Francis, diuque sub Germanis Imperatoribus in Civitatibus illis continuata est. Neque licuisse alibi signare pecuniam mihi persuadeo, si Ducatum Beneventanum excipias, de quo suo loco erit sermo, & Spoletum, in quo credibile est, Monetam existisse, quamquam nullum ibi Nummum tunc percussum detexerim. Nondum enim quidquam mihi occurrit, unde elucere possit, parem honorem aliis Urbibus tunc fuisse collatum. Itaque Ticinum sub Langobardis ac Francis Regibus cudere Nummos perrexit. Atque ego sane cupiebam, cuſos a Langobardis Regibus heic ex-

A hiberno Lectori; sed praeter unum aut alterum, nullum alium producere in praesentia possum. Angelus quidem Beneventanus in Stemmata Regum Langobardorum, Agilulfi Nummum exerit, at facile adulterinam mercem agnoscas. Interea accipe Liutprandi inclyti Regis aureum Numisma, cujus eſtypon debeo Theodoro Alexandro Trivultio Marchioni ac Patricio Mediolanensi, tum doctrinam, tum rarâ humanitate viro spectatissimo. Regis effigies in antica parte conspicitur cum literis LIVTPRN. R. idest Liutprandus Rex. Jam enim inter Eruditos exploratum est, non Luitprandus, sed Liutprandus esse scribendum: quod marmora ipsa testantur, nempe praeter unum Ticinense apud Gruterum inter Monumenta Christiana, & alterum Felsineum apud Malvasiam, illa etiam, quae ego tum in Antiquitat. Estensib. tum heic in Dissertatione XL. de Rhythmica, & in Dissertatione XXI. de Statu Italiae legenda dedi, uti & complures Chartae in hoc ipso Opere editae, ejusdem nominis fidem facientes. In postica parte visitur effigies Sancti Michaëlis Archangeli cum literis exesis SCS... MAHEL. Michaëlem quippe Archangelum Langobardi singulari veneratione prosequuntur: quod & a Principibus Langobardis Benevento dominantibus observatum videbimus. Ita insignis Basilica Ticini condita, adhuc ornamentis vetustatis compluribus splendet. A Constantino Magno illam exstructam sine ullis tabulis ferunt Ticinenses Scriptores. Longe est verisimilius, opus esse Langobardicorum Regum. De ea meminit Paulus Diaconus; atque ibi interdum coronati fuere Reges. Altera quoque Lucae visitur, ad eadem tempora originem,

ut

ut puto, referens. Magna profectò tunc Populorum devotio erga beatissimum Archangelum fuit. Liutprandus Histor. Lib. I. Cap. 2. scribit, fabricatam Constantinopoli fuisse a Basilio Augusto *pretioso ac mirabili opere Basilicam in honore summi & caelestis militiae Principis Archangeli Michaëlis*. Ita & Franci Reges eundem Regni patronum elegisse videntur. Testis quoque est Paulus Diaconus, dum Cuniberti Regis gesta recenset, Sancti Michaëlis effigiem in vexillo militari Langobardicorum Regum pictam fuisse. Nempe Archangelus iste in suum patronum ab ipsis quoque Langobardis electus fuit. Quod & elucere videtur ex Historiola Ignoti Monachi Casinensis apud Peregrinium Tom. II. Rer. Italicar. pag. 264. ubi de Langobardis ait: *Post haec dominantes Italiam, Beneventum introeunt ad habitandum. Horum autem . . . . Princeps militiae caelestis exercitus Michaël exstitit Archangelus*. Heic, ubi lacuna est, desideratur, ut opinor, vox *Patronus*, sive *Protektor*. Age verò exerantur quicumque Nummi hæcenus occurrerunt mihi, Ticinensi in Urbe percussis. Ex iis nonnullos evulgavit Le-Blancus in egregio Tractatu, Gallicâ Linguâ conscripto, de Nummis Francorum Regum. Complures autem apud praelaudatum nobilem virum Ticinensem Syrum de Rhaude adservantur, quos amantissimus mei Don Gaspar Berettus V. Cl. Ordinis Benedictini ac Gymnasii Ticinensis, dum vixit, ornamentum, mihi procuravit. Reliquos alibi sum expiscatus.

Primus Nummus ad Carolum Magnum Francorum Regem spectat, percussus Ticini, sive Papiæ, postquam is Anno Christi DCCLXXIV. Regnum Langobardorum sibi subiecit.

A Eum evulgavit Le-Blancus: possidet & Syrus de Rhaude. In prima facie Crux aream ornat, literis circumscriptis CARLVS REX FR. idest *Francorum*. In altera visitur Monogramma Regis ipsius, nempe CAROLVS, & in circuitu PAPIA. Locum Monetæ, ubi cusa fuit, heic habes. Alterum Numisma majoris moduli, Antonius Gattus V. Cl. evulgavit in Lib. de Gymnasio Ticinensi. Cernitur ibi Rex sedens, dexterâ sceptrum gerens, coronâ ad pedes positâ ac duae figuræ ante eum genibus provolutæ, cum literis: DEVICTO DESIDERIO ET PAPIA RECEPTA. DCCLXXIII. In altera facie est hæc epigraphe: CARLVS REX FRANCIAE, & in medio T R S F. Numismatis hujus ætÿpon minime exero, quòd inter foetus adulterinos amandandum sine dubitatione putem.

Secundum Nummum argenteum de beo humanissimo ac doctissimo viro Benedicto Abbati Floravanti, qui eum mihi inspiciendum misit. Temporis injuriam perpeffus est adeo Nummus ipse, ut literæ circumscriptæ in antica ejus parte exesæ admodum, difficultatem aliquam legentibus creent. Verùm attentius consideranti, satis demum sublucent harum literarum vestigia, nempe KARLVS IMPATOR, hoc est *Imperator*. Crux aream occupat. In postica legitur in medio satis perspicue PAPIA. Itaque percussus fuit hic Nummus Ticini post Annum Christi DCCC. quo Imperiali diademate redimitus est Carolus Magnus.

E Tertius Nummus a Le-Blanco productus, imperante Ludovico Pio Augusto circiter Annum Christi DCCCXV. proculus videtur. In antica Crux visitur cum literis HLVDVVICVS IMP.

IMP. In averſa verò parte PAPIA. Sed minime certum eſt, ſpectare ad Ludovicum Pium hunc Nummum: tribuque is poteſt *Ludovico II.* Imperatori ejus Nepoti, qui Ticini ſedem Regni fixit, & Lothario patri ſucceſſit Anno DCCCLV.

Quartus Nummus *Lotharium I.* Auguſtum circiter Annum Chriſti DCCCXL. nobis exhibet. E Muſeo Syri Rhaudii emerſit. Crux in medio ſita circumcingitur hiſce literis HLOTHARIVS IMP. AV. In averſa parte PAPIA.

Quintum Nummum accepi, dum in vivis erat, a Cl. Vir. Huberto Benvogliento Patricio Senenſi. Viſitur ibi Monogramma Chriſti, nempe

 cum epigraphe BERENGARIVS IN Pevator. In poſticae area PAPIA Civitas, atque in limbo XPISTIANA RELIGIO. Cufus Nummus Anno Chriſti DCCCCXVI. aut ſubſequentibus.

Sextus Nummus, e Muſeo praeſtaudati nobilis viri Syri de Rhaude mihi ſuppeditatus, cui tribuendus ſit, certò aſſequi non potui. Ibi Crux in area. Circumſtant literae FI PAPIA, ideſt *Fidelis Papia*, niſi FL legendum ſit, hoc eſt *Flavia*. Altera facies in medio habet P. R. C. I. & in circuitu IMPERATOR. Dum meliora adferant alii, liceat mihi in iis ſiglis legere *PeRenCarlus*, ideſt *Berengarius I.* Theotiſco more pronuntiatuſ, qui Anno Chriſti DCCCCXVI. Romanorum Imperator eſt renuntiatuſ; ſed pro I. ſcribendum fuiſſet R. Geminae id genus monetae argenteae, diverſi tamen moduli, repertae fuerunt Imolae aevo noſtro in marmorea arca, ubi Sancti Caſſiani Martyris oſſa ſub Honorio III. Papa colloata fuerant.

Tom. V.

A Septimus Nummus praecedenti ſimilis eſt, atque ad eundem Berengarium, ſive PRENCARIVM Auguſtum ſpectare videtur. Eadem heic literae, atque ibi.

Octavus Nummus argenteus apud eundem Rhaudium exiſtens, ſpectat ad *Rodolphum Burgundionum Regem*, qui Anno Chriſti DCCCCXXII. Italiae Regnum invaſit. Chriſti Monogramma in medio cernitur, & circum literae RODVLPO PIVS RX. In altera facie legitur PAPIA CL. ideſt *Civitas*, & in circuitu CHRISTIANA RELIG. hoc eſt *Religio*.

C Nonus Nummus argenteus in Muſeo Rhaudio adſervatus, ad *Ottonem I.* Auguſtum circiter Annum Chriſti DCCCCLXII. referendus videtur. Attamen tribui etiam poteſt Ottoni II. ejus filio, aut Ottoni III. ejus Nepoti. In area legitur OTTO, & in limbo IMPERATOR. Altera pars in medio praefert PAPIA INCLIT CIVIT. ideſt *inclyta Civitas*. Ticinenſis autem Monetae circiter ea tempora mentionem videas in Charta Anno DCCCCLXXXIX. ſcripta, quam dedi in Diſſertatione VI. de *Marchionibus*. Nimirum in *Civitate Ticinenſi Gundefredus*, qui & *Azo Magiſter Monetae (Maſtro della Zecca)* commutationem inſit cum *Johanne Archiepiſcopo* (ita enim iſeſe appellabat) *Placentiae*, tunc Abbate etiam Nonantulano.

D Decimus Nummus argenteus in Muſeo Bertacchinio, & apud alios Mutinae, Placentiae verò penes Reverendiſ. P. Alexandrum Chiappinum Abbatem Canonicorum Regularium adſervatus, ad unum ex tribus *Otonibus Auguſtis* pertinet. Ibi literae iſtae leguntur: OTTO IMPERATOR, & in averſa parte AVGVSTVS PAPIA.

A a

Unde

Undecimus Nummus argenteus, ad unum ex iisdem *Ottonibus* spectans, & a prae laudatis diversus, Ticini existebat apud nuper laudatum P. Berettum Monachum Benedictinum. In antica parte OTTO IMPERATOR: in postica AVGVSTVS PAPIA.

Duodecimus Nummus argenteus apud Joseph Mariam Cattaneum Civem Mutinensem, nescio an pertineat ad unum ex tribus nuper commemoratis Ottonibus. In prima facie legitur OTTO SEMPER AVGVSTVS: in altera IMPERATOR PAPIA. Trium Ottonum Diplomata nihil aliud exhibent, nisi *Romanorum Imperator Augustus*, neque ibi legitur *Semper*. Quare Nummus tribuendus potius videatur *Ottoni IV. Augusto*, qui Anno MCCIX. Coronam Imperii Romae est consequutus. Verum is *Romanorum Imperator & semper Augustus* in Diplomatis appellatur, eique Populus Papiensis acerrime est adversatus, ita ut absterrear ab opinando, agi heic de ipso Ottonne IV. Quod si referendus est Nummus ad priores Ottones, veluti res rara animadvertendum est illud *Semper Augustus*.

Decimus tertius Nummus argenteus, in Museo prae laudati Syri de Rhaude Patricii Ticinensis existens, referendus videtur ad *Henricum* inter Augustos *Primum*, qui Anno Christi MXIV. Imperiali coronâ fuit redimitus; seu potius ad *Secundum*, quem *Primum* Ticinenses infensum habuerint, ejusque jussu Urbs tradita fuerit flammis. In antica parte, atque in media area legitur HRICV, idest *Henricus*, & in circuitu AVGVSTVS. Altera pars praefert IMPERATOR PAPIA CI. *Civitas*. Si quis contenderet, Denarium hunc spectare ad

A unum ex subsequens Henricis, scilicet III. IV. & V. nil solidi haberem, quod ei responderem. Alterum huic similem ad me misit Clariss., & amicus vir Dionysius Saccassianus Medicus, quem apud me servo.

B Quartusdecimus argenteus apud amicam virum Dominicum Vandellium, in Academia Mutinensi Mathematicos Professore, mihi inspectus, atque ab antecedenti diversus, ad unum ex Henricis Augustis spectat. In antica legitur HENRICVS AVGVSTVS. In posticae limbo IMPERATOR, atque in area PAPIA.

C Quintusdecimus argenteus ad servatur in Museo saepe memorati nobilis viri Syri de Rhaude. Quemnam Henricorum Caesarum referat, incertum est. Facies prima Nummi Crucem exhibet cum literis HENRICVS INP. & in averfa parte PAPIA.

D Decimum sextum argenteum, a me visum possidet nobilis vir Antonius Maria Carandinius Jurisconsultus Mutinensis, eique similem ad servat in Museo suo Placentiae Abbas Regularis Ordinis Canonicorum P. D. Alexander Chiappinius. Unum ex Henricis exhibet, quem decernere non ausim. In altera parte scriptum est HENRICVS AVGVSTVS..... in averfa IMPERATOR PAPIA.

E Decimum septimum argenteum e Ticinensi Urbe ad me olim misit amicissimus P. D. Gaspar Berettus. Ab haecenus productis differt: nam in antica legitur HENRICVS IMPERATOR, & in postica AVGVSTVS PAPIA. Cuinam ex Henricis Caesaribus sit adscribendus, decernant alii.

Decimus octavus, Mutinae a me conspectus penes Bartholomaeum Sorianum,

lianum, virum ob Libros in ejus officina impressos in Literaria Republica non ignotum, sit-ne referendus ad Primum, an ad Secundum e *Fredericis* Augustis, statuere nescio. Utrique ex iis Augustis amicum & obsequentem novimus Populum Ticinensem. In antica legitur FEDICV, idest *Federicus*, AVGVSTVS, in postica IMPERATOR PAPIA.

Decimum nonum suppeditavit mihi Museum Chiappinum Placentiae, ad alterum ex *Fredericis* Imperatoribus pertinentem. Ibi haec literae FE. AVGVSTVS ROMAN. in altera facie IMPERATOR PAPIA.

Vigésimus Romae adservatur apud doctissimum virum Abbatem Franciscum Valesium. Ticini quoque visitur in Museo Rhaudio. Incertum est, quem ex Imperatoribus indicet. Ibi in antica visitur effigies Episcopi cum literis SANTV SYRVVS. Is est Ticinensis Urbis patronus. In postica IMPERATOR PAPIA.

Vigésimus primus ex Mutinensi Museo Bertacchinio mihi suppeditatus, e praecedenti lucem mutuatur; intricata quippe est illius inscriptio. Ibi, nisi me fallit opinio, literis partim ex area, partim e limbo sumtis legitur FREIDERICVS ROMANORVM AVGVSTVS. In postica IMPERATOR. Et in area PAPIA.

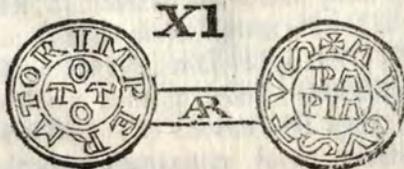
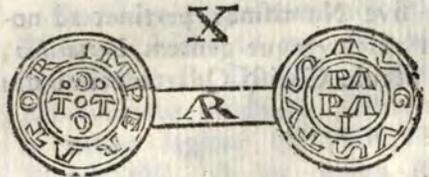
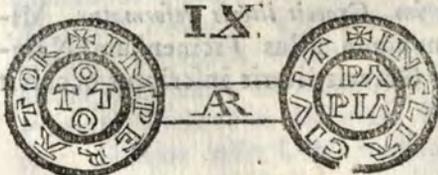
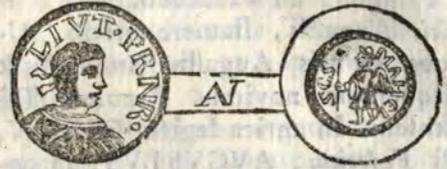
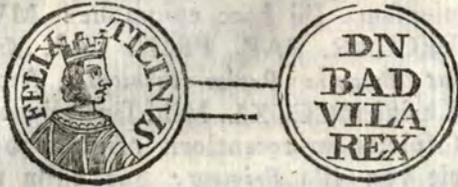
Vigésimus secundus Nummus aureus, sive Numisma, pertinet ad nobilem celebremque gentem *Beccariam*, quae Seculo Christi Quartodecimo diu

A | dominata est Ticini. Adservatur autem in eadem Urbe penes Marchionem Joseph Beccariam Patricium Papiensem. Ibi haec epigraphe: MVS BECCAR. PAP. PRIN. idest *Musaeus Beccaria Papias Princeps*, Anno Christi MCCCXL. Mihi sane aliquam suspicionem recentioris originis injicit vox illa *Princeps*: hoc enim titulo rari Dominatores Urbium tunc uti solebant. In altera parte visuntur Insignia Familiae Beccariae.

B | Comes Constantius de Abdua Patricius Mediolanensis servat Nummum argenteum, quem postremo loco haec profero, praesertim in antica S. Syrum sedentem mitratum cum diademate, dexterâ benedicientem, sinistrâ Episcopalem pedum, cum literis circumscriptis SANCTVS SYRVVS PAPIA. In postica anguis puerum vorans cum duobus truncis ardentibus, & duabus situlis pendentibus, circumscriptis literis † GALEAZ VICECOMES D. MEDIOLANI.

C |
D | Atque hi sunt Nummi, quos haecenus ad inlytam Civitatem Ticinensem spectantes conspicerem potui. Scribit Aulicus Ticinensis Cap. 13. de Laudib. Papias, Tom. XI. Rer. Italicar. Ticinensem *Monetam* antiquissimam esse: quae *Moneta per totam olim Italiam valore & pondere approbata, usque nunc sola inter alias, quas viderim, Graecis literis deformatur*. Mihi nondum ullus Ticinensium Nummus Graecis literis inscriptus occurrit

TICINI, seu PAPIAE.

peratores, eorumque Successores Germani, perpetuo servatum voluerint. Nam & ibi Reges & Augusti Sedem saepe collocabant, ibique complures Regni Italici Coronam de manu Archiepiscopi Mediolanensis recipiebant, uti jamdiu ostendi in Differtatione de Coronâ Ferreâ inter Anecdota mea Latina dudum editâ. Immo vel sub Romanis Imperatoribus Seculo Christi IV. signatam fuisse Mediolani pecuniam, produnt Nummi Maximi, Victoris, Arcadii, & Honorii, ab Occone & Mediobarbo evulgati, in quibus hae figlae visuntur M D P S. quae secundum eruditae gentis interpretationem significant *Mediolani pecunia signata*. Ibi aliquem etiam ex Nummis Gothorum Regum, quos ante protuli, percussum opinari licet. Idque sub Langobardis Regibus continuatum dubitare nos non sinit supra laudatus Le-Blancus, dum scribit, sibi fuisse trientem, sive tertiam partem Solidi aurei, ubi *Desidexii Langobardorum Regis* nomen occurrit, cum literis FLAVIA MEDIOLANO. Auctor est Paulus Diaconus Lib. 3. Cap. 16. de Gestis Langobardorum, electum fuisse Regem a Langobardis *Authari, quem etiam ob dignitatem Flavium appellaverunt: quo praenomine omnes, qui postea fuerunt, Langobardorum Reges, feliciter usi sunt.* Hanc deinde appellationem Reges ipsi, veteres Augustos imitati, in praecariores Regni sui Urbes transfelere, atque in Mediolanensem potissimum, quae reliquis amplitudine sua antestabat. Porro jus Monetae ejusdem continuatum Mediolani reperimus sub Imperatoribus Francis atque Germanis. Testes rei Nummos, quos haecenus conspicerè potui, nunc proferam, simulque subjiciam reliquos ibi percussos a potentissima Vi-

A *cecomitum, ac Sfortiadum* gente, diu illic dominata, ut Lectori sub uno aspectu omnia sint, quae in hanc rem corradere mihi licuit.

Itaque primus Nummus circiter Annum Christi DCCLXXV. percussus, & ad *Carolum Magnum* Regem spectans, a Le-Blanco producitur. Ibi Crux cum literis CARLVS REX FR. idest *Francorum*, nondum scilicet Imperator. In altera parte ejusdem Regis Monogramma CAROLVS: quippe O. inter compendia illa subluce-re videtur. In circuitu ducuntur hae literae MEDIOL. hoc est *Mediolanum*.

Secundus Nummus, ab eodem Le-Blanco editus, pertinere creditur ad *Ludovicum Pium* Augustum circiter Annum Christi DCCCXV. Effigies Augusti illic visitur cum literis HLVDOVVICVS IMP. AVG. In postica prospectus cujusdam Templi cum literis MEDIOLANVM.

Tertium Nummum laudato Le-Blanco debemus, qui percussus credidit sub ipso *Ludovico Pio*. In altera parte legitur HLVDOVVICVS IMP. in altera MEDIOLANVM. Veri tamen similius videtur, nisi ambos hosce Nummos, alterum saltem tribuendum esse *LVDOVICO II.* Augusto, Pii videlicet Nepoti.

Quartum dedit nobis idem Le-Blancus, ibique *Lotharium I.* Imperatorem circiter Annum Christi DCCCXLI. signatum cernimus: quippe illius nomen LHOTHARIVS IMP. legitur, & in averfa parte MEDIOL. idest *Mediolanum*.

Quintus Nummus argenteus, subtilissimae laminae, Mediolani penes praestantissimum virum Theodorum Alexandrum Trivultium Marchionem adservatus, ad *Hugonem* spectat Provinciae Comitum, qui Anno Christi DCCCCXXVI. Regnum Italicum iniit.

iniit. Ibi legitur HVGO PIYSSM REX. In medio siglae istae I H X I. quas ex conjectura interpretor Ihesus Christus. In altera facie CHRISTIANA RELIGIO, & in area MEDIOLANUM. Exstat etiam penes Marchionem Jacobum Fagnanum Patrit. Mediol.

Sextum Nummum argenteum prae-
laudatus Marchio Trivultius ad me
perhumaniter misit, eundem Hugonem
Regem praesferentem, ac Lotharium
ejus filium Anno Christi DCCCC-
XXX. in consortium Regni adscitum.
Visuntur ibi eadem siglae I H X I.
cum epigraphe VGO LOTHARIO
REGES. In postica CHRISTIANA
RELIGIO. MEDIOLANUM.

Ceterum privilegio Monetae frui
perrexerunt Mediolanenses etiam sub
Germanicis Imperatoribus. Testem
habeo Annalistam Saxonem ab Eccar-
do editum, qui de Ottone Magno ad
Annum DCCCCL. agens, haec ha-
bet: *Mediolanenses subjugans, Mone-
tam iis innovavit, qui Nummi usque
hodie Ottelini dicuntur.* Goldastus in
Cathol. Rei Monetariae Tit. 48. Ot-
tonis Magni Augusti decretum, his
conceptum verbis refert: *Mediolanen-
sibus, qui falsificarunt nostram Mone-
tam auream & argenteam, mandamus
& injungimus hac Imperialis nostrae
sententiae condemnatione, ut nullâ Mo-
netâ, nisi de corio factâ, in posterum u-
tantur.* Dat. Anno DCCCCLXVI. Lau-
dat ille Witichindum Corbejensem in
Chronico. Sed ego nihil tale repe-
rio apud Witichindum, atque hujus-
modi decretum prorsus confictum a-
jo. Neque enim Goldastus, vir cer-
te de re literaria bene meritus, re-
ligioni sibi duxit, producere inter-
dum monumenta & edicta, prout ar-
gumentum poscebat. Non paucos E-
ruditorum ratione ista deceptit. Te-

A stem potius adhibere is potuisset Go-
bellinum Parsonam, qui in Cosme-
drom. Aet. VI. Cap. 48. haec de Ot-
tone scribit: *Deinde cepit Mediola-
num. Sed Rege Ottone recedente, Me-
diolanenses Monetam ejus respuerunt, &
a fidelitate ejus recesserunt. Quare Rex
Mediolanum regressus, coëgit Mediola-
nenses de corio antiquo incidere Num-
mos, & illos ab eis recipi mandavit.*
B Paria habet Theodericus de Niemi in
Lib. de Privileg. & Jur. Imper. Sed
donec afferantur tabulae antiquiores
(neque enim Gobelinus ac Niemi, ut
haec nobis persuadere possint, bar-
bam sat canutam gerunt) liceat mi-
hi coriaceam illam pecuniam com-
mentum plane ridendum credere, u-
ti & defectionem illam Mediolanen-
sium, quae ab antiqua Historia di-
scordat. Juvat proinde Annalistsae Sa-
xonis adhaerere, cujus verba nuper
laudata veros Nummos ex argento
aut aere, & nomen Ottonis Magni
praesferentes indicant Mediolani per-
cussos. Si ejus Annalistsae aevo Ot-
toni ii Nummi perseverabant, ergo
D argentei, aut aerei fuere; tandiu e-
nim ignominiosam pecuniam gene-
rosi Cives Mediolanenses non tole-
rarent. Bene autem cecidit, ut fa-
bellam hanc tandem evertere & ex-
sibilare possem. Suppeditavit enim
mihi ex insigni Museo suo Eruditis-
simus Vir Apostolus Zenus, Augu-
stissimi Romanorum Imperatoris CA-
ROLI VI. Historiographus, argen-
teum Nummum, sub eodem Ottone,
ut opinor, Primo Mediolani cufum;
ex quo intelligas, Ottonibus Augu-
stis imperantibus perseverasse Medio-
lani Monetam, ac Nummos argen-
teos ibi cufos, non verò coriaceos.

E Itaque Septimum Nummum con-
spiciendum offero, quem non solùm
oculis meis subjecit, sed etiam libe-
ralis-

ralissime mihi dono dedit idem Zenus. Is nummus est formae aliquantum concavae, laminae verò subtilis. In area legitur Monogrammate expressum nomen OTTO, & in limbo IMPERATOR. In concava facie AVG. ✠ MEDIOLANIV. Alibi ostendi, Saeculis barbaricis, immo & antea, *Mediolanii* nomen in usu fuisse. Duos postea similes nummulos argenteos vidi apud saepe laudatum P. D. Alexandrum Chiappinum Placentiae, & unum quoque apud Johannem Franciscum de Solis J. U. D. nepotem meum Mutinae. Concavos dixi hosce Nummos infimae magnitudinis Ottolenos. Neque peregrina eorum forma: nam & Graecis fuere *Caucii Nummi Kavviov*, de quibus mentio est in Novella CV. Justiniani Cap. 2. ita appellati, quod *Cauci*, seu *Paterae* figuram referrent, atque adeo concavi. Eiusdem generis doctissimus Du-Cangius fuisse opinatur *Scyphatos* aureos, quod nempe *Scyphi* formam imitarentur. Consule, si lubet, Dissertationem subsequentem.

Octavus Nummus argenteus. Mutinae apud Matthaeum Pellicciarium existens, incertum est, quemnam ex *Henricis* Augustis indicet. Sex enim ejusdem nominis Italiae Regnum ac Imperium tenuere. Ibi legitur HENRIC. INPERATOR. Et in averfa facie MEDIOLANVM.

Nonus in Museo Bertacchinio Mutinae adservatus, argenteus est. In antica praefert Crucem cum literis circumpositis HENRICVS REX. In postica MEDIOLANVM. Fortasse Nummus pertinet ad *Henricum* inter Reges *Quartum*, qui diu Regis titulo est usus. Sed pertinere etiam po-

A test ad Secundum inter Reges, Primum postea inter Augustos, in Caesalium albo scriptum.

Decimus apud me existens, referendus fortasse ad *Henricum* inter Germaniae Reges *Septimum*, & *Sextum* inter Italiae Reges ac Imperatores, circiter Annum Christi MCCCXI. hanc epigraphen gerit HENRICVS REX (is nondum Imperiali Coronâ donatus) cum Cruce in area. In altera facie effigies Sancti Ambrosii sedentis super cathedram, cum literis MEDIOLANVM.

Undecimus Mediolani apud prae- laudatum Marchionem Trivultium, & Mutinae in Museo Bertacchinio adservatus, *Fridericum I.* Imperatorem circiter Annum Christi MCLXXXV. designat. Ibi haec epigrapha FRIDERICVS, & in area I P R T. idest *Imperator*. In averfa parte MEDIOLANVM. Norunt Eruditi, ac praecipue in Ottonis Frisingensis, Radevici, ac Ottonis Morenae Historiâ versati, quanto odio in Mediolanensem Populum a sui assumptione *Fridericus I.* exarserit, & quot bellis nobilissimam deinde Urbem inceserit, quam demum subastam Anno MCLXII. lacrymabili excidio subvertit. Inter reliqua mala, quae is Mediolanensibus inferre conatus est, Anno MCLV. eos jure *Monetae* privavit, atque illud in Cremonenses transtulit. Campius in Histor. Cremon. ejusmodi decretum innuerat: ego verò illud ex Archivo Reipublicae Cremonensis integrum descripsi, ubi pervetustum illius exemplum adservatur, atque in praesentia editum eo.

Fridericus I. Imperator Mediolanenses, quod Novocomum & Laudam destruxerint, Imperiali banno subjicit; Monetâ, teloneo, districtu, & omnibus Regalibus privat; & jus cudendae Monetæ in Cremonenses transfert, Anno Christi 1155.

IN nomine Sanctæ & individuae Trinitatis. Fredericus divina favente clementia Romanorum Imperator Augustus. Imperialis excellentia nihil magis proprium habere debet, quàm ut contumaces justa severitate puniat, humiles verò & Romano Imperio devotos consueta benignitate fovcat & honoret. Hujus itaque rationis intuitu Mediolanenses ob immania eorum scelera, a nostrâ gratiâ penitus rejecimus. Et quia ausu temerario, & spiritu sacrilego, praeclaras Italiae Civitates Cumas & Laudas suâ injustâ potestate impiissime destruxerunt, & eas se levare violenter prohibuerunt, cum saepius solemnibus Edictis ad nostram praesentiam citati, de justitia diffidentes, se absentare praesumerent, pro tantis excessibus discedente justitiâ ex sententiâ Principum nostrorum Imperiali banno subjecimus. Quia verò clementia nostra Mediolanenses, ut ad cor redirent, diu sustinuit, cum magis eorum in dies iniquitas & malicia cresceret, & contumaciter nostrâ abuterentur pacienciâ, in celebri Curia tam ab Italiae, quàm a Theotonici Regni Principibus, super praedictis excessibus sententiam requisivimus. Judicatum est igitur a Principibus nostris, & totâ Curia, Mediolanenses monetâ, teloneo, & omni districto, ac potestate seculari, & omnibus Regalibus nostrâ auctoritate esse privandos; ita ut Moneta, teloneum, & omnia praedicta ad nostram potestatem redeant, & nostro statuantur arbitrio. Et quia Cremonensis Civitas praecunctis Italiae Urbibus fide & probita-

Tom. V.

A te, omnique honestate semper florentissima, & in rebus militaribus expertissima, nobis & praedecessoribus nostris divinis Imperatoribus ac Regibus fidei devotione & indefessâ probitate servavit, eorum merita digne remunerare volentes, jus faciendae Monetæ, quo Mediolanenses privavimus, Cremonensibus donavimus. Hoc quoque nostrâ eis Imperiali auctoritate in perpetuum confirmamus. Ut igitur haec nostra donatio omni aetvo rata & inconversa permaneat, hanc paginam inde conscribi, & nostri imaginis caractere jussimus inscribi.

B Testes quoque subter notari fecimus, quorum nomina haec sunt: Herimannus Constantiensis Episcopus: Ordinus Babilienensis Episcopus: Cunradus Wormacienensis Episcopus: Marquardus Fuldensis Abbas: Henricus Dux Saxoniae: Bertolfus Dux Ceringiae: Otto Palatinus Comes: Ulricus Comes de Lenzeburch: Gozwinus de Fulsenberg: Gozzo Comes, & filius ejus Manfredus: Gerardus Comes de Crema: Jacobus Comes de Favalla; Consules Papienses & Novarienses.

C Signum (✠) Domni Frederici Romanorum Imperatoris invictissimi.

Ego Arnoldus Coloniensis Archiepiscopus, Italici Regni Archicancellarius recognovi.

D Actum in territorio Veronensi apud Insulam Acensem, Anno Dominicae Incarnationis MCLV. Indictione III. Regnante Domino Imperatore Frederico, Anno Regni sui IV. Imperii verò Primo.

B b

Verba

Verba illa legisti: *Jus faciendae Monetæ, quo Mediolanenses privavimus, Cremonensibus donavimus.* Haec indicant, jam superiori Anno, quo primum bellum Populo Mediolanensi Fridericus intulit, decretum aliquod emerfisse, quo Monetam cudere Mediolanensi Urbi interdictum fuerat. Verum Anno MCLXVII. reaedificato Mediolano, ac restauratâ Anno MCLXXXIII. per pacem Constantiae inter Fridericum & Lombardicas Urbes concordiam, idem jus Monetæ Mediolanensibus restitutum fuit. Adfert etiam Puricellius in Monument. Basilicae Ambrosianae num. 587. Diploma Friderici ejusdem, confirmantis Anno MCLXXXV. *Regalia* omnia Reipublicae Mediolanensi, inter quae jus cudendae pecuniae adnumerari novimus. At susceptam Rei Nummariae seriem persequamur.

Duodecimus Nummus argenteus, parum a praecedenti dissimilis, Bononiae adservatur ab amico viro Joanne Baptista Bianco, Priore Mascarellae, & Literarum Graecarum in Academia Bononiensi Professore. In ejus antica visitur haec Epigraphe FREDERICVS I. P. R. T. In postica AVG. MEDIOLANIV. idest *Fredericus Imperator Augustus Mediolanium.* Ad eundem Augustum spectat alter Nummus in Museo Chiappinio adservatus, quem ad numerum XII. E. proferam. In antica legitur haec Epigraphe FREDERICVS IP. AVGVSTVS. In postica Crux cum literis MEDIOLANVM.

Decimum tertium Nummum acceptum refero saepius mihi laudato Claris. Viro D. Gaspari Beretto Monacho Benedictino. Ibi conspicitur Aquila Imperialis cum literis in circuitu: HENRICVS REX. In averfa parte Crux, & literae SEMPER AV-

A GVSTVS. Quis ex Henricis heic designetur, non liquet. Fortassis est *Henricus Septimus*, qui dejectis Anno Christi MCCCXI. Turrianis, imperium Mediolanensis Urbis plene est consequutus. Sed facile etiam pertinere potest ad *Henricum Sextum*, qui antequam Anno MCXCI. Imperialem Coronam suscepisset, Regio tantum nomine Mediolani versatus, usus est titulo SEMPER AVGVSTVS. Falluntur enim, qui serius usurpatum hunc titulum tradunt. Sed cur nulla ibi mentio Civitatis, in qua Nummus percussus fuit, occurrat, assequi haecenus non potui. Licet autem conjecturae adsint, quibus credatur ex Monetariâ Mediolanensi officinâ cusus is Nummus prodixisse, me tamen vadem cuiquam praestare nolo, Mediolani potius, quam in aliqua alia Civitate percussum eum fuisse.

Decimum quartum Nummum Patavii possidet vir nobilis Comes Joannes de Lazara, ad me missum ab humanissimo ac erudito viro Adamo Pivato Sacrae Theologiae Doctore. Circiter Annum Christi MCLX. vacante Imperio cusus a Mediolanensi Republica videtur. Ibi effigies Sancti Ambrosii cernitur cum literis S. ANBROSIVS. In averfa parte Crux aream implet cum epigraphe MEDIOLANVM. Post ea tempora Mediolanensi in Urbe ad primatum evecta est celeberrima *Viccomitum* Familia. Nullos fortasse Nummos Matthaeus Magnus, ejusque filius Galeatius Vicecomes percussere, sed quidem Galeatii proles *Azo* Mediolani Dominus, cui ab Azone Marchione Estensi Avo materno nomen advenit.

Decimus quintus Nummus, circiter Annum Christi MCCCXXX.

percussus, in Museo Bertacchinio Mutinae existens, Crucem in area praefert cum epigraphe AZO VICECOMES. MEDIOLANVM. In altera facie effigies Sancti Ambrosii conspicitur, cum ejus nomine.

Decimus sextus visitur Mutinae in eodem Museo Bertacchinio, ad laudatum *Azonem* Principem spectans. Ibi in antica legitur AZ. hoc est, *Azo*, quae duae literae aream implent: in limbo verò VICECOMES. Postica Crucem habet in medio, & in circuitu CVMANVS. Anno Christi MCCCXXXVI. percussus fuit hic Nummus. Tunc enim Novocomeni Civitate, quam *Cumanam* barbarica Saecula appellarunt, Azo potitus fuit.

Decimus septimus ex Veronensi Muselliano Museo depromptus exhibet effigies duorum Martyrum cum epigraphe S. PROTASI. S. GERVASI. In medio IOHANNES VICECOMES, Archiepiscopus & Dominus Mediolani Anno MCCCXLIX. In altera facie Archiepiscopi Sancti effigies, cum literis S. AMBROSI. MEDIOLANVM.

Decimum octavum mihi suppeditavit idem Musellianum Veronense Museum. Is cassidem praefert cum Angue vorante puerum, Insigni videlicet gentilitio Vicecomitum; & in averfa facie effigiem Sancti Ambrosii exhibet. Utrobique impressae leguntur hae literae D. B. idest *Dominus Bernabos*, qui Anno MCCCXLIV. cum fratribus dominari coepit Mediolani, ac aliis Civitatibus.

Decimus nonus Romae penes rarae eruditionis virum Abbatem Franciscum Valesium adservatur. Sculptus in medio Anguis cum puero in ore, & duabus literis B. G. quae *Bernabovem* & *Galeatium II.* Vicecomites fratres Mediolani Dominos cir-

A citer Annum Christi MCCCCLX. indicant. Circumstat inscriptio BERNABOS ET GALEAZ VICECOMITES. In averfa parte imago Sancti Ambrosii cum literis S. ANBROSIVS MEDIOLANI.

B Vigessimus Nummus Mutinae in Museo Bertacchinio visitur. Ibi leguntur in area literae D. B. & in limbo VICECOMES MEDIOL. In altera facie habes Anguem ore vorantem puerum, insignia Vicecomitum gentilitia, cum literis DOMINVS BERNABOS, ex quibus priores duas literas interpretari tutò possumus *Dominus Bernabos*. Infra spectabimus repetita Principum eorundem nomina. Certe ego non ausim heic interpretari *Dominus Brixiae*.

C Vigessimus primus existat quoque in eodem Mutinensi Bertacchinio Museo. In ejus area cassis est cum Dracone. Subest clypeus cum Serpente, Insigni Vicecomitum, & literis G. Z. In limbo repetitum habes idem nomen GALEAZ VICECOMES. In postica exhibetur truncus nodosus cum flammis suppositis. Situlae binae aquam continent e trunco pendent. Epigraphe hujusmodi legitur: DNS, idest *Dominus MEDIOLANI PAPIE* ETC.

D Vigessimum secundum adservant in Museis suis tum Alexander Bertacchinus Mutinae, tum Abbas Chiappinius Placentiae, tum etiam Mutinae Johannes Franciscus de Solis J. U. D. nepos meus. Nummus spectat ad nuper memoratum *Galeatium II.* Vicecomitem, Bernabovis fratrem. Ibi insigne Vicecomitum gentilitium cernitur cum literis GALEAZ VICECOMES MEDIOLANI PPQ. idest *Papiaeque*, supple *Dominus*. Adduntur duo rami arborum, & e singulis pendent duae situlae. Similis

Nummus infra occurret, pertinens ad Galeatium Mariam Sfortiam. Hinc dubitatio de Auctore istius mihi suboritur. Attamen vix falli me putem in assignando hoc Nummo Galeatio Vicecomiti. In postica visitur effigies Sancti Syri Ticinensium patroni, cum epigraphe S. SIRVS PAPIA. Scilicet Nummus percussus Ticini, postquam Anno Christi MCCC-LIX. Galeatius idem nobilissimam Urbem in suam ditionem recepit. Haud multum dissimilem antea exhibui inter Nummos Papienses sub numero XXIII.

Vigesimalium tertium Patavii possidet in Museo suo Comes Joannes de Lazara. Spectat ad Galeatium III. Galeatii II. filium, Comitem Virtutum, ob auctam mirum in modum potentiam celeberrimum Principem. Visitur ibi Crux ad morem Gallicorum Nummorum composita, cum epigraphe GALEAZ COMES VIRTVTVM. In postica Insigne Vicecomitum, ac literae G Z. idest Galeaz, DOMINVS MEDIOLANI. Percussus hic Nummus Anno Christi MCCCCLXXXV. postquam Galeatius idem patruo Bernabove in vincula coniecto, unus dominationem Mediolani, & reliquarum Urbium arripuit.

Vigesimalium quartus in Mutinensi Bertacchinio Museo mihi inspectus, Crucem in area praefert. Circumstant literae COMES. VIRTVTVM. D. MEDI..... In postica effigies Episcopi cum literis S. AMBROSIVS MEDIOLAN. Liqueat, Nummum hunc ad eundem Galeatium III. Vicecomitem spectare.

Vigesimalium quintus in praelaudato Bertacchinio Museo adseruatur. In area habet literas G. Z. idest Galeaz, & in limbo D. MEDIOLANI.....

A Postica Crucem praefert cum epigraphe COMES VIRTVTVM.

B Vigesimalium sextum Mutinae adseruat Joseph Maria Cattaneus. Nummum percussit idem Princeps. Ibi literae I. G. VICECOMITIS, idest *Johannis Galeatii Vicecomitis*. In altera facie MEDIOLANVM. In superioribus Nummis ille Galeaz appellatur; atque eo tantum nomine reuera is nuncupabatur, vivente patre Galeatio II. ac primis imperii sui annis. At progrediente tempore *Johannis* nomen alteri praeposuit. Si in veterum monumentis non tam facile vitia nonnulli suspicarentur, neque pro iis cogitationes suas nobis propinarent, haberemus & hujus Principis Nomen per Annos multos fuisse tantummodo Galeatium, non verò *Johannem Galeatium*.

C Vigesimalium septimum Nummus argenteus, perquam rarus, Mutinae apud nobilem virum Alderanum Narium existit. Ibi Insigne Vicecomitum cum literis HE. ad latus. Ex literis in limbo scriptis hae tantum leguntur HESTOR. D.... VICECOMES K. In postica Sancti Ambrosii effigies cum epigraphe S. AMBR.... OLANI. Is fuit Hestor Bernabovis Vicecomitis Mediolanensium domini filius, e concubinâ natus, qui Anno MCCCCXII. post caedem Johannis Mariae Vicecomitis Ducis Mediolanensis Urbis imperium arripuit, sed non diu tenuit, quippe qui in Opidio Modetienensi eodem Anno a Philippo Maria Duce obsessus, crure fracto ex ictu lapidis per machinam ejecti, interiit. Quum fortè Modetiam Anno, si bene memini, MDCXCVIII. ego divertissem, ipse Hestoris cadaver, in vili arca lignea clausum, atque effossum nuper in Basilica Sancti Johannis Bap-
pti-

ptistae, vidi. Erat corpus incorruptum, & fractura ossis in crure manifesta adhuc apparebat. Juvenis hujus, in aetate virenti violenta morte occumbentis, spiritus balsamici a membris illius corruptionem avertisse videntur. At nisi de hominis corpore fama certa habita fuisset, sanctum aliquem virum fortassis indotum vulgus ibi somniaffet. Exploratum interea habeo Nummum hunc a perditissimo viro percussum, Reliquiarum ad instar gestatum a quopiam fuisse, uti dubitare non fuit limbus cum in finem perforatus.

Vigesimalmus octavus Nummus in Veronensi Muselliano Museo existens, pertinet ad Johannis Galeatii primi Ducis filium *Philippum Mariam Vicecomitem*. Visitur ibi illius Insigne in scuto cum duabus Aquilis, & duobus Anguibus. Circumstant literae: FILIPPVS. MARIA. DVX. MEDIO-LANI &c. In postica effigies Sancti Ambrosii Pastoralem baculum sinistra, flagellum dexterâ tenentis, cum literis: S. AMBROSIVS. EPiscopus MEDIO-LANI. Percussus Nummus circiter Annum MCCCXX.

Vigesimalmus nonus, ex eodem Museo depromptus, virum exhibet in equo currente sedentem, cum lanceâ erectâ in dextera. In reliquis parum a praecedenti differt, ac ad eundem *Philippum Mariam* spectat.

Trigesimalmus in Museo Bertacchinio Mutinae adservatus, habet in antica Anguem, cum hac epigraphe PHILIPPVS MARIA. In averfa parte MEDIO-LANI, supple *Dux*.

Trigesimalmus primum in Museo Bertacchinio, & Chiappinio sub oculis habui. Eundem Principem ostendit. Ibi visitur Insigne Vicecomitum cum literis PHILIPPVS MARIA... D. M. idest *Vicecomes Dux Mediolani*. In po-

A stica effigies S. ABRO.... idest *Sancti Ambrosii* MEDIO-LANI.

B Trigesimalmus secundus in Museo Bertacchinio, ac Regii apud Comitem Nicolaum Taculum conspicitur. Ibi insigne Vicecomitum, & epigraphe FR. SF. DVX MDLANI, hoc est, *Franciscus Sfortia Dux Mediolani*, videlicet inclutus ille Princeps, qui virtutibus suis celeberrimos quosque antiquitatis Duces aequavit, & ex humili origine ad summam potentiam pervasit. In altera facie legitur in limbo S. AMBROSIVS MEDIO-LANI. Circiter Annum Christi MCCCCL. percussus fuit.

C Trigesimalmus tertius majoris moduli aereus in Museo Bertacchinio, Numisma est, sive Italice *un Medaglione*, honoris causâ percussum. Ibi protome *Francisci Sfortiae* cum literis hinc inde positis V. F. fortasse pro *Vivat Franciscus*. In limbo haec epigraphae: FR. SFORTIA. VICECOMES. MLI. DVX. IV. BELLI. PATERET. PACIS. AVTOR. MCCCCLVI. In postica canis innixus arbuto, Sole emittente radios. Additur epigraphe: IO. FR. ENZOLE PARMENSIS. OPVS.

D Trigesimalmus quartus in eodem Museo Bertacchinio, Cassidem praefert cum Angue, gentilitio insigni Vicecomitum. Circumstant literae *Franciscus Sfortia DVX MLI.* &c. In postica aream occupant literae cum Corona superposita, quae videntur esse FR. S. idest *Franciscus Sfortia* In limbo PAPIE ANGLExiae *Que Comes*.

E Trigesimalmus quintus Veronae in Museo Muselliano visitur. Ibi ejusdem incluti Ducis effigies cum literis: FRANCISCHVS SFORTIA VICEcomes. In averfa parte homo super equum currentem sedens, lanceam dexterâ gestans, cum literis DVX.

DVX. MEDIOLANI. AC IANVE Dominus. Post Annum Christi MCCCC-LXIV. Nummus percussus.

Trigesimum sextum Veronae adfervat Museum Musellianum. Hanc epigraphen praefert. G. S. nempe Galeaz Sfortia DVX. MEDIOLANI D. PP. idest Dominus Papiæ. Crux in averfa facie cum literis CONRADUS REX. ROMANORUM II. a quo Mediolanenses Monetæ jus derivabant. Percussus est Nummus circiter Annum MCCCCCLXVI. a Galeatio Francisci Sfortiae filio.

Trigesimus septimus ex eodem Museo depromptus pertinet ad eundem Francisci Sfortiae filium, ac successorem. Ibi insignia Vicecomitum & Sfortiadum cum literis GZ. MA. SF. VICECO. DVX. MLI. V. PP. ANGLEQ. CO. AC IANVE. D. idest Galeaz Maria Sfortia Vicecomes Dux Mediolani Quintus, Papiæ, Angleriaeque Comes, ac Januae Dominus.

Trigesimus octavus Mutinae apud Johannem Baptistam Caula Jurisconsultum exstat. Ibi tres arborum rami cum duabus situlis pendentibus, Emblema scilicet, sive Symbolum (Italice diceret *Impresa*) quod supra vidimus in Nummo Galeatii Vicecomitis. Literae circumstant GZ. M. SF. VVICECO. DVX. MLI. V. In averfa parte Anguis cum duabus literis in medio G. M. idest Galeaz Maria, & in circuitu PP. ANGLEQVE CO. AC IANVE D. Tota inscriptio haec verba reddit, Galeaz Maria Sfortia Vicecomes Dux Mediolani Quintus, Papiæ, Angleriaeque Comes, ac Januae Dominus, qui Francisco patri successit Anno Christi MCCCC-LXVI.

Trigesimus nonus argenteus visitur in Museo N. V. Syri de Rhaude, aureum minoris moduli servant he-

A redes Antonii Reynae Mediolanensis. Effigiem ejusdem Galeatii Mariae exhibet in antica. Insigne verò Vicecomitum cum duobus ramis, e quorum singulis pendent duae situlae, cernitur in postica cum literis hinc inde GZ. M. Galeaz Maria. Utraque epigrapha est simillima inscriptionibus Nummi praecedentis. Adest etiam aureus penes Comitum Constantium de Abdua Patritium Mediolanensem.

Quadragesimus argenteus in Museo Bertacchinio Mutinae. Visuntur in area literae G. M. cum corona superposita, idest Galeaz Maria. In limbo DVX. MLI. AC. IANVE. D. &c. Postica habet literas in area B. M. cum coronâ superpositâ, hoc est Blanca Maria, illius mater, cujus auctoritatem in exordio imperii sui filius est reveritus. Subsequuntur in limbo aliae literae, nempe DV-CISA. MLI. AC. CR. D. &c. idest Ducissa Mediolani ac Cremonae Domina.

Quadragesimus primus Mutinae in Museo Bertacchinio, nummulus est argenteus, ubi Cassis visitur cum Angue. Ex literis detritis superest tantum MLI. idest Mediolani. In altera parte G. M. coronâ superimpositâ, hoc est Galeaz Maria.

Quadragesimum secundum, Quadragesimum tertium, & Quadragesimum quartum adservat Veronensis Archipresbyter Musellius in suo Museo. Pertinent ad Johannem Galeatium Sfortiam, Galeatii Mariae Ducis filium, qui patri a conjuratis caeso, in dominatione successit Anno Christi MCCCCLXXVII. In horum primo visitur ejus effigies cum literis IO. GZ. SF. VICECOMES DVX MLI. SX. idest Johannes Galeaz Sfortia Vicecomes Dux Mediolani Sextus. In postica illius insignia, & literae

LVDO-

LVDOVICO PATRVO GVBERNANTE. Duo subsequentes Nummi eadem literas praeferrunt.

Quadragesimus quintus apud Comitem Joannem Bellincinum Mutinensem Patricium, & penes nobilem quoque virum Mutinensem Camillum Valentinum, adservatus, eandem Cassidem exhibet cum eadem epigraphe IO. GZ. SF. VICECO. DVX. MLI. SX. quae verba in praecedenti Nummo sum interpretatus. In averfa parte conspicitur imago Sancti Ambrosii cum literis LVDOVICO PATRVO GVBERNANTE. Is est Ludovicus agnomento *il Moro*: ac propterea tum is Nummus, tum tres praecedentes cusi videntur circa Annum Christi MCCCCLXXX. Parum abfimilis Nummus, sed minoris moduli, adservatur in Museo Bertacchinio. Sed ibi pro Casside est Corona cum duabus fasciis pendentibus.

Quadragesimus sextus argenteus in Museo Bertacchinio, effigiem juvenilem *Johannis Galeatii Mariae Sfortiae Ducis* ostendit, & in postica virilem *Ludovici Mauri*. Epigraphe ferme eadem, ac superior; adest etiam aureus minoris formae in Museo heredum Antonii Reynae Mediolanensis.

Quadragesimus septimus aureus Ticini apud Syrum de Rhaude conspicitur. Ibi effigies *Ludovici* nuper memorati, Anno Christi MCCCXCIV. Ducis Mediolani jam renuntiati, cum inscriptione LVDOVICVS M. SF. ANGLVS DVX MLI. & in altera facie PP. ANGLEQVE CO. AC IANVE D. hoc est: *Ludovicus Maria Sfortia Anglus Dux Mediolani, Papiae, Angleriaeque Comes, ac Januae Dominus*.

Quadragesimus octavus Nummus ab eodem nobili viro Syro Rhò adservatus, explicatione non indiget: si-

milis enim est praecedenti illius epigraphe.

Quadragesimus nonus ex Museo Veronensi Muselliano descriptus, effigiem exhibet viri cum literis: LVDOVICVS AVRELIANENSIS. In postica ejus Insignia cum inscriptione: MEDIOLANI. AC. ASTae DN, *Dominus*. Scilicet percussus fuit Nummus, antequam is Regnum Galliarum iniit, quo etiam tempore titulum arripuit *Ducis Mediolani*.

Quinquagesimus, & Quinquagesimus primus in eodem Museo existentes, pertinent ad eundem *Ludovicum Ducem Aurelianensem*, post Caroli VIII. mortem Francorum Regno auctum. Ibi Histrix coronata cum literis LVDOVICVS DEI. *Gratia*. FRANCORVM REX. In averfa facie: *MedioLani*. DVX. ASTENSISQVE *Urbis DomiNuS*.

Quinquagesimus secundus Nummus apud Comitem Andream de Sanctis Mutinensem, exhibet *Ludovici XII.* Francorum Regis vultum. Circiter Annum Christi MCCCXCIX. percussus fuit, scilicet post ereptum Ludovico Sfortiae Mediolanensem Ducatum. Haec ibi epigraphe: LVDOVICVS D. G. FRANCORVM REX. In averfa parte figura insidens equo currenti cum insignibus Francorum Regum, ac literis MEDIOLANI DVX.

Quinquagesimum tertium possidet Dominicus Vandellius in Mutinensi Gymnasio Mathematicarum Artium Professor. Ad eundem Regem spectat.

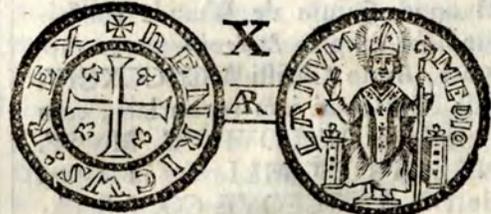
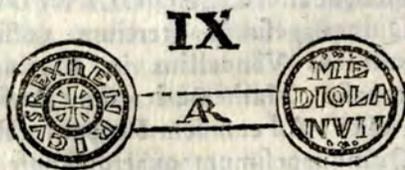
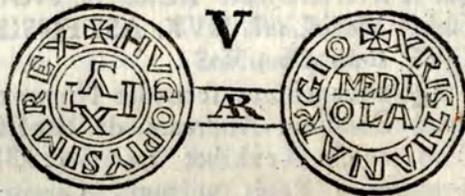
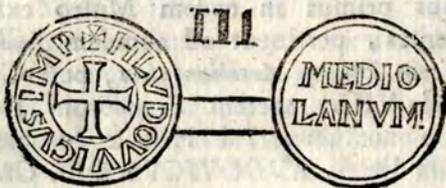
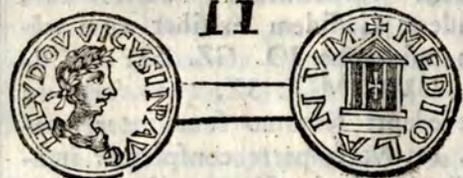
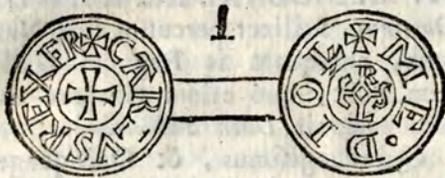
Quinquagesimum quartum adservat in Mutinensi suo Museo Alexander Bertacchinus. In ejus area L. coronatum visitur, nempe monogramma Regis. In limbo LV. D. G. FRANCORVM REX. In postica effigies Sancti Ambrosii cum literis S. A. In limbo MEDIOLANI. DVX.

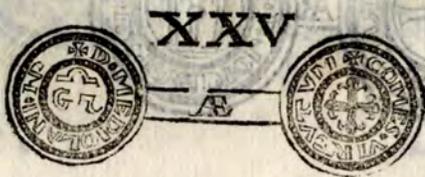
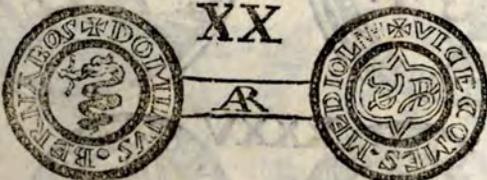
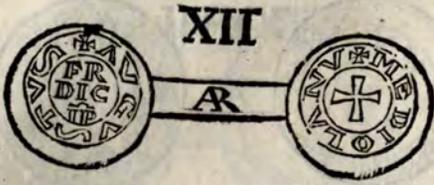
Vide

Vide Le-Blancum, qui alios refert. Reliquos Mediolanensium Num-

mos praetermitto, utpote ultra institutum meum procurentes.

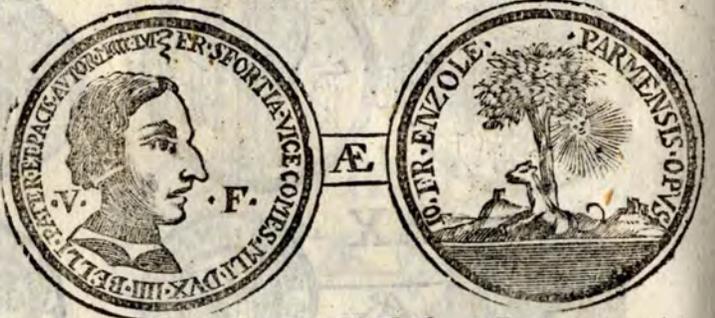
MEDIOLANI.

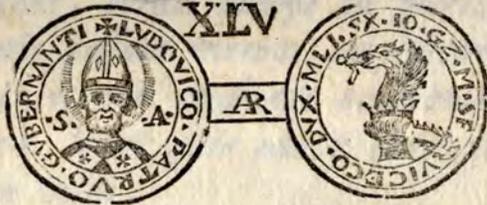
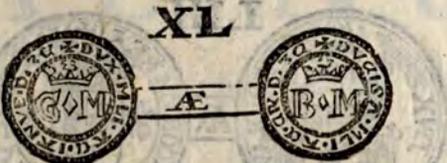

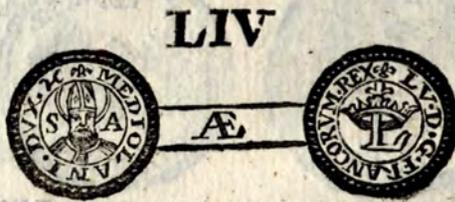

XXXIII

XXXVIII

IN ADDITAMENTA
AD NUMMOS
MEDIOLANENSES
M O N I T U M.

Satis uberem dederam Mediolanensium Nummorum Syllogen. Attamen, dum haec proelo mandaretur, in mentem venit praeclarissimis Sociis Palatinis alios etiam perquirere, qui meam fortè diligentiam effugissent, eorum quippe est gloriam nobilissimae Patriae suae, quantis possunt viribus amplificare. En ergo ad Nummos Mediolanenses non mediocre additamentum, quod ipsis acceptum refero. Illud quia antea dare non potui, conjectum in hunc locum volui.

Rimum argenteum servat Marchio Abbas Aliprandus Vicecomes Patricius Mediolanensis, ad unum ex Henricis spectantem. In antica S. Ambrosius sedens, dexterâ benedicens; in postica S. Gervasius, & Protasius barbati cum intermediis litteris HENRICVS IMPERATOR.

Secundus pariter argenteus penes eundem; ibi S. Ambrosius sedens mitratus cum diademate, sinistrâ baculum, dexterâ benedicens, bipartito

A ad latera ejusdem nomine. In altera parte Crux intersecata triangulis, & in circulo MEDIOLANVM.

Tertium argenteum suppeditavit Comes Constantius de Abdua Patric. Mediol. In antica visitur S. Ambrosius mitratus cum diademate, ferula, & baculo, circumscriptis litteris S. AMBROSIVS MEDIOLAN. In postica anguis puerum vorans cum litteris ad latera G. Z. & per gyrum † GALEAZ VICECOMES MEDIOLANI &c.

Quartus aureus, quem retinet nuper memoratus Comes de Abdua, habet ex una parte stemma Vicecomitum

mitum cum corona, superimposito capite serpentis, & litteris hinc inde G. Z. In circuitu ✠ DOMINVS MEDIOLANI &c. ex altera parte figura equestris ense evaginato cum litteris ✠ GALEAZ VICECOMES.

Quintus, & Sextus nummus, ambo argentei, visuntur in Museo supradicti March. Aliprandi Vicecomitis, habent in antica S. Ambrosium sedentem cum ferula, & baculo; Quintus in postica anguem cum puerum, & litteris hinc inde D. B., circumscriptis D. BERNABOS VICECOMES MEDIOLANI. Sextus ostendit cassidem cum angue vorante puerum, quem intersecant litterae D. B., & circumscriptis litteris D. BERNABOS VICECOMES MEDIOLANI &c.

Septimus pariter argenteus apud prae laudatum Marchionem Aliprandum, exhibet integrum anguem, puerum vorantem cum litteris MEDIOLANI DOMINVS, in altera parte cassidem cum capite anguis, & litteris DOMINVS BERNABOS.

Octavus aeneus apud eundem Marchionem est similis quinto, excepto quod super anguem exprimitur Aquila unius capitibus; & in area B. G. idest *Bernabos & Galeaz*. In circuitu BERNABOS ET GALEAZ VICECOMITES.

Nonus argenteus in Museo Aliprando ostendit Joannis Galeatii effigiem litteris circumscriptis IOHANNES GALEAZ COMES VIRTUTVM, in altera parte figuram equestrem ense evaginato cum litteris ✠ DVX MEDIOLANI &c.

Decimus nummus aureus elegantissimus servatur apud heredes Antonii Reynae, veterum Numismatum, dum viveret, studiosissimi. Faciem exhibet Jo. Galeaz, circumscriptis

A litteris: IO. GALEAZ. V. C. (nempe *ViceComes*) DVX MEDIOLANI. 7. c3. cum capite mitrato S. Ambrosii in summitate. In altera parte aream occupat anguis coronatus puerum vorans, cum litteris: PAPIE. ANGLERIEQ3. COMES. 7. c.

B Undecimus aeneus, & extat in Museo Aliprando; ibi S. Ambrosius sedens cum ferula, & baculo, circumscriptis litteris S. AMBROSIVS MEDIOLANI. In postica integer anguis puerum vorans cum litteris I. M., & in circuitu IOHANNES MARIA. DVX. MEDIOLANI &c.

C Duodecimus aureus. In antica stemma Vicecomitum cum casside serpentis puerum vorantis habet, & litteras ad latus cum corona F I. M. A. legitur epigraphe DVX MEDIOLANI &c. In postica figura equestris, ut in aliis ejusdem Ducis Philippi Mariae Vicecomitis. Illustrissimus Comes Constantius de Abdua suppeditavit.

D Decimumtertium pariter aureum servant Marchio Abbas Aliprandus, Comes de Abdua, ac Bibliotheca Ambrosiana. In antica S. Ambrosius cum mitra, & diademate, dexterâ ferulam, sinistrâ baculum ferens, litteris circumscriptis S. AMBROSIVS MEDIOLANI. In postica M. aream occupat, superimposito scuto cum Cruce, litteris in gyrum expressis COMVNITAS MEDIOLANI. Post mortem Philippi Mariae Vicecomitis, Mediolanenses in libertatem sese asseruerunt, quam per XXX. menses obtinere. Eo tempore eum fuisse hunc nummum, effigies S. Ambrosii cum flagro satis apertè ostendit.

E Decimumquartum nummum publici juris fecit Anno MDCCXVIII. Bartholomaeus Curtius Physicus Mediolanensis in Notit. Historicis Medico-

dicorum Mediolanensium pag. 35. Eundem aereum servant Marchio Theodorus Alexander Trivultius, & Comes Constantius de Abdua ante laudati. Pertinet ad Franciscum Sfortiam, cujus effigies in antica cernitur, circumscriptis litteris: FRANCISCVS SFORTIA VICECOMES DVX MEDIOL. IIII. Postica verò exhibet ejusdem in Urbem ingressum sub pallio, accurrentibus undequaque civibus, ut manum deoscularentur, quod contigit anno MCDL. IV. Kal. Martias. In circuitu legitur epigrapha CLEMENTIA ET ARMIS PARTA.

Decimus quintus argenteus exstat in Museo Aliprando. Ibi S. Ambrosius mitratus sedens cum ferula, & baculo, in postica aquilae duae, & duo angues cum litteris F. S. idest *Franciscus Sfortia* DVX. MLI. PAPIE. ANGLERIEQVE. COMES †.

Decimus sextus aureus reperitur in eodem Museo. Ex una parte figura equestris cum ense evaginato, & litteris † F. S. DVX. MLI. AC CREMONE. DNVS, in altera parte cassis cum serpente, & litteris F. S. circumscripto † PAPIE. ANGLERIEQVE COMES.

Decimus septimus argenteus ex Museo Aliprando depromptus, exhibet in antica effigiem Francisci cum litteris ad latera F. S., in circuitu litterarum exprimitur parvus anguis, deinde DVX MLI PAPIE ANGLERIEQVE COMES. In postica S. Ambrosius cum mitra, ferula, & baculo, addito in circuitu S. AMBROSIVS MEDIOLANI.

Decimum octavum argenteum nummum majoris moduli Bibliotheca Ambrosiana servat, in quo visitur ex una parte effigies Galeaz. M. cum inscriptis litteris: GALEAZ. M. SF.

A VICECOMES. DVX. MEDIOLANI. QUIT. 1470. (Hic Annus in typo hujus nummi ab incisore per incuriam omiffus fuit) & caput mitratum S. Ambrosii. In postica leo sedens in flammis, dexterâ tenens truncum cum fitulis, cassidato capite; ad latera insculptis litteris GZ. M. cum corona superposita. In circuitu legitur DVCALIS. MAIESTAT. ASSERTOR. HVMANI. GENERIS. DECVS. cum angue coronato.

B Decimus nonus nummus argenteus servatur ab heredibus Antonii Reynae, praefert iste Bonae effigiem capite velato cum litteris in circuitu: BONA. 7. IO. GZ. M. DVCE. MELI. VI. & capite mitrato S. Ambrosii. In postica Phoenix visitur super rogum cum lemmate: SOLA. FACTA. SOLVM. DEVM. SEQVOR. Post mortem Mariti, quae contigit anno 1476. cusus hic nummus.

C Vigessimus pariter argenteus penes eosdem cum simili facie; sed in postica effigies illius filii cum angue, ac litteris per gyrum GALEAZ. MARIA. SFORTIA. VICECOMES. Adest alter sub eodem numero similis moduli, ad Galeatium M. pertinens, in cujus postica stemma Vicecomitum cum coronâ, unde exeunt rami olivae, & palmae, & ad latera trunci ardentes, cum fitulis, ac litteris: DVX MLI QVINTVS.

D Vigessimus primus argenteus ad Galeaz. Mariam spectat, parum dissimilis a jam descripto sub numero XVIII., expressis in postica litteris: PAPIE. ANGLERIE. Q3. CO. AG. IANVE. DNS.

E Vigessimus secundus aureus servatur à Comite Constantio de Abdua. In antica caput Jo. Galeaz cum birreto. In circuitu caput S. Ambrosii cum

cum inscriptione: IO. GZ. M. SF. VICECO. DVX. MLI. SX. In postica stemma Vicecomitum simile edito in praecedentibus nummis, dempto quòd loco capitis S. Ambrosii adest Crux.

Vigesimalium tertium argenteum servat Marchio Abbas Aliprandus. In antica effigies Galeaz cum litteris GZ. M. In postica S. Ambrosius casulâ indutus cum mitra actu percutiendi scutica milites clypeatos, atque hastatos fugientes, & S. AMBROSI.

Vigesimalium quartus aureus similis vigesimo secundo, nisi quod moduli aliquantulum parvioris, ac diversâ in postica cassidis anguiferae delineatione. Extat apud heredes Antonii Reynae.

Vigesimalium quintus aeneus servatur a Comite Constantio de Abdua, in cuius antica visitur caput Ludovici Mariae cum litteris in circuitu: LVDOVICVS. M. SF. ANGLVS. DVX MLI. & capite S. Ambrosii mitrato. In postica Beatricis ejus uxoris imago, cum litteris: ✠ BEATRIX SF. AN. ESTENSIS DVX. MLI., & capite S. Ambrosii, uti supra.

Vigesimalium sextus argenteus ex Museo Marchionis Abbatis Aliprandi depromptus, ostendit in antica S. Ambrosium sedentem cum mitra & diademate, ferula & baculo, circumscripta epigraphe: FR. D. G. FRANCOR. R. In postica lilia Francorum cum duobus anguibus puerum vorantibus, litteris in gyrum scriptis MEDIOLANI. DVX. ET. C. ac capite mitrato S. Ambrosii.

Vigesimalium septimus aeneus in eodem Museo, ex una parte Salamandram exhibet inter flammâs cum diademate superimposito, & litteris: ✠ FRANCISC. D. G. FRANCO-

A RVM. REX. ex altera S. Ambrosium extenso pallio stemma Ludovici regentem, & lemmate MEDIOLANI. DVX. ET. C.

B Vigesimalium octavus argenteus ibidem. In antica corona regalis, pendentibus hinc inde duobus palliis, & circumscripto MEDIOLANI DVX ET CET. In postica stemma Regum Francorum cum tribus liliis; insculptis ex utraque parte anguibus cum corona, & litteris: ✠ LVDOVICVS D. G. FRANCOR. REX.

C Vigesimalium nonum argenteum servat Com. Constantius de Abdua, in cuius antica caput Ludovici cum epigraphe ✠ LVDOVICVS D. G. FRANCORVM REX. In postica S. Ambrosius equestris cum flagro, & litteris MEDIOLANI DVX, ac stemmate Regum Franciae sub equo.

D Trigesimalium aeneus ex Museo Aliprando suppeditatus fuit, exhibet in antica M. coronatum & ✠ MAXIMILIANVS. in gyrum. In postica verò Vicecomitum cassidem cum litteris DVX MEDIOLANI.

E Trigesimalium primum argenteum Maximiliani nummum habet idem Marchio Abbas Aliprandus. Ex una parte avis trunco insidens cum alis elevatis, flammisque in gyrum distributis. Ibi legitur Dux MEDIOLANI. ET. CET. In altera parte visitur serpens puerum vorans cum corona, & litterae in circuitu expriment: MAX. MA. SFOR. VICECO. cum capite S. Ambrosii.

Trigesimalium secundus apud heredes Antonii Reynae. In una facie Caroli V. effigies cum corona laurea, & litteris in circuitu: CAROLVS. V. AVG. IMP. CAES. In alio latere duae imagines integrae Episcoporum, supervolitante columba, scriptis inferioribus nominibus: S. AGVSTINI. S. AM-

437
AMBrosii, & per gyrum TE. DEVM. LAVDAMVS.

Trigesimus tertius argenteus penes eisdem. In eo caput Caroli V. coronâ laureâ cum litteris: CAROLVS. V. AVG. IMP. CAES. In alia facie mulier sedens capite velato, cum trophaeis militaribus, & infra scripto PIETAS. In circuitu S. P. Q. MEDIOL. OPTIMO. PRINCIPI.

Trigesimus quartus argenteus ab iisdem communicatus, habet in uno latere Caroli V. effigiem, litteris circumscriptis: CAROLVS. V. IMPERATOR. In alio S. Ambrosium stantem cum ferula & baculo, ad pedes scripto MLM., nempe *Mediolanum*, & per gyrum SANCTVS. AMBROSIVS.

Trigesimum quintum possidet Marchio Jacobus Fagnanus Patricius Mediolan. Ex una parte columnae duae erectae, cum vitta circumvolitante, in qua expressum legitur PLVS VLTRA. ac diademate imperiali in vertice, circumscriptis litteris CAROLVS V. IMP. Stemma hoc invenit post detectionem Indiarum Occidentalium Aloysius Marlianus Mediolanensis, quemadmodum colligitur ex Paulo Jovio in libro, cui titulus: *Dialoghi delle Imprese*. In postica S. Ambrosius mitratus cum casula, ferula, & pastorali, scripto per gyrum S. AMBROSIVS.

Trigesimus sextus argenteus desumptus ex Museo praeclaudati Comitis de Abdua. In antica caput Francisci Secundi cum birreto, circumscriptis litteris FRANCISCVS SF. VICECO. DVX MEDIOLANI II. In postica caput Ludovici Mariae cum angibus ad latera, & literis in gyrum LVDOVICVS. M. SF. DVX. MEDIOLANI. 7. c. Adest etiam aureus

Tom. V.

A ejusdem moduli penes eundem equitem cum postica exprimente stemma Familiae coronatum cum ramis olivae, & palmae; in lateribus trunci ardentibus cum situlis, & litteris DVX. MLI. SECONDVVS. in vertice caput S. Ambrosii medium inter litteras S. A.

B Trigesimus septimus apud heredes Antonii Reynae. Hic nummus aureus ostendit caput barbaturum cum litteris in circuitu: † FRANCI-SCI. SF. II. DVCIS MLI. In altera parte bustum mitratum S. Ambrosii cum litteris: S. AMBROSIVS. ARCHIEP. MEDI.

C Trigesimum octavum, uti & sequentem, servant iidem. Ibi figura equestris, ense evaginato, cum litteris: FRANCISCVS SFORTIA II. In averfa facie stemma Familiae cum corona, & litteris: DVX MEDIOLANI 7. c.

D Trigesimus nonus argenteus servatur in Ambrosiana Bibliotheca. Visitur in area effigies Francisci II. cum litteris in circuitu: FRANCISCVS II. DVX MEDIOLANI ETc. †. In postica arbor frondosa vento spirante cum lemme: NEC SORTE NEC FATO, & in summitate caput S. Ambrosii mitratum.

E Quadragesimum, ac duos posteriores humaniter ostendit Marchio Abbas Aliprandus. Exhibet hic nummus aeneus in anteriori facie S. Ambrosii bustum mitratum cum flagro, & pastorali, litteris circumscriptis † SANCTVS AMBROSIVS; in posteriori visitur corona cum ramis olivae. & palmae, ac litteris: FRANC. SECVNDVS DVX MLI.

Quadragesimus primus argenteus praefert in antica tres monticulos cum floribus insurgentibus, & lemme: FRANCISCVS SECVNDVS;

D d

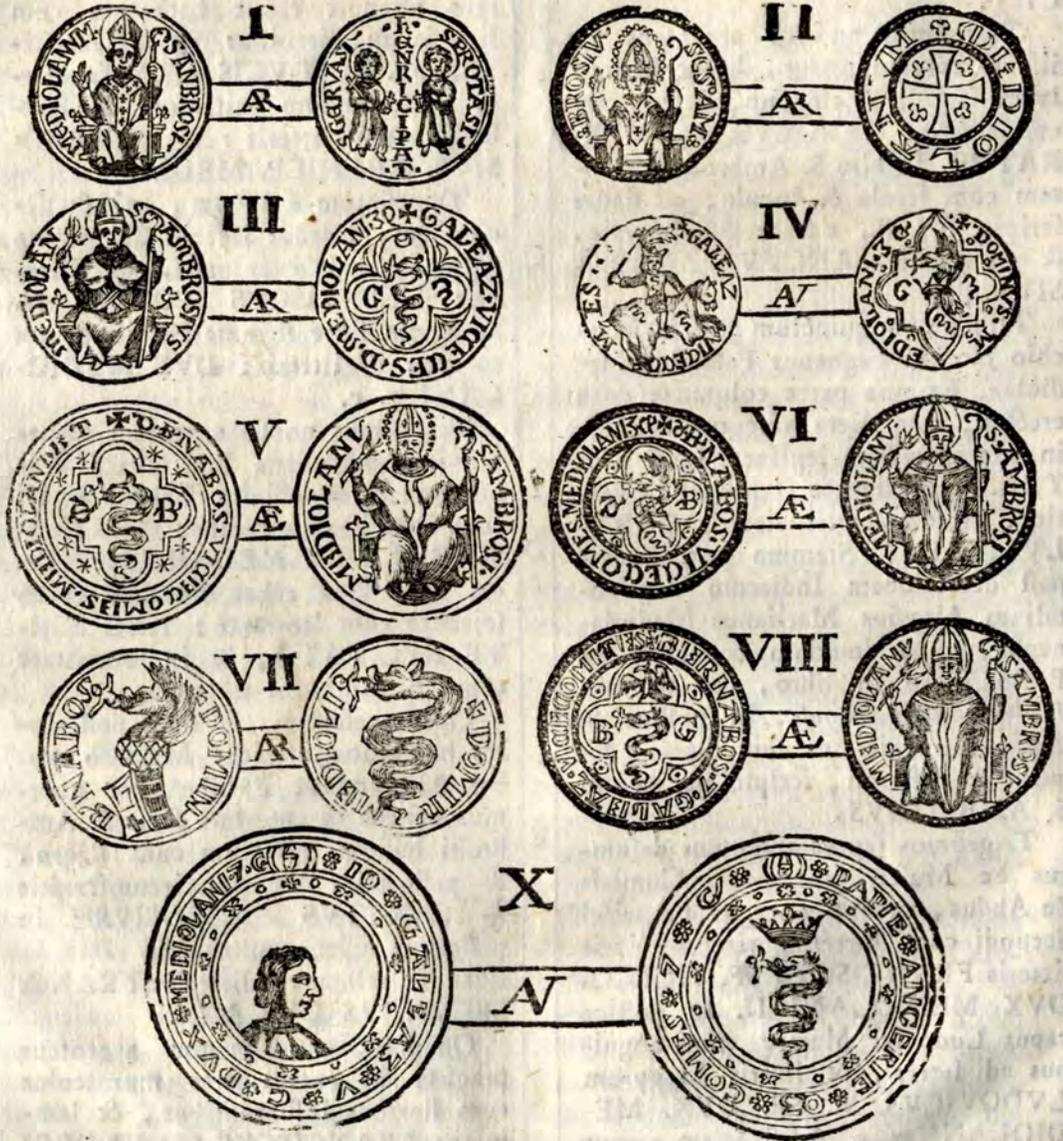
in

in postica stemma Familiae cum literis ✠ DVX MEDIOLANI &c.

Quadragesimus secundus aereus signatur ex una parte coronâ cum ramis palmae, & olivae, circumscripto lemmate: ✠ FRANCISCUS SE-

A CVNDVS; ex altera stemmate Familiae Sfortiae, additis ad latera F. II. (nempe *Franciscus Secundus*) circumpositis litteris DVX MEDIOLANI &c.

MEDIOLANUM.

IX

A

XI

A

XII

A

XIII

A

XIV

A

XV

A

XVI

A

XVII

A

XIX

A

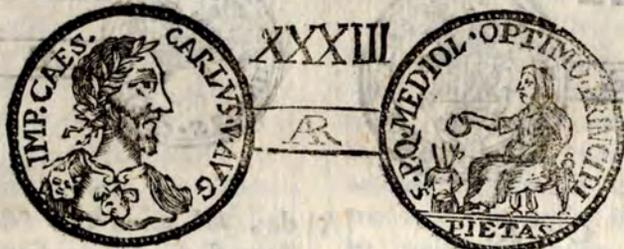
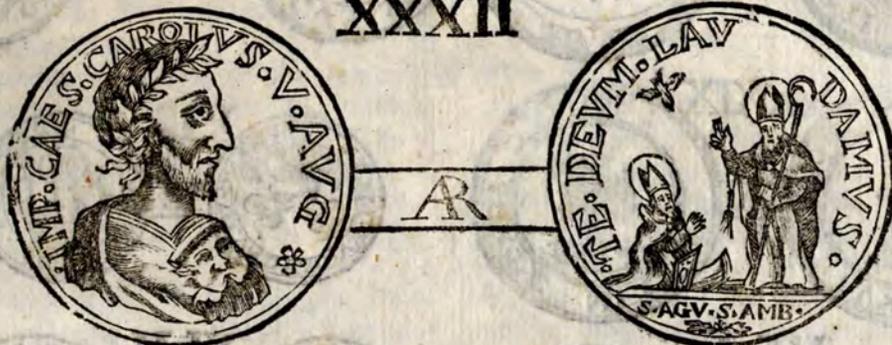
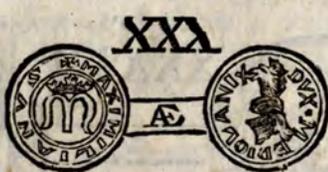
XVIII

A

L U C A.

Progre diamur ad Lucensem Urbem, quae olim uti caput Tusciae Langobardicae, prout jam Par. I. Cap. XVII. pag. 154. Antiquit. Estens. monui, sub imperio Langobardorum praerogativa Monetae frai coepit, eamque sub Francis ac Germanis per subsequencia Secula retinuit, ita ut non celebris minus esset *Lucensis*, quam *Papiensis* pecunia. In Charta Anni DCCXLVI. a me producenda in Dissertatione LXXIV. de Parochiis, memorantur auri *Solidi boni Lucani* numero centum. Item in altera exarata Anno Primo *Aistulfi* viro Excellentissimo Rege Indictione III. idest Anno Christi DCCL. Tanualdus Presbyter Walprando Episcopo Lucensi pollicetur, se rite famulaturum Ecclesiae Sancti Reguli in Wal-

Ado, sub poena CC. Solidarum bonorum *Lucensium*. In ea Civitate quum olim essem, Nummus mihi ostensus est, in cujus antica parte legebatur DN. AIST. REX, idest *Domnus* seu *Dominus Noster Aistulfus Rex*; circa Annum Christi DCCL. percussus. In postica erat FLAVIA LVCA, quo titulo ornatam quoque *Mediolanensem Urbem* supra vidimus. Testatur etiam *Le-Blancus*, sibi aereum Numisma fuisse *Desiderii* Langobardorum Regis cum FLAVIA LVCA. Et cum quidem alteri similem puto, quem *Angelus Breventanus Ticinensis* in *Arbor. Genealogic. Reg. Langobardor.* edidit, atque ego conspiciendum omnibus infra exhibebo.

C Itaque Primus Nummus argenteus ab *Huberto Benvogliento Patricio Senensi* olim mihi indicatus, ad quem Regum spectet, ignoro. Nam antica pars

pars praefert Crucem, atque epigraphen nimium peregrinam, scilicet VIVIVIVIVIVIV. Vide infra similem in Nummo Pisano. Postica habet Stellam cum literis FLAVIA LVCA. Sed quum eadem Crux & Stella occurrant in subsequenti Nummo, fortassis hic referendus est ad Desiderium Regem.

Secundus Nummus a Breventano evulgatus, Crucem habet in medio cum literis DN. DESIDER. REX: scilicet *Dominus noster Desiderius Rex*. In postica FLAVIA LVCA. Percussus fuit circiter Annum Christi DCCLVII.

Tertium debemus Le-Blanco. Ibi Crux cum epigrapha CARLVS REX FR. Altera facies exhibet ejusdem Regis Monogramma, idest CARLVS, vel CAROLVS; circumstat LVCA. Percussus fuit circa Annum Christi DCCLXXV. postquam Carolus Langobardorum Regnum sibi subjecerat.

Quartum protulit idem Le-Blancus. Ibi legitur DNCARVLVSREX, & in altera parte FLAVIA LVCA.

Usque ad tempora Ottonis Magni Augusti nullus alius Lucensium Nummus se mihi obtulit. Ad ipsum verò Ottonem, aut ad ejus filium Ottonem II. aut ad Tertium, nepotem, pertinere videtur Nummus Quintus Mutinae in Museo Bertacchino existens. Ibi LVCA in medio, & circum OTTO IMPERATOR. In postica effigies Sancti Petri cum literis S. PETRVS. Post Annum Christi DCCCCLXII. cusus hic Nummus.

Sextus a praeaudato olim Huberto Benvogliento ad me missus, in area exhibet Monogramma Ottonis Augusti, quo exprimuntur hae literae OTTO. In limbo legitur IMPERATOR In postica habetur LVCA, & in circuitu OTTO PIVS REX.

A Septimus Nummus, quem ego adseruo, habet in medio LVCA, in circuitu EINRICVS, & in postica IMPERATOR cum siglis in medio, de quibus infra. Ad quemnam e sex *Henricis* Augustis sit iste referendus, nemo facile decernat.

B Octavus in Museo Bertacchino, & Nonus in eodem, atque in Chiappinio Placentiae, perquam similes quidem, sed non iidem sunt. Habes in praecedenti horum quoque explanationem. Neque in hoc loco praetermittam Ptolomei Lucensis Historici verba in Annalib. brevib. ad Annum MCLV. *Fridericus*, inquit, *Imperator concessit, sive confirmavit Lucensibus Monetam eis concessam per suos antecessores Imperatores*. Tum ad Annum MCLXXX. refert, Bononienses fidem suam obligasse *de Moneta Lucensi tenenda & expendenda per Civitatem Bononiae & totam suam sortiam*. Sequenti autem Anno *Lucius Papa natione Lucensis* (si eidem Ptolomeo credimus) *concessit Lucensibus Monetam cudendam; quam Civitatem summe commendans, omnibus Civitatibus Tusciae, Marchiae, Campaniae, & Romagnolae, & Apuliae in Moneta praeposit.* Unde dicta Moneta ab illo tempore in praedictis partibus magis fuit usualis. Animadvertit autem idem Historicus, duas Monetas antiquis temporibus magis cucurvisse in Italia, nempe in Lombardia, *Papiensem*, favente Friderico I., *Lucensem* verò, ubi *Ecclesia magis dominabatur, & quod dicta Civitas Romanae Ecclesiae semper fuit subiecta*. Pareat Ptolomeus: fieri non potest, ut Romanus Pontifex Lucensibus concesserit jus Monetae cudendae; neque enim Pontificii unquam juris in temporalibus ea Civitas fuit. Ad Imperatores autem pertinebat ejusmodi facultatem largiri:

ri: quod & factum tandiu antea, & modò vidimus a Friderico I. ad Annum MCLV. confirmatum. Neque scribendum erat, Lucam Romanæ Ecclesiæ semper fuisse subjectam. Fidelis & obsequens utique fuit, non autem subjecta. Ceterum non aevo tantum Friderici, sed per antecedentia Secula, ut jam monuimus, Moneta Papiensis & Lucensis in usu Italiae fuit, quippe praesertim apud eas Civitates jus viguit percutiendae Monetae.

Decimum Nummum debeo Dominico Vandellio Mutinensi supra mihi laudato. Ibi legitur in circuitu OTTO REX, & in medio Siglae, ut supra. In altera Nummi facie, vultus hominis cum epigraphe S. VULT. DE LVCA, idest Sanctus Vultus de Luca. Ligneam nempe figuram hominis e Cruce pendentis Lucenses in Majori Templo summa veneratione custodiunt, per quam Divini Salvatoris nostri veram effigiem referri vetus fama tradit, opus nempe, ut sibi persuadent, Sancti Nicodemii, non sine prodigio ad Lucensem Urbem delatum. Ego nihil magis, quam Statua illa, ab imagine ac formâ Christi Redemptoris alienum vidi. Neque aliter visum Fratri Nicolao Siculo Ordinis Minorum, doctissimo Theologiae Magistro, qui, uti narrat Francus Sacchettus Auctor Seculi XIV. Cap. 73. Novell. in publica concione de Facie Christi Domini dicebat: *Non è fatta, come la Faccia del Volto Santo, che è col' à: che ben ci vegno a crepare, se Cristo fu così fatto.* At quamquam inter fabulas numeranda sit illius fabrica atque translatio, famae tamen antiquitas, & Imaginis illius vetustissima veneratio ac celebritas, Lucensibus non est deneganda. Nam vel Seculo

A Christi Undecimo Guillelmus II. Angliae Rex per Sanctum Vultum de Luca jurare consuevit, ut ex Guillelmi Malmesburiensis Historiae Libro quarto, atque ex Eadmero Lib. primo & secundo Historiae constat. Gallicus quidam Auctor in Libro, cui titulus *Les Amenitez de la Civitque*, censet, Anglicum illum Regem jurasse per Sanctum Vultum Christi Domini pictum a Sancto Luca. A vero declinasse illum arbitror. Porro solemne fuit Lucensi Populo Vultum hunc sanctum in suis Nummis exprimere: quod quando primum factum fuerit, prorsus ignoro. Otto heic memoratus, fortassis est Otto III. qui multos annos Regio duntaxat titulo in Italia est dominatus, ac tandem Romae Anno Christi DCCCC-XCVI. Imperator est renuntiatus. Si quis tamen malit *Ottonem IV.*, qui Lucenses multis privilegiis ornavit, non obstitam. Certe Vultus sanctus in Nummis antiquis Lucensium frequens spectatur. Vidi ejusdem Urbis Nummulos aereos (*Sesini* appellamus) postremis hisce temporibus percussos, in quibus LIBERTAS legitur, & in circuitu OTTO REX. Quae indicant, ad unum ex Ottonibus referri a Lucensibus facultatem pecuniae signandae: quod Genuenses quoque per complura Secula fecere, ut infra monebo, *Conradum Regem* in suis Nummis signantes.

E Undecimus argenteus apud Abbatem Chiappinum Placentiae adservatus, Siglas supra visas exhibet in medio, sed ita ut videantur non duo T., sed veluti geminae Columnae cum transverso chlatro eas colligante. Attamen si contendas, Monogramma Ottonis ibi designari, non repugnabo, quamquam eadem Sigla, ut supra vidimus, occurrat in Nummis

mis Henrici Augusti. In circuitu legitur OTTO REX. In postica effigies Lucensis Imaginis cum supra relata epigraphe *Sanctus Vultus de Luca*.

Duodecimus Nummus argenteus in Museo Bertacchinio Mutinae, atque in Chiappinio Placentiae a me visus, *Ottonem*, non *Regem*, sed *Imperatorem* prodit. Ibi in medio LVCA, in limbo OTTO IMPERATOR. In averfa parte Imago cum literis SANCTVS VVLTVS. Incertum, indicetur-ne OTTO IV. heic, an aliquis e tribus praecedentibus Augustis ejusdem nominis.

Decimus tertius argenteus apud amicum olim meum Hubertum Benvoglientum Senensem, in area habet five Monogramma Ottonis, nempe duo TT. colligata, five columnas duas, cum palmula subiecta. In limbo est OTTO REX. In postica Imago cum literis S. VVLTus De LVCA.

Decimus quartus apud eundem Benvoglientum, praecedenti similis est, nisi quod super Monogramma visitur Aquila.

Decimus quintus Mutinae in Museo Bertacchinio adservatus Aquilam praefert cum epigraphe OTTO REX. In postica L. aream implet, & in limbo LVCA IMPERIALIS.

Decimus sextus Mutinae adservatus apud olim Angelum Blancum Sacerdotem. Ibi insignia Reipublicae Lucensis, nempe in Scuto coronato LIBERTAS cum literis OTTO IM-

A PERATOR. In postica effigies Episcopi cum epigraphe SANCTVS PAVLINVS, Episcopus & Protector Lucensium. Atque haecenus Nummos quosque, mihi visos, ad Lucam spectantes, congeffi, in quibus *Ottonis Regis*, aut *Imperatoris* mentio est: non quod omnes percussi fuerint, dum Ottones imperarent, aut unus saltem ex iis regnaret. Sunt in his nonnulli longe serius signati: quippe repeti consuevit in Nummis Ottonis nomen, qui privilegium Monetae concefferat, aut restituerat.

B Decimus septimus, Decimus octavus, & Decimus nonus ad *Carolus IV. Imperatorem* sunt referendi, qui Reipublicae Lucensi Seculo Christi Decimoquarto Libertatem diu ereptam restituit. Mutinae adservantur, neque explicatione indigent. Mihi, dum Lucae forem, significavit amicus quidam meus, sibi visum ejusdem Civitatis Numisma, in circuitu hunc versiculum habens:

C „ LVCA POTENS STERNIT,
D „ SIBI QVAE CONTRARIA
CERNIT.

E Vereor, ne Sigillum pro Numismate amicus ille acceperit. Liberarum quippe Civitatum mos fuit Seculo praefertim Tertiodecimo epigraphes loco Leoninum aliquem Versiculum suis Sigillis addere, ut ex aliis exemplis liquet, quae inferius in *Dissertatione de Sigillis* commemorabo.

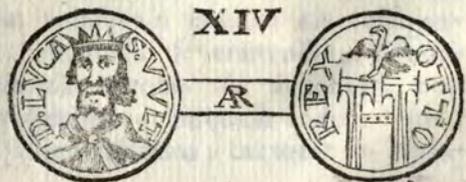
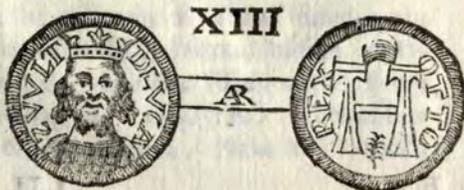
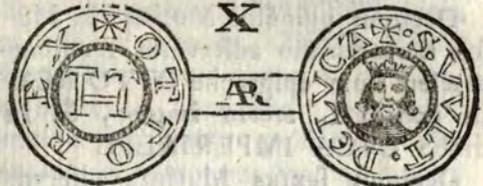
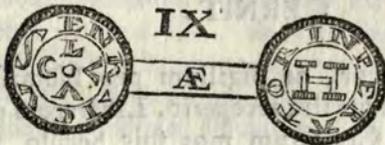
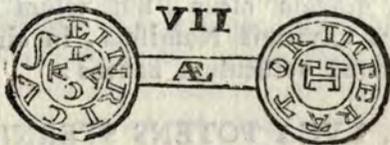
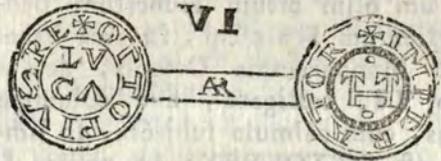
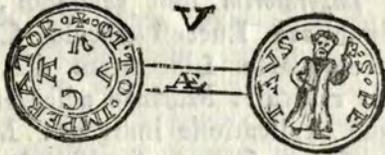
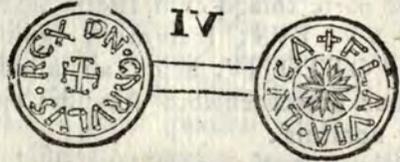
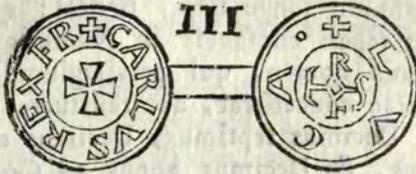
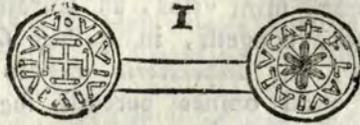
Tom. V.

E e

LU-

L U C A E.

PRINCIPES BENEVENTANI
ET SALERNITANI.

Sed praeter haec tres Italici Regni Urbes, *Ticinum* videlicet, *Mediolanum*, & *Lucam*, olim Duces quoque & Principes Beneventani pecuniam cudisseprehenduntur. Splendida plane fuit barbaricis temporibus illius Ducatus dignitas, amplitudo atque potentia, utpote qui potterem partem Regni nunc Neapolitani complecteretur. Attamen dum stetit Langobardorum Regnum sub suis Regibus, nunquam induxifsem animum ad credendum, licuiffe Ducibus illis signare Nummos, nisi ex iis unum nobis in Stemmata Genealogic. Reg. Langobardor. servasset Angelus Breventanus, quem heic fitto sub num. I. Vifitur ibi effigies hominis cum Cruce, ac duabus Stellis, & in pofticâ altera Crux cum Monogrammate, idest cum literis ÖGRE, feu GREO, quae idem Breventanus in-

A terpretatur *Gregorius*. Anno revera DCCXXXI. Beneventanae provinciae praefuit *Gregorius Dux* regnante tunc Liutprando Rege. Et sane in eo Monogrammate ne ego quidem alium legere potui, nisi *Gregorius*. Verum durum adhuc mihi videtur credere, tantum auctoritatis fuiffe Ducibus Beneventanis, ut sub Rege Langobardo, quem uti supremum Dominum colebant, & a cujus imperio pendebant, pecuniam cuderent unâ fui effigie signatam, nullâque Regis factâ mentione. Illud contra exploratum est, ex quo excidit Langobardorum Regum dominatio Anno DCC-LXXIV. Regnumque Italicum Carolo Magno Francorum Regi parere didicit, Arichifum Beneventanorum Ducem, quam se liberum a veteri Domino agnosceret, ne novo subderetur, quantis potuit viribus fuiffe luctatum. Quare is omnia Regis, praeterquam nomen, jura ac ornamenta arripuit, atque inter illa, ut vide-

tur, Monetam; seque non amplius *Ducem*, sed *Principem*, hoc est supremum Dominum Beneventanae amplissimae Provinciae deinceps inscripsit. Pares animos a parente accepit Grimoaldus III. ejus filius; quamvis enim post mortem patris a Carolo Magno, apud quem obles erat, dimissus eo pacto fuisset, ut *Chartas*, *Nummosque sui nominis* (idest Caroli) *characteribus superscribi semper juberet*, uti Anonymus Salernitanus, & ex eo Camillus Peregrinus in editione Erchemperti, testatur: is nihilominus promissa brevi est oblitus. In *suis aureis* (ita idem Erchempertus scribit) *ejus nomen aliquandiu figurari placuit; mox pacta pro nihilo duxit observanda.*

Ejusdem Grimoaldi Tertium Nummum Le-Blancus produxit, quo Salernitani Scriptoris sententia confirmatur. Eum conspice Num. II. Ibi habes effigiem Principis Crucem supra caput gerentis cum literis GRIMVALD. In altera facie Stemma crucigerum more Nummorum temporibus iis Constantinopoli cuforum. Hinc G. vel S. & inde V. Subtus VII. In circuitu DOMS CARLVS R. idest *Domnus Carlus Rex*. Liceat tamen dicere: Nummum hunc non satis exacte expressisse videtur Le-Blancus. Ejus ectypon accuratius descriptum antea dederat Breventanus. Illustrissimus etiam Eques Pius Nicolaus Garellius Augustissimi Imperatoris Caroli VI. Bibliothecae Praefectus, ejusque Archiatrus, & a Consiliis, Nummum eundem aureum in suo Museo adservans, simile alterum ejusdem ectypon ad me misit. Sed & eundem accepi ex Museo Sabbatinio Romano. Quare Nummum ipsum percussum circiter Annum Christi DCCLXXXVII. rectius expres-

A sum Num. III. Lector accipiat. In altera facie legitur DOMS. CAR. R. idest *Domnus Carolus Rex*; hinc inde S. R. quas literas, dum meliora adferant alii, interpretor *Sacra Religio*, quum in aliis *Christiana Religio* occurrat; vel si mavis *Salus Regni*. In imo non VII. sed VIC. legitur, idest *Victoria*, quo nomine insigniti sunt & alii Nummi.

B Verum non diu Grimoaldus promissis stetit, ut dixi, immo *rebellionis jurgium initiavit*, uti Erchempertus Cap. 4. Histor. testatur. Quamobrem visitur alter ejus Nummus aureus sine *Caroli* nomine. Eum produxit Breventanus, qui & pondus *sesquidrachmae* ei tribuit. Idem quoque Numisma in Museo Sabbatinio Romae adservatur. Illud vide heic infra Num. IV. Antica Principis imaginem praefert cum epigraphe GRIMVALD. In postica Crux, & S. R. & literae VICTOR. PRINCIP. idest *Victoria Principum*: quae epigraphe tunc familiaris in Numismatis; nisi velis *Victoria Principibus*.

C D Quintus Nummus aureus Romae in praeaudato Museo Sabbatinio existens, ad *Siconem Principem Beneventanum* spectat, qui Anno Christi DCCCXVII. Grimoaldo IV. successit. In antica visitur imago Principis, globum crucigerum sustinentis, cum epigraphe SICO PRINCES. In averfa parte Sancti Michaelis effigies, patroni videlicet, ut antea monui, Langobardicae gentis, sive Regni. In circuitu literae MIHAEL ARHANGELV. ONO, fortasse CONOB. Parvulum etiam Monogramma Christi in area conspicitur.

E Sextus Nummus argenteus deauratus Mutinae habetur in Museo Alexandri Bertacchini. Ibi effigies Principis, Diadema, sive Coronam margi-

garitis ornatam cum Cruce superposita gestantis. Circumstant literae **SICO PRINCE**. In postica Crux cum duplici transtro, & hinc inde **S. C.** quas interpretor *Salus Christianorum*. In limbo legitur **S. MICHAEL ARHANGELV**.

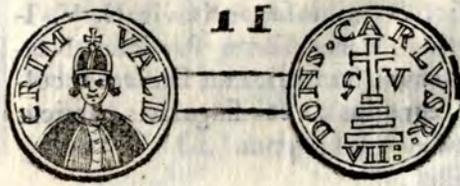
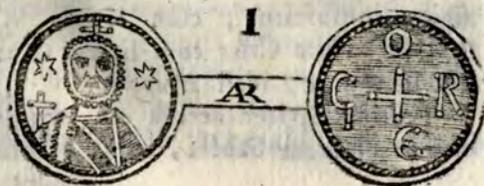
Septimus Nummus aureus in Museo Sabbatinio Romae existens, *Sicardum Principem* exhibet, qui Anno Christi **DCCCXXXIII**. Siconi patri successit. Ejus effigies visitur cum literis **SICARDV**. In altera facie Crux Graecorum nummorum ad instar cum literis hinc inde **S. I.** quae fortasse significant *Salus Imperii*. In circuitu **VICTOR. PRINCIP. CONOg**. uti in Graecis Nummis.

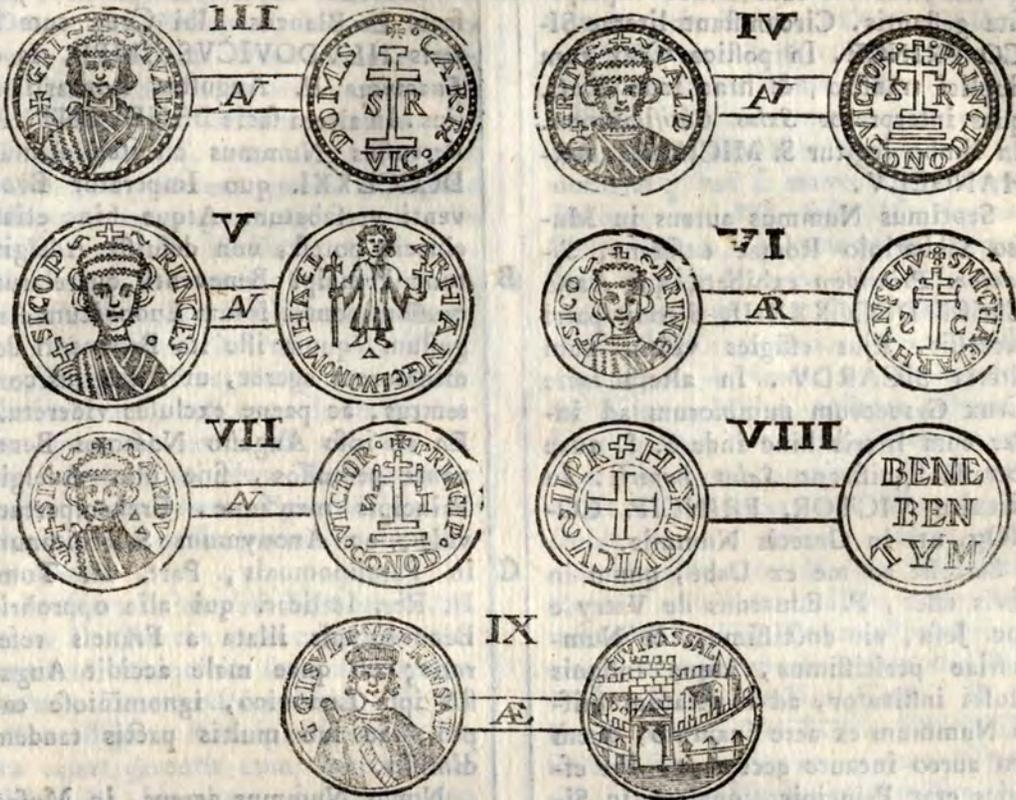
Scripsit ad me ex Urbe, quum in vivis esset, **P. Eduardus de Vitry** e Soc. Jesu, vir doctissimus, & Nummariae peritissimus, atque insignis Musei institutor, ad se delatum fuisse Nummum ex aere inaurato, quem pro aureo incaute acceperat. Ibi effigies erat Principis, qualem in *Sicardo* conspeximus, cum inscriptione **SICONOLFVS**, & in averfa eadem Crux cum literis **S. I. & VICTOR. PRINCIP. CONO**. Is est *Siconolfus* Princeps primus Salerni, inter quem, & *Radelchisum Beneventi* Principem Anno Christi **DCCCXL**. teterrimum bellum exarsit, in longum tempus productum, & Beneventani Ducatus divisione tandem compositum.

A Octavum Nummum publici juris fecit **Le-Blancus**. Ibi Crux cum literis **HLVDOVICVS IMPR**. Is est *Ludovicus II*. Augustus Lotharii filius. In altera facie **BENEVENTVM**. Percussus Nummus circiter Annum **DCCCLXXI**. quo Imperator Beneventi versabatur. Atque hinc etiam elucere potest, non defuisse Adelgifo tunc Principi Beneventi querelarum causam contra ipsum *Ludovicum Augustum*, quum iste ita Beneventi dominatorem ageret, ut Adelgifus contentus, ac paene exclusus videretur. En ab ipso Augusto Nummos Beneventi percussos, sine ulla Adelgifi Principis mentione. **Erchempertum** vide, ac **Anonymum Salernitanum** in *Paralipomenis*, Part. II. Tomi II. *Rer. Italicar.* qui alia opprobria Beneventanis illata a Francis referunt; ob quae male accidit Augusto ipsi *Ludovico*, ignominiose capto, ac sub multis pactis tandem dimisso.

C Nonus Nummus aereus, in Museo **Chiappinio Placentiae** adservatus, ad *Gisulfum Salerni Principem* spectat. Ejus effigies conspicitur cum epigraphe **GISVLF.....** In postica Urbis aspectus superpositis literis **CIVITAS SAL**. *Gisulfus-ne Primus*, an *Secundus*, heic designetur, ignoro. Nul- lum alium haecenus eorum Principum Nummum videre mihi contigit.

PRINCIPUM BENEVENTANORUM, ET SALERNITANORUM,

PRINCIPES NEAPOLITANI.

Inelyta quoque Civitas *Neapolis*, ab antiquitate, amplitudine, ac venustate summe commendanda, & nunc nobilissimi Regni caput, quam sibi subijcere nulli unquam licuit Langobardorum Regum & Principum Beneventanorum, jus Monetae ab antiquis Seculis servat, eoque usi sunt Duces, sive Magistri Militum, ibi dominantes, de quibus actum est in Dissertatione V. de Ducibus. Nummos nonnullos ab iis percussos congesti, & mihi suppeditavit N. V. Ignatius Maria Como Patricius Neapolitanus, humaniorum literarum cultor egregius, & singularis amicus meus.

A

Primus aereus incertum est, quo tempore fuerit cusus. Ibi effigies videtur *Santi Januarii Martyris*, ac celeberrimi Neapolitanorum Patroni, cum literis SCS IAN. In postica Crux cum literis S. T. idest *Salutis Trophaeum*. Men ionem hujus Nummi fecerunt Scriptores Neapolitani, Hieronymus de Sancta Anna Carmelita Excalceatus in Vita Sancti Januarii, Tutinus, Caracciolus, & alii.

B

Secundus aereus quoque, quo anno percussus fuerit, ignotum prorsus est. Ibi ejusdem Sancti Martyris effigies conspicitur, cum literis SC. IA. In postica Crux cum literis Graecis ΝΕΑΠΟΛΙΤΑΝΑΙ, idest *Neapolis*.

Tertius pariter aereus effigiem perhibet ejusdem Sancti, cujus e collo pendet

pendet stola cum literis in pectore SIS, quas, donec alii propiora verome doceant, interpretari liceat *Sanctus Januarius*. In limbo legitur *Αποστολ. Ιανουαριος*. literis, ut nunc dicimus, cursivis, idest, ut conjicio, *Apostolus Januarius*. Sed cur Sanctum illum Martyrem titulo *Apostoli* donare voluerint Neapolitae, divinare nondum potui. In postica epigraphe visitur, rudibus Graecis literis efformata, hoc est, *Αυροτης της πειλιος ἀπὸ τοῦ πύρος*. Communis Neapolitarum sententia est, designari his verbis *Liberationem Urbis ab immani incendio montis Vesuvi*. Vide tamen quàm bene scripta fuerint *Αυροτης & πειλιος*. Quod certum mihi videtur, accentus ac spiritus appositi, ipsique errores, & forma characterum, non multam Nummi antiquitatem produnt.

Quartus aureus eundem Sanctum Januarium exhibet stolatum, cum literis SIS in pectore, & in limbo SANCTVS IANVARIVS. Postica Crucem habet cum epigraphe Graeca *ΝΕΟΠΟΛΙΤΑΝ*, ubi A. pro Ω. fuit impressum; hoc est, *Neapolitanorum*.

Quintus aereus effigiem parum a praecedenti ab similem praefert cum literis SCS IANV. In averfa facie visitur imago *Sergii Ducis Neapolitani*, globum terraqueum, Cruce superpositâ ornatum, sinistrâ gestantis. Additur & asteriscus. Ad latera dispositae sunt literae *SERGIIV DVX*. Uti me monuit prae laudatus Como vir doctissimus, multa est inter Scriptores Neapolitanos concertatio, cui tribuendus sit hic Nummus. Quinque enim ejusdem nominis *Sergii Duces* Neapoli imperarunt. Franciscus de Petris in *Histor. Neapolit.* & nuper memoratus P. Hieronymus de Sancta Anna, censent *Sergium* eximium Principem Sancti *Athanasii Neapolitani*

A Antistitis patrem heic designari, qui Anno DCCCXL. floruit. Verùm Cl. V. Nicolaus Carminius Falco, nunc Episcopus Marturanensis, in Vitâ Sancti Januarii Italice scriptâ, veri putat similis, referendum esse Nummum hunc ad *Sergium III.* Neapolis Ducem, qui *Protosebasti* titulum a Graecis Augustis sibi comparavit.

B Sextus Nummus aereus, a perquam rudi artifice cusus, sed perrarus, a mei amantissimo Abbate D. Alexandro Chiappinio Placentino ad me missus fuit. Perquam similis praecedenti est, nisi quod heic *Sergius* dexterâ Crucem tenet. Eadem utrobique inscriptio, ita ut veri simile videatur, ad unum eundemque *Sergium* pertinere & istum Nummum.

C Septimus aereus effigiem Sancti Januarii praecedentibus similem nobis ostendit, cum literis SCS IAN. In posticâ sculpta habetur imago Episcopi cum literis ad latera positis *ATHA EPS*, idest *Athanasius Episcopus*. Is est Athanasius junior Neapolitanorum Antistes simul & Dux, qui Anno Christi DCCCLXXX. propter fraudes & vitia non pauca famosus evasit.

D Octavus Neapoli a P. Dominico Putignano Soc. Jesu, antiquitatum studiosissimo adservatur. Quom fere in omnibus praecedenti sit similis, novâ explicatione non indiget.

E Atque hætenus Neapolitani veteres Nummi, quos congerere potui. Nulla mihi dubitatio est, quin eorum syllogen augere facillimum sit. Alios quoque nondum a me vivos procudisse mihi creduntur *Principes Salernitani & Capuani*; & aliquem ex postremis proditurum aliquando mihi spes est, ex quo Alexius Symmachus Mazochius Canonicus Capuanus V. Cl. antiquitates celebra-

tissimae Patriae suae illustrare pergit. Praeterea veri simile mihi videtur, *Surrentinos*, & praesertim *Amalphitanos*, olim pecuniam signasse. Auctor est Franciscus Panfa Jurisconsultus in *Histor. Amalphitan.* Neapoli Anno MDCCXXIV. impressâ, Tarenos aureos ab Amalphitanis fuisse percussos, uti & majores aureos, in quorum altera facie visitur Leo cum literis **GLORIA ROMANORVM**; &

A in altera Rhinoceros cum epigraphæ **QUIES REIPUBLICAE**. Tradit etiam, Johannem Baptistam Manfum, Marchionem Villae, & Patricium Amalphitanum, virum celebrem, in postremis tabulis suis reliquisse Nummum Amalphi percussum, in quo haec inscriptio legebatur: **MANSO DVX ET PATRICIVS**. Hic Anno Christi DCCCXCII. Reipublicae Amalphitanae praefuit.

PRINCIPUM NEAPOLITANORUM.

PRINCIPES, ET REGES NEAPOLIS, ATQUE SICILIAE.

Succedere tandem Saeculo Christi Undecimo in Apulia, Calabria, & Sicilia, Principes Nortmanni, qui mirabili rerum successu, industriâ, ac fortitudine, tum Graecis, variisque Principibus Christianis regionem eripuerunt, quae nunc sub Regni Neapolitani nomine venit, tum Saracenis integrum Siciliae Regnum. Istorum verò Principum Nummos, aliorumque etiam Regum, qui Regnum Neapolitanum post eos tenuerunt, collegit, atque Anno MDCCXV. Romae evulgavit Caesar Antonius Vergara, ex cuius labore proficere in praesentia non dubitabo, additis, quae apud illum desiderantur.

Rogerus I. Siciliae Comes, & Rogerus II. Comes, Dux, & Rex.

ITaque primò apud eundem Vergaram occurrit Nummus aereus, rudis plane ac informis, in cuius antica visitur Princeps equo insidens, hastam in humero gestans, e qua vexillum pendet, cum epigraphe ROGERIVS COMES. In postica imago Beatae Virginis in cathedra sedentis, & Christum infantem tenentis in ulnis. Circumducitur inscriptio MARIA MATER DMI, idest Domini.

Secundum Nummum aereum ignoravit Vergara. Illum adseruat in suo Museo Placentiae amicissimus Abbas Chiappinius. Visitur ibi idem Princeps in equo sedens, cum his literis in circuitu ROGERI COM. In averfa facie Virgo humi, ni fallor, sedens cum infante Jesu, tam imperite efformato, ut nihil rudius excogitari possit. Ibi epigraphe eadem MARIA MATER Domini.

Tom. V.

A Tertium similem priori profert Vergara: qui explicatione non indiget. Tres verò hosce Nummos incertum est, quisnam percusserit, *primus* - ne *Rogerus*, hoc est frater strenuissimus Roberti Guiscardi Ducis, Anno Christi MLXXI. Panormo potitus, an eius filius *Rogerus II.* qui primo *Comitis* titulo est usus, tum Anno Christi MCXXX. *Siciliae ac Apuliae Rex* fuit coronatus. Certe sequentes Nummi a praecedentibus nimirum dissimiles, designare etiam videntur diversos Principes.

B Quartus, & Quintus, ambo aerei, Cruem gemmatam praeferunt cum epigraphe ROGE COME. In postica **L** inversum, quo fortassis indicatur *Trinacria*. Fieri potest, ut hi sint referendi ad *Rogesium II.* postquam patri successit in dominatione Siciliae.

C Sextus est Nummulus aereus, ab eodem *Rogero II.* percussus, ex quo Regios titulos assumpsit Anno MCXXX. Ibi epigraphe ROGERIVS REX. In postica inscriptio literis Arabicis concepta est; idque eâ de causâ ab eo factum videtur, quod Arabica Lingua post diuturnam Saracenorum Arabum dominationem in Sicilia, familiaris ibi evaserit. Praeterea bellum in Africam tulit, ibique Tripolim cepit. Hasce verò literas hoc est *Malech Sarir*, Latine reddas *Regis thronus*.

D Septimus Nummus aeneus epigraphen praefert ROGERIVS DVX, & in postica Deiparae imaginem cum literis S. M. idest *Sancta Maria*. Et hunc ad eundem *Rogesium II.* spectare censet Vergara, postquam ille *Comitis* titulo deposito, *Ducis* alterum suscepit. Attamen dissimilis omnino Nummi figura suspicionem justam gignere potest, percussum Num-

F f

mum

mum a *Rogero Apuliae & Calabriae Duce*, filio videlicet *Roberti Guiscardi Ducis*, qui Anno Christi MCXI. vitâ functus fuit.

Alios etiam Nummos mihi invisos percussisse traditur idem *Rogerus Rex*, hoc est, Ducatum vilis metalli. De eo quippe scribit *Falco Beneventanus* ad Annum Christi MCXL. *Edixit, ut nemo in toto ejus Regno viventium Romesinas accipiat, vel in mercatibus distribuat. Et mortali consilio accepto Monetam suam introduxit, unam verò, cui Ducatus nomen imposuit, octo Romesinas valentem, quae magis magisque aerea, quam argentea probata tenebatur. Induxit etiam tres Follaves (idem fortasse fuerunt ac Folles, de quibus in subsequenti Dissertatione agetur) appetriatos. De quibus horribilibus Monetis totus Italicus Populus (idest Apuliae & Calabriae) paupertati & miseriae positus est & oppressus.*

Guilielmus I. Guilielmus II. & Tancredus Siciliae Reges.

Primus Nummus argenteus in aerea hanc tantum epigraphen praefert REX W. idest *Rex Willelmus*. Reliquae literae attritae sunt. In altera facie duarum Sanctarum mulierum effigies apparet: fortassis Christi Mater *Elisabetham* visitans.

Secundus Nummus aureus in area habet W. idest *Willelmus*. Subsequuntur binae literae, quas *Vergara* opinatur esse P V. vel P R. At mihi potius videntur R X. hoc est *Rex*. Circumstant aliae DVCAT APVL PRINCIPATVS CA. idest *Capuae*. In postica superest tantum APVLIE. H.....

Tertius Nummus aureus minoris moduli Crucem praefert cum Grae-

A cis literis IC XC NIKA, idest *Jesus Christus vicit*. In limbo literae Arabicae adduntur, quae fortasse nomen Regis indicant, sed ob vetustatem excisae sunt. Postica & ipsa Arabice characteribus inscripta erat, sed cunctis ferme oblitteratis; ita ut dumtaxat per conjecturam tribui possit alteri ex geminis Regibus Siciliae *Guilielmis*, quorum alter Anno Christi MCLIV. *Rogero* patri in Regno successit, alter verò Anno MCLXVI. *Willelmo I.* patri. Incertum quoque est, utri ex iis debeamus ambos praecedentes Nummos.

Quartus aeneus *Willelmum II.* designare videtur, quum ibi inscriptio sit W. REX. II. Attamen ad *Willelmum I.* pertinere mihi creditur, qui se *Secundum* inter Reges appellat. Primus enim Rex fuit *Rogerus* illius pater. In postica tres Turres visuntur cum literis S A quas suspicatur *Vergara* designare nomen *Santis Andronici*. Ego *Salernum* iis indicari conjicio.

D Quintus argenteus arborem praefert, quam *Palmam* suspicor, quippe uti ex Nummis a *Paruta*, & *Spanhemio* productis ediscimus, *Palma* in antiquis *Panormitanorum* Nummis familiaris fuit. Literae duae W. R. indicant *Willelmum Regem*. In postica excidit epigrapha Arabica, uti & Latina in limbo, e qua tantum superest SIC. Et iste Nummus ad utrum e Regibus referendus sit, non liquet.

E Sextus aereus Crucem in area complectitur cum literis circumpositis W DEI GRA REX. In averfa facie aerea aedificium quadratum exhibet, figuram fortasse *Civitatis Cajetae*, aut *Castri* in ea fabricati, quum apposita legatur epigraphes CIVITAS CAIETA. Et heic ignoro, primus ne,

an secundus Guilielmus Rex designetur.

Septimus Nummus aereus Crucem in area gemmis ornatam nobis ostendit, cum epigraphe TANCRE. hoc est, *Tancredus*, in Siciliae Regem electus Anno Christi MCLXXXIX. In posticae medio visitur T. indicans, ut arbitror, rursus *Tancredi* ipsius nomen, coronâ superimpositâ insignitum. Circumstant literae REX SICILIE.

Octavus Nummus argenteus in area continet ejusdem Regis nomen brevium TANCREVS REX SICIL. In limbo lemma DEXTERA DOMINI EXALTAVIT ME. In postica Arabicae literae, quas aliis interpretandas dimitto.

Nonus item argenteus eandem praefert epigraphen TANCREVS REX SICIL. Arabica inscriptio posticam implet, quam quidem sicuti & praecedentem, num prae vetustate fuerint recte, & absque mendis descriptae, praestare nolo.

Henricus V. inter Augustos. Fredericus II. Imperator. Conradus Romanorum Rex; & Manfredus Siciliae Reges.

A Nno Christi MCXCIII. & MCXCIV. *Henricus VI.* inter Germaniae Reges, & *V.* inter Imperatores, univ. Regnum Neapolitanum & Siculum sibi subiecit, juribus *Constantiae* Siculae uxoris suae usus. Quare primus aereus Nummus ipsum respicit. In antica visitur Crux & epigraphe E. IMPERATOR, idest *Henricus*. In postica cernitur Aquilâ cum literis C. IMPERATRIX, idest *Constantia*.

Eorum filius in Regno utroque successit Anno Christi MCXCIX. *Fre-*

A *dericus II.* puer, postea Imperator, a *Constantia* Sicula matre educatus. Proinde ad eos spectat Secundus Nummus, in cujus alterâ facie Crux, & CONSTANCIA. R. idest *Regina*. In altera occurrit Aquila & FREDERICVS. R. idest *Rex*.

B Tertius aereus, post matris mortem percussus a *Friderico II.* Crucem similiter praefert, ornatam literis F. DEI. G. REX. SICIL. In averfa facie acervus spicarum, si conjecturam Vergarae audimus, aut flos, cum epigraphe DVCAT. APV. PR. CAE. idest *Ducatus Apuliae, Principatus Capuae*. Hic Nummus ante Annum Christi MCCXX. percussus fuit.

C Quartus aereus, ab eodem *Friderico II.* cusus post Annum MCCXX. quo Imperialem coronam Romae suscepit, immo & post Annum MCCXXIII. quo Hierosolymitani Regni titulum est assequutus, in area habet FR. idest *Fridericus*, & in limbo ROM. IMPERATOR. In postica visitur Crux cum literis IESA. ET. SICIE. R. idest *Hierusalem & Siciliae Rex*.

D Quintus aereus caput exhibet ipsius *Frederici* in area. Circumambitur literis F. ROM. IPR. SER. AVG. hoc est, *Fridericus Romanorum Imperator semper Augustus*. Pars averfa habet Aquilam in area, & literas R. IERSL. ET. SICIL. hoc est, *Rex Hierusalem & Siciliae*.

E Sextus argenteus, Vergarae minime notus, Placentiae adservatur in Museo Reverendiss. Abbatis Canonici Regular. Chiappinii. Ibi caput Principis diademate redimiti, cum epigraphe FRIDERICVS II. In averfa facie Crux cum literis ROM. IMP. AVG. Quum nulla haec sit mentio Regni Hierosolymitani & Siculari, ideo Nummus videtur cusus

ante Annum Christi MCCXXIII. Rara quoque est ibi *Secundi* appellatio addita nomini Frederici. Nummus fortasse percussus in Lombardia.

Septimus aereus Crucem in area exhibet cum literis F. IMPERATOR. In averſa parte viſitur caput Regis coronam geſtantis cum epigraphe REX. IERL. ET SIC.

Octavus & Nonus ſimiles, ſunt *Auguſtales* Nummi, ſive *Agostavi*, de quibus agam in ſubſequenti Diſſertatione, hoc eſt, aurei, affabre efformati ad imitationem veterum Romanorum Numiſmatum: qui quartâ parte unciae auri conſtabant, ideſt eorum pondus æquabat Duplam Italicam minus 29. granis, ut nonnulli ſcribunt. At Johannes Villanius, cujus verba adferam in ſubſequenti Diſſertatione, minus ponderis hiſce Nummis tribuere videtur. In antica viſitur effigies Caſaris Auguſti juvenis, radiatam coronam in capite deferentis. In altero Nummo eadem utique effigies conſpicitur, ſed capite laureâ coronâ redimito. Haec ibi epigraphe CESAR AVG. IMP. ROM. In poſticâ exhibetur Aquila, & FRIDERICVS.

Quum verò Fredericus II. Anno Chriſti MCCL. finem vivendi feciſſet, ſucceſſit *Conradus* ejus filius, qui Anno MCCLII. Regnum Neapolitanum & Siculum tenuit. At brevi, hoc eſt Anno MCCLIV. vivere deſiit. Ad eum ſpectat Nummus Decimus aereus, in cujus area legitur COR. ideſt *Conradus*, & in limbo IERUSALEM. In averſa parte Crux in area, & in circuitu literae ET SICIL. REX.

Undecimus ad eundem Conradum ſpectat. Crux viſitur in medio, & circum CONRADVS. Altera facies haſce litteras exhibet IER. ET. SICIL. in medio REX.

A Sublato e vivis Conrado, etſi Conradus junior ejus filius viveret, *Manfredus*, e Frederico II. & ipſe natus, ſed extra nuptias, ſimulatâ Conradini morte, Anno Chriſti MCCLV. utriuſque Siciliae coronam ſibi impoſuit. Itaque ad eum ſpectat Duodecimus Nummus aereus, cujus antica hiſce literis inſignita eſt MAYNFR. REX. Crux in poſtica, & literae SICILIE.

B Ad eundem *Manfredum* pertinere creditur Nummulus Tertius decimus, in quo effigies Principis cernitur, & in averſa parte duae tantum literae R M. quae per conjecturam explicatae reddunt *Rex Manfredus*, aut *Maynfredus*.

C *Carolus I. Provinciae Comes & Siciliae Rex.*

D Neapolitanum deinde & Siculum Regnum ſibi conquiſivit *Carolus I. Provinciae Comes*, Sancti Ludovici Francorum Regis frater, poſt proſtratum, caeſumque in proelio *Manfredum* Anno Chriſti MCCLXVI. Proinde is muneri Senatorio Urbis, ad quod praecedenti Anno a Romano Pontifice evectus fuerat, Regium nomen adjunxit. Plures ejus nomine percuffi Nummi. Primus argenteus, uti & Secundus, figuram exhibent coronâ ornatam ſupra pulvinaria, aut ſupra ſellam, aut, uti videtur, ſupra duos Leones ſedentem, cum globo in dextera, & ramo olivae in ſiniſtra. Claudius Molinetus in Muſei Pariſienſis Sanctae Genevieveſae deſcriptione cenſet, *Caroli* ipſius vultum ac ſpeciem in ea effigie exhiberi. Etſi obſtare videretur Nummus alter *Caroli II.* ejus filii, uti & aliquot Nummi *Roberti* Regis infra adferendi, attamen aequius puto excogitare heic

heic Romanae Urbis effigiem seu typum, ac praecipue quum circumstant literae ROMA CAP. MVNDI, cuius nempe Civitatis Senator fuit Carolus ipse Rex. In averfa parte Nummi nunc editi, Leonis imago cernitur; & supra est scutum cum Lilio infigni Regiae Familiae Francorum, cui superstat Rastrum ad distinguendos a primogenito filios Regum Francorum minores natu. In circuitu KAROLVS. S. P. Q. R. ita ut intelligas, ambos hosce Nummos, Anno MCCLXV. percuffos, antequam Carolus Regio titulo auctus fuerit. Ceterum quod est ad mulieris figuram inter leones, five in sella fedentis, in hisce duobus Nummis sculptam, vide supra inter Senatus Romani Nummos eandem muliebrem imaginem, certe ibi Romanae Urbis symbolum. Et Romam quidem decet potius quam Siciliae Regem, deferre Globum, designantem tellurem Orbis. Cur verò idem Globus in Nummo Neapolitano Sergii Ducis supra fuerit adhibitus, aliis perquirendum relinquo.

In Tertio argenteo eadem ferme lineamenta occurrunt, at inscriptio diversa. In altera parte legitur KAROLVS REX SENATOR VRBIS. In altera ROMA CAPVD MVNDI. S. P. Q. R.

Quartus & Quintus Nummus argentei, parum ab antecedenti diffimiles sunt. In Quarto nedum apud Vergaram, sed & penes Molineum Roma sedens conspicitur, & in postica sub Leone impressum videtur F. Hi tres Nummi percussi videntur ante Annum MCCLXXVIII. quo Senatorium munus a Nicolao III. Papa ei ademptum fuit.

Sextus argenteus (uti & sequentes) percussus post Annum Christi MCC-

A LXXVIII. aream praefert Liliis ornata cum epigraphe KAROL DEI GRATIA. In postica Crux, & in limbo hae literae IERSAL ET SICILIE REX.

Septimus argenteus ita inscriptus est: KAR. DEI GRACIA. Et in averfa parte REX SICILIE cum Cruce in medio.

B Octavus argenteus has literas exhibet KA DEI GRA REX SICIE. In postica DVCAT APVL. PRINCA. idest *Ducatus Apuliae, Principatus Capuae*, ut in aliis praecedentium Regum Nummis. In medio R A, quae duae literae fortasse non satis accurate descriptae.

C Nonus aereus in area habet K. subsequuntur in limbo AROLV. DEI GRACI. In postica REX SICILI.

Decimus argenteus Lilia praefert in area. Circum KAROL DEI GRA. In averfa facie REX SICILIE.

Undecimus argenteus in medio habet K. hoc est *Karolus*, & in circuitu DEI GRA REX SICILIE. In postica DVCATVS APVLIE.

D Duodecimus argenteus, Mutinae quoque mihi visus in Museo Bertacchino, Scutum praefert, ubi Lilia infigne Regum Francorum, & Crux tessera Regni Hierosolymitani. Circumstat epigraphe KAROL IERL ET SICIL REX. In postica Annuntiatio Virginis cernitur, & in circuitu legitur AVE GRA PLENA DNS TECVM. Carolo I. Regi Vergara tribuit hunc Nummum. Mihi potius Carolo II. tribuendus creditur. Alterum similem argenteum vidi Placentiae apud Reverendiss. Chiappinum, ubi legitur KAROL. COM. (idest *Comes Provinciae*) IERL. &c. Nummi quoque Caroli II. Regis eandem exhibent Virginis & Angeli effigiem. Ex isto Carolo, aut ex ejus

ejus filio Carolo successore descendisse videtur mos appellandi, ut adhuc fit, in Regno Neapolitano *Carlini* ejusdem ponderis argenteos. Auctor est supra laudatus Vergara, legi in Bulla Benedicti XI. (scribe XII.) Anno Christi MCCCXLII. *Una Uncia auri ad pondus Regni valet ultra Ducatos quatuor de Carlenis.* Et in Inscriptiōe Neapolitana Anno MCCCLXX. haec itidem habentur: *A quo recepit Sancta Restituta Carolenos ducentos octuaginta quatuor.*

Carolus II. Apuliae Rex.

VItâ sancto Carolo I. Rege Anno Christi MCCLXXXV. successit in Regno Neapolitano *Carolus II.* ejus filius, tunc tamen captivus, qui Anno MCCLXXXIX. Romae a Martino IV. coronâ Regiâ redimitus fuit, & usque ad Annum MCCCIX. regnavit. Primus ad eum spectans Nummus eundem ferme typum refert, ac percussus a Carolo I. ejus patre, dum Senatorium Urbis munus gereret. In cujus antica mulieris formam cerno sedentis in sella, sive supra leones, ac gestantis sceptrum liliatum dexterâ, sinistrâ verò globum telluris cum Cruce. Epigraphæ ista circumstat: CAROL. SED, idest *Secundus*, DEI. GRA. IERL. ET. SICIL. REX. In postica Crux liliata, qualis in Regum Francorum nummis ejus Seculi occurrit. Lemma additur: HONOR REGIS IUDICIUM DILIGIT. Cur verò Carolus II. figuram adhibuerit, quæ, ut prædixi, Romanam Urbem referre videtur potius, quàm Regem ipsum, uti Vergara opinatur, divinare nescio. Fortassis id factum eâ tantum de causâ, quod patris Nummi eam prætulere figuram; percussus nempe

A ab illo, quo tempore Senator Urbis erat. Similis Nummus a V. Cl. P. Dominico Viva Soc. Jesu, traditur repertus fuisse Beneventi in arca, ubi conditum est Corpus Sancti Bartholomæi Apostoli, dum hæc Anno Christi MDCXCVIII. referata fuit ab Eminentissimo Vincentio Urfino, postea sub nomine Benedicti XIII. Romano Pontifice. Verùm literas SED, idest *Secundus* non legit Viva, ita ut ad Carolum I. pertinuisse Nummus ille videatur

B *Secundus* Nummus argenteus similis est Nummo Caroli I. quem postremo loco attuli. Scilicet Scutum habet, in quo exhibetur insigne Regni Hierosolymitani, & Regalis Francicæ Familiae, cum literis KAROL. SED. IERL. ET SICIL REX. In postica Gabriel Archangelus nuntius ad Virginem sanctissimam cum epigraphæ AVE GRACIA PLENA DNS TECVM. Scilicet hic Princeps singulari devotione animi Annuntiationem Virginis coluit, ac sub ejus nomine novam Neapoli Cathedralē Ecclesiam condidit.

C Tertius Nummus ex aere & argento conflatus, caput ipsius Caroli II. Regis præfert, coronâ radiatâ insignitum cum literis KAROL. SED. REX. In postica Crux, & inscriptionis continuatio IERL ET SICIL.

D Quartus tertio similis est, sed formæ minoris.

E Quintus ex aere & argento Nummus effigiem exhibet ipsius Regis, pallium gestantis, in quo tria Lilia cum Rastro, & literis K. S. idest *Karolus Secundus* IERL SICIL. REX. Aversa pars Crucem in area habet & epigraphen COME (idest *Comes*) PROVINCIÆ.

Robertus, & Johanna I. Apuliae Reges.

A Nno Christi MCCCIX. Robertus Carolo II. parenti in Regno Neapolitano successit. Primus, & Tertius Nummus ambo argentei, & parum dissimiles, in antica praefertur effigiem, ut Vergara censet, Regis in sella, aut supra geminos Leones sedentis, ac dexterâ sceptrum liliatum, sinistrâ globum cum Cruce tenentis. Ibi ego opinor, typum Romanae Urbis potius repraesentari, quem in suis Nummis, ut supra innui, expresserat Carolus I. Rex, & Senator Romae, Roberti Avus. Ad dicitur in eadem area glans, uti videtur. Ibi ista inscriptio ROBERT. DEI. GRA. IERL. ET. SICIL. R. In averfa idem lemma, quod nuper vidimus a Carolo II. ejus patre adhibitum, scilicet HONOR REGIS IVDICIVM DILIGIT.

Secundus argenteus apud Vergaram, & in Museo Chiappinio Placentiae, anticam perhibet similem praecedenti. Postica duntaxat dissimilis. Haec enim ibi epigraphe: COMES. PROVINCIE. ET FORCALQUERII.

Tertius similis Primo, ut nuper dixi, dissimilis est tantum modulo.

Quartus argenteus spectat ad Johannam I. quae Roberto Avo paterno vitâ functo Anno Christi MCCCXLIII. successit. Primus ab ea percussus Nummus argenteus Coronam Regalem praefert, sub qua Rastrum & Lilia. In circuitu epigraphe IOHAN. HIER. ET. SICIL. REG. Postica habet Crucem, Hierosolymitani Regni signum, & Lilia cum Rastris, insigne Francorum Regum, cum literis COMITSA PVICE. E. FORCAL. hoc est, Comitissa Provinciae, & Forcalquerii.

A Quintus aereus eadem Coronam praefert sine Liliis, & cum lemma AVE. MARIA. GRACIA. PL. In posticâ Cruce liliata cum literis AVE M.

Sextus argenteus eidem Johannae I. tribuitur a Vergara. Mihi creditur adscribendus Johannae II. de qua infra erit sermo. Aquila visitur in area cum epigraphe IVHANNA REGINA. In postica effigies Romani Pontificis cum literis S. PETRVS PP. idest Papa. Confer Nummum istum cum Nummis ejusdem Johannae II. Eadem signa, eademque inscriptionem utrobique animadvertes. Neque id infra negat Vergara ipse.

C Septimus argenteus ad Johannam I. spectat. Ibi Corona, ut in praecedentibus, & epigraphe IOVA. D. G. SICIL. idest *Jovanna Dei gratia Siciliae*, Regina. Averfa facies Crucem cum Liliis in angulis habet ac literas in limbo COMISA PRO.....

D Octavus argenteus in area quatuor literas complectitur G. V. A. R. & in circuitu IVHANNA REGINA. In altera facie Romani Pontificis effigies cernitur cum literis S. LEO PAPA. Et hunc Vergara Johannae I. tribuit. Rectius fortasse illum adsignes Johannae II. quae *Jubanna* appellatur in ejus Nummis, ac Romani Pontificis imaginem iis adjungit. Quid significant literae illae G. V. A. R. Lector a me edoceri minime expectet.

E Nonus Reginae, coronam in capite gerentis, effigiem exhibet. Haec ibi inscriptio: IVH. REGINA. Cruce in averfa parte visitur cum literis IER. SICIL. Si Vergaram auscultamus, & hic Nummus referendus est ad Johannam I. Mihi potius videtur ad Secundam pertinere.

*Carolus III. Ludovicus Andegavensis,
& Ladislaus, Reges Neapolis.*

C *Carolus III.* Ducis Dyrrachii nepos, appellatus *de la Pace*, Anno Christi MCCCLXXXI. Regno Neapolitano potitus, subsequenti Anno Johannam I. Reginam de medio sustulit. Ad eum pertinet Primus Nummus argenteus, Mutinae in Museo Bertacchinio adservatus. Ibi in area Siglae istae S. T. P. E. Pro T. Vergara legit M. Has verò alii interpretentur: neque enim succurrunt nisi divinationes, quas facile utique proponerem, sed facilius alii possent rejicere. In circuitu Siglarum legitur haec epigraphe R. KROLVS. T. idest *Rex Carolus Tertius*. In averfa facie imago Romani Pontificis cum literis S. PETRVS. P. de quo infra ad Quartum Nummum aliquid dicam.

Secundus Nummus aereus est. Ibi Crux, tessera Regni Hierosolymitani, ac tria Lilia. In posticâ Crux altera: & quum ibi quatuor Fasciae appareant, quae Hungarici Regni tesseram referunt, dicendus spectare Nummus vel ad Ludovicum Hungariae Regem celeberrimum, vel ad *Carolam Tertium*, heredem Regni illius.

Tertius argenteus apud Vergaram, & Regii a Comite Nicolao Tacolo adservatus, pertinet ad *Ludovicum Comitem*, seu *Ducem Andegavensem*, qui a Johanna I. Regina adoptatus, auditâ ejus morte, Anno Christi MCCC-LXXXII. Rex Neapolis a Clemente VII. Antipapa renuntiatus, bello infeliciter cum Carolo III. ac miserrime gesto, diem clausit extremum Anno MCCCLXXXIV. Nummi hujus aream implet Corona cum Liliis in-

A fra positus, & Rastro. In limbo legitur LVDOV. HIER. ET. SICIL. REX. In averfa parte insignia Regum Francorum cum Rastro, quod *Lumbel Galli* appellant, & Cruce tessera Regni Hierosolymitani, additis in limbo literis COMES PROVINC. ET. FORCALquerii.

B Quartus Nummus argenteus in aerea praefert quatuor Siglas I. I. Q. L. quas aliis explicandas relinquo. Circumstat haec epigraphe LVDOVICVS REX. In postica Romani Pontificis effigies cum literis S. PETRVS CONFES. idest *Confessor*: quod mirum videatur, nisi heic indicetur *Sanctus Petrus Caelestinus Papa*, ut in Primo Caroli III. Regis Nummo, supra descripto.

C Ad *Ladislaum* Neapolis Regem, quem *Wincelaum* & *Lancislaum* vidi appellatum a nonnullis Historicis, Caroli III. filium, qui Anno Christi MCCCXC. Apuliae Regno praefese coepit, pertinet Nummus Quintus argenteus; in cujus area visuntur literae quatuor, quas Vergara putat A Q L A, designantes, ut veridetur simile; Civitatem *Aquilam*, cui concessum fertur jus cudendae Monetae. In limbo legitur LADISLAVS REX. In altera facie imago Romani Pontificis cum epigraphe S. PETRVS PP. CONFES. Hunc Sanctum Petrum Apostolorum Principem Vergara censuit. Mihi creditur Sanctus Petrus Caelestinus, ut nuper significavi.

D Sextus argenteus quatuor Siglas in area spectandas offert, nempe S. M. (ut Vergara opinatur) P. E. Circumducitur epigraphe LADISLAVS R. idest *Rex*. In postica eadem effigies Papae cum literis S. PETRVS Papa.

In Septimo argenteo eadem literae, quas supra in Octavo Nummo Johanna I. vidimus, hoc est GVAR, & circum LADISLAVS R. In averfa facie Pontificis Romani imago & literae S LEO PP. idest *Papa*.

In Octavo argenteo tessera Familiae Regiae Francicae, hoc est, Lilia; Crux, symbolum Regni Hierosolymitani, & quatuor Fasciae, insigne Regni Hungarici, in quod Ladislaus jus sibi tribuebat. Circumstat epigraphe LADISLAVS REX ET DV. In postica binae Claves cum literis SANCTVS PETRVS. Nummus fortasse cusus Romae: eidem quippe Urbi dominatus est Ladislaus.

Johanna II. & Renatus Reges Neapolis.

Johanna II. Ladislao Regi fratri suo, sine liberis vitâ functo, successit in Regno Anno Christi MCCCCXIV. Primus Nummus ad eam referendus Aquilam expansis alis in area praefert, additâ in limbo epigraphe REGINA IOV. In postica effigies Romani Pontificis, & S. PETRVS P.

Secundus argenteus Mutinae in Museo Bertacchino adservatus eandem Aquilam exhibet. Circumstat inscriptio REGINA IVHANNA. Similis antecedenti Nummo postica.

Tertius argenteus tres Siglas in area ostendit, hoc est, ut Vergara censet, A. Q. L. A. quae Civitatem *Aquilam* referre videntur. In limbo IVHANNA REGINA. In averfa facie imago Pontificis Maximi, & S. PETRVS PP. idest *Papa*.

Quartus argenteus pertinet ad *Renatum Ducem Andegavensem*, qui Anno MCCCCXXXVIII. Neapoli Rex salutatus & exceptus fuit, heres nempe institutus a Johanna II. quae An-

Tom. V.

A no Christi MCCCCXXXV. e vita excefferat. In Primo ejus nummo argenteo visitur figura, ut puto, mulieris Sceptrum & Globum cum Cruce tenentis ac insidentis in sella, sive supra geminos Leones, qualis in Nummis Caroli I. & II. ac Roberti expressa cernitur. Ipsi Renati Regis figuram Vergara putat. Quae supra sum ego opinatus, nihil refert heic repetere. Additur in latere areae parva Aquila. Haec ibi epigraphe RENATVS. DEI. GRE. IRVLE. SIC. R. In postica Crux cum lemmate HONOR. REGIS. IVDICIV. DILIGIT.

C Quintus argenteus Coronam in area exhibet cum epigraphe circumposita: R. idest *Renatus*, IER. ET. SICIL. REX. Averfa facies ostendit Crucem cum Liliis in angulis & literis: COMES PVINCIE.

D Sextus argenteus Aquilam Coronâ superpositâ ornatam in area habet & literas REX RENATVS. In averfa facie imago Romani Pontificis sedentis cum literis S. PETRVS E. Quam postremam literam interpretor *Eremita*. Si hoc verum, jam tenes, non alium in hisce Nummis designari, quàm Sanctum Petrum Caelestinum.

Septimus argenteus Aquilâ insignitus est, & inscriptione RENATVS. REX. DEI. G. Similis praecedenti postica cum literis S. PETRVS. PP. *Papa*.

E Octavus argenteus a praecedenti minoris formae, differt magnitudine tantum.

Nonus argenteus aliquid peregrini praefert, Aream occupat Scutum praeferens insignia Francica, Regni Hierusalem, & Ducatus Lotharingiae, quem postremum jure uxoris replebat. Ita concepta est ibi epigraphe RENATVS D. G. REX SIC.

G g

IER.

IER. ARLIOTID. Quid significet postremum hoc *Arliotid*, si bene descriptae sunt literae, acutioribus ingeniis decernendum relinquo. Quid verò si legendum potius ibi cenfeas AC LOTH D, idest *Ac Lotharingiae Dux*? Attamen nihil statuo. In postica pro symbolo brachium armatum, nudum ensen atque erectum tenens. Accedit lemma: FECIT POTENCIAM IN BRACHIO SVO.

Alphonfus I. Aragonensis, & Ferdinandus I. Neapolis Reges.

Alphonfus I. inclytus Aragonum & Siciliae Rex, Anno Christi MCCCCXLII. Neapoli, atque adeo universo Regno potitus est, quo illum tandem mors Anno Christi MCCCCLVIII. exuit. Primus ad eum spectans Nummus argenteus, ejusdem Regis coronati caput exhibet cum inscriptione ALFONSVS. DEI. GRACIA. REX. Aversa pars Fascias habet pendentes, insigne Aragonum: horizontales, insigne Regni Hungarici: Lilia & Crucem, insigne Regni Neapolitani & Hierosolymitani, additis literis in limbo CICI-LIE. CITRA. ET. VLTRA.

Secundus argenteus a Vergara productus habet insignia in praecedenti memorata cum epigraphe ALFONSVS (seu ALHONSVS) D. G. R. ARAG. S. C. V. H. idest *Dei gratia Rex Aragonum, Siciliae Citra, Ultra, Hierusalem*; aut *Hungariae*, in quam ex adoptione Johanna II. jura sibi Alphonfus tribuebat; aut pro H. legendum F. idest *Citra, Ultra Farum*. In aversa facie imago sive Regis ipsius, sive Romae sub forma mulieris sedentis, & Globulum ac Sceptrum tenentis, cum lemmate DNS M. ALFO. AIVT. E. D. I. M. hoc est: *Dominus mihi Alfonso adjutor.*

A *Ego despiciam inimicos meos.* Si Vergarae fides, haec ibi inscriptio existit ALFONSVS. D. G. R. AR. S. E. VN. At videndum, an praefenda sit lectio mea, nempe D. G. R. ARAG. S. C. V. H. vel F. *Dei gratia Rex Aragonum, Siciliae Citra Ultra, Hierusalem, vel Farum.*

B Tertius argenteus, quem Vergara exhibet, adservatur quoque Bononiae penes amicum virum Johannem Baptistam Bianconum Priorem Ecclesiae Parochialis de la Mascarella, & Graecae Linguae in Lycaeo Bononiensi Professorem. A praecedenti parum dissimilis est. In antica legitur ALFONSVS D. G. R. ARAG. S. C. V. F. Vides heic confirmari conjecturam meam superioris lectionis, scilicet *Siciliae Citra Ultra Farum*. In postica S. additum figurae muliebri, quasi per eam *Sicilia* indicetur. Ibi lemma nuper explicatum in Secundo Nummo, DNS M. ADIVT ET EGO DES. I. M.

In Quarto Nummo par est inscriptio.

D Quintus aereus parvi moduli caput Regis ostendit cum literis ALFONSVS D. G. Visuntur insignia Regalia in postica, cum epigraphe R. AR. S. C. V. F. cujus explicationem heic repetere non vacat.

E Sextus aereus, nescio ab ipso ne, an ab alio quoquam in ejus Regis honorem cusus fuerit. Ibi Alphonfi imago. & in circuitu literae ALFONSVS REX ARAGONVM. In aversa parte Victoria, a currentibus equis vesta, & in limbo VICTOR SICILIE PRECI.

Septimus argenteus ad *Ferdinandum*, sive *Fernandum I.* pertinet, qui Alphonso patri in Regno Neapolitano successit Anno Christi MCCCCLVIII. Ibi visitur imago Regis ipsius

us coronati, cum parva Aquila, & epigraphe: CORONATVS: QA. idest *Quia*, LEGITIME: CERTAVI. In averſa Crux, & literae FERDINANDVS D. G. R. SICIE. IER. V. idest *Dei gratiâ Rex Siciliae, Jerusalem, Ungariae*. Vide infra. Interim noveris, eos Nummos appellatos fuiſſe *Coronatos*.

Octavus argenteus insignia ſupra memorata exhibet cum literis FERDINANDVS D. G. R. SI. I. V. In poſtica imago Regis, ſeu Romae, ut in Nummis Regum Caroli I. & II. lemmate hoc circumdata: DNS. M. AIVT. ET. EGO. D. I. M. *Domini mihi adiutor; & ego deſpiciam inimicos meos*.

Nonus Crucem eandem praefert cum literis FERDINANDVS D. G. R. SIC. IER. VNG. In poſtica Regis ipſius ſedentis effigies, cui hinc Cardinalis Coronam imponit, & inde ſtat Episcopus cum Libro Rituali. Epigraphe ut ſupra: CORONATVS. Q. LEGITIME CERTAV.

Decimus argenteus imaginem ipſius Regis oſtendit cum inſcriptione FERRANDVS. D. G. R. SICILIE. IE. In poſtica imago Sancti Michaelis armati cum vexillo & clypeo, Draconem pedibus conculcantis, & literae IVSTA TVENDA.

Undecimus argenteus, insignia Aragonum Siciliae, Hieruſalem, & Hungariae continens, ita inſcribitur in antica: FERDINANDVS D. G. R. S. I. V. In poſtica Regis coronati effigies & M. in area; in limbo autem haec epigraphe RECORDATVS MISERICORDIE SVE.

Duodecimus aereus, a Vergara productus, & Mutinae adſervatus in Muſeo Bertacchinio, caput Regis coronati exhibet, & literas FERRANDVS. REX. In poſtica equus viſitur ſine freno ambulans, ſymbolum Nea-

A politanae Urbis. Aquila etiam parva in areâ conſpicitur, & in imo T. cum Roſis hinc inde. Circumſtat lemma EQVITAS REGNI.

B Nummi aerei Decimus tertius, Decimus quartus, Decimus quintus, & Decimus ſextus, parum diſſimiles, ejuſdem Regis effigiem praeferrunt, cum literis FERRANDVS, aut FERDINANDVS REX; & in averſa facie Equum & Siglam L. aut A. aut BR. Hi Nummi aerei, quorum adhuc uſus, propterea appellati *Cavalli*.

C Decimus ſeptimus aereus figuram Regis, ſeu Romae ſedentis, & Globum ac Sceptrum tenentis, exhibet cum epigraphe FERDINANDVS D. G. In poſtica Crux, & epigraphe SICILIE. IERVS. VN.

D Decimus octavus aereus, ſimilis ſeptimo ſupra relato, ſed modulo minor, caput Regis coronati oſtendens, inſcriptus eſt CORONATVS QA LEGITIME CERTAVI. Crux aream poſticae implet, & in limbo legitur FERDINANDVS D. G. R. SICIL. IER.

E Decimus nonus aereus cum effigie Regis & epigraphe FERDINANDVS. D. G. REX. praefert in averſa parte Victoriâ ab equis veſtam, cum literis in circuitu SICILIE VICTOR.

Vigefimus aereus, quem ego poſſideo, poſſidet etiam Reverendiſs. Abbas Chiappinus Placentiae, ab Aquilani cuſus eſt, qui deficientes a Ferdinando I. Rege Anno Chriſti MCCCCLXXXVI. ſeſe Innocentio VIII. Pontifici Maximo commendarunt. Cernuntur ibi Claves cum tiara Pontificia, & epigraphe INNOCENTIVS PP. VIII. In poſtica Aquila, ſymbolum Civitatis Aquilae, & lemma AQVILANA LIBERTAS.

Vigésimus primus aereus percussus fuit a *Nicolao Comite Campibassi*, qui cum aliis Regni Magnatibus a Ferdinando I. Rege defecerat, & Johanni Andegavenfi Renati Regis filio adhaeserat circiter Annum Christi MCCCCLIX. Antica praefert compedes, qui in Nummis Sancti Ludovici, aliorumque Galliae Regum visuntur cum epigraphe NICOLA COMES. Crux in postica, & literae CAMPIBASSI.

Alfonfus II. Rex Neapolis.

ANNO MCCCCXCIV. diem clausit extremum Ferdinandus I. Aragonensis, Rex Neapolis, eique successit *Alfonfus II.* filius, gravibus & ipse procellis agitatus; quippe Anno eodem a Carolo VIII. Gallorum Rege spoliatus Regno, vitae terminum insequenti Anno MCCCCXCV. complevit. Primus Nummus argenteus ab eo cusus imaginem Sancti Michaëlis Draconem ferientis praefert cum inscriptione ALFONSVS D. G. R. SIC. IE. V. In postica ipse Rex sedens, cui Cardinalis Regiam Coronam imponit, stante Episcopo ab altero latere. Haec epigraphe CORONAVIT E. VNIXIT. ME. MANVS. T. D. idest, *tua, Domine.*

Secundus argenteus insignia Aragonensia & Neapolitana exhibet cum literis ALFONSVS II. D. G. R. S. *Dei gratiâ Rex Siciliae.* In postica imago sedens, dextrâ sceptrum, sinistrâ globum tenens, quae Vergaræ creditur, ipsum Alfonso designare. Circumstant literae SVB DEXTERA TVA SALVS. M. D. idest, *mea, Domine.*

Tertius argenteus in area Hermellinum, sive Mustelam albam praefert; supra pendet fascia, in qua li-

terae DECORVM. Circum descriptae literae ALFONSVS II. D. G. R. SICILIE. IER. V. In postica visitur ara, super quam flamma ardet; & additur lemma: IN DEXTERA TVA SALVS MEA.

Ferdinandus, seu Ferrandus II. & Carolus VIII. Reges Neapolis.

PRIMUS apud Vergaram exhibet Hermellinum, sive Mustelam cum literis in fascia superposita inscriptis DECORVM. In limbo FERRANDVS. II. D. G. R. SIC. Postica similis praecedenti Nummo. Hic Alfonso II. filius Regnum Anno Christi MCCCCXCV. recepit.

Secundus in area habet insignia Aragonensium ac Neapolitanorum Regum cum epigraphe FERDINANDVS II. D. G. R. SI. In postica visitur Hermellinus cum E. superinscripto, & lemmate DECORVM. In limbo OMNIA SERENA. In imo legitur LICI.

Tertius similis fere praecedenti.

Quartus aereus apud Le-Blancum ad *Carolus VIII.* Regem Franciae pertinet, qui Anno MCCCCXCIV. Regnum sibi subiecit. Percussus est Nummus a Civitate Aquilana, quae ei inter primas adhaesit, ac Monetæ jus sibi confirmandum curavit. In antica Scutum cum Liliis. Coronâ superimpositâ. Epigraphe Gallicis verbis CHARLES K. inversum, ROI. D. FRE. idest *De France.* In postica Aquila insigne illius Urbis, atque in limbo CITE DE LEIGLE, idest *Civitas Aquilae.*

Quintus Nummus aereus apud eundem Le-Blancum, ab iisdem Aquilanis cusus. In antica idem scutum cum literis CAROLVS REX FRR. Crux in averfa parte, & Aquila

quila parva cum epigraphe AQVILANA CIVITAS.

Sextus aereus, a Le-Blanco productus, adservatus in Museo olim Angeli Mariae Blanci Mutinensis, atque eodem scuto insignitus, hanc inscriptionem gerit KROLVS D. M. G. REX FRA. In postica Crux, cui subest Aquila parva, & circum legitur AQVILANA CIVITAS.

Septimus argenteus apud Vergaram, Gallici insignis Scutum praefert cum literis KROLVS. D. G. R. FR. SI. In postica Crux cum epigraphe TEATINA CIVITAS. Ergo percussus Nummus in Teatina Urbe Regni Neapolitani.

Octavus Nummus aureus apud Le-Blancum & Vergaram, Scutum praedictum habet in area, & hinc inde K. L. Circumstant literae KAROLVS D. G. R. FRANCORV. SIC. IER. In postica Crux, & lemma XPS. VINCIT. XPS. REGNAT. XPS. IMPERAT. Haec epigraphe a tempore Sancti Ludovici in Regum Francorum aureis & argenteis Nummis usitata fuit.

Nonus aureus penes eisdem Le-Blancum & Vergaram, parum ab antecedenti differt.

Decimus aureus, a Le-Blanco & Vergara editus, Scuto eodem insignitus, hanc epigraphen exhibet CAROLVS D. G. FRACCORV. IHES. ET. S. R. Crux Hierosolymitana in postica cum literis PER LIGNV. S. CRVCIS LIBERET N. D. N. idest nos Deus noster.

Undecimus aureus, a Le-Blanco & Vergara evulgatus, tria exhibet Lilia, quibus Corona superstat. In imo, Siglae S. M. P. E. Circum KROLVS. D. G. R. FR. SI. I. In postica Crux cum quatuor Cruciculis, & epigraphe XPS. VINC. XPS. &c. ut supra in Octavo Nummo.

Fredericus II. Rex Neapolis.

FInem vivendi fecit Ferdinandus II. Rex Neapolitanus Anno Christi MCCCCXCVI. eique successit *Fredericus* patruus, *Secundus* appellatus inter Neapolitanos Reges. Primus ab eo percussus argenteus caput coronatum praefert cum T. in area, & epigraphe FEDERICVS DEI GR. SI. HI. In postica Liber, quem flammae vorant, cum hac inscriptione RECEDANT VETERA, ut indicaret, se oblitum injurias sibi suisque a Populo inlatas.

Secundus argenteus a Vergara productus, atque aereus mihi Mutinae visus apud amicum virum saepe laudatum Dominicum Vandellium, ac in Museo Chiappinio Placentiae existens, Scutum cum Aragonensium & Sicularum Regum insigni completitur, & in limbo habet hanc inscriptionem FEDERICVS DEI GRA REX SI. I. V. idest *Siciliae, Hierusalem, & Hungariae*. Sed in aereo legitur REX SI. HI. Posticae aream implent duo Cornua copiae cum literis VICTORIE FRVCTVS.

Tertius argenteus Aquilam in area ostendit, & epigraphen FRIDERIC. T. DI. GRA. REX. SICIL. Tertius dicitur, quod post Fridericum II. Imperatorem Neapoli regnarit, quum tamen ille tantum *Secundus* inter Augustos diceretur, & *Primus* Siciliae fuerit dominatus. In postica visitur tessera Aragonensium Regum, & inscriptio DVC. APVL. PRINCIPAT. CAPVE.

Quartus aereus effigiem Regis ipsius coronati exhibet cum literis in limbo FEDERICVS. D. G. R. SI. In averfa parte Crux & lemma SI. T. NOMEN. DNI. BENEDICTUM.

Quin-

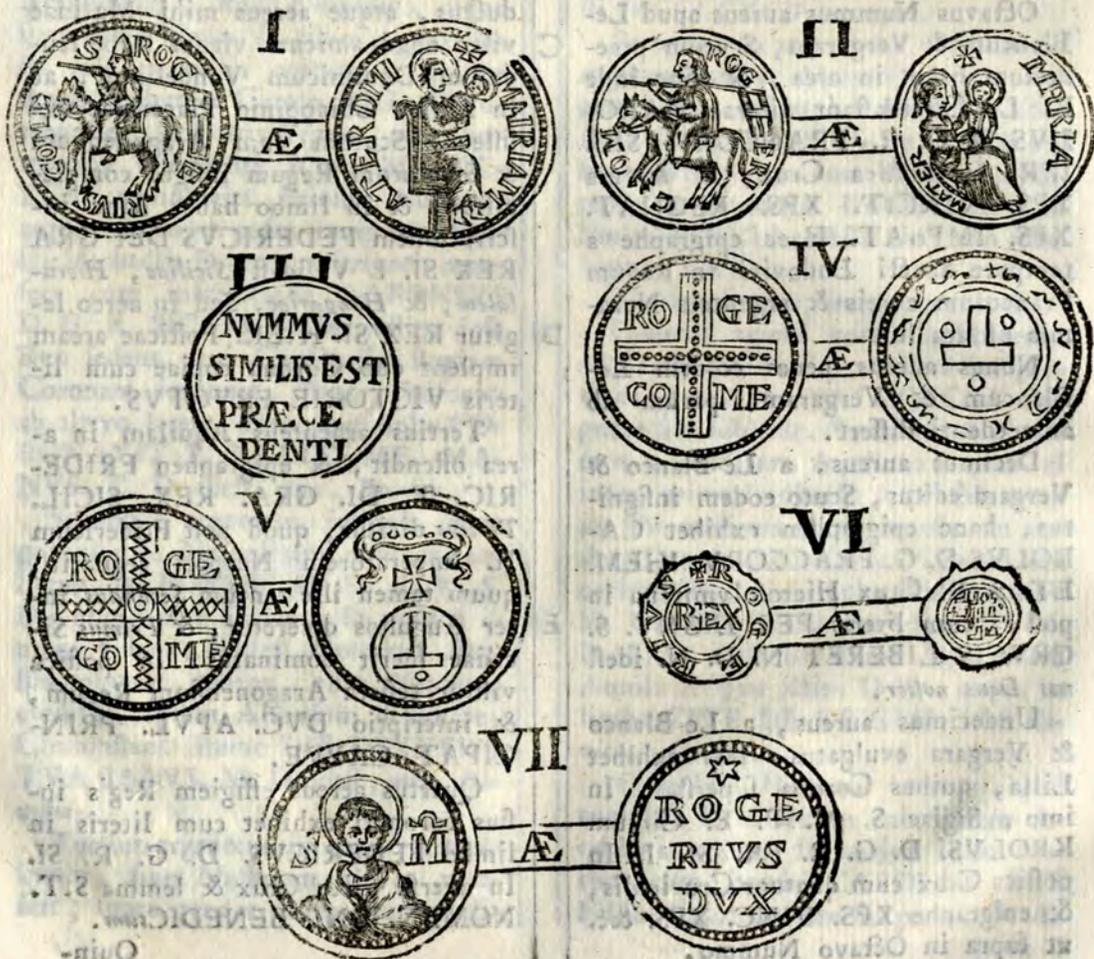
Quinctum aereum adseruat Mutinae Bartholomaeus Solianus egregius Typographus. Vistitur ibi caput Regis coronam deferentis cum epigraphe FEDERICVS. REX. In averfa parte Equus sine freno cum literis EQVITAS REGNI.

Anno Christi MDI. Federicus II. a Ludovico XII. Francorum Rege,

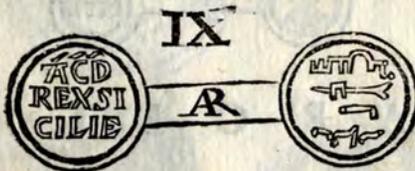
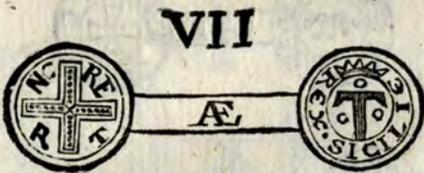
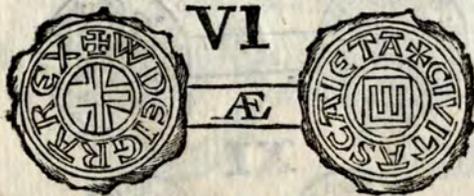
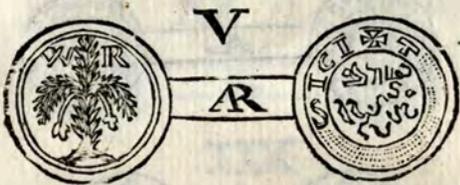
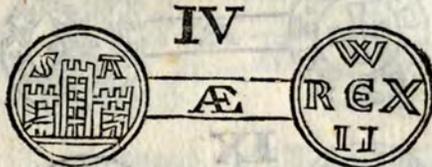
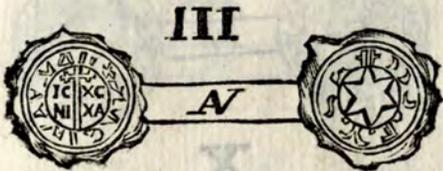
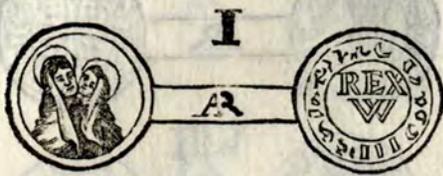
atque a Ferdinando Aragonum & Siciliae Rege Regno exutus, ad plures deinde abiit in Gallia Anno MDIII. Quum ultra Annum Millefimum Quingentesimum minime procedere statuerim in referendis Italiae Nummis, heic finis esto Neapolitanis.

PRINCIPUM AC REGUM NEAPOLIS, ATQUE SICILIAE.

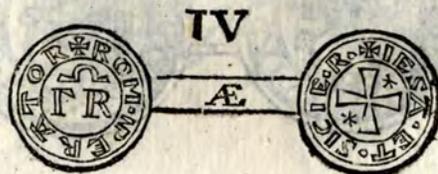
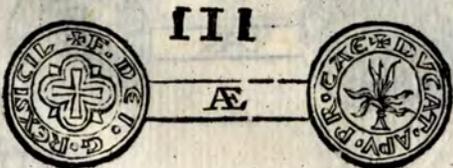
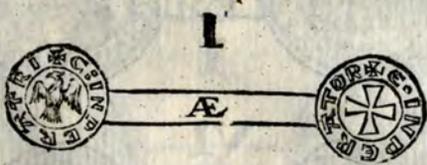
NUMMI ROGERII I. ET ROGERII II.

GUILLIELMI I. GUILLIELMI II. AC TANCREDI.

HENRICI V. FRIDERICI II. CONRADI AC MANFREDI.

V

A

VI

R

VII

A

VIII

A

IX

A

X

A

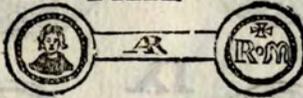
XI

A

XII

A

XIII

C A R O L I I

I.II

A

III

A

IV.V

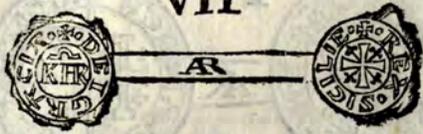
VI

A

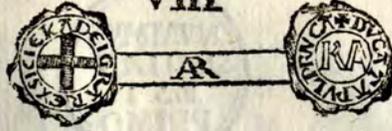

VII

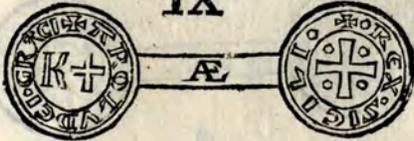
VII

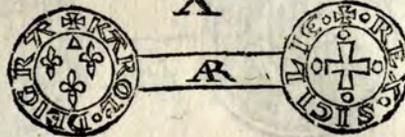
VIII

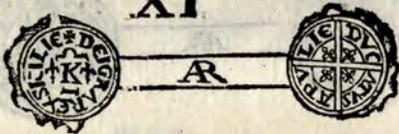
IX

X

XI

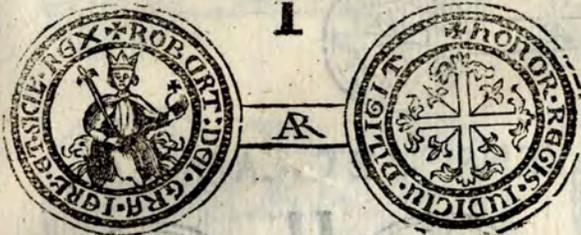

XII

C A R O L I I.

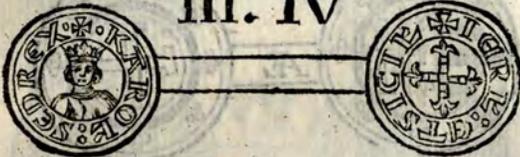
I

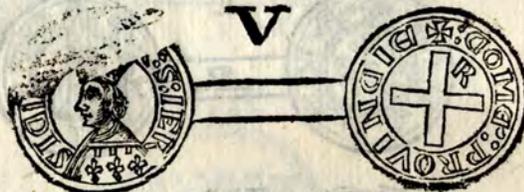
II.

VIDE SUPRA
NUMMUM
XII.
CAROLI I.

III. IV

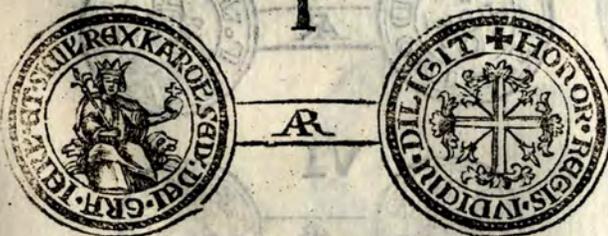

V

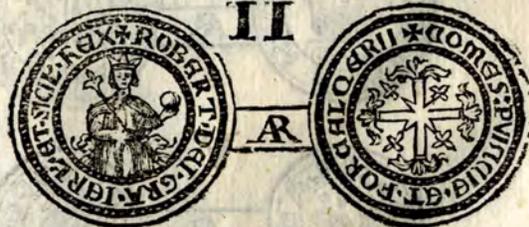

ROBERTI, ET JOHANNAE I.

I

II

III

IV

V

Æ

VI

Æ

VII

Æ

VIII

Æ

IX

Æ

CAROLI III. ANDEGAVENSIS, ET LADISLAI.

I

Æ

II

Æ

III

Æ

IV

Æ

V

Æ

VI

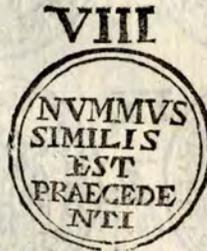
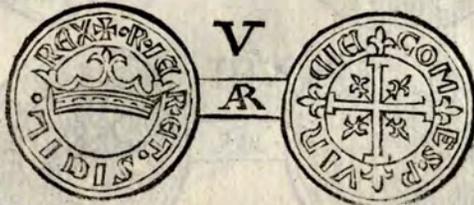
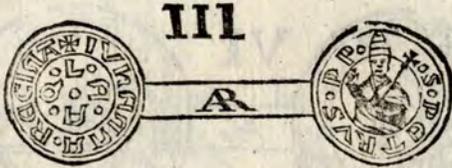
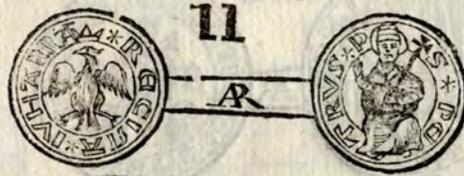
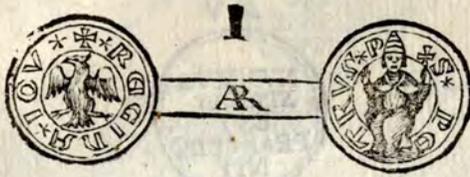

Æ

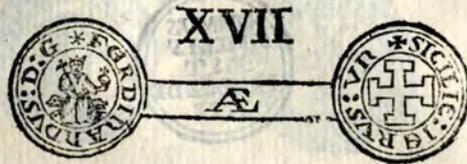
JOHANNAE II. ET RENATI.

ALPHONSI I. ET FERDINANDI I.

XIII. XIV. XV. XVI

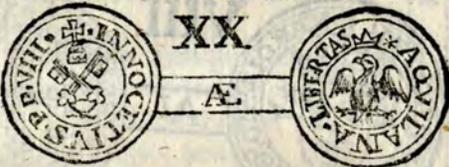

XVII

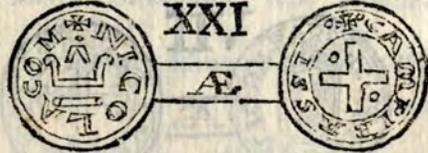
XVIII

XIX

XX

XXI

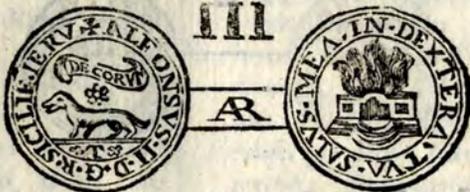
A L P H O N S I II.

I

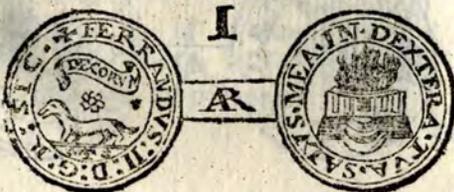

II

III

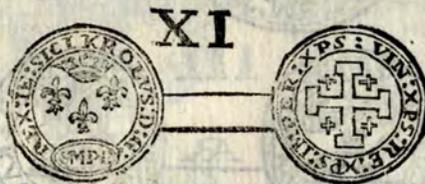
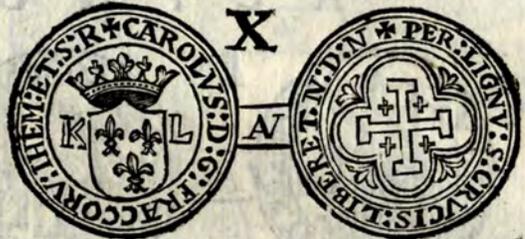
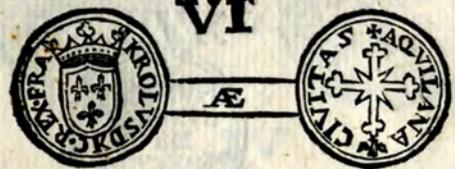
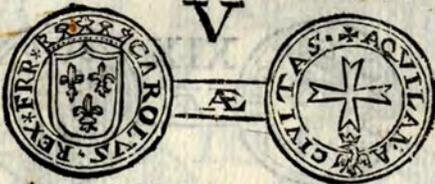
FERDINANDI, SEU FERRANDI II. ET CAROLI VIII.

I

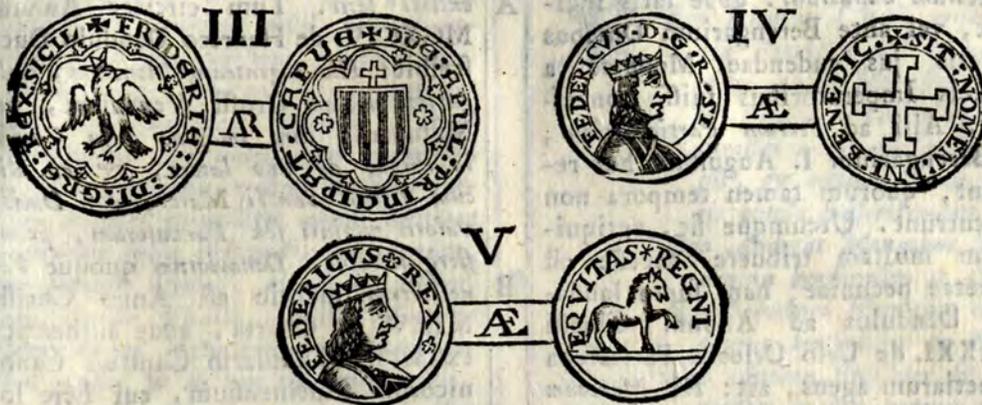

II

F R E D E R I C I III.

VENETIARUM DUCES.

SI non ejusdem antiquitatis, atque hactenus memoratae officinae Monetariae, vetustissima tamen esse non definit *Veneta*. Quo tempore cudi illic pecunia coeperit a Venetis Ducibus, nondum fortasse constat. Andreas Dandulus inter Venetos Scriptores & doctrinâ & vetustate omnium spectatissimus, ab antiquis Saeculis ejusmodi jus conlatum Veneti Populi Moderatoribus scribit. Nam de Rodulpho Italiae Rege circiter Annum Christi DCCCCXXVI. agens, haec habet: *Hic Rodulfus Regni sui Anno Quarto, Papiæ solum tenens, immunitates Venetorum in Regno Italico ab antiquis Imperatoribus & Regibus concessas per Privilegium renovavit; & in eodem declaravit, Ducem Venetiarum potestatem habere fabricandi Monetam, quia ei constitit, antiquos Duces hoc continuatis temporibus perfecisse.* Contra Marinus Sanutus in Annalib. Venetis, Franciscus Sansovinus in Venetiar. Descriptione, & alii sub Petro Candiano Tertio circiter Annum Christi DCCCCCL. id factum tradunt, duos hosce versus ejusdem Petri Ducis imagini subjicientes:

A

„ *Multa Berengarius mihi Privilegia fecit:*
 „ *Is quoque Monetam cudere posse dedit.*

B

Hoc autem ab iis tribui Berengario II. Italiae Regi liquet, non solum inspecta aetate ejusdem Petri Ducis, sed etiam innuente Anonymo Scriptore, qui Vitas adhuc MStas Venetorum Ducum memoriae tradidit usque ad Bartholomaeum Gradonicum electum Anno Christi MCCCXXXIX. in Estensi Bibliotheca adservatas. Verum non tunc primò jus istud Venetis concessum Ducibus, sed tantum confirmatum reor. Quippe idem Anonymus de Petro Candiano hujus nominis Tertio, qui electus dicitur circiter Annum DCCCCXLII. haec scribit: *Iste Dux fuit filius superscripti Petri Candiano Ducis. Cujus tempore Berengarius Rex, Venetorum antiqua jura confirmavit, & denuo concessit, non permittere quemquam per terras Imperii ad damna Venetorum accedere; & quod Veneti per fluvios & loca sua, solvendo quadragesimum, libere pertransirent. Et cudendi Monetam auri & argenti, ut sub Imperio Graecorum habuerant, potestatem dedit.* Animadvertite verba illa, ut sub Imperio Grae-

C

D

Grae-

Græcorum habuerant: quae latis indicant, vel ante Berengarium Ducibus Venetis jus cudendae Monetae a Graecis Imperatoribus fuisse concessum. Alii ad Petrum Participatium, & Berengarium I. Augustum hoc referunt, quorum tamen tempora non concurrunt. Utrumque sit, antiquitatem multam tribuere necesse est Venetae pecuniae; nam supra laudatus Dandulus ad Annum Christi MXXXI. de Urso Urseolo Patriarcha Venetiarum agens, ait: *Hic Monetam parvam sub ejus nomine, ut vidimus,*

A excudi fecit. Tum circiter Annum MCXCIV. de Henrico Dandulo Duce scribit: *Hic argenteam Monetam, vulgariter dictam Groffi Veneziani, vel Matapani, cum imagine Jesu Christi in throno ab uno latere, & ab alio cum figura Sancti Marci, & Ducis, valoris viginti sex Parvulorum, primo fieri decrevit. Denariorum quoque Veneticorum mentio est Anno Christi MLIV. in Charta, quae authentica existit in Tabulario Capituli Canonicorum Mutinensium, cui heic locum factum volo.*

Riculfus Abbas Sancti Vitalis Ravennatis, locum quemdam infra Civitatem Ravennae in emphyteusim concedit Guiberto Episcopo Mutinensi, Anno 1054.

I N nomine Domini nostri Jesu Christi, & Salvatoris nostri, Anno ab Incarnatione ejus MLIII. Leone Papa defuncto, sicque Imperante Domino Henrico invictissimo Imperatore in Italia Anno Octavo, die II. Mensis Madii, Indictione VII. Ravenne. Omnibus manifestum est, atque congrua ratione dispositum, libenter debere eorum desideriis annuere, pro quibus venerabilioribus locis utilitatibus meliorandique causa proficiunt. Et ideo ego, qui in Dei nomine Domino Riculfus per Domini misericordiam Presbyter & Monachus atque Abbas Regule Monasterii Sancti Vitalis Christi Martiris, una cum consensu servorum Dei deservientium eidem Monasterii: Vobis presentibus in Christi nomine Wibertus almificus Episcopus sancte Mutinensis Ecclesie petitoris, vestrisque Successoribus in perpetuum, per ensiteoticarium jus a presenti die concedo & largior seu confirmo vobis res juris predicti Monasterii nostri: idest Vacuamentum integrum extendentem in longitudinem suam pedes plus minus su-

C pra platbea sexaginta & quattuor, & in lato ab uno capite pedes quadraginta & quattuor, & ab alio capite similiter pedes plus minus similiter triginta & quattuor, cum egresso & regresso suo, & cum omnibus ad predictas res integraliter pertinentibus; que est posita in hac Civitate Ravenna in regione Sancti Vitalis Christi Martiris prope Basilica Sancti Laurentii, que vocatur in Panonia, intra fines ejus, hoc est a duobus lateribus platbea publica percurrentes, a tercio latere Curticella predicta Ecclesia Sancti Laurentii, a quarto latere orto domncatum predicti Monasterii nostri, vel in omnibus, ut superius legitur, dum vos super in nominatum petitorum, atque Successoribus vestris divina gracia in hac luce jusserit permanere vitam, concedo & largior seu confirmo vobis eas res abendas, tenendas, defendendas, & in omnibus meliorandas; & ego suprascriptus gracia Dei Abbas una cum meis Successoribus vobis suprascripto almificus Episcopus, vestrisque Successoribus stare & auctoriare seu defenden-

A
 B
 C
 D
 E
 sensare promitto & ex vestris propriis
 expensis seu laboribus nihil aliquod in-
 ferius, nisi pro vigesima pensione resu-
 tari debeatis. Prestantibus quoque vos
 suprascripti nominati petitoris, atque
 Successoribus tuis indefinenter secundam
 paginam petitionis vestre pensionis no-
 mine singulis quibuslibet annis omnibus
 annualiter infra indicendis pro is rebus,
 que superius legitur, oc est in festivi-
 tate Sancti Vitalis Christi Martyris
 Denariorum Veneticorum duos tan-
 tum pensio, ut dictum est, persolvatur;
 pro eo quia exinde accepi de manibus
 tuis suprascripto Wibertus Episcopus San-
 cte Mutinensis Ecclesie alia cartula ben-
 fiteosim in perpetuum de uno spacium
 terre in integrum infra Corte nostram
 Sancti Vitalis extendentem se in longo
 pedes plus minus justa Curte nostra sexa-
 ginta & quatuor, & in lato ab uno
 capite pedes quadraginta & quatuor da
 muro nostro, & ab alio capite pedes
 triginta & quatuor. Promittentes pre-
 terea nunc nullis diebus, nullisque tem-
 poribus vite nostre ego suprascripto gra-
 cia Dei Abbas una cum meis Successo-
 ribus vobis suprascripto almificus Epi-
 scopus, vestrisque Successoribus testimo-
 nium hujus paginam benefiteosim invio-
 labiliter & inviolabiliter modis omnibus
 conservare & custodire promitto, & ec
 benefiteosim paginam si minime valere
 nequiverit, tunc datur & composituro
 me esse promitto vobis, vstrisque Suc-
 cessoribus ante omnis litis incium aut
 interpellacionem pene nomine auri Li-
 bram unam, & post pene solucionis ma-
 neat ec benefiteosim in sua firmitate.
 Quam verd paginam enfiteosim Aldo in
 Dei nomine Ravennas tabellio scribendum
 rogavi, & subter manus mea propria fir-
 mavi, testibusque ad me rogatis obtulit ro-
 borandam, eorumque presenciam eam vobis
 quorum contradictum, sub die, & Mense,
 Indictione suprascripta VII. Ravenne.

Tom. V.

R

Ego Riculfus Christi misericor-
 dia Presbiter & Monachus
 atque Abbas Monasterii San-
 cti Vitalis in hac pagina in-
 fiteosim a me facta subscri-
 psi, & testibus a me roga-
 tis obtuli subscribendum.

Ego Andreas Monachus in hac
 pagina benefiteosim cc. & ss.

Ego Johannes Monachus in hac
 pagina benefiteosim cc. & ss.

Ego Andrea Presbiter & Mo-
 nachus in hac pagina benefi-
 teosim cc. & ss.

Ego Ugo, qui vocor Deymiza
 huic pagina infiteosim roga-
 tus testis ss.

Ego Geremias huic pagine in-
 fiteosim rogatus testis ss.

Johannes Notarius, qui nomi-
 natur Mareschallo ad aec
 omnia, fuit abitator in Ci-
 vitate Bononia, & manu
 propria firmavi.

✠ Signum manus mea Rodulfo,
 filius quondam Fredulfi huic
 paginae benefiteosim, ut su-
 perius legitur, rogatus testis
 cc. & ss.

R

Ego Aldo in Dei nomine Ra-
 vennas Tabellio, scriptor huic
 pagina enfiteosim, ut superius
 legitur, post roboracionem te-
 stium atque traditam comple-
 vi & absolvi.

Quod tamen longe majorem Ve-
 netae pecuniae vetustatem prodit,
 locus est Ratherii Veronenfis Episco-
 pi, qui iisdem temporibus floruit,
 quibus Berengarius II. Rex nuper
 memoratus. In Opusculo, cui titulus
Qualitatis conjectura apud Dacherium
 in Spicileg. commemorat ille sex Li-
 bras Denariorum Veneticorum; ita ut
 conjicere recte possimus, non exspe-

I i

Etas-

Etasse Venetos Duces tempora Berengarii II. ad cudendam Monetam. Quae sane praerogativa prodit, quanta jam tum foret eorum Ducum dignitas atque praestantia. Si enim Beneventanos excipias, qui ut supremi Domini agebant, & *Principes* appellari maluerunt; si Neapolitanos quoque excipias, quibus id juris concessere Graeci Imperatores: nulli alii in Italia Duci antiquis temporibus licuisse puto signare suo nomine Nummos. Porcacchius in *Histor. Familiae Malaspinæ Lib. 4.* scribit, se vidisse Nummum cum capite virili & literis ADALBERTVS THVSCIAE MARCHIO, qui circiter Annum Christi DCCCCV. floruit. Nequaquam falleremur, rotundo ore pronuntiantes, & hoc unum esse e multis commentis, quae Porcacchius in illum, atque in alios suos libros intulit. Ita falli arbitror, qui Bonifacio Marchioni Tusciae Nummos tribuunt. Eorum sententiam ne Florentinus quidem probavit *Lib. 3. pag. 100. Memor. Matild.* Immo vel ipsis Gothorum Regibus in Italia imperantibus, pecuniam signasse Veneti creduntur, vilis tamen metalli; quippe de eorum Insulis Cassiodorius *Lib. 12. Epistol. 24.* ait: *Moneta illic quodammodo percutitur virtualis.* Verum alia mihi videtur Cassiodorii mens. Florente suo stilo is laudat Venetorum Salinas; inde, ait, *vobis fructus omnis enascitur, quando in ipsis, & quae non facitis, possidetis. Moneta illic quodammodo percutitur virtualis:* idest, ut ita dicam, Salinae sunt vobis officina Monetaria, quum Sal ibi enatum omnia vobis ad victum ministrat. Sal pecuniae loco vobis est. Utinam verò, quod summopere cupiebam, obtigisset mihi, vel unum posse prodere ex vetustissimis iis De-

A *nariis Veneticis*, quos nuper commemoratos ipso Saeculo Christi Decimo vidimus. Amicis ejusmodi de causa importunus fui. Museum non unum excussi. Verum postquam haec scripseram, bene cessit quod desiderii meis opem tulit Nobilis & praestantissimus vir Dominicus Pasqualigo quondam Vincentii filius Senator Venetus. Is enim tres Nummos argenteos eandem praeferentes faciem, atque inscriptionem, reperit, Dissertatione quoque typis edita illustrandos curavit. Unum tantummodo proferam, Primum nempe in serie ista. Ibi in area CRUX visitur, & in limbo literae CHRISTUS IMPERAT. Altera pars exhibet speciem

C Templi cum literis suppositis VENECI, & A in inferiori linea. Nulla mihi dubitatio est, ad *Venetias* praeclearissimam Italicam urbem, non verò ad Gallicam pertinere hunc Nummum. Ibi, ut jam animadverti, vel ipso currente Saeculo X. Nummi ab iis Ducibus cudebantur: quod etiam confirmavit Cl. V. P. Bernardus de Rubeis Ord. Praedicatorum pergamenam commemorans Anno Christi CMLXXII. scriptam ex Forojuliensis Ecclesiae Archivo depromptam, in qua ista leguntur: *Et persolvere exinde debeant singulis annis per omnem Missam Sancti Martini, Argenteos denarios bonos Mediolanenses solum quinque, aut de Venecia solum decem.*

E Itaque ad illud idem Saeculum X. aut XI. referendus mihi creditur Nummus iste, in quo quum nullum nomen Imperatoris, sive Graeci, sive Latini, occurrat, propterea jure opinari licet ex hisce Nummis deduci Autocratiam tunc, sive supremam Venetae Reipublicae dominationem, nulli alii Principi obnoxiam. Anno autem MCXCII. tum solum Henricus Dan-

Dandulus Dux nomen suum in Venetis Nummis exprimere coepit.

Itaque Nummus secundus argenteus ad eundem *Dandulum Venetiarum Ducem* spectat, qui Anno Christi MCXCII. electus, Venetorum postea nomen & gloriam suis gestis mirifice amplificavit. In antica parte Nummi imago Christi cernitur cum literis Graecis IC. XC. idest *Jesus Christus*. In postica S. Marcus Vexillum tradit Duci cum literis H. DANDOLVS, idest *Henricus*, & S. M. VENETI., idest *Sanctus Marcus Veneticorum*, aut *Venicus*. Hujusmodi Nummorum mentionem fecit *Andreas Dandulus* in Chronico, ut supra indicavi col. 515. B. quibus vulgus nomen dederat *di Grossi Veneziani*, vel *Matapani*.

Tertius argenteus, ab olim doctissimo P. D. Catherino Zeno, Apostoli Zeni V. Cl. fratre, ad me missus, *Petrus Ziani* nobis exhibet, qui Anno Christi MCCV. Venetorum Dux electus fuit. Visitur ibi Christi sedentis super cathedram imago cum Evangelio, & literis IC XC idest Ἰησὺς Χριστός, *Jesus Christus*. In averfa parte Sancti Marci stantis effigies, dexterâ manu Vexillum tenentis, ac illud porrigentis Duci stanti, cum epigraphe: P. ZIANI, idest *Petrus Ziani*; & S. M. VENETI. scilicet *Sancti Marci*, vel *Sanctus Marcus Venetiarum*.

Quartus argenteus in Museo Bertacchinio Mutinae, spectat ad *Ziani Successorem Jacobum Teupulum*, qui Anno Christi MCCXXIX. Dux renuntiatus fuit. Ibi Salvator in cathedrâ sedens cum literis IC. XC. In altera facie Dux ipse cum vexillo stat cum epigraphe IA. TEVPL. DVX, hoc est, *Jacobus Teupulus Dux*. Adest & imago Sancti Marci cum

A literis S. M. VENET. quae explanatione non indigent.

Quintus Nummus apud alibi a me laudatum *Dominicum Vandellium Mutinensem*, easdem imagines praefert cum epigraphe RA. CENO. DVX. nempe *Raynerius Zeno Dux*, Anno Christi MCCLII. ad Ducale folium evectus.

B Sextum argenteum Mutinae *Joseph Maria Cattaneus* possidet. Simile praecedentibus ectypon cum epigraphe in antica parte LA. TEVPL. DVX, idest *Laurentius Teupulus Dux*, qui Anno Christi MCCLXVIII. Ducali dignitate est auctus.

C Septimum argenteum mihi visendum obtulit *Adamus Pivatus Parochus & Doctor Patavinus*, singularis amicus meus. Ectypon idem cum literis IO. DANDVL. DVX, scilicet *Johannes Dandulus Dux* creatus Anno Christi MCCLXXX.

D Octavus argenteus, Mutinae in Museo Bertacchinio, & apud *Comitem Joannem Baptistam Scalabrinum Mutinensem*, & penes *Comitem Nicolaum Taculum Regiensem*, mihi inspectus, simile ectypon exhibet cum literis PE. GRADONICO DVX, hoc est *Petrus Gradonico*, electus Dux Anno Christi MCC-LXXXVIII. In postica visitur sedens Salvator cum Libro Evangeliorum in gremio, ac Graecis literis IC. XC. *Jesus Christus*. In altero ex his legitur tantum XPVS, *Christus*.

E Nonus, Venetiis existens apud nobilem virum *Petrum Gradenigo Jacobo filium*, Venetum *Patricium*, a praclaudato P. D. Catherino Zeno ad me quondam missus, aureus est, in quo immutatum videas Venetae pecuniae typum haecenus observatum. Ibi Sanctus Marcus stans, Duci in genua provoluto Vexillum porrigit cum

cum epigraphe PET. GRADO. DVX, idest *Petrus Gradonico Dux*, nuper commemoratus; & S. M. VENET. nempe *Sanctus Marcus Venetiarum*. In postica Salvatoris nostri stantis effigies, hinc inde stellulis ornati visitur, cum literis in circuitu SIT. T. XPE. DAT. Q. TV. REGIS ISTE DVCA. quas sic interpreto:

Sit tibi, Christe, datum, quia tu regis iste Ducatum,

Sed illud ISTE, ubi ad Gradonicum sit referendum, sententiam obscuriorem efficit, ac sensum turbat; ubi verò ISTE pro *Ipse* accipiatur, & ad Christum referatur, ita ut sensus sit *quia tu ipse Regis Ducatum*, sensus eorundem verborum recte se habet; nisi mavis, ita explicandam esse hanc epigraphen, videlicet: *Sit tibi Christe datum, quia tu regis*, puta subintelligendo *omnia*, universum orbem: *Iste* verò nempe *Dux*, *Ducatum* regit. Utcumque sit, animadvertendum est, primum e Venetis Ducibus, qui Nummos aureos signare coeperunt fuisse *Johannem Dandulum*, qui Anno Christi MCCLXXX. ante *Petrum Gradonicum* Ducis munere perfunctus est. Raphainus Carefinus Continuator Chronici Andreae Danduli, Tom. XII. pag. 400. *Rer. Italic.* haec de Johanne Dandulo scribit: *Qui etiam Ducatos aureos primitus fieri iussit*. Is Nummus nunc appellatur *Zeccina* ab officina Monetaria, quam *Zecca* Italice dicimus.

Decimus Nummus, Mutinae existens penes Josephum Mariam Cattaneum, percussus fuit sub celeberrimo Duce *Andrea Dandulo*, cujus Chronicon dedi Tomo XII. *Rer. Italicarum*. Ibi Sancti Marci stantis effigies cum literis S. M. VENETI.

A vexillum porrigentis Duci genibus flexis accipienti cum literis AN. DADVL. DVX. *Andreas Dandulus Dux* electus Anno Christi MCCC-XLII. In postica Christi effigies e sepulcro surgentis cum epigraphe XPS RESVRESIT, pro *Christus resurrexit*.

B Undecimus Nummus, ad eundem Dandulum spectans, aureus est, ac Mutinae adservatur in Museo Bertacchinio. Ibi similis effigies, sed non eadem inscriptio. Scilicet S. M. VENETI. ANDR. DANDVLO DVX. Altera facies Christum praefert stantem ac benedicientem, cum Libro Evangeliorum in sinistra, & versiculo in circuitu SIT. T. XPE DAT. Q. TV REGIS ISTE DV-CAT. idest, *Sit tibi, Christe, datum, quod tu regis iste Ducatum*.

C Duodecimus argenteus jam a me editus in Praefatione ad Chronicon ipsius Danduli, heic rursus spectandum se praebet. In antica est illius effigies cum literis ANDR. DANDVLO D. In postica Leo, vexillum tenens, insigne Reipublicae Venetae, & epigraphe S. MARCVS VENETI.

D Decimus tertius, Mutinae a praefatis Vandellio, & Johanne Francisco de Solis adservatus, par ectypone gerit. Circumstant hae literae: IOH. DELPHINO DVX, *Johannes Delphino*, qui Anno Christi MCCC-LVI. Ducalem dignitatem iniit.

E Decimus quartus est aureus Ducatus, Mutinae in Museo Bertacchinio mihi inspectus, in antica Sanctum Marcum pro more exhibet, porrigentem Duci Vexillum, cum epigraphe S. M. VENETV, & in altera parte limbi IO. DELPHYNO DVX. Postica pars habet Salvatorem, cum versiculo, quem integrum appono.

SIT TIBI CHRISTE DATVM,
QVIA (seu QVOD) TV RE-
GIS ISTE DVCATVM.

Decimus quintus, Mutinae in eodem Museo, hac epigraphe signatus est ANDR. CTAR. DVX, nempe *Andreas Contareno*, qui Anno Christi MCCCLXVII. inclytæ Venetorum Reipublicae praeesse coepit.

Decimum sextum adservat in suo Museo idem Bertacchinus. Hac inscriptione ornatum vidi FR. FO-SCARI DVX S. M. VENET. *Franciscus Foscaris* Ducale solium obtinuit Anno Christi MCCCXXIII. In postica visitur imago Salvatoris, & epigraphe GLORIA TIBI XPE, idest *Christe*.

Decimus septimus Nummus aereus in Museo Bertacchinio Mutinae, & penes aliàs laudatum Alderani Narium, mihi visus, caput Ducis in antica exhibet cum inscriptione NICOLAUS TRONVS DVX, electus Anno Christi MCCCCLXXI. In altera parte Leo, Sancti Marci Vexillum tenens, cum epigraphe SANCTVS MARCVS. *Franciscus Sanfovinus* in Vitis Ducum Venetorum, haec de illo scribit: *Provedendo alla Moneta grandemente adulterata e corrotta, fece fare una nuova forma con la sua effigie, ritratta al naturale, la quale si chiamò Trono dal nome suo, di valuta allora di venti Soldi.*

Decimus octavus argenteus in prae-
laudato Museo, hac inscriptione signatus est: AND. VENDRAMIN. DVX. Hinc inde M. P. *Andreas Vendraminus* ad Ducalem dignitatem evectus est Anno Christi MCCCCLXXVI. Nescio an is Nummus ex iis Numismatis sit, quae Venetiis *Oselle* nuncupantur, percussis, ut dono den-

A tur. In averfa facie Christi sedentis imago cum epigraphe IESVS CHRISTVS. GLORIA TIBI SOLI.

Decimus nonus, Mutinae apud Nobilem virum Johannem Comitem Bellincinium adservatus, parem typum gerit, cum literis IO. MOCE-NICO DVX., & in area A. M. *Johannes Mocenico* Dux renuntiatus est Anno Christi MCCCCLXXVIII.

B Vigefimus, aereus minoris moduli in Museo Bertacchinio, ad eundem Principem spectat. Visitur ibi effigies Ducis, manibus Vexillum tenentis, cum literis hinc inde F. F. & in limbo IOANES MICENIGO (seu MOCENIGO) DVX. In postica Leo Venetus alatus cum Libro Evangeliorum.

C Vigefimus primus argenteus apud eundem Bertacchinium, in area habet Christum sedentem & benedicentem, cum epigraphe GLORIA TIBI SOLI IC. XC. hoc est, *Jesus Christus*, vel *Jesu Christe*. Averfa pars exhibet Ducem, & Sanctum Marcum, cum literis S. M. VENETI. MARC. BARBADICO DVX. Z. M. *Marcus Barbadico* Dux electus est Anno Christi MCCCCLXXXV.

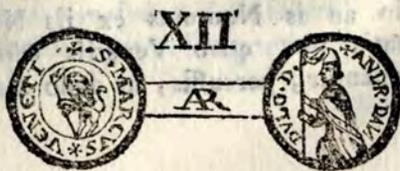
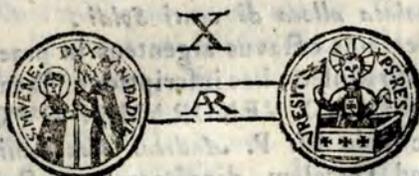
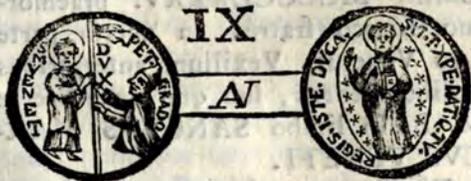
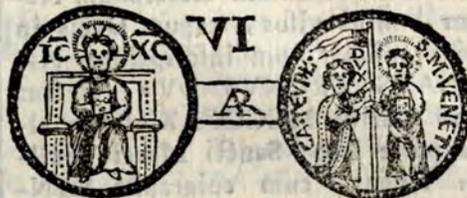
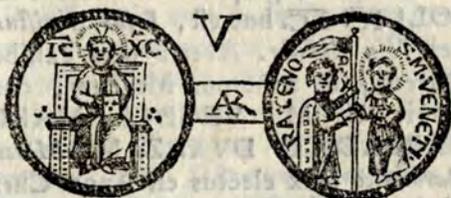
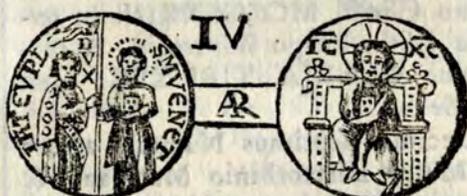
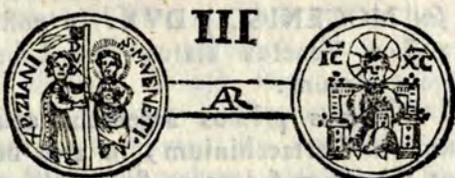
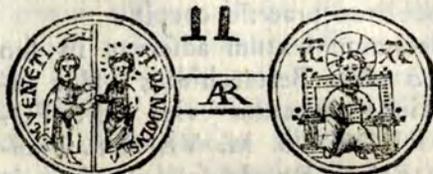
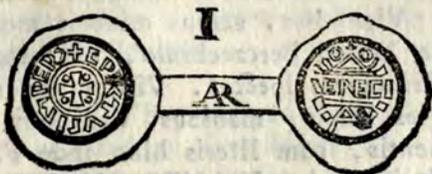
D Vigefimum secundum adservat prae-
laudatus Bertacchinus in suo Museo. Crux in area anticae visitur. Circumstat inscriptio AVG. BARBADICO DVX, *Augustinus Barbadico* Ducali dignitate insignitus Anno Christi MCCCCLXXXV. praemortuo Marco fratre. In averfa parte Leo Venetus, Vexillum anterioribus pedibus tenens, sub quo duae literae M. B. In limbo SANCTVS MARCVS VENETI.

E Vigefimus tertius ante mihi erat recensendus. Sed quia Nummus nequaquam est, illum idcirco in hunc locum reservavi. E genere Numisma-
tum

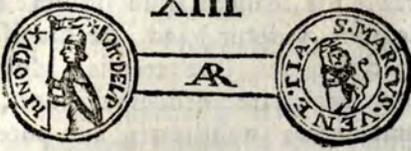
tum majoris moduli est, quae *Medaglioni* Italice nuncupantur, Venetiis autem a multis Saeculis *Oselle* appellantur, causa videlicet honoris ac liberalitatis a novis Ducibus cusa. Ibi conspicitur effigies Ducis, Ducile Cornu in capite gerentis cum cir-

A cumpositis literis CRISTOFORVS. MAVRO. DVX. In postica Corona, in suo sinu hanc epigraphen continens: RELIGIONIS. ET. IVSTICIAE. CVLTOR. Is Anno Christi MCCCC-LXII. Dux fuit electus.

DUCUM VENETORUM.

XIII

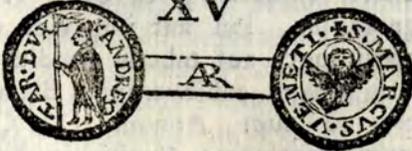
R

XIV

A

XV

R

XVI

A

XVII

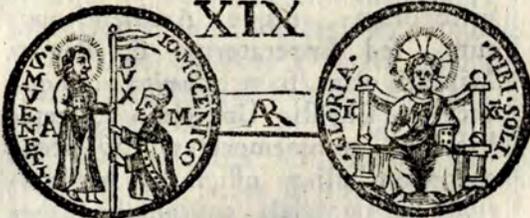
A

XVIII

R

XIX

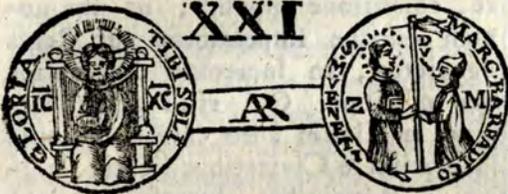
R

XX

A

XXI

R

XXII

A

XXIII

A

Atque

A Tque hætenus de antiquioribus officinis Monetariis Italiae. Succedere deinde tempora, quibus Italicum præcipue Regnum novam rerum faciem sumit, grandemque regiminis mutationem in se conspexit. Quippe Episcopis aut Civitatibus bene multis, decus suam augere cupientibus, aut libertatem sibi sensim vendicantibus, Regalia concessa ab Augustis fuere, inter quae jus cædendae pecuniae. Id præsertim invalescere coepit Saeculo Vulgaris Aerae XI. quamquam, quod est ad Episcopos, non desunt exempla temporalis dominationis longe antea arreptae, Nummorumque ab ipsis percussorum. Thomasinus & Le-Blancus hac de re consulendi. Certe Galliarum Episcopis nonnullis, immo & Abbatibus, longe antea quàm Italicis, Monetae jus concessum fuit. Liceat tamen dicere, non omnia, quae traduntur de concessâ eisdem Episcopis aut Abbatibus Moneta ante Annum Christi Millesimum, sine ullo examine tanquam certa esse continuo accipienda. Si Browero fides Lib. 9. Annal. Trevir. Ludovicus Germaniae Rex Anno Christi DCCCCII. Ratbodo Treverensi Archiepiscopo, *Trevericae Civitatis Monetam Telonium &c.* contulit. Sed ne quid dissimulem, erunt quibus Diploma illud, a Rege undecim tantùm annos nato emissum, suspicionem ingerat eâ potissimum de causâ, quod ibi non datum, sed restitutum Ratbodo jus Monetae dicatur. *Quae quondam (ita pergit dicere Diploma) tempore Weomodi ejusdem Urbis Archiepiscopi de Episcopatu obstricta, & in Comitatum conversa noscuntur.* Anno Christi DCC-LXXII. Cathedram Treverensem ascendit Weomodus. Credat qui ve-

A lit, eo tempore, immo & longe antea (uti suadere illud ipsum Privilegium videtur) ad Archiepiscopos spectasse jus Treverensis Monetae. Sed nunquam desiderati sunt, qui præsentem nobilitatis aut potentiae suae statum ad antiquitatem etiam referre voluerunt; & quod veteres ignorarunt, ipsi aut impavide commenti sunt, aut tabulis jamdiu confictis fidem adhibuerunt. Browerus ipse ad eum Annum DCCCCII. quum mentionem *Comitis* in Treverensi Urbe deprehenderet, scripsit, *Comites pro Archiepiscopo in Urbe jus dixisse; & jus Urbis Trevirensi Archiepiscopo per Diploma illud restitutum fuisse: quod nemo alius, nisi certiora monumenta adferantur, affirmare, aut credere audebit.* Non Episcoporum, neque Archiepiscoporum, sed Imperatorum & Regum Ministri olim fuere *Comites*. Itaque Saeculo Christi Undecimo præter hætenus commemoratas Civitates, coeperunt aliae officinam Monetariam ex Imperiali concessione habere, conditione appositâ, ut ibi nomen quoque Imperatoris aut Regis signaretur, in supremæ dominationis indicium. Qui ritus ac privilegium paullatim adeo crevit, ut nulla demum e Civitatibus liberis, nullus e Principibus superfuert, cui non licuerit deinceps signare argentum, ipsumque denique aurum. Ego secundum ordinem Alphabeti quotquot Nummos Principum ac Urbium congerere hætenus potui, omnium oculis exponam.

A N C O N A.

A Nonitanæ Urbis Nummos complures vidi Mutinae. Quum enim peregrini pietatis causâ Assisium,

sum, aut sacrum Lauretanum Templum peterent, domum saepe referebant Anconitana Numismata, quod Sanctum Cyriacum, seu Quiriacum arbitrarentur peculiari virtute praeditum ad certum aliquid a Deo impetrandum.

Primus Nummus in Museo Chiapinio Placentiae, & Romae apud doctissimum Equitem Franciscum Victorium adservatur. Hanc epigraphen in antica praefert ✠. PP. S. QUIRIACVS, tribus postremis literis ex area collectis. In postica Crux, cum literis circumductis DE ANCONA. Ughellius quoque similem protulit Tom. I. Ital. Sacrae.

Secundus Nummus Mutinae apud Comitem Johannem Baptistam Scalabrimum, Dominicum Vandellium, Johannem Franciscum de Solis, atque penes alios existens (variae tamen formae) imaginem exhibet Episcopi cum epigraphe P. P. S. QVIRIACVS, & in aliis PP. S. CIRIACVS. Altera facies in area Crucem habet, & haec literas DE ANCONA.

Tertium adseruat Mutinae Bertacchinus in suo Museo, praecedentibus similem, nisi quod Claves decussatae adjectae fuerunt, ad indicium tunc dominantis ibi Ecclesiae Romanae. Anconitanae verò Civitatis a tempore antiquissimo patronus est Sanctus Cyriacus. At quis ille fuerit, diu inter Eruditos disputatum est, nihilque haecenus certi emerit. Sunt qui Episcopum Hierosolymitanum & Martyrem; sunt & qui Anconitanum Antistitem volunt. Ughellium praesertim vide in Episcopis Anconitanis, & Claris. Papebrochium in Praefatione ad ejus Acta die IV. Maji in Actis Sanctorum. Innumerac profectò heic fabu-

Tom. V.

lae locum invenere, neque Acta apocrypha defunt. Atque ut verum fatear, nisi me cohibuisset Nummus Ariminensis infra edendus, suspicio mihi suborta fuisset, Anconitanos olim neque Episcopum suum, neque Hierosolymitanum Patriarcham arbitratos fuisse Sanctum Quiriacum, sed Romanum Pontificem. Nam quum Sanctis adjungitur duplex PP. nihil aliud significari consuevit nisi PAPA. At in fabulosa & antiqua *Legenda Sanctae Ursulae*, & si Superis placet, XI. millium Virginum & Martyrum *Cyriacus Papa* occurrit, alioqui fabulosus, nisi sub *Cyriaci* nomine *Siricium Papam* designatum velis: quod opinantur, qui immanem illam fabularum struem sustinere pergunt. Sed huic suspitioni locum non relinquit Nummus Ariminensis, & situs etiam duorum PP. quae non subsequuntur, sed praecedunt nomen Episcopi. Fieri potuit, ut moniti Anconitani, aegre sustineri posse Quiriacum illum Patriarcham Hierosolymitanum, sese receperint ad afferendum Sanctum Quiriacum tantummodo Anconae Episcopum. Et reapse apud Alexandrum Bertacchinum, toties mihi laudatum, Nummus conspicitur cum effigie Episcopi, neque ibi occurrunt duo PP. sed tantummodo S. QVIRIACVS EPS. idest *Sanctus Quiriacus Episcopus*.

Quartus Nummus Veronae in Musselliano Museo adservatus, virum ostendit in equo currente sedentem, cum epigraphe DE ANCONA. In posticae area visitur A, & circum S. QVIRIACVS PP.

Quintus denique Nummus in Bertacchinio Mutinensi Museo, praefert insignia gentilitia Pauli II. Papae, cum Clavibus ac Tirogno superpositis, additâ in limbo epigraphe

K k

PAV-

PAVLVS PAPA II. In postica effigies Sancti cuiusdam, fortasse Cyriaci, cum literis in circuitu MARCHIA ANCONE. Inter Paulli II. Nummos a Clariss. P. Bonnannio editos hunc non inuenio.

AQUILA CIVITAS.

Aquilanae Civitatis Nummos habes supra a me evulgatos inter Nummos Ladislai, Ferdinandi I. & Caroli VIII. Regum Neapolis. Unum quoque infra proferam, in cuius antica visuntur Pontificiae Claves decussatae, cum Tiara Papali, in epigraphe verò legitur INNOCENTIVS P. P. VIII. In aversa parte Aquila aream occupat, & circumstant literae AQVILANA CIVITAS. . . . Spestat hic Nummus ad Seculum Christi XV.

AQUILEJA, ET PATRIARCHAE AQUILEJENSES.

Dum stetit nobilissima Civitas, Aquileja videlicet, usque ad tempora Attilae Hunnorum Regis, Nummos ibi percussos vidimus a Romanorum Imperatoribus Christianis. At post ejus miserabile excidium, nullum ibi per multa Secula vestigium officinae Monetariae fuit. Patriarchis demum Aquilejensibus, utpote qui amplissimae regioni dominabantur, conlata est eadem praerogativa a Friderico II. Augusto. An antea argentum Patriarchae signarint, ignotum mihi est. Saltem ab eo tempore argentei Nummi visuntur ad eorum nutum cusi, quorum iconem ex Museo Comitum Joannis de Lazara Patricii Patavini expressam ad me misit amantissimus mei Adamus Pivatus Sacrae Theologiae Doctor,

A ac inter Patavinos Parochos Ipestatissimus. Longe verò uberiorem copiam suppeditavit mihi humanissimus atque hujusmodi monumentorum studiosus venator, Joannes Franciscus Musellius, Archipresbyter Cathedralis Veronensis, qui quaecumque antea collegerat Cl. V. Franciscus Blanchinius, in suum Museum intulit.

B Primus ergo e Muselliano Museo depromptus Nummus effigiem Patriarchae praefert, Pallium Archiepiscopale gerentis, & Crucem dexterâ, Librum sinistrâ tenentis, cum epigraphe VOLFKER. EP. idest *Volkervius Episcopus*. In postica Aquila coronata cum literis in circuitu CIVITAS. AQVILEGIA. Percussus fuit hic Nummus circiter Annum Christi MCCXX.

C Secundus ex eodem Museo descriptus, parem in antica effigiem exhibet cum literis BERTOLDVS P. hoc est, *Patriarcha*. In aversâ facie figura hominis, sublatis manus habentis, cum inscriptione CIVITAS AQVILEGIA. Ad Annum Christi circiter MCCXXXIV. referendus videtur Nummus.

D Tertius in Museo Lazara existens ad eundem *Bertholdum* Patriarcham pertinet. Similis est praecedenti, nisi quod Aquila aream posticae occupat.

E Quartus Nummus in Muselliano Museo adservatus, effigiem Patriarchae habet cum literis BERTOLDVS P. In postica visitur porta cum tribus turribus, & epigraphe CIVITAS. AQVILEGIA.

Quintum Nummum adservat prae laudatus Musellius. Hanc inscriptionem exhibet: GREGORIUS ELECTVS. In postica Archiepiscopus, Crucem accipiens a quodam Sancto (Hermagoram opinor) cum literis CI.

CIVITAS. AQVILEGIA. Is est Gregorius de Montelongo, Anno Christi MCCLII. Patriarcha renuntiatus.

Sextus Nummus, in Museo Lazara existens, ad eundem Gregorium jam consecratum spectat, cum epigraphe in antica GREGORIVS PATRIARCHA. Posticae aream Aquila implet, cum literis in limbo AQVILEGIA.

Septimus, Octavus, & Nonus Nummi, e Blanchinianis schedis descripti, ad ipsum Gregorium pertinent. Liliam in primis duobus; Crux in tertio visitur.

Decimus, Undecimus, ac Duodecimus, ex iisdem schedis depromti, hac epigraphe insigniti sunt: RAIMVNDVS. PATRIARCHA. In postica AQVILEGENSIS. Is est Raymundus de la Torre, cujus insignia, nempe Turris, in Decimo Nummo spectantur; Aquila verò aut Lilia, cum Deiparae imagine, in ceteris conspiciuntur. Is electus fuit Anno Christi MCCLXXII.

Decimus tertius, ad eundem Patriarcham pertinens, & in Museo Lazara adservatus, duas Claves, spiritalem nempe ac temporalem potestatem indicantes, simulque Turres duas, celeberrimae gentis Turrianae insignia, praefert, cum inscriptionibus, ut in praecedentibus Nummis.

Decimus quartus, ibidem existens, hac epigraphe signatus est: PETRVS PATRIARCA, electus circiter Annum Christi MCCXCIX. In averfa parte Aquila cum Patriarchae avitis insignibus visitur, & literis AQVILEGENSIS.

Decimum quintum adservat in suo Museo Veronensi Musellius. Ibi similes figurae & insignia conspiciuntur, & inscriptiones PETRVS PATRIARCHA AQVILEGENSIS.

A Decimus sextus in Museo Lazara existat. Ibi Patriarchae imago cum epigraphe OTOBONVS PATRIARCHA. In postica illius insignia & literae AQVILEGENSIS. Electus is fuit Anno Christi MCCC.

B Decimus septimus, ibi quoque adservatus, haec literas continet: PAGANVS PATRIARCHA, electus circiter Annum Christi MCCCXIX. In averfa parte Turris, ejus insigne, & AQVILEGIA.

C Decimus octavus ibidem visitur. Praefert verò Deiparae imaginem, puerum Jesum in ulnis gestantis, hac epigraphe BERTRANDVS PATRIARCHA. Anno Christi MCCCXXXV. electus. A tergo Aquila cum literis AQVILEGENSIS.

Decimus nonus Nummus e Museo Muselliano descriptus, ad eundem Bertrandum spectat. In antica Crux & DEVS. Circumstant literae BERTRANDVS PATRIARCHA. In postica effigies Sancti, cum epigraphe: S. HERMACHORAS AQVILEGENSIS.

D Vigismus, ibidem adservatus, ad eundem Bertrandum pertinet, & a praecedenti parum differt.

E Vigimum primum possidet Comes Lazara in suo Museo. In area Leonem habet coronatum erectis pedibus, quem nos appellamus Rampante, cum literis: MONETA NICOLAI. In altera parte Crux & literae: PATRIARCHAE AQVILEGENSIS. Iste Anno Christi MCCCCL. electus fuit.

Vigismus secundus ibidem. In area exhibet duo Sceptra liliata cum epigraphe MONETA LVDOVICI. Hinc inde duo sceptra visuntur literae L V. nempe Ludovicus. In postica Aquila cum literis PATRIARCHA AQVILEGENSIS, electus Anno Christi MCCCCLVIII.

Vigefimus tertius in Museo Muselliano, Ludovico eidem est adscribendus. Sedet is in cathedra, five faldistorio. Circumstant literae LVDOVICVS PATriarcha. In altera facie ejus insignia, hoc est Turris, unde prodeunt duo scepra liliata, & hinc inde L V. Circumstant literae AQVILEGIA.

Vigefimus quartus in Museo Lazara, Aquilam ostendit, & literas in limbo MONETA MARQVARDI PATriarchaE Aquilejensis electi Anno Christi MCCCLXIV. In postica imago Sancti Episcopi cum epigraphe S. HERMACORA, qui primus Aquilejensium Antistes fuit.

Vigefimus quintus in Museo Muselliano. Area habet globum supra pulvinar, sub quo litera M. Circumstant literae MARQVARDVS PATriarchaE. In averfa parte Crux cum epigraphe AQVILEGENSIS.

Vigefimus sextus in Museo Lazara. Area exhibet insignia Regiae Francicae Familiae, nempe tria Lilia cum literis FILIPVS COMINARIS. In altera parte Aquila cum literis PATRIARCHA AQVILEGENSIS. Hic e sanguine Regum Francorum, & e Comitibus de Alenconio natus, & purpurâ Cardinalitiâ illustris, circiter Annum Christi MCCCLXXXII. ad regendam Aquilejensem Ecclesiam destinatus fuit. Quid sit illud *Cominaris*, petis. Respondeo, attritas fortasse literas verum sensum non reddidisse. Suspicio autem, significatum per eas fuisse *COMmENDAtARIus*: nam ob hunc ipsum titulum Populos reluctantes Philippus invenit, ac universa Patria Fori Julii bellorum turbinibus diu afflicta fuit.

Vigefimus septimus in Museo Veronensi Muselliano. Antica praefert Aquilam scacchatam cum literis IOA-

A NES PATRIARCA AQVilejensis. In postica Episcopus sedens in faldistorio leonum cum epigraphe S. HERMACHORAS. Joannes electus fuit in schismate circiter Annum MCCC-LXXXIX.

B Vigefimus octavus ibidem visitur. In area cassis pennigera supra ejusdem Patriarchae insignia, cum literis IOANES PATRIARCHA. In postica effigies mitrata Sancti Episcopi cum literis SANCTVS HERMACHORAS.

C Vigefimus nonus in eodem Museo Muselliano. In area Scutum gentilitium Cajetanae gentis cum duabus fasciis, five viperis veru transfixis. Circumstant literae ANTONIVS PATRIARCHA, electus Anno MCCC-XCV. Crux in postica cum literis AQVILEGENSIS.

Trigefimus in eodem Museo, ad praelaudatum *Antonium* Cajetanum spectat. Parum a praecedenti differt. In postica visitur Aquila.

D Trigefimus primus Nummus e Museo Veronensi Muselliano depromptus, scutum gentilitium praefert cum literis ANTONIVS PATRIARCHA. In postica Aquila, & AQVILEGENSIS. Insignia diversa a precedenti nos monent, spectare hunc Nummum ad *Antonium de Portu Gruario*, Anno Christi MCCCCII. electum Patriarcham.

E Trigefimus secundus ibidem adferatur. In area visitur Scutum gentilitium scacchatum cum epigraphe LVDOVICVS. DVX. DE. TECH. In postica imago Deiparae, & PATRIARCHA AQVILEjensis. Electus ille fuit Anno Christi MCCCCXVII.

Trigefimus tertius in eodem Muselliano Museo, est majoris moduli Nummus, *Medaglione* Italice appellatus. Ibi effigies viri Ecclesiastici, coronam Clericalem gerentis, cum literis

teris in limbo LVDO . . . . .
 AQUILEGIENSIVM PATRIAR-
 CHA ECCLESIAM RESTITVIT.
 In postica milites procedentes, cum
 epigraphe ECCLESIAM RESTITVIT
 EX ALTO. Spectat Numisma ad
Ludovicum Scarampum Cardinalem An-
 no Christi MCCCCXL. Patriarcham
 electum, qui concordiam cum Ven-
 etis Foro Julii dominantibus iniit.

ARIMINUM.

Non unum *Ariminensis Urbis* Num-
 mum vidi, diversi quidem mo-
 duli; sed in singulis eadem ferme fa-
 cies erat. Romae unum possidet e-
 gregius inter Eruditos vir Abbas
 Franciscus Valesius, & Mutinae a-
 lios similes argenteos adseruat Ber-
 tacchinus in suo Museo, Domini-
 cus Vandellius, & Bartholomaeus
 Solianus, nuper laudati. Ibi effigies
 Episcopi Sancti, cum literis PP. S.
 GAVDECIVS. Is est *Santus Gau-*
dentius Episcopus, & patronus Ari-
 minensium. In altera facie Crux cum
 epigraphe DE ARIMINO. Uti in
 Nummis Anconitanis, ita & heic
 habes duas literas PP. praepositas
 nomini Sancti Gaudentii: quae quam-
 vis *Papa* alibi significant, heic alium
 in finem adhibitae videntur, quasi
 sonent *Perpetuus Patronus*, seu *Pa-*
triae Protector, aut aliud simile.

Alterum Ariminensem Nummum
 argenteum, eumque vetustum, Ro-
 mae possidet Benedictus Floravantes
 Abbas, qui de Nummis antiquorum
 Pontificum optime meritus est. Ibi
 in circuitu atque in area legitur
 SANT. IVLIANVS. In postica Crux,
 & literae in limbo: DE ARIMINO.

Adjungere etiam placet aereum
 Nummum, seu potius Numisma,
 Mutinae in Museo Bertacchinio ad-

A servatum. Ibi effigies Principis lau-
 reati cum inscriptione SIGISMVN-
 DVS. PANDVLFVS. MALATE-
 STA. *PANDVsi Filius*. In averfa pro-
 spectus Templi Ariminensis Sancti
 Francisci, ab ipso aedificati, cum
 epigraphe PRAECLARVM ARIMINI.
 TEMPLVM ANNO GRATIAE Vi-
 vens Fecit MCCCCL. Vide infra ad
 vocem *Malatestae* alia Numismata ad
 eum spectantia.

ARRETIVM.

Urbis *Arretinae* vetustum aereum
 Nummum ostendit mihi nobil-
 is vir & Eques Gregorius Redius,
 celeberrimi viri Francisci filius, ac
 Patricius Arretinus. Similem quoque
 adseruat Placentiae saepe mihi me-
 moratus Abbas Chiappinus, & Mu-
 tinae Bartholomaeus Solianus. In u-
 na parte effigies Sancti Episcopi cum
 epigraphe S. DONATVS, scilicet
 Civitatis Patronus. In altera Crux
 cum literis circum exaratis DE A-
 RITIO.

D Secundus parum absimilis, ab o-
 lim Cl. V. Huberto Benvogliento ad
 me missus, hanc inscriptionem praefert
 PP. S. DONATVS. Nuper vi-
 dimus in Anconitanis, & Arimi-
 nensibus Nummis occurrere duo PP.
 praefixa nominibus Sanctorum Epi-
 scoporum, earumdem Civitatum Pro-
 tectorum. Postica habet DE ARI-
 TIO.

E Tertius argenteus penes eruditum
 Jurisconsultum Franciscum Mariam
 Joachinum, Auditorem Rotae Bono-
 niensis, posticam tantummodo a pri-
 mo diversam habet.

Quartus Nummus e schedis Blan-
 chinianis, Veronae in Museo Mu-
 selliano adservatus, praecedenti fere
 similis est. Legitur & ibi DE ARI-
 TIO.

TIO. Ita quippe tunc temporis *Arretini* scribebant. *Gorellus* in Chronico a me edito Tom. XV. *Ret. Italicar.* idem testatur inquis:

*Il vero nome mio fu sempre Arizio
Per le molt' are, ch' eran nel mio
centro,
Dove agli Dei si faceva sacrificio.*

Sed in nummulis aereis minus antiquis, ut mihi idem *Redius* ostendit, elegantius, & ad fidem antiquarum Inscriptionum scriptum est DE ARRETIO.

ASCULUM.

Asculum quoque Piceni, sive Marchiae Anconitanae Civitas, olim jure Monetae fruebatur, uti fidem faciet Nummus aereus, quem ad me misit *Philippus Camerinus* Oratorii Camerinenis Presbyter, vir doctus, & antiquitatum amantissimus. Visitur ibi in area prospectus Portae, sive Pontis, aut alicujus turriti aedificii. Circum ducuntur hae literae DE ASCHOLO. Altera facies Crucem exhibet, in cujus angulis Lilia. Epigraphen aerugo absumsit.

Secundum addo, in Museo Bertacchino Mutinae adservatum. Insignia gentilitia Pontificis cum Clavibus & Triregno superpositis ibi visuntur. In limbo ALE.... P. M. Fortassis percussus est Nummus ab *Alexandro VI.* Papa sub finem Seculi a Christo nato Decimi quinti. In postica visitur Porta, cum duobus Asteriscis, & literis DE ASCVLO.

A Tertius argenteus, praecedenti antiquior, penes laudatum Juris Consultum *Joachinium Forosemproniensem*, in antica exhibet literas MARTINUS PAPA. Pontificiae claves supra visuntur. In postica: S. EMIGDIUS, Episcopus nempe Sanctus, & patronus Civitatis DE ESCVLO. Veri videtur simile, percussum fuisse Nummum, sedente *Martino V.* Pontifice Maximo.

B Quartus argenteus Romae adservatur apud *Clariss. Abbatem Benedictum Floravantem*. In antica legitur R. SFORTIA, idest *Robertus Sfortia* Asculi Dominus. In postica S. EMIDIVS DE ESCVLO. Alterum similem possidet Romae nobilis *Eques Franciscus Victorius*. Apud quem etiam existunt duo alii Nummi Asculani, in quorum primo legitur PP. S. EMIDIVS. DE ESCVLO. In altero EVGENIV. PAPA. S. EMMID. D. ESCVLO.

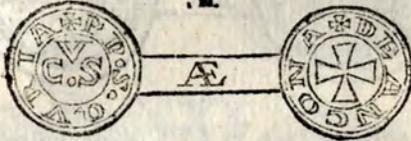
A S T A.

D Primum Civitatis Astensis Nummum ex argento & aere conflatum, mihi suppeditavit *Museum Chiappinum Placentinum*. Antica in limbo has literas habet: CVNRADVS II. & in area REX. In postica Crux cum literis ASTENSIS.

E Secundus prorsus similis praecedenti, Mutinae in Museo Bertacchino adservatur. Eadem & ibi utrobique Inscriptio. A *Conrado II.* Germaniae ac Italiae Rege, Anno Christi MCXL. Astenses jus faciendi Monetam accipere, uti fidem facit ejusdem Diploma ab *Ughellio* editum Tom. 4. Italiae Sacrae.

A N C O N A E.

I

II

III

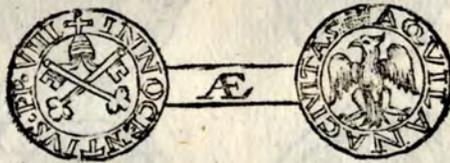
IV

V

A Q U I L A E.

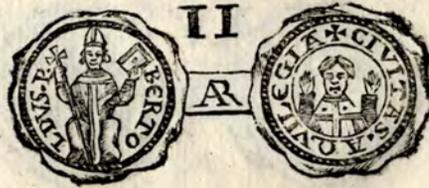

AQUILEJAE, ET PATRIARCHARUM
AQUILEJENSIVM.

I

II

III

IV

V

VI

VII

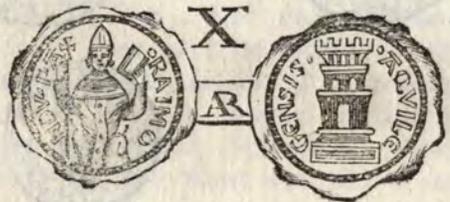
VIII

IX

X

XI

XII

XIII

XIV

XV

XVI

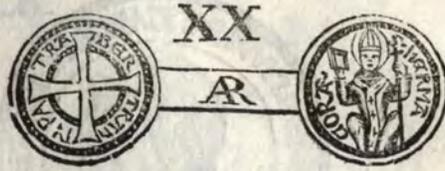

XVII

XVIII

A S C U L I.

A S T A E.

BERGOMUM.

Triplex Nummus Bergomatis Urbis mihi praesto fuit. Alterum possideo ego argenteum, qui & in Museo Chiappinio, & Bertacchinio visitur. Alter moduli minoris, sed ejusmodi ferme estypti in iisdem Museis adservatur. Ibi visitur effigies Imperatoris laureati cum epigraphe **I M P R T.** idest *Imperator* **FREDERICVS**, ut arbitror, Primus. In postica Civitatis turritae supra montem sitae imago, cum literis **PERGAMVM**: ita enim temporibus iis Bergomates nuncupare suam Urbem consueverunt. Percussus Nummus circa Annum Christi **MCLXII.** Refert Ughellius in *Ital. Sacr.* Tom. 4. Diploma Friderici I. nuper memorati, datum Anno **MCLVI.** in quo concedit Gerardo Bergomati Episcopo, *ut liceat ei in Civitate sua Monetam publicam cudere, quam per omnem Co-*

A mitatum & Episcopatum ejus dativam & acceptam esse praecipit. Nummi, quos vidi, percussi non ab Episcopo, sed a Republica Bergomate mihi creduntur.

B Tertius Nummus ex argento & aere in Museo Bertacchinio, aliquantulum a praecedentibus formâ diversus, in reliquis tamen est similis. Opinor ego, etiam post Frederici I. Augusti mortem continuasse Bergomates in suos Nummos inferre nomen Frederici, qui primus privilegium cudendae Monetae concessit. Hoc & ab aliis Civitatibus factum jam animadvertimus.

BONONIA.

C Auctor est celeberrimus vir Carolus Sigonius Lib. 4. *Histor. Bononiens.* (quem postea sequutus est Ghirardaccius) ab Henrico inter Augustos V. & Rege VI. privilegium signa-

agnandi argenti & aeris Bononiensis Anno Christi MCXCI. concessum fuisse. Quam in rem is laudat acta vetera Bononiensis Archivi, e-
jusque sententiam confirmabunt Num-

A mi infra evulgandi. Sed quando licuit mihi Diploma ipsum ex eodem Tabulario descriptum accipere, nunc in omnium commodum proferam.

Henrici VI. Germaniae ac Italiae Regis Diploma, per quod Bononiensi Populo jus Monetae largitur, Anno 1191.

IN nomine Sanctae & individuae Trinitatis. Henricus Sextus, divina favente clementia Romanorum Rex, & semper Augustus. Regalis nostra consuevit benignitas suorum devotionem fidelium benigno serenitatis nostrae favore respicere, & eis munificentiae nostrae manum liberaliter extendere. No-
verit itaque omnium Imperii fidelium tam praesens aetas, quam successura posteritas, quod nos nostrorum fidelium Communis Bononiensis amore inducti, eis concessimus licentiam in Civitate Bononiae cudendi Monetam, & loco Communis ipsius Civitatis Potestatem Agnellum hujus concessionis dono investimus hoc tenore, ut secunda quod eis visum fuerit expediens, faciant Monetam. Hoc excepto, quod Moneta ipsorum nostris Imperialibus nec quantitate, nec forma, nec valentia debet adaequari. Quae nostrae liberalitatis conces-

B sio ut firma permaneat, praesentem super hoc paginam fecimus conscribi, & majestatis nostrae sigillo jussimus communiri; Regali sancientes edicto, ut huic nostrae munificentiae nulla persona bumilis vel alta praesumat obviare, vel eam ausu temerario infringere. Hujus rei testes sunt Godefridus Aquilejensis Patriarcha, Guillelmus Astensis Episcopus, & Ravennas electus Archiepiscopus, Otto Frisingensis Episcopus, Bonifacius Novariensis Episcopus, Gerardus Parmensis Episcopus, Sigisfredus Mantuanus Episcopus, Arditio Mutinensis Episcopus, Petrus Reginus Episcopus, Conradus Dux de Rotamberg, Opizo Marchio de Este, Bonifacius Marchio Montisfer-rati, Petrus Praefectus Urbis Rainerius Comes de Blandrato, Henricus Testa Marefcalcus, Henricus Camerarius de Lut; & alii quamplures.

Signum Domini Henrici

HN
CON
S

Sexti Romanorum Regis invictissimi:

Ego Discherius Imperialis Aulae Cancellarius, vice Philippi Coloniensis Archiepiscopus & Italiae Archicancellarii recognovi.

Acta sunt haec Anno Dominicae Incarnationis Millesimo Centesimo Nonagesimo Primo, regnante Domino Henrico VI. Romanorum Rege gloriosissimo, Anno Regni ejus XXII.

Data Bononiae Idibus Februarii per manum Henrici Protonotarii, feliciter. Amen.

Heic autem rursus audiendus Sigonius, qui subdit, neque Langobardorum temporibus Bononiensi Populo jus cudendae pecuniae defuisse, quemadmodum ex privilegio Desiderii Regis Viterbiensibus dato cognoscitur. Privilegium a Sigonio, sive ab ejus Operis postumi editore indicatum, nihil aliud est, nisi famosum Desiderii Edictum, Viterbii adhuc in marmorea tabula inscriptum, & ab aliquo Impostore confictum, quod Sigonius ipse Lib. 3. de Regn. Ital. commemoravit, tum Gruterus veluti gemmam inter antiquas Inscriptiones retulit, ut alios laudatores omittam. Antiquos non miror, qui a commenticio ejusmodi Edicto non satis sibi caverunt. Miror magis, quod Holstenius vir sane doctissimus, & inter Criticos adeo celebris, postremis hisce temporibus, & post tantam lucem eruditioni Ecclesiasticae atque profanae partam, probare ac tueri perrexerit monumentum, jam communi doctorum hominum suffragio ad fabulas amandatum: quod & nuper tentavit Viterbiensis Civis, Romae degens, qui illius patrocinium suscipere non dubitavit, subridente, ut puto, Eruditorum Romanorum integro coetu. Videat Lector, quid nupero Scriptori huic regesserit Cl. V. D. Gaspar Berettus Monachus Benedictinus, & saepius tum in hoc Opere, tum in Collectione Rer. Italicarum mihi laudatus. Addam ego, omnium loco sufficere ad proclendam illius Edicti imposturam, quae

A de re Monetaria ibi leguntur. Nempe ait confictus ille Desiderius Rex: PERMITTIMVS (scilicet Viterbiensi Populo) PECUNIIS IMPRIMI F. A. V. L. SED AMOVERI HERCVLEM ET PONI SANCTVM LAVRENTIVM EORVM PATRONVM, VT FACIT ROMA ET BONONIA. Mitto phrasim illam
 B pecuniis imprimere, & ajo, in paucis hisce verbis plures fabulas comprehendendi. Tam falsum est, quam quod falsissimum, temporibus iis. Monetariae jus datum fuisse Viterbiensi Castro, uti illud appellat Anastasius Bibliothecarius, quum eo carerent, ut vidimus, fere omnes Italiae praecleariores Urbes. Falsum itidem, tunc
 C Bononiae percussos fuisse Nummos. Praeterea universam antiquitatem reclamantem noris, ubi verba ista significare credantur, tunc Romae & Bononiae obsignatam fuisse pecuniam cum effigie Sancti Laurentii. Nugae ac lyroae sunt ista, uti & reliqua suppositicii illius foetus inventa, e quibus unum praeterire nolo. Laudatus est a Beretto Volaterranus scribens, Petram Sanctam Lucensium aedificium, quo tempore de finibus illi cum Genuensibus litigabant: appellaruntque ex cognomine Viri Mediolanensis, qui ab Imperatore arbiter eo missus, locum illum Lucensibus adjudicavit. In spurio illo Edicto ait Desiderius, se aedificasse PETRAM SANCTAM, OLIM FANVM FERONIAE. At nil pecuniae impendit Rex ille in condendo Oppido, post aliquot tantum
 E Secu-

Secula nato. Et Volaterranus quidem rem sensit, quamquam non satis per omnia novit. Germanam Petrae Sanctae originem nobis servavit Ptolomeus Lucensis Historicus, qui Annales breves Anno Christi MCCCIII. scripsit, a me inlatos in Tomum XI. Rer. Italicarum. Sunt ejus verba ad Annum MCCLV. *Dominus Guisfrardus de Petra Sancta* (Mediolanensis) *fuit hic Potestas* (Lucensis). *Qui de Versilia duos Burges, unum ex SUO NOMINE nominavit; alterum verò Campum Majorem. Hunc rusticis, seu hominibus Cattaneorum, alium verò de Petra Sancta replevit hominibus de Corvaria, & de Vallecchia &c.* Itaque unâ liturâ dele impudentissime confictum totum illud Edictum. Hoc sibi habeant, qui fabulis delectantur. Sed jam repeto Bononienſium Nummos.

Primus tum apud me, tum apud nepotem meum Johannem Franciscum de Solis, & penes alios Mutinenses, atque in Museo Estensi, Bertacchinio, & Chiappinio, adſervatus, in antica praefert has literas ENRICVS, & in postica I P R T. quae initiales literae sunt quatuor syllabarum constituentium hanc vocem *ImPeRaTor*. Is est Henricus V. Augustus, qui Anno Christi MCXCI. Privilegium ejusmodi, ut vidimus, Bononienſi Populo contulit. In posticae limbo legitur BONONI, & in medio A, quod conjunctum literis iisdem dat *Bononia*. Similem Nummum, sed minoris moduli, conspexi in praeſeſſato Museo Bertacchinio.

Secundus in eodem Museo, apud Joseph Mariam Cattaneum, & Dominicum Vandellium, Mutinae existens, in altera facie habet BONONIA, in altera MATER STUDIO-RVM, quem titulum laudis non im-

A meritò eximia illa Civitas sibi tribuit, & diu in Nummis a se percussis usurpavit.

B Tertium argenteum ad me misit spectatissimus inter Proceres Bononienses Joannes Paulus Marchio de Pepulis. Ibi in antica Crux cum literis visitur TADEVS DE PEPO-LIS. is nempe, qui Anno Christi MCCCXXXVII. Bononiae Dominus electus fuit, illudque imperium magnifice gestum ad filios quoque transmissit. In postica est effigies Sancti Petri stantis cum Libro in sinistra & Clavibus in dextera. Circumstant literae: S. P. (idest *Sanctus Petronius*) DE BONONIA. Ejusmodi Nummos ab eodem Thaddaeo percussos fuisse Anno MCCCXXXVII. auctor est Ghirardaccius in Histor. Bononienſi. Idemque confirmatur ab Auctore Miscellae Bononienſis Tom. XVIII. Rer. Italicar. qui etiam animadvertit, unum ex hisce Nummis aequasse pretium duorum Solidorum.

C Quartus argenteus Mutinae visitur in Museo Bertacchinio. Altera facies exhibet has literas IA. ET. IO. DE. PPLIS. & in area FRES, idest *Jacobus & Johannes de Pepolis fratres*, qui post Thaddaei patris sui obitum dominari Bononiae coeperunt Anno Christi MCCCXLVII. In altera facie legitur in circuitu BO. NO. NI. A.

D Quintus Nummus, Mutinae apud Joannem Baptistam de Caula J. U. D. a me visus, in antica praefert IOHES, idest *Johannes VICECOMES*, Archiepiscopus nempe ac Dominus Mediolani, cujus ditioni Anno Christi MCCCL. addita est a Pepulis dominatio Bononiae. In postica legitur BONONIA.

E Sextus argenteus adſervatus a supra memorato Abbate Joachino, exhibet effigiem Romani Pontificis cum lite-

literis VRBANUS PaPa V. In averfa facie BONONIA cum insignibus aut Legati Pontificii, aut Confanonerii. Nummus cufus Anno Christi MCCC-LXVIII.

Septimus Nummus, in praelaudato Museo Bertacchinio exiftens, recentior est, atque a Bononia libera percuffus. Ibi effigies Sancti Petronii Episcopi, quem Bononienses Patronum sibi ab antiquis Saeculis habent, cum epigraphe S. PETRONIVS. In averfa parte Leo stans in posterioribus pedibus, & vexillum pedibus primoribus tenens, cum literis BONONIA DOCET: quo elogio praerogativam antiquae Academiae suae Bononiensis Populus adhuc in suis Nummis prodit.

Octavus in eodem Museo Crucem in area praefert cum tribus Stellis superpositis. Ad quem spectet istud Insigne, inquirendum relinquo iis, qui otio abundant. Circumstant literae BO. NO. NI. A. In postica Leo nuper memoratus cum literis circum: DO. CET.

Nonus argenteus e schedis Blanchinianis, Veronae in Museo Musselliano adservatis, deprimatus, perquam similis est praecedenti Septimo. Ibi effigies Sancti patroni cum literis S. PETRONIVS DE BONONIA. Aureum consimilem Nummum possidet Joannes Dominicus Baciallius Bononiensis.

Decimus apud praelaudatum Caulam Jurisconsultum, & Placentiae in Museo Chiappinio, Claves habet, infigne Romanae Ecclesiae, quae Anno Christi MCCCCLX. & pluries postea, Bononiam recepit. In limbo legitur: DE BONONIA. Altera facies imaginem Sancti Petronii ostendit, manu gestantis Urbem, cum literis in circuitu: S. PETRONIVS.

A Undecimus aureus visitur penes praelaudatum Joannem Dominicum Baciallium, a Secretis Senatus Bononiensis. In ejus antica habetur imago Sancti Petri Apostoli cum epigraphe S. PETRVS APOSTOLVS. Postica praefert in area Leonem gradientem cum Vexillo, in cujus extremitate inferiori est quoddam parvulum stemma gentilitium. Leguntur verò in limbo hae literae BONONIA DOCET. Sigonius Libro 3. de Episcopis Bononiensibus, ubi agit de Philippo Caraffa Neapolitano, haec habet: *Itaque sequenti (Anno Christi MCCCCLXXX.) Nummum aureum percusserunt (Bononienses) in quo ab uno latere Leonem Vexillum libertatis tenentem cum literis BONONIA DOCET; ab altero imaginem cum nomine Sancti Petri finxerunt.*

C Hisce addere juvat duodecimo loco Numisma *Jobannis II. Bentivoli*, Mutinae exiftens in Museo Bertacchinio. Diu enim Johannes ipse primas ibi tenuit, tum Bononiae dominata est nobilis Bentivolorum Familia, quae nuper etiam insignem tum ingenio tum purpurâ Cardinalitiâ virum dedit Cornelium Bentivolum. potentissimi Hispaniarum Regis Philippi V. Legatum ad Romanum Pontificem. Numisma nullâ explicatione indiget.

D Alterum Numisma potius quam Nummum, argenteum minoris moduli, suppeditavit mihi peramicus vir mihi supra memoratus Joannes Baptista Bianconus Bononiensis. In ejus antica visitur Bentivolae gentis infigne. & epigraphe IOANNI II. BENTIVOLO. In postica cernitur Aquila Imperialis, cum literis CONCESSIO MAXIMILIANI, idest Imperatoris.

B R I X I A .

SI Capriolo fides Lib. V. Historiae Brixianae, Anno Christi MC-LXII. *Brixianis a Federico* (scilicet Primo) *Imperatore, Brixiae diebus octo manente, concessum est eorum signis Monetam cudere.* Cl. V. Paulus Galeardus Canonicus Brixianus, ut mihi suae patriae Nummos conferret, a me rogatus, unum tantummodo misit, a se visum penes nobilem virum Comitem Joannem de Martingengo. Eundem quoque Patavii adservat Comes Joannes de Lazara, uti ab amico Pivato intellexi. Ibi Crux visitur cum epigraphe BRISIA. & in averfa parte imagines Sanctorum Urbis Protectorum, cum literis S. FAVSTINVS. S. IOVITA.

Alterum Nummum argenteum Mutinae possidet Bertacchinus in suo Museo. Ibi Crux conspicitur. Circumstant literae BRISIA. In altera facie e literis corrosis quatuor tantum supersunt, videlicet ATOR. Veri simile videtur ibi scriptum fuisse FEDERIC. IMPERATOR.

Tertii Nummi cōtypon ad me misit prae laudatus Canonicus Galeardus. Ibi Crux eadem visitur cum literis per angulos dispertitis I. II. P. P. In limbo BRISIA. Eadem Sanctorum patronorum effigies in altera parte. Opinatur vir ille doctissimus, eusum fuisse hunc Nummum a Brixiano Populo in honorem *Innocentii II. Papae*, cujus nomen literis iis indicetur, quum Anno Christi MC-

A XXXII. Malvecio teste in Chronic. Brix. a me edito Tom. XIV. *Rer. Italicar.* (sive, ut rectius idem Galeardus contendit in postrema edition. *Ital. Sacr.* Anno MCXXXIII.) idem Innocentius Pontifex Brixiae fuerit. Perturbata profecto & manca est Historia in rebus gestis & Chronologia Innocentii II. & nullus ex synchronis Scriptoribus innuit, Innocentium Anno MCXXXIII. Brixiam profectum; at fieri potuit, ut dum Placentiae adventum Lotharii Germaniae ac Italiae Regis opperiretur, excurreret usque Brixiam. Sed postquam hoc statueris, quaerendum superest, qua facultate Brixiani Nummum percusserint eo Anno, quum Anno tantum MCLXII. ejusmodi jure donati fuerint, si vera est Capreoli sententia. Sed supra laudatus Galeardus vel ab Anno Christi M-XLII. Brixianos obfignasse pecuniam tradit, quam in rem quae certa documenta is adferat, nondum rescivi. Utcumque sit, insuetum plane videatur, neque par exemplum succurrat, Civitatem Lombardicam liberam nomen Papae in suis Nummis exarasse, quum hoc dominationis temporalis signum sit, neque certe Innocentio II. fuerit Brixiae ulla temporalis ditio. Suspicebar ego, an e literis, diligentius inspectis, exurgere posset IMPERATOR, ut est in Nummo Ticinensi Decimosexto. Sed praestat relinquere Civibus Brixianis tenebrae hujus epigraphae explicationem.

B E R G O M I.

I

R

II

R

III

BE ON NI OX NI I RA E.

I

R

II

R

III

R

IV

R

V

R

VI

R

VII

R

VIII

R

IX

R

X

R

B R I X O I N A E.

CAMERINUM.

Antiquum est decus Urbis *Camerinis*, sive *Camerini*, quum Saeculis barbaricis Marchiae suae nomen dederit, a Spoletino videlicet Ducatu distincta, quamquam plerumque Provinciae utriusque unus Princeps praeesset. In libertatem denique & ipsa assurrexit, eoque tempore Nummos percussit. Ex iis nonnullos ego met Mutinae reperi, alios mihi procuravit a Philippo Camerino Presbytero doctissimo Oratorii Dionysius Saccassianus, noster Scandianensis, Spoletinae tunc Civitatis nunc Co-

Amaclensis Medicus, vir ex editis Libris clarissimus.

Primus Nummus aereus in Museo Alexandri Bertacchini Mutinensis existens, has literas praefert in limbo: VRBS CAME, & in area RI-NA. In aversa parte imago Episcopi patroni Urbis cum epigraphe S. ANSOVINVS.

B Secundum argenteum adservo ego. Ibi Crux in area, & in circuitu haec inscriptio: DE CAMMERE-NO. In postica eadem *Santi Ansovini* effigies, & epigraphe ut in praecedenti.

Ter-

Tertius argenteus a praelaudato P. Camerino adservatus, differt tum formâ a Secundo Nummo, tum etiam quod praefert Insigne Urbis in summitate, nempe tres Turres, sive Domus.

Quartum item argenteum possidet idem Camerinus. Ibi epigraphæ VR. CAMERIN, in medio A, idest *Urbs Camerina*. Postica habet SANTVS VENA, & in area TIVS, hoc est *Sanctus Venantius*, alter Camerini Sanctus tutelaris. Tempus, quo Nummi isti fuere percussi, ignoro.

Quintus Camerini quoque existens, & a Sancassanio missus, insignæ Urbis in area exhibet, scilicet tres Aedes, sive Turres cum literis D. CAMER. nempe *De Camerino*, nisi interpretari malis *Dominus Camerini*. In averâ parte Crux cum epigraphæ S. VENANTIVS.

Sextus, Septimus, & Octavus depromti fuere e schedis Blanchinianis, Veronae in Museo Muselliano adservatis. Parum ab similes a Quarto Nummo sunt, inter se tamen diversi.

Nonus aereus apud me, ac etiam Camerini adservatus, effigiem ostendit Principis cum epigraphæ IO. MARIA VARANVS CAMERINI D. idest *Johannes Maria Varanus Camerini Dux*, sive *Dominus*. Diu in Urbe illa dominata est praeclarissima gens Varana. Johannes autem Maria cadente Seculo Christi Decimosexto Ducis titulum arripuit. In altera parte insignæ ejusdem Familiae, cum epigraphæ DISTINGVE ET CONCORDABIS. Alios ejusdem Principis, ac Juliae illius filiae Nummos misit Sancassanius, quos brevitatis amore praetermitto.

Decimum Nummum ad me misit olim Hubertus Benvoglientus V. Cl.

A Ibi visitur effigies Sancti Venantii; dexterâ Vexillum tenentis cum literis VENAN. In postica cernuntur insignia Familiae Varanae dominantis, & in limbo CAMERINEN. VR. idest *Camerinensis Urbs*.

B Undecimus Nummus e Museo Muselliano descriptus, hanc epigraphen exhibet: IOANNA. M. ET. IO. MARIA. VAR. CAM. videlicet *Johanna de Malatestis mater*, & *Johannes Maria Varanus*, Domini Camerini. In postica S. VENANTIVS. DE. CAMERINO.

C O M U M.

C *Comensis Urbis* Nummus in Museo Bertacchinio visitur. Argenteus est. In antica effigiem Imperatoris exhibet, dextrâ sceptrum liliatum tenentis, & sinistrâ rosam naso admoventis cum epigraphæ FREDERICVS IMPERT. idest *Fridericus Imperator*. Primus-ne, an Secundus, Novocomenses edicant. Ego in Secundum opinione inclino. Postica habet Aquilam (si tamen Aquila dicenda est) margaritis aut gemmis ornatam, cum literis in circuitu CIVITAS CVMANA: ita enim temporibus iis Comenses suum cum Urbe Cumana nomen confundebant. Quod quum minime animadvertisset Clariss. Pagius, immeritò Sigonium meum arguit, uti ostendi Par. I. Cap. XV. Antiquitat. Estensium.

E Alterum argenteum Nummum, Mutinae vidi apud Johannem Zannonium. Ibi eadem antica. At in postica differt Aquilae forma, ibique duntaxat legitur CVMANVS, idest *Populus*. Vide in Tom. V. *Res. Italicar.* Poema de excidio Comensis Civitatis, cui titulus *Cumanus*.

Tertius argenteus adservatus apud saepe laudatum Abbatem Franciscum Mariam Joachini Forosemproniensem, nescio an referendus sit ad Novocomum. Sunt enim ibi omnia mihi obscura. Visuntur literae CO. R. (sive B. fortassis indicantes Bernabovem Mediolani, Comi, aliarumque Civitatum Dominum) VICECOMES. In altera facie VB. . . . MANA. Non satis apparent literae, ita ut incertum sit, num forte VRBS CVMANA ibi fuerit expressa.

CORTONA.

IN hoc Nummo, cujus ectypon debeo Clariss. Abbati Rodolphino Venuti, Patritio Cortonensi, e Museo Patriae Academiae eductum CORTONA., in postica verò S. VINCENTIVS. Vetus namque, Etrusciae Civitas Cortona, antequam nobilis Casaliae gentis imperio pareret, Libertate, non secus ac reliquae Etrusciae Urbes fruebatur.

CREMONA.

Supra vidimus, Fridericum I. Augustum Anno MCLV. transfuisse in Cremonenses jus cudendae pecuniae, quo Mediolanenses privaverat. Veritatem rei confirmabit Nummus aereus in Museo Bertacchinio Mutinae adservatus. In antica legitur FREDERICVS, in area IMPERATOR, tribus tantum literis expressus. Altera facies Crucem exhibet cum epigraphe DE CREMONA.

Secundus Nummus argenteus, Mutinae apud Camillum Panzerium, in area F. duntaxat habet, idest *Fredericus*; in limbo IMPERATOR. In averfa parte Crux & epigraphe CREMONA. Rursus heic memineris, Ci-

A vitates complures liberas perrexisse signare pecuniam suam uno semper nomine Imperatoris aut Regis ibi exarato, a quo jus Monetae diu antea acceperant.

Tertius, Mutinae in Museo Bertacchinio visitur: In area legitur F. nempe *Fredericus*: in circuitu verò IMPERATOR. Postica Crucem praefert cum literis CREMONA.

B Quartum Nummum possidet Placentiae Reverendiss. Chiappinius. Ibi in limbo legitur FEDERICVS, & in area IPR. idest *Imperator*. In averfa facie Crux conspicitur cum epigraphe Cremona.

C Quintum Nummum adservat quoque in Placentino suo Museo idem Abbas Chiappinius. Crux ibi visitur in medio cum inscriptione AZO VICECOMES. In altera parte legitur CREMONA. Ergo cusus hic Nummus Anno Christi MCCCXXXV. quo Cremonensi Civitate potius est Azo Vicecomes Dominus Mediolani.

D Sexti ectypon ad me misit Cl. V. Franciscus Arisus, Conservator Ordinum Cremonae. Ibi cernitur in area Symbolum, nempe brachium armatum cum literis FORTITVDO MEA IN BRACHIO. In altera parte Episcopi Sancti effigies cum epigraphe S. HIMERIVS EPISCOPVS, patronus videlicet Cremonensium.

E Septimus Francisci II. Sfortiae Vicecomitis mihi suppeditatus à Marchionibus Fratribus de Vicecomitibus Mediolanensibus; ex una parte exhibet S. Homobonum porrigentem elemosynam puero cum literis circumscriptis S. HOMOBO. PAUPER-TAT. . . . CREMONEN. ex alio latere Anguem Puerum vorantem cum corona & literis in gyrum * FR. II. SF. MED. . . . DVCE 1527.

C A M E R I N I.

I

Æ

II

Æ

III

Æ

III

IV

Æ

V

Æ

VI

Æ

VII

Æ

VIII

Æ

IX

Æ

X

Æ

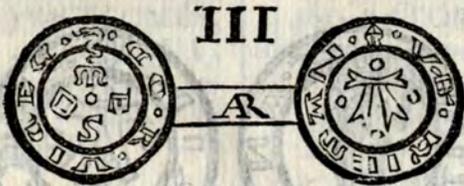
XI

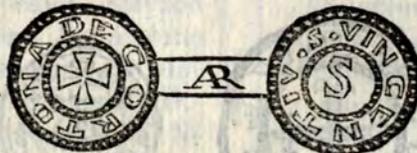
Æ

C O M I.

C O R T O N A E.

C R E M O N A E.

DECIANAE COMES.

Nobilis *Ticionum*, five *Tizzonum* gens, in Historia Vercellenſi celebris eſt, utpote quae ibi primas aliquando tenuit, immo & dominata eſt. *Deciana* verò, nunc *Deſana*, Caſtellum eſt Vercellenſis agri, quod *Comitis* titulo poſſidere coepit Anno Chriſti MCCCCXI. & ſubſequentibus, *Ludovicus Ticio*, qui ſe *Vicarium Imperialem* inſcribit. Vide Beneventum de Sancto Georgio, qui in Historia Montisferrati refert Vercellenſium Acta, quo tempore Decianam eidem Ludovico conceſſerunt. Argentus hic Nummus, Placentiae adſervatur a Reverendiſſ. P. Abbate Chiappinio.

DERTONA.

Dertonenſi quoque Civitati, quae nunc *Tortona* appellatur, conceſſum fuit jus Monetae a Friderico I. Auguſto, cujus Privilegium memini me adferre in hoc ipſo Opere. Nummum argenteum adſervat Alexander Bertacchinus Mutinenſis in ſuo Muſeo, ad ipſam Urbem ſpectantem. In area proſtant literae FR. in limbo IMPERATOR. ideſt *Fridericus*

DECIANAE COMITIS.

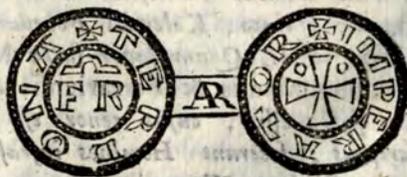
A *dericus Imperator*. In averſa facie Crux cum literis TERDONA.

EUGUBIUM.

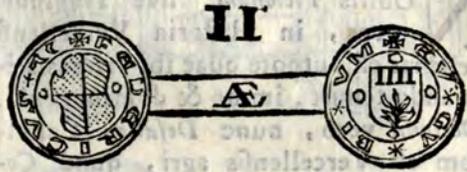
Eugubium, Urbinatis Ducatus *Civitas*, in theatro Nummario ſuum & ipſa locum poſcit. Ibi percuffus videtur Nummus, quem ad me perhumaniter miſit praeſeſſus Joannes Baptiſta Bianconus Bononienſis. Ibi legitur in antica haec epigraphe COMES FEDERICVS. Superſtat Aquila parva. In poſtica occurrunt hae literae in limbo: DE. EV. GV. BIA. Spectare poteſt Nummus ad *Fridericum III.* de Monte Feretro qui Anno Chriſti MCCCCXLIV. Urbinum recepit, atque Anno MCCCCLXXI. ejuſdem, ac aliarum Civitatum Dux fuit renuntiaſus a Sixto IV. Summo Pontifice. Nummi tamen forma antiqua dubitationem aliquam ingerit, an potius ſit referendus ad *Fridericum I.* Comitem Montisferetri, qui Anno MCCCXXII. ab Urbinatebus trucidatus fuit.

D Alterum Nummum Placentiae adſervat P. Chiappinius. Ibi legitur * FEDERICVS &c. Ejuſ inſignia ſpectantur in area. Altera facies habet * EV. GV. BI. VM. & inſignia, ut opinor, Urbis.

DERTONAE.

EUGUBII.

FERRARIA, ET MARCHIONES
AC DUCES ESTENSES.

Nulla mihi dubitatio est, quin a Friderico I. Augusto *Ferrariensis* Respublica jus obligandae pecuniae acceperit. Ut enim constat ex ejus Diplomate, quod in Dissertatione XLVIII. de *Societate Lombardorum* proferam, Imperator ille Anno Christi MCLXIV. *Ferrariensi* Populo complura Privilegia contulit, aliaque subinde concessisse videtur, inter quae jus Monetae. Et profecto id Nummi illic percussi confirmant.

Primus inter eos argenteus, Mutinae in Museo Bertacchinio adser-

Avatus, exaratas in area has literas habet: F. D. R. C. quae *Fredericus* sonant, & in limbo IMPERATOR. In postica est Crux cum literis in circuitu FERARIA. Neque heic designari Fridericum Secundum, sed Primum, veteres Chartae persuadent. Quippe nondum electo altero ex *Fridericis*, in usu erat *Ferrariensis Moneta*, aequae ac *Bononiensis*, uti constabit ex utriusque Populi Pactis Anno Christi MCCV. *Ferrariae* initis, dum *Ferrariae* Praetoris titulo praefectus Azo VI. celebris *Marchio Estensis*: quae tum ex Regesto MSto *Reipublicae Bononiensis*, tum ex altero *Ferrariensi* adservato in *Archivo Estensi* descripta exhibeo.

Concordia inter Bononienses & Ferrarienses in controversia
de Moneta, Anno 1205.De sacramento Ferrariae super facto
Monetae.

Anno Domini Millesimo Ducentesimo Quinto, Kalendis Februarii, Indictione VIII. Quum super facto *Monetae Bononiensis & Ferrariensis* concordia facta esset, cujus tenor est infra scriptus; fecerunt *Homines infra scripti de Civitate Ferrariae* in generali Consilio, per campanam coadunato, jurare unum Nuntium Communis ejusdem *Civitatis* super eorum animas, unoquo-

Cque ore ad os hodie ad hoc interrogato & mandato, si, ut juraret, taliter observaret, ut in Brevis infra posito continetur. Qui siquidem Nuntius & Praeco Petrus Rodulphi nomine, eis mandantibus, & praecepto Domini Rogati Judicis Domini Marchionis, qui est ejusdem Civitatis Ferrariae Potestas, cujus vice dictus Dominus Rogatus Judex, quia dictus Dominus Marchio, itemque Potestas aberat, fungebatur, necnon nobis praesentibus, scilicet Domino Guidone Oderici, & me Principi-

Notario, qui a Domino Uberto Vi-
 cario Potestatis Bononiae ad haec sacra-
 menta recipienda Ferrariae fuimus dele-
 gati, praedictis inquam hominibus man-
 dantibus, necnon & praefato Judice,
 suaque Curia praecipientibus, nobisque
 praesentibus iuravit dictus Nuntius in
 Palatio Ferrariae in Consilio generali,
 dictos Homines taliter ut perlegitur obser-
 vaturus. Quorum siquidem nomina haec
 sunt. Amator Judex; Rolandus da Bo-
 logna; Jacopinus Vicecomes Domini
 Marchionis; Guido Turci; Jacobus
 de Pagano; Niger Tabellio; Blastus
 Gerardi Judicis; Vivianus de Pocater-
 ra; Johannes de Roletta; Gerardus de
 Rivarola; Dominus Luizius Judex;
 Petrus Johannis de Pasquale; Gilius
 de Ferraria; Guilielminus de Mainar-
 dis; Donusdeus Judex; Rodulfinus Jo-
 hannis de Periculo; Petrusbonus Alde-
 brandini Judicis; Alexius Judex; Gui-
 do Judex de Sabluncello; Daniel Jacobi
 de Ruibola; Gavinellus Judex; Jaco-
 binus de Lavecla Judex; Gibertus de
 Sorzo; Zanibonus Aegidii de Foro;
 Vivianus de Mazzo; Advocatus Judex;
 Gerardus Ritichevii; Petrus Alberti Al-
 degerii; Jacobus de la Fontana; Uber-
 tinus Guidonis Uberti; Albertinus de
 Guaridolo; Sarafinus Pagani Constabli;
 Auliverius de Castello; Buccalada de
 Girardo Permartino; Bonaventura de
 Ghiname; Guido de Bonandis; Janne
 de Mora; Pegolottus de Bonsado; Fer-
 rarese de Gazolo; Benevenutus de la
 Guasca; Bonmercato de Zuttolo; An-
 dreas de Spetia; Ugo de Pelizone;
 Rabolinus de Mitalino Medego; Gerar-
 dus de la Sala; Dominicus de la Fos-
 sa; Manfredus Remoraro; Henrigettus
 Pizogolo; Rainerius de Salito; Marti-
 nus Adri; Guido Guidonis Sclembi.
 Istorum quidem nomina & parabolam,
 quam dederunt Nuntio, ut juraret sus-
 per eorum animas, ego scripsi. Nomina

Tom. V.

A verò eorum, qui in eodem Consilio dederunt
 mandatum Nuntio jurandi super eorum
 animas scripsit Laurentius Notarius, &
 sua manu scripta ibidem in Consilio mi-
 hi dedit sunt haec, ut in ejus scriptura
 perlegi; scilicet Petrus de Quarto; Guil-
 lielmus Uberti Grassi; Matto-Savio;
 Albarinus de Johanne de Alvaro; Uber-
 tinus Gerardi Contrarii; Albertinus Pe-
 tri de Cassano; Jordanese Gili de Zor-
 dane; Johannes de Alvaro; Gondoal-
 dus; Philippus de Paganis; Alberti-
 nus Alberti de Zorzo; Giliolus de Beis;
 Johannes Albarinae de Contrariis;
 Menabos; Guido Rebose; Rambertinus
 Donesmani; Paganus de Paganis; Bo-
 nusvicinus de Melito; Guido Ildebran-
 di; Aegidius Furni; Pepus Asdradi;
 C Thomsinus Domini Guicli; Gerardus
 Contrarius; Ugolinus de Rogateno; Ni-
 colaus de Boniolo; Magister Jambellus;
 Rouba; Gerardus Praemartini; Gerar-
 dus Amorosus; Mainardus de Pagan-
 no; Nigerbonus de Capello; Stenanus
 de Rigale; Ugo Notarius; Villanus
 Allene; Gerardinus Longus; Ursolinus
 de Guidone Tasca; Martinellus Leonis;
 D Cavosi; Albertinus Giselberti; Bonmer-
 cato Ottobone; Engclerius.

Nomina verò eorum, qui interrogati
 sunt in Consilio, sicut superiores, &
 sua manu scripta dedit mihi Magister
 Petrus Notarius, sunt haec, scilicet Ge-
 rardus Presbyteri Martini; Guido Pi-
 zamiglo; Rubeus Notarius; Oddolinus
 de Casula; Marchisinus de Biaqua;
 E Jacobus de Bartolotto; Magnorsus No-
 tarius; Zambonettus Judex, Cyparanus
 Massarius Communis; Aliottus Nota-
 rius; Simeon; Guido de Aiguma Per-
 texella; Jacobinus de Orlando Campso-
 re; Artinixius; Manfredinus Laveza-
 rius; Roba; Albertus Pelliparius; Os-
 tolinus Lavezarius; Johannes de Folle;
 Orlandinus Guidonis Ardonii; Bon-
 ventura de Zambonis de Urvello; Gui-

N a

zardus de Figarolo; Manzolius; Henricus de Bonvicino; Guizardinus de Americo; Bertraminus; Ursolinus; Scorticaribaldus; Gilius de Abbate; Gilius de Pelato, & filius ejus Giliolus; Romanellus de Folbertino; Petrocinus de Goffredino; Ferrarinus de Scripasella; Bonmartinus de Albizo. Nomina verò eorum, quos scriptos suâ manu in dicto Consilio, sicut alii praedicti, dedit mihi Nicolaus Notarius, sunt haec; Guido Pelliparius; Gratiadeus Guidonis; Aurefilius Homoboni; Guido Salicis; Ramberlinus Guidonis Longi; Ubertinus Donusdei de Villanova; Peregrinus Domnevinæ; Amolinus Petri Cirioli; Guido Vicedomini; Aligerius Petri Aldigerii; Guillelminus Contrarius; Gerardus Pagani; Petrus de Ansaldo; Guidobonus Pagani; Petrus de Albara; Mainardus Judex; Petrus Rasoreus; Leonardinus de Paganis; Giliolus de Labora; Leonardus Saracini; Bonjohannes Arguzii; Ugo de Argenta; Gonterius; Marcottus; Zaffonus de Manzis; Rubens de Mantua; Bonjohannes Ugonis; Rubens Oddonis; Rainerius Nonantulae; Martinus Thetaldi; Anselmus Gerardi Gunzi; Griffus Jurator Justitiae; Ubertinus Henrici Bonvicini; Anselmus de Benni; Bonmercatus Spinabelli; Angelarius Sancti Persedonii; Anselmus de Stalla; Benedictus Anselmus de Grasso; Guidobonus; Petrus Lavezolus; Albertus Jorzi; Johannes Vacca; Saleranus Guidonis Cavalli; Gazosolerius Tribimellus; Onnebonum; Girardus de Guandalino; Jacobus Alberti Villani; Albertus de Trotta; Banzolinus; Ugusio Gerardi Gonzi; Bonaventura de Nigrohono; Orsellus; Uguicio; Ortolinus Martini Tebaldi; Albertinus Bonileonis; Gerardellus; Orlandinus de Capire-fossati; Benencasa; Ferrarissus Gardelli; Bartolottus Ualdi Ronchisani; Girardinus Presbyterini Marzalli; Ugo binus Caballerii; Dominicellus Trungli;

A Omnebene de Donozio. Isti autem inscripti mandaverunt extra Consilium, antequam fieret dictum Consilium, praefato Petro Nuntio Communis, ut etiam super animas eorum juraret tale sacramentum pro eis, quale pro ceteris juratus erat, qui forent in Consilio: scilicet Lengueto de Joculo; Ansedeus de Beis; Schavolinus de Furno; Cornacelinus; Martinus de Ricardo; Marcbestinus Pizolus de Mainardo; Ofolinus de Mainardo; Polezolo de Bonnado; Jacopinus Jacopi de Trotta. Forma quidem & tenor sacramenti, talis est, videlicet.

C Juro ego, quod numquam ero in consilio vel facto, ut Moneta ista Ferrariensis debeat minui de tribus unciis minus quartâ, ad unciam Bononienfium, & de quadraginta sex Solidis & dimidio Ferrariae per Libram, ad Libram Bononiae, blanchis & furnitis; nisi diminueretur voluntate Rectoris vel Rectorum utriusque Civitatis, scilicet Ferrariae & Bononiae. Et opem & consilium dato, quod non debeat diminui, nec ipsam diminuat, nec permittam diminui, nisi prout dictum est supra. Et haec omnia supra scripta observabo perpetuè, nec contraveniam, nisi secundum quod supra legitur. Et in Brevis cujuslibet Rectoris Ferrariae, qui pro tempore fuerit, usque ad decem annos apponi faciam; quod ipse observabit secundum quod supra legitur in facto Monetae.

E Ego Principinus sacri Palatii Notarius his interfui, & prout supra legitur, scripsi, & subscripsi.

Subinde liberum fecere Ferrarienses Populo Bononiensi, ut pecuniam suam signaret ad formam pecuniae Parmensis, uti palam fiet ex altera Charta, quam mihi suppeditavit praeslaudatum antiquissimum Regestum Reipublicae Bononiensis.

Facultas Bononiensibus data a Ferrariensibus signandi Nummos
ad instar Parmensis pecuniae, Anno 1209.

A Nno Domini MCCIX. die Domi-
nico XI. exeunte Septembri, In-
dictione XII. in Consilio Ferrariae, fa-
cto ad sonum campanae, venerunt Do-
minus Rampertus Bualelli Miles Justi-
tiae, & Dominus Jacobus Petri Paulani,
& Dominus Figlocarus, Consules
Mercatorum Bononiae, Ambaxatores
Communis Bononiensium, Ferrariae,
& in pleno Consilio, & generali, pul-
sato ad campanam, dixerunt ex parte
sui Communis Bononiae Domino Hu-
goni de Gramaxe Potestati Ferrariae,
& Consulibus ejusdem Terrae, & Con-
silio Ferrariae; quod cum teneantur
Ferrarienses & Bononienses super fa-
cto Monetae in uno & eodem statu
& modo tenere & facere & fabrica-
re, & nulla illarum Civitatum sine
licentia & parabola data in Consilio
generali a Rectore vel Rectoribus al-
terius Civitatis, Monetas illas posse
facere diminuere: petebant parabolam
dicto Domino Hugoni Potestati Ferrariae
& Consulibus & Consilio praedi-
cto pro Communi Bononiae, quia vo-
lebant suam Monetam & Monetam
Ferrariensem facere insimul, & facere
ad modum & quantitatem Monetae
Parmae, pro commodo & utilitate
utriusque Civitatis. Habito siquidem
pleno Consilio, & generali interesse,
praedictus Dominus Hugo Potestas Fer-
rariae, & Consules Communis, & Mer-
catorum, & Cambiatorum, & Massa-
riorum de Contratis, taliter responde-
runt, quod pro Communi Bononiae re-
cipientibus dabant parabolam & licen-
tiam praedictis Ambaxatoribus, ut fa-
ciant Monetam Bononiensem ad mo-
dum & quantitatem Monetae Parmae;
& volunt similiter suam Mo-

A netam ad eundem modum facere.
Et in hoc capitulo taliter eos absolvunt,
eo salvo toto, & singulis aliis capitulis,
quae continentur in Charta concordiae
factae inter Bononienses & Ferraria-
enses super facto Monetae. Ad quam
responsonem & parabolam & licen-
tiam, dationem & absolutionem fuerunt
praesentes praedictus Dominus Hugo Po-
testas Ferrariae, & Dominus Cazzani-
micus ejus Judex, & Dominus Salin-
guerra, & Suxinellus, Giliolus Guiz-
zardi, Guexzus de Ansedeo, Zacharias
Raynaldi Guatarellae, Petrus de Cu-
pario, Cornaclinus, & Liduinus, Con-
sules Ferrariae; & Albertinus de Vi-
garano, Zanibonus, Guido de Bonan-
dis, Barile Laurentius, Manfredinus
C Lavexarius, Ugutio filius Pedebovis,
Jacobinus de Gulferanense, Ferrarese de
Calcagno, Mantoaninus Dudozettus, In-
gilerius Preite, & Paschale Massarius,
de Contratis Ferrariae & Ordinibus
Condoaldus Albertinus nepos Domini
Salinguerrae, Guido de Ferrarese Vin-
demiatore, Ugolinus de Friduccio, Ubertinus
de Domina Tina, Christianus,
D & Albertinus, & Zappulinus Nota-
rius, & multi alii.

Ego Petrus sacri Palatii Notarius,
ut supra legitur, interfui, & rogatus
scribere scripsi.

E Ad me verò misit Joseph Antenor
Scalabrinius, sacrarum Literarum in
Ferrariensi Academia Professor, re-
rumque Ferrariensium peritissimus,
quos potuit, suae Urbis Nummos,
praesertim e Museo Cl. V. Hieronymi
Baruffaldi Archipresbyteri Cen-
tensis descriptos. Eorum seriem nunc
subjiciam.

Secundus Nummus aereus, percussus, ut creditur, circiter Annum Christi MCCCXL. sub Obizzone Marchione Estensi domino Ferrariae, in altera facie imaginem Episcopi praefert cum epigraphe S. MAVRELIVS P. idest Ferrariae *Prote Tor.* In altera insigne Civitatis Ferrariensis cum literis DE FERARIA.

Tertius aereus, Ferrariae apud Baruffaldum, & Mutinae in Museo Bertacchinio, ac penes Comitem Johannem Baptistam Scalabrinum adservatus, parum a praecedenti dissimilis est, neque explicatione indiget.

Quartus argenteus, Mutinae apud Johannem Baptistam Caulam Jurisperitum, & apud Dominicum Vandellium, alioque existens, Aquilam insigne Estensium in summitate praefert cum literis NICHOLAVS MARCHIO, videlicet Estensis. In postica Scutum cum insignibus Civitatis, & epigraphe DE FERARIA. Designatur-ne heic Nicolaus II. Marchio Estensis, qui Anno Christi MCCCXLII. Ferrariae dominabatur, an Nicolaus III. qui Anno MCCCXCIII. dominari coepit, aliis decernendum relinquo.

Quintus argenteus, Mutinae in Museo Bertacchinio a me visus, casidem, cui superpositum est Aquilae coronatae caput, exhibet, cum literis hinc & inde N I. fortasse significantibus *Nicolaus*. Circumstat epigraphe: NICHOLAVS MARCHIO. In averfa parte *Monoceros* pedibus erectis, & in circuitu Crucicula cum literis DE FERARIA. Ante Annos ducentos quinquaginta Peregrinus Priscianus in Annalib. MStis Civitatis Ferrariae, inquirebat, unde originem traxerint Insignia *Monocerotis*, quae a nonnullis ex Principibus Atestinis usurpata fuere, suoque tempore fa-

A miliaria erant. Is a Saeculo Christi usque XI. eorum primordia deducit. Hoc nullo fundamento niti mihi creditur. Quod si ille tandiu ante ignoravit Insignium ejusmodi originem, excusandus ego certe; quod tanto tempore post invenire non potuerim. Spectat, ut opinor, hic Nummus ad *Nicolaum III. Marchionem Estensem*, Ferrariae, Mutinae &c. Dominum, qui Anno Christi MCCCXCIII. uti nuper diximus, Alberto Marchioni patri suo in dominatione successit.

B Sextus argenteus, in Museo Baruffaldio adservatus, in altera facie offert insigne Ferrariensis Urbis, additis in circuitu literis: LEONELVS MARCHIO. In altera effigies Episcopi visitur cum inscriptione S. MAVRELIVS EPISCOPUS. Leonellus Marchio Estensis dominari Ferrariae coepit Anno Christi MCCCXLI.

C Septimus, Mutinae in Museo Bertacchinio, ad eundem Leonellum spectat, & perquam similis praecedenti est, nisi quod heic legitur S. MAV. idest *Sanctus Maurelius Ferrariensis*. Rodius in Annalib. Ferrariensibus MStis, ad Annum MCCCCXLIX. haec habet: *Comincioffi a spenavere in quest' Anno di quei Quattrini di rame, i quali fino a i giorni nostri si sono sempre spesi in Ferrara, da una banda cuniati di un Santo Maurelio, e dall'altra di uno Scudo da guerra.*

D Octavus argenteus in Museo Baruffaldio Ferrariensi, exhibet Sanctum Georgium stantem ac porrigentem vexillum *Borsio Marchioni Estensi*, ad instar Nummorum Venetorum. Ibi legitur haec epigraphe: S. GEORGIVS. BORSIV. DVX. qui Anno Christi MCCCCLII. Dux Mutinae & Regii a Friderico III. Imperatore est

est renuntiatus, & Dux Ferrariae a Paulo II. Papa Anno MCCC-LXXI.

Nonus ex argento & aere, in Museo Bertacchinio Mutinensi existens, in una facie offert Aquilam bicipitem cum corona, & cum inscriptione BORSIVS DVX. In altera scutum, cum insignibus Civitatis Ferrariae, & cum literis in limbo: DE FERRARIA.

Decimum adservat idem Museum Bertacchinium. Ad praelaudatum Borsium Ducem pertinet. Similis praecedenti est, nisi quod Scutum antiquiora exhibet Civitatis Ferrariae insignia.

Undecimum possidet quoque Bertacchinus in suo Museo. Ibi in area *Monoceros* cum epigraphe ✠ FERRARIE D. CORNIGER. In postica visitur *Aquila* biceps coronata. Circumstant literae ✠ CLAR. COMITAT. INSIGNE. Prima inscriptio fortasse significat *Ferrariae Decus Corniger*, idest *Monoceros*. Secunda verò, *Clarum Comitatum Insigne*, vel *Clavi Comitatus Insigne*, hoc est, *Comitatus Rhodigii, & Comacini*, quo Borsius Dux Estensis donatus fuerat Anno Christi MCCCCLII. a Friderico III. Augusto.

Duodecimum argenteum vidi Mutinae apud nobilem virum Camillum Hieronymum Valentinum. In anticâ effigies Principis & literae HERCVLES DVX FERRARIE. Is est *Hercules I. Estensis*, qui Anno Christi MCCCCLXXI. Ferrariae, Mutinae, Regio &c. dominari coepit. In postica imago Sancti Georgii Ferrariensium patroni, cum epigraphe DEVS FORTITVDO MEA.

Decimus tertius, in Museo Bertacchinio existens, Aquilam bicipitem coronatam praefert, gentilitium

A Insigne Principum Estensium, cum literis in circuitu HERCVLES. DVX &c. scilicet Primus Nicolai III. Marchionis filius. In altera facie *Monoceros*, & epigraphe DE FERRARIA.

B Decimus quartus aureus, Ferrariae apud Dominos Containos adservatus, Numismatis formam gerit, & ad eundem Herculem I. spectat. Ibi cernitur Sanctus Maurelius stans, ac benedicens Duci in genua provoluto, cum his literis in limbo: S. MAURELIVS. HERCVLES DVX FERRARIAE. In posticâ imago Salvatoris stantis cum literis IESVS suppositis. Circumstat hoc lemma: SALVS IN TE SPERANTIVM.

C Decimus quintus, Mutinae in Museo Bertacchinio, Aquilam bicipitem, Insigne Principum Estensium, exhibet, cum circumpositis literis HERCVLES DVX. In area aversae partis visitur equus. Circumstant literae DE FERRARIA.

D Decimus sextum possidebat Mutinae quondam Angelus Blancus. Hic Nummus a me vilis anticam habet praecedenti similem, additâ tamen coronâ Aquilae. In postica spectantur Insignia Civitatis Ferrariae.

E Decimus septimus argenteus, Regii apud Comitem Nicolaum Taculum adservatus, effigiem Episcopi offert cum inscriptione SANTVSMARELIVS. In postica visitur Flos cum suo caule, insertus in circulum Anuli, adamantem acutum praefert in pala, & hisce literis circumdatus: DEXTERA. DNI. EXALTAVIT. ME. Cuiam tribuendus sit Nummus, eruditi Ferrarienses decernant. Adamas insigne fuit Herculis I. Ducis Ferrariae.

Decimum octavum possideo ego, possidet & Dominicus Vandellius saepe

facie laudatus. Antica exhibet vultum ejusdem Herculis Ducis. Hunc enim, & non Herculem II. indicare satis videtur capillorum forma, & faciei habitus. Praeterquamquod Hercules ejus nepos appellatus fuisset Secundus. Altera facies Romanis Nummis similis, nudum hominem in equo sedentem praefert.

Reliquos subsequendum Ducum Estensium Nummos praetermitto, utpote recentiores. Vide etiam Mutinenses & Regienses, heic infra describendos. Sed quando coepere Seculo Christi Decimoquineto in honorem Principum, atque illustrium virorum cudi aerea Numismata, sive Toreumata (Italice *Medaglioni*) majoris moduli, & aliquot sese mihi obtulere ad inclytam Atestinorum Principum gentem spectantia, ea quoque adjicere non incongruum putavi.

Itaque Primum, Mutinae apud nobilem virum Comitem Ludovicum Nicolaum Grassatum vidi. Effigiem Numisma hoc exhibet Nicolai III. Marchionis Estensis, de quo supra, cum epigraphe NICOLAI MARCHIONIS ESTENSIS. In postica videntur Insignia gentilitia Familiae Estensis. Cusum fuit circiter Annum Christi MCCCCXV.

Secundum in Museo Estensi adservatur. Ibi effigies Leonelli Marchionis nuper memorati, cum inscriptione LEONELLVS. MARCHIO. ESTENSIS. In averfa parte unum caput hominis, sive persona, habens tres facies pueriles in prospectu. Circumstant literae: OPVS. PISANI. PICTORIS.

Tertium in praeaudato Estensi Museo existens, eandem effigiem, eademque inscriptiones praefert. Verum diversa est facies partis averfae. Ibi duo viri nudi calathos floribus

A plenos supra caput gestant, fortassis indicantes florentissimum Ferrariae statum sub Leonello Principe optimo.

Quartum in eodem Museo, Leonelli ipsius protomen habet cum epigraphe LEONELLVS. MARCHIO. ESTENSIS. D. FERRARIAE. REGII. ET. MUTINE. In postica videtur figura nudi hominis, ut opinor, flavii. Supra est amphora, e qua prodeunt gemini arborum rami.

Quintum Numisma possidet Alexander Bertacchinus in suo Museo. In antica cernitur effigies Leonelli, ac eadem inscriptio, quam in praecedenti vidimus, additis tantum supra caput hisce literis GE. R. AR. In postica Leo, & ante eum Cupido, seu Genius alatus. Additur OPVS. PISANI. PICTORIS. Et in columna, ubi navis cernitur, inscriptus est Annus Christi MCCCCXLIV.

Sextum in Museo Estensi conspicitur. Ibi effigies Borsii Estensis antea memorati, optimi sane Principis, cum hac epigraphe: BORSIVS.... MARCHIO.... ESTENSIS.... DOMINVS. Reliquas, utpote & in postica, attritas literas legere nequivi.

Septimum adservatur quoque in eodem Museo. Ad laudatum Borsium spectat, postquam is renuntiatus fuit Dux. Ibi videtur ejus protome cum inscriptione: BORSIVS. DVX. MUTINE. ET. REGII. MARCHIO. ESTENSIS. RODIGII. COMES. ETC. In averfa parte Mons. Supra Globus, nescio Solaris-ne, an Lunar, radios in montem diffundens. In limbo legitur: OPVS IACOBVS LIXIGNOLO MCCCCXLX.

Octavum conspexi in Museo Bertacchinio. Parem ferme effigiem & Inscriptionem exhibet. In postica Mons,

Mons, in cujus gremio Arca cum Crucibus insculptis, tumuli faciem nescio an prae se ferat. Supra Sol radios diffundens cum literis OPVS PETRECINI DE FLORETIA MCCCCLX.

Nonum in Museo Estensi, Alphonsum I. ostendit, adhuc infantem, & postea Ducem Ferrariae, Mutinae, Regii &c. Principem inclytum. Is Anno MCCCCLXXVI. ex Hercule I. Duce, & Eleonora Aragonensi natus. Visitur heic ejus effigies cum literis ALFONSVS MARCHIO ESTENSIS. Postica habet Herculem in cunabulis serpentes manu tenentem & jugulantem. Infra legitur MCCCCLXXVII. Supra characteres Graeci tam rudi formâ delineati, ut in iis intelligendis atque interpretandis tempus terere noluerim.

F I R M V M.

Firmanae Urbi (teste Odorico Raynaldo in Annalib. Ecclesiasticis) Honorius Tertius Papa Monetæ jus est elargitus hisce Literis, quas quia breves referre non pigebit. *Honorius &c. Universitatis vestrae devotis precibus inclinati, habendi proprium cuneum ad cudendam Monetam, citra valorem Imperialium, liberam vobis auctoritate praesentium concedimus facultatem. Datum Laterani VII. Idus Decembris, Pontificatus nostri Anno V. Hoc est Anno Christi MCCXX. Et quidem supra in Pontificiis Nummis Trigessimum quartum Firmi percussum vidimus a Bonifacio IX. Papa, sive a Firmanis eusum in honorem illius Pontificis.*

Antiquiorem nunc profero, argenteum videlicet, a supra memorato Abbate Joachino Jurisconsulto Forosempronienfi adservatum, ubi visua-

A tur Claves Pontificiae cum epigraphe M. PAPA. QVARTVS. In averfa VB. idest *Urbs*, FIRMANA. Nummus percussus circiter Annum Christi MCCLXXXII. sedente in Romana Cathedra Martino IV.

B Ad haec in Museo Chiappinio argenteus Nummus visitur, in cujus antica parte haec epigraphe legitur D. L. DE MELIORATIS. In postica VB. hoc est *Urbs*, FIRMANA. Scilicet heic memoratur *Dominus Ludovicus de Melioraris*, nepos Innocentii VII. Papae; is nimirum, qui Anno Christi MCCCCV. contrucidatis iniquissime decem Romani Populi primoribus, funestis Urbis motibus, ac fugae patrum Pontificis causam dedit. Is autem turbulentis illis temporibus, concedente Papa, dominationem Civitatis Firmanae arripuit.

C Tertium Nummum argenteum adtexo, quem Romae possidet doctissimus Abbas Franciscus Valesius. Spectare illum video ad Firmanam Civitatem, quum in postica legatur VB (idest *Urbs*) FIRMANA. At quoniam Dominus Urbis in antica designetur, alii feliciter indicabunt. Literae CO..... VICECOMES, cum insigni Anguis, fortasse designant *Comitem Franciscum Sfortiam Vicecomitem*, hoc est inclytum illum virum, qui postea Dux Mediolani renuntiatus est.

D Quartum argenteum Nummum supeditavit mihi prae laudatus Joannes Baptista Bianconus Bononienfis. Ibi has literas habes: EVG. PP. QVARTVS: idest *Eugenius Papa Quartus*. Habes & Claves insigne Romanae Ecclesiae. In altera facie eadem Claves cum literis VB. FIRMANA. Pontificiam Cathedram conscendit Eugenius Quartus Anno Christi MCCCC-
E XXXI.

XXXI. Romae quoque in Museo egregii Equitis Francisci Victorii, similis Nummus adservatur cum epigrapha M. (hoc est *Martinus*) PAPA QVINTVS.

Quintus Nummus, Mutinae existens in Museo Bertacchinio, effigiem Episcopi exhibet cum literis S. SAVINVS. Monasterium *Sancti Savini* olim in agro Firmano insigne fuit. In postica scutum visitur, sed insignibus oblitteratis. Supra legitur VRBIS FIRMI.

Sextus in eodem Bertacchinio Museo, habet in limbo hanc epigraphen: SANTVS. SAVIN. & in area VS. Adfunt etiam duae literae conjunctae, me tamen minime discernente, an PR. idest *Protektor*. Certe Sanctus ille Martyr olim fuerit Firmanae Civitatis Patronus, quo tempore nuper memoratum Monasterium vigeat. An adhuc esse pergat, ignotum mihi est. Alterum tamen ejusdem propemodum formae Nummum in ipso Museo Bertacchinio vidi, ubi literae illae DE FIRMO adeo inconditae sunt, ut nihil aliud esculpere diu potuerim, nisi BERITO. Verum *Sancti Savini* nomen memoriae meae redditum, ad intelligendum Nummum me tandem perduxit. Ceterum in alterius illius Nummi areâ VS tantummodo legitur, & crucicula subtus additur.

FLORENTIA.

PAUCOS e Nummis Florentinis proferam, de quibus multa loquutus est Borghinius in suis Dissertationibus de reb. Florentinis: ubi enim unum conspexeris, reliquos te vidisse puta. Quod certe in singularem Florentinae Reipublicae gloriam cedit, eadem prima fuit, quae *Florenos aureos*

A percussit: quod Monetae genus celeberrimum per totam Europam, immo & per Asiam & Africam evasit, ut in Dissertatione sequenti innuam. Dixi, uno typo olim semper usos Florentinos in suis Nummis cudendis. Coeptum postea fuit apponi illic scutulum cum insigni, ut puto, Confanonerii, sive praecipui Magistratus annui, qui Reipublicae praerant: quare qui Familiarum insignia dignoscere potest, tempus etiam varium percussi Nummi facile intelliget. Ego sex tantum Nummos haec proferam.

B Primus argenteus, Mutinae existens in Museo Bertacchinio, imaginem exhibet Sancti Johannis Baptistae, Florentinorum patroni, cum epigrapha: S. IOHANNES *Baptista*. In altera Liliam, Florentini Populi insigne, & in limbo FLORENTIA.

C Secundum aereum cum argento mixtum possideo ego. Ibi typus idem. Epigrapha S. IOANNES. FLORENTIA.

D Tertius argenteus, Mutinae penes Joseph Mariam Cattaneum adservatus, idem estypon praefert, sed exiguo scuto addito, in quo distinguere insigne nequivi. Inscriptio haec erat: S. IOHANNES. B. DE FLORENTIA.

E Quartus argenteus in Museis Bertacchinio, & Chiappinio, Insigne in scuto exaratum aperte prodit, nempe fasciam, tribus stellulis conspersam. Ibi Sanctus Joannes Baptista, manu tenens pendentem chartulam cum literis ECCE, subaudi reliqua, nempe *Agnus Dei*. Reliqua praecedentibus similia.

Quintus argenteus visitur apud honestum Civem Mutinensem Joannem Carnevalium. Ibi Sanctus Joannes Baptista sedens in cathedra, sinistra hastam Crucigeram tenens,

& de-

& dexterâ Insigne, in quo Crux. A Circumducitur Inscriptio haec: SANCTVS. IOHANNES. BAPTISTA. PR. idest *Protector*. In averfa Liliū florens, & in circuitu hic versiculus:

DET. TIBI. FLORERE. XPS.
(*Christus*) FLORENTIA. VERE.

Sextum aureum adservat Museum Bertacchinium. Prae aliis Nummis is est antiquus. Baptistam pelliceâ veste contextum exhibet, cum literis in limbo. S. IOHANNES B. In posticâ visitur Liliū, & epigraphe FLORENTIA. Aequale est hujus Nummi pondus cum aureis nummis Liliatis, qui nunc Florentiae cuduntur. In notitiâ Urbium MStâ, quam Pignorius olim laudabat in Notis ad Historiam Mussati, haec scripta sunt: *Civitas ista cudit Monetam, cum qua fere Mundus omnis tunditur, immo per illam peccata hodie fiunt mirabilia &c. Hodie Civitas ipsa aureis, quos fabricat, ab ipsa Florentia nominatis FLORENTIS, majora longe, quàm clava Herculis, domat, & dominatur in Orbe.* Guilielmus Ventura Cap. 46. Chronici Astensis Tom. XI. *Res Italicar.* auctor est, Raymundum de Terzago Capitaneum Populi Astensis corruptum fuisse *ex multa quantitate terrae subeae Florentinae*. Hoc nomine designati *Floreni* aurei Florentiae percussi. Sed quoniam de *Florenis* plenam Dissertationem sperare nos facit Cl. V. Franciscus Victorius Sancti Stephani Eques, cui copiosa est illorum supellex in suo Romano Museo, plura ego non addo. Lectori tamen rem gratam facturum me reor, si Tabulam Nummariam, prolusionis loco ab eo jam editam infra huc inseram, ut ejus Operis argumentum mature in conspectu habeatur, addi-

Tom. V.

tâ etiam explicatione Tabulae ipsius, qualis ex Typographia Romana Antonii de Rubeis prodiit Anno Chr. MDCCXXXVI.

FORUM-LIVII.

UTi me per literas monuit Comes Fabricius Antonius Monsignanus, Patricius Forolivienfis, inter Eruditos ex Libris editis notus, Populus Forolivienfis a Friderico II. Augusto privilegium Monetae impetravit. Paria memoriae prodidit Bonobius Lib. X. *Histor. Forolivienfis*. Nullos tamen ejusdem Urbis veteres Nummos haecenus videre mihi datum est. Unum dumtaxat Numisma proferam, ab eodem Comite Monsignano ad me missum. Ibi effigies Francisci Ordelaphi Forolivienfis Principis, quem Cecco appellabant, e corrupto *Francisci* nomine. In limbo hae literae Ciccus III. ORDELAPHVS FORLIVII P. P. ET PRINCEPS. In area V (fortassis pro *Vivat*) & MCCCCVII. In postica effigies Curtii Romani, equo insidentis, & in voraginem semet pro patria conjicientis, cum epigraphe, sive versiculo:

SIC MEA VIFALI PATRIA
EST MIHI CARIOR AVRA.

Sub equo hae literae adduntur IO. EP. PAPITIVS. Hic Numismatis auctor videtur. Si quis contendat, designari *Johannem Episcopum* Foroliviensem, qui eodem Anno Christi MCCCCVII. eam Cathedram tenebat, per me licebit, dum explicet, quid sit illud *Papitius*. Ceterum erit Forolivienfis Eruditorum perspicere, quare *Ciccus de Ordelaphis*, quem ipsi filium *Antonii* Principis Forolivienfis, & *Catharinae Rangoniae* Mutinensis,

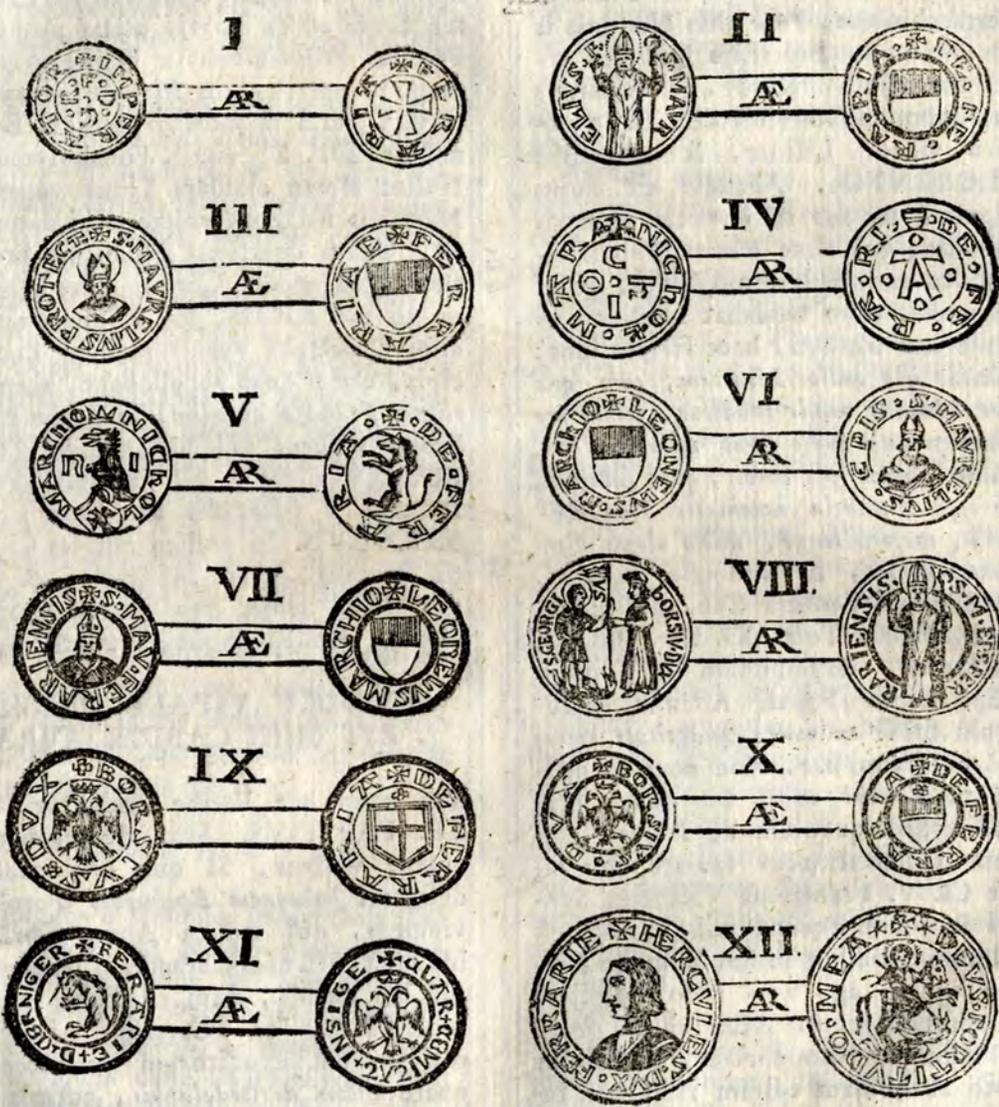
O o

nenlis, Anno MCCCCXXXV. natum norunt, Tertius ab iis appelletur, quum in isto Numismate nobis occurrat Ciccus Tertius Fori-Livii Princeps Anno MCCCCVII.

Exsistunt etiam in eadem Urbe Nummi ab O. Flaviano Riario Comite,

atque a Catharina Sfortia Vicecomite, ibidem dominantibus percussi, declinante Saeculo Christi Quinctodecimo; in quorum postica effigies Sancti Mercurialis Patroni visitur cum literis S. MERCVRIALIS FORLIVII PROTECTOR.

FERRARIAE.

V

VI

VII

V

Æ

VI

Æ

VII

Æ

VIII

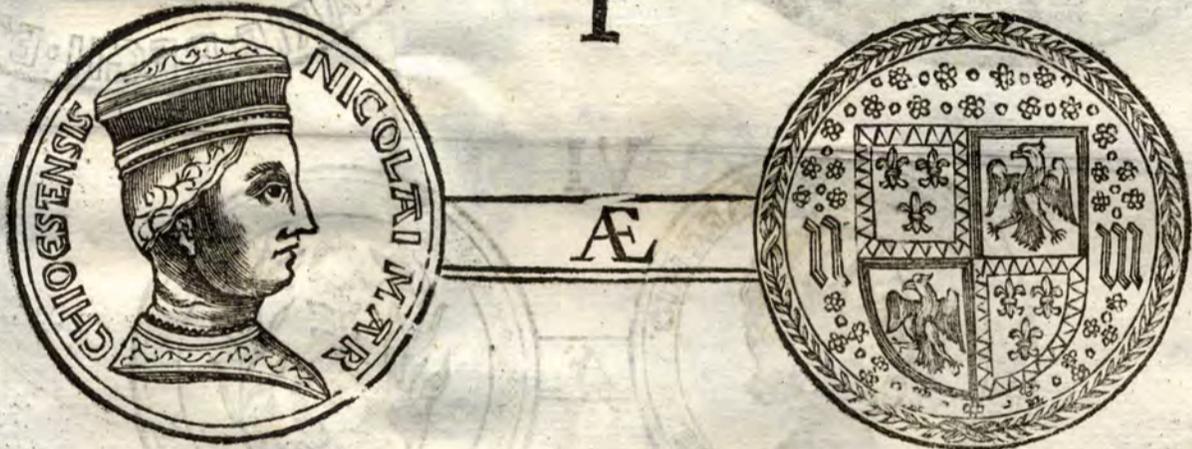
Æ

T O R E U M A T A E S T E N S I U M .

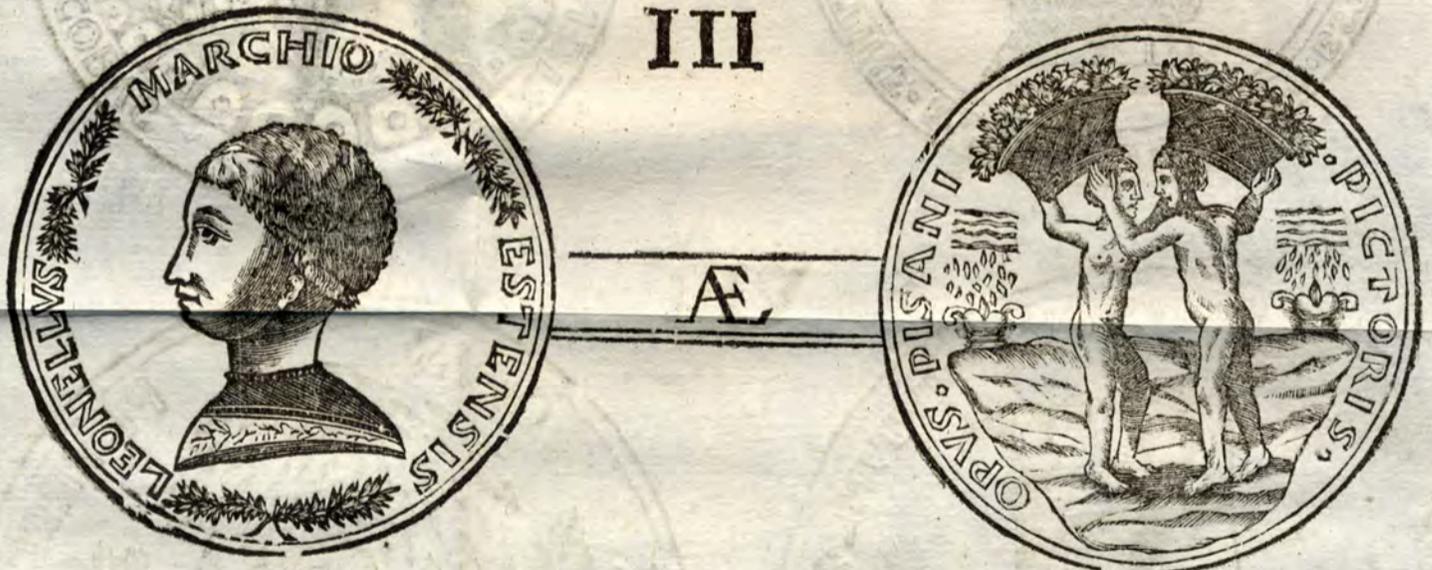
I

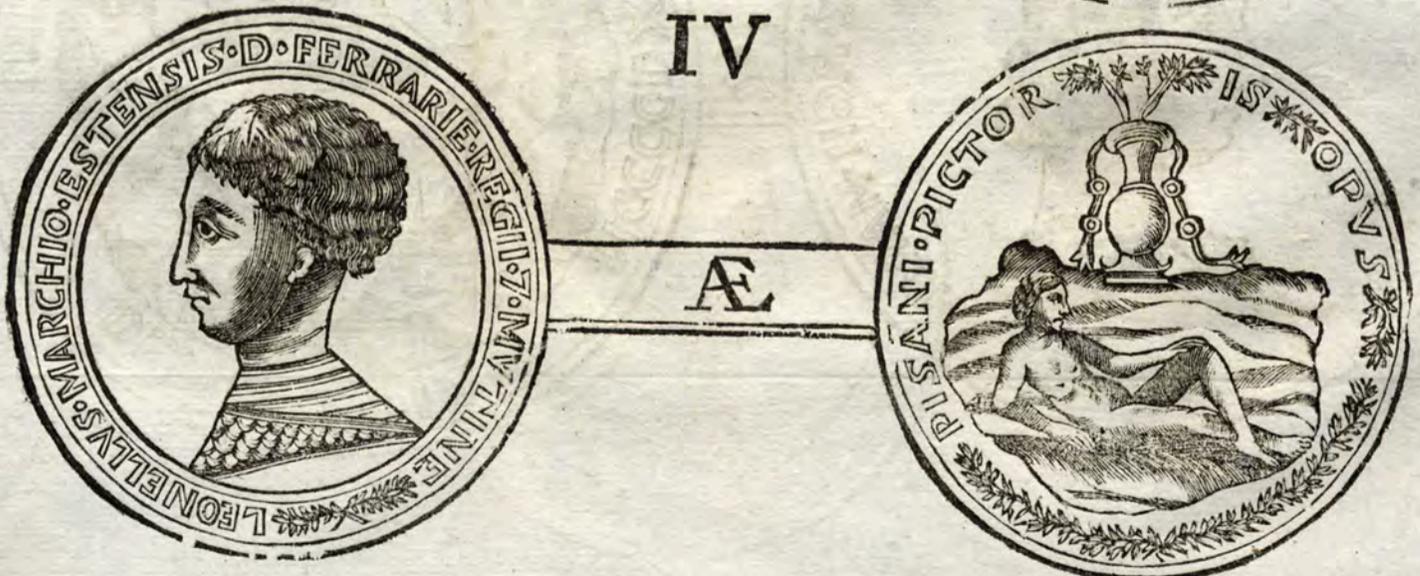
II

III

IV

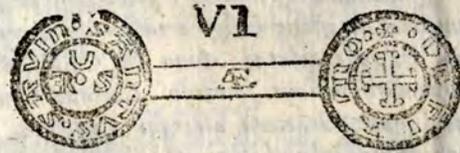
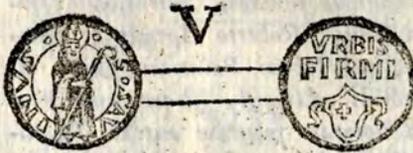
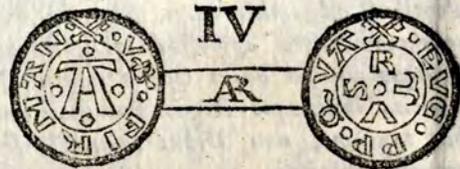
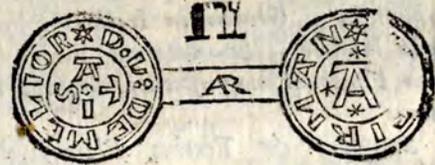
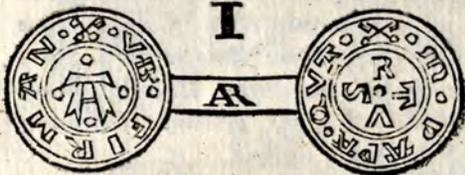

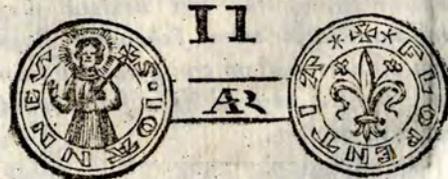
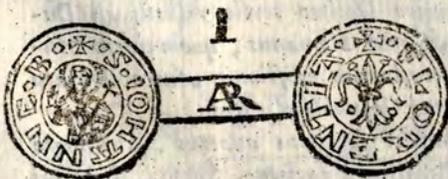
IX

F I R M I .

F L O R E N T I A E .

Explicatio sequentis Tabulae de Florenis.

Tabulae Nummus prior in ordine Florenum aureum profert, primo Florentiae cusum, qui picturae redivivae primordia a Graecis in Italiam advecta aevo inferiori, & veterum Florentinorum Procerum magnificentiam probe memorat.

Secundus & Tertius Floreni aurei sunt, quos Johannes XXII. summus Pontifex ad imitationem Monetae Florentinae cudere aggressus est, demonstratque Auctor hujus Operis coaevi Historicis, indicioque Regni Pontificii duobus tantum, non tribus circulis, sive coronis conspicui.

Quartum a Florentinis percussum fuisse autumat occasione insignis victoriae adversus Pisanos relatae Anno MCCLVI. & adfirmare nititur symbolo Latinae Crucis, prope Graecam alteram Crucem, a qua Epigraphe ducta est circa stantem imaginem, & vitio similiter sculptoris improbe festinantis, qui dexterâ manu sanctum Praecursorem Johannem Baptistam effinxit bastam crucigeram sustententem, sinistrâ verò nimis absurde benedictis in morem.

A Aurei Floreni Quintus & Sextus cusi fuere a Carolo Humberto, filioque Ludovico Regibus Hungariae, indicioque est prae ceteris Regni Corona, quae spectatur in utroque Nummo.

Septimus Humberto II. Delphinati tribuendus est, qui ultimus Turrianæ Du-Pin stirpis existit.

B Octavus, & Nonus Gerlaco Maguntino Archiepiscopo adscribendi sunt, pro ut indicant inscriptae per gyrum literae atque insignia.

Decimus Arelatensi Archiepiscopo, Guillelmo nempe de la Garde adsignandus est.

C Duodecimus tandem, recentiorem formam redolens, Roberto Bavaro tribuendus est, qui Rheni Palatinus fuit, filius Roberti Adolphi. Istique sunt Floreni ad normam monetae aureae Reipublicae Florentinae cusi, qui modò Romae servantur in Museo Victorio.

Numero Decimo tertio relatus est Ducatus Aureus Romanus, quem idem Auctor vetustiore existimat Aureo Ducatu a Veneta Republica excuso.

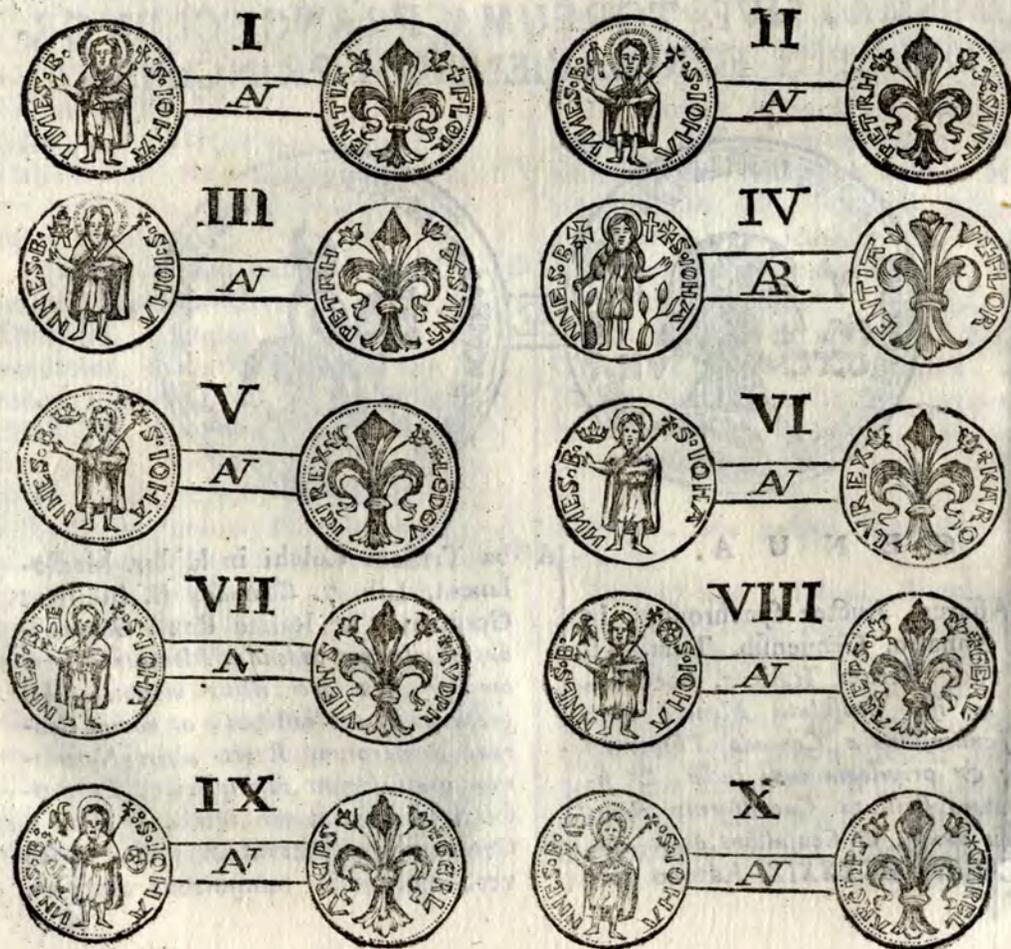
Nummus Decimus quartus, Stemmata & inscriptione faciente fidem, Johanni XXIII.

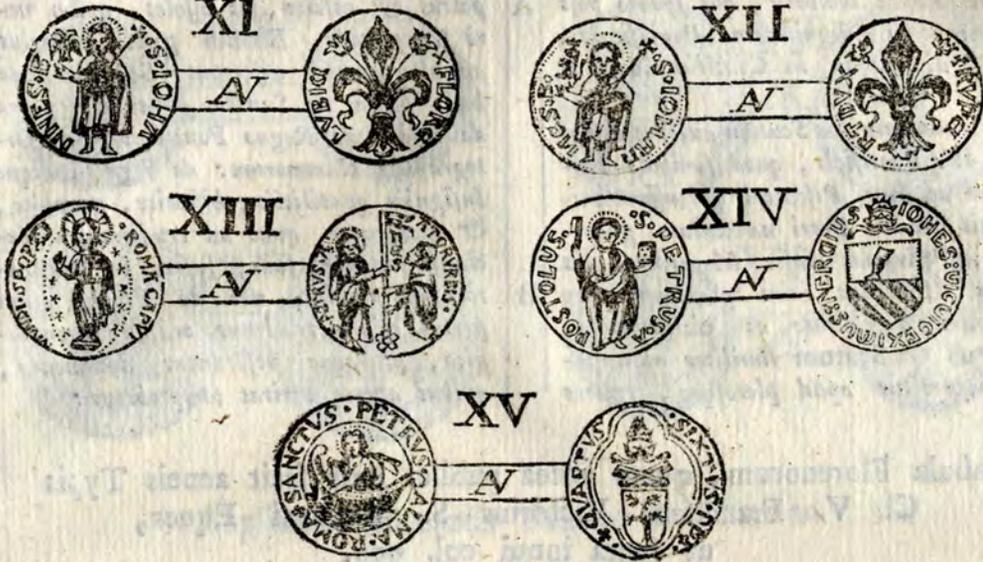
XXIII. Papae competit, qui sponte post quinquennium dignitatem Pontificalem exiit, dimisitque in Concilio Constantiensi.

Decimus quintus Scutum aureum exstat Sixti IV. Pontificis, quod symbolo Naviculae ac Petri Piscatoris percussum primo fuit, eodem Petri naviculam gubernante. Postremas hasce Monetas refert tabula. Florenus enim quandoque pro temporum diversitate ac vicissitudine, Ducatus & Scutum similiter nuncupatus advertitur apud plerosque, temere

A potius & inscite, ut assolet, quam verè & proprie. Etenim pondus alterius ab altero valde discrepat. Sed plura de his: plura de Sancto Johanne: plura de Lilio: de Regno Pontificio; de Orthographia Nummorum: de Signis, atque Insigniis gentiliciis, historice, graphice, & luculenter, quae ad eruditionem spectant quaquaversum, fusius in Illustrationibus omnia, ubi de Floreni aurei pretio etiam tractatur ordine chronologico, pluraque referuntur documenta, quibus aperte veritas comprobetur:

Tabula Florenorum, quam antea publici juris fecit aeneis Typis
Cl. V. Franciscus Victorius S. Stephani Eques,
ut supra innui col. 597.

NUMISMA, SIVE TOREUMA FRANCISCI III. OR-
DELAPHI FOROLIVIENSIVM PRINCIPIS.

GENUA.

CAffarus, Auctor synchronus, in Annalib. Genuensib. Tom. VI. pag. 160. Rerum Italicar. haec habet: In isto Consulatu Moneta data fuit Januensibus a Conrado Theutonico Rege; & privilegia inde facta, & sigillo aureo sigillata Cancellarius Regis Januam duxit, & Consulibus dedit Anno (Christi) MCXXXIX. Adrexo ver-

A ba Tristani Calchi in Histor. Mediolanent. Lib. 7. Conradus II. (scilicet Germaniae ac Italiae Rex) Genuensibus facultatem cudendae Monetae primus concessit, ex quo illius memoriae hoc grata posteritas instituit, ut nomen Conradi Romanorum Regis alteri Nummorum parti semper inscriberent. Et profecto ad mea ferme tempora idem a Genuensibus observatum vidi. **B** Hisce verò postremis temporibus abrogata est

est ab iis, qua de causâ ignoro, vetustissima ejusmodi consuetudo. Augustinus Justinianus in Annalib. Genuensib. auctor quoque est, Conradi II. nomen in patriae suae Nummis inscriptum fuisse, & in averfa formam *Arcis, sive Castri cum tribus turribus.*

Tres Genuensium Nummos veteres ex suo Museo mihi suppeditavit Reverendiss. Abbas Chiappinius. Inter quos Primus aureus Crucem praefert cum epigrapha CONRADV: BEX. In postica DVX. IANVE.

Secundus argenteus, cujus pars corrola, hisce literis ornatus est C.... S II. RO. REX. M. In averfa parte DVX GE.....

Tertius argenteus hanc epigraphen exhibet CONRADVS. REX. R. Visitur in altera facie inscriptio: DVX IANVENSIVM PRIMVS. Anno Christi MCCCXXXIX. *Simon Buccanigra* electus fuit primus Genuensium Dux. Itaque Anno illo, aut proxime sequentibus percussum fuisse Nummum intelligis.

Quartus aureus, existens apud Tajafaccos honestos Cives Burgi Sancti Domnini, egregios Nummariae rei venatores, in antica praefert has literas: CONRADV: REX: ROMANORVM. In postica species Portae sive Arcis turritae cum epigrapha DVX: IANVENSIVM: QVARTV: scilicet aut *Johannes Vicecomes* Archiepiscopus & Dominus Mediolani, aut potius, ut reor, idem *Simon Buccanigra*, qui Anno Christi MCCCCLXI. iterum Genuae Dux renuntiatus fuit.

Quinctus apud Molinetum visitur, Genuae cusus, quo tempore Ludovico XII. Francorum Regi se Populus ille tradidit, hoc est, Anno Christi MCCCCXCIX. Ne tunc quidem *Conradum* obliti sunt Genuenses, ut ex

A ejusdem Nummi ectypo apparebit, quum in ejus antica legatur CONRAD. REX. ROMANOR. & B. I. fortasse *Benefactor Januae, vel Januensium.* In postica LVDOVICVS REX FRANC. IAN. D. idest *Januae Dux.* Est & mihi argenteus Nummulus Genuensium; sed quia exesae sunt literae in altera facie ubi tantum legitur DVX IANVAE, ab eo edendo abstineo. Neque ibi deest CHONRADVS REX Romanorum.

LAVANIAE COMITES.

C FLiscorum (*Fieschi*) Genuensium nobilis prosapia, quae nulli Italicarum antiquitate & splendore concedit, utpote quae Seculo Christi Decimotertio duos Ecclesiae Romanae Pontifices dedit, aliosque insignes viros semper peperit, a nonnullis Seculis Comitatum Lavaniae tenuit, aliisque compluribus locis dominata est. Nummum aereum Mutinae possidet alibi laudatus Alderanus Narius. Ibi scutum, sed nullo insignium vestigio exaratum. In limbo legitur MONETA. FELISC. In postica Crux, & epigrapha SANCTVS. TEONETVS. MART. Ad Fliscos Lavaniae Comites pertinere hunc Nummum censui, non uno tamen errore vitiatum quum *Feliscorum* pro *Fliscorum*, & *Teonetus* pro *Teonestus*, seu potius *Theonestus* ibi occurrat.

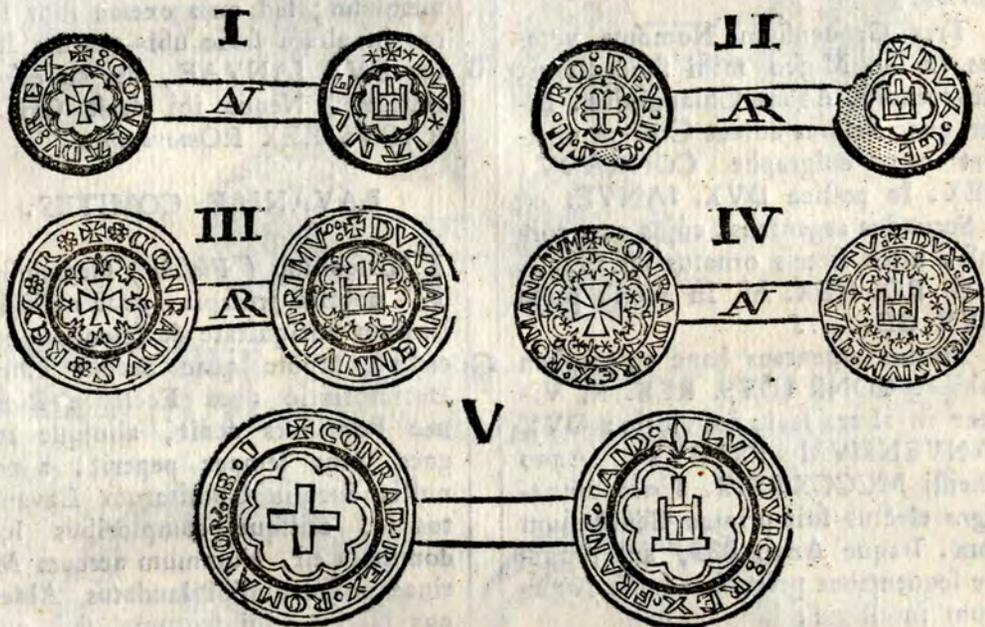
E Nummi duo a schedis Blanchinianis, Veronae in Museo Muselliano adservatis, depromti, certum me fecere, de *Fliscorum* nobili gente in superiori Nummo agi. In primo effigies viri, in altero Aquila cernitur, cum literis PETRVS. LVCAS. FLISCVS. LAVANIE. COMES &c. In utriusque postica effigies Martyris,

611 **ANTIQUIT. MEDII Aevi**
 tyris, cum epigraphe S. TEONE-
 STVS. MARTIR. ✠.

Denique in Museo eruditissimi E-
 quitis Francisci Victorii Romae exi-

612
 sit Nummus cum inscriptione LV-
 DOVICVS FLISCVS LAVANIE &c.
 DOMINVS. Et in averfa parte S.
 THEONESTVS. MARTIR. ✠.

G E N U A E.

COMITUM LAVANIAE.

MACERATA.

Supra vidimus inter Pontificios Nummos Trigesimum tertium *Maceratae* percussum in honorem Bonifacii IX. Summi Pontificis. Patavii in Museo nobilis viri Comitis Joannis de Lazara conspicitur Nummus Maceratensis Urbis. Haec ibi inscriptio: SANTVS IVLIANVS, patronus videlicet Civitatis. In altera parte DE MACERATA.

Alterum Nummum argenteum ejusdem Urbis adservat Bononiae prae laudatus Joannes Baptista Bianconus, Mascarellae Prior. Ibi effigies Sancti viri, sinistra ensam nudum, dextera baculum tenentis, cum literis S. IVLIANVS. In altera facie Crux in area, & circum epigraphe DE MACERATA.

MALATESTAE.

Dominicus Vandellius, publicus in Mutinensi Universitate Mathematices Professor, mihi toreuma, five Numisma aereum primae magnitudinis obtulit, in quo effigies Principis visitur cum epigraphe SIGISMONDVS P. D. (idest *Pandolfus De*) MALATESTIS S. R. E. C. (hoc est *Sanctae Romanae Ecclesiae Capitaneus*) GENERALIS. In postica Lemniscus, seu pannus extensus (Gallice *Lambrequin*) continens Monogramma cum literis SI, nempe *Sigismundus*. Superstat cassis ferrea, quam corona radiata ornat, caput elefantis in summitate praeferens. Infra legitur MCCCCXLVI.

Alterum Numisma, five toreuma, adservatur Mutinae ab honesto Cive Bernardino de Abbatibus. Eiusdem Sigismundi protome conspicitur cum

Tom. V.

A epigraphe SIGISMVNDVS PANDVLFVS MALATESTA. PAN. F. scilicet *Pandulfi filius*. In postica imago Castelli turriti, addita Inscriptione: CASTELLVM. SISMVNDVM. ARIMINENSE. M. CCCCXLVI. subaudi *Anno*, ut in praecedenti toreumate.

B Tertium Numisma addere liceat mihi, quod Mutinae apud Bartholomaeum Solianum, inter Typographos commendatissimum, adservatur. In antica imago mulieris cernitur cum literis circumstantibus *Dominae ISOTTAE ARIMINENSI*. In postica Liber, ni fallor, quatuor fibulis clausus. Circumstant literae ELEGIAE. Celebris aetate sua fuit *Isotta* haec Ariminensis, atque ob ingenii & corporis dotes supra ceteras mulieres Sigismundo prae laudato placuit. Sunt, qui sacro connubio illi junctam tradunt. Alii concubinam tantummodo potiori jure appellant. Quod certum est, DIVA ISOTTA nuncupata fuit in Sepulcro, quod ei in Sancti Francisci Templo idem Sigismundus possuisse dicitur, quum tamen Scriptores habeam tradentes, *Isottam* superstitem Sigismundo fuisse. Supra vide Nummos Arimini cufos.

MANTUA.

NUnquam excogitarem, celeberram *Urbem Mantuanam* ante Annum Epochae Vulgaris Millesimum, jure Monetae fuisse donatam, nisi ante oculos haberem Diploma Ottonis III. Augusti, in quo ejusdem juris fit mentio. Servavit nobis Chartam Peregrius Priscianus Ferrariensis, qui Anno Christi MCCCCXC. florebat, vir doctissimus, in suis Collectaneis MStis, nunc inter Estensis Bibliothecae Codices existentibus. Si unam

P p

exci-

excipias Monetæ mentionem, nihil in Diplomate occurrit mihi, quod

A de ejus fide suspicionem pariat: quare evulgandum hæc censui.

Diploma Ottonis III. Imperatoris, quo confirmantur Ecclesiæ Mantuanæ omnia illius jura & Privilegia, Anno Christi 997.

IN nomine Sanctæ & individuae Trinitatis. Otto divina favente clementia Romanorum Imperator Augustus. Si in sacratis omnipotenti Deo locis a quibuslibet desolatis, recuperationis augmentum pio favore largimur, id nobis & ad Regni nostri stabilimentum, atque ad æternæ remunerationis emolumentum credimus absque dubio profuturum. Quapropter omnium fidelium Sanctæ Dei Ecclesiæ, nostrorumque, presentium scilicet ac futurorum noverit industria, quod Sophia nostra dilectissima Soror, nostrique fideles Notkerus, Hildebaldus, atque Benno, venerabiles Episcopi, nostræ magnitudini significarunt, quod pro peccatis, Mantuanæ Sedis Ecclesiæ cum Præceptis & Cartarum firmitatibus quarum scriptionibus res & familias ibi collatas hætenus meruit obtinere, combusta videatur, flagitans postulans, ut ad plenitudinis restorationem hoc nostræ miserationis Præceptum Johanni venerabili Episcopo ejusdem Mantuanensis Ecclesiæ concedere dignaremur. Cujus precibus libenter acquiescentes, & quoniam dignum est, ne res Ecclesiarum Dei a quibuslibet deprædentur, aut ab earum disione contra legem auferantur, decrevimus ita fieri. Concedentes igitur confirmamus suprascripto Mantuanensi Episcopatu omnes res, quas usque modo de donis Regum seu Imperatorum Prædecessorum nostrorum habuit, videlicet Monasterium, quod situm est in honore Sanctorum Probi & Ruffini, seu & Memoris, cum omnibus adjacentiis vel pertinentiis ejusdem, cum Curtibus etiam in Veronense, atque Vicentino,

nec non in Mutinensi Comitatus sitis, quæ ita nominantur, Baniolum & in Colonia, & in circuitu Fluminis, quod nominatur Caput Alponis, cum servis & ancillis, & cum omnibus ibidem pertinentibus; & omnes alias res, quæ sunt in prædictis Comitibus, vel infra nostrum Italicum Regnum, seu ceterorum hominum concessionibus, traditionibus, offerstonibus pro suarum remediis animarum, comparationibus quoque, commutationibus libellorum, & quarumcumque legalium Cartarum conscriptionibus, seu emphitheotecariis, vel emphitheosis, ipse sanctus locus obtinuit quocumque modo, cum domibus etiam, aedificiis, Ecclesiis Baptismalibus, Decimis, atque Capellis, seu Curtibus, mansis etiam vestitis, atque absentibus, terris, vineis, campis, pratis, pascuis, silvis, insulis, piscationibus, salectis, paludibus, molendinis, aquis, aquarumque decursibus, arboribus pomiferis, & infructuosis, montibus, vallibus, planiciebus, ripis, rupinis, seu alpiis, omnia omnino in integrum, quaecumque dici vel nominari possunt; unde eadem sancta Mantuanensis Ecclesiæ investita fuisse dignoscitur quocumque justo ordine, vel qualibet legitima auctoritate, quatenus idem Johannes venerabilis Mantuanensis Præsul, ejusque Successores; hæc omnia ad utilitatem sui Episcopii absque alicujus impedimento & contradictionis molestiâ perpetualiter valeant possidere. Verum etiam confirmamus eidem Ecclesiæ omne tholoneum, ripas, & ripaticum, & fixuras pallorum ripæ Mantuanæ Civitatis, & Porti, & Insulæ Reveris,

eis, & Curtem Regalem, & Insulam, quae dicitur Sugiara, quae jacet inter Padum & Java flumina, cum omnibus integritatibus earum, & cuncta annua- lia mercata ipsius Comitatus: cujus fines decernunt ambae ripae Mincii de Valle- gio usque in Largionem fluvium, & per Largionem sursum usque Jaram, & Oleum, & deorsum usque Padum, & per Largionem & per Padum sursum usque Crustellum, & deorsum usque Buvanam.

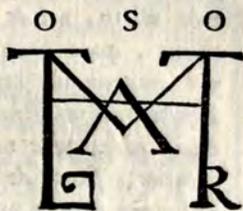
Seu Monetam publicam ipsius Mantuanæ Civitatis nostro Imperiali dono ibi perpetualiter habendam concedimus & stabilimus pro remedio nostrae animae, nostrorumque parentum. De rebus autem, aliisque possessionibus tam mobilibus quam immobilibus jure jam dictae Mantuanensis Ecclesiae constituimus, ut nullus, in Regno nostro consistens, tenere audeat rem aliquam ex ipsis per quamlibet praescriptionis paginam, neque per libellum, aut emphyteosim, vel emphyteotecariam quamlibet per quorundam Pontificum praedecessorum hujus Johannis venerabilis Episcopi constitutiones injustas, quas nostra Regali potestate radicitus dirumpere, & sine alicujus roboris vigore sancimus; quia talibus actis sancta Dei Ecclesia frequenter patitur maximas inopias; ideoque jubemus: ut absque praesati dilecti nostri Mantuanensis Ecclesiae Johannis venerabilis Episcopi, ejusque Successorum consensu, nemo aliquas res jam praesatae Ecclesiae tollere, aut tenere praesumat. Et si quidem de rebus aut familiis sanctae Sedis Ecclesiae fuerit orta contentio, quam ipsius Ecclesiae Vicarius Johannes venerabilis Episcopus, aut ejus Successores in sui praesentia convenienter nequeant diffinire, statuimus, ut ante cujuslibet potestatem nullatenus finiatur, nisi in Palatio nostro coram nostris Judicibus Palatinis. Concedimus denique pro ampliori stabilimento Ecclesiae eidem Jo-

hanni venerabili Episcopo, suisque Successoribus Advocatos, quoscumque aut quales elegerint, tam de suis quam de alienis hominibus liberis, qui ejusdem Episcopi rerum utilitates exercent, absque cujuscumque hominis contradictione vel molestia; ita ut ab omni Reipublicae functione sint absoluti; nil ab eis quispam publicus Minister exigere praesumat, ut securius ac diligentius causas ipsius Ecclesiae perficere possint. Stabilimus etiam, ut de omnibus rebus seu familiis, quae hactenus qualibet occasione vel quocumque modo ex ditione ipsius Episcopi aut istius Johannis venerabilis Episcopi potestate substractae fuisse noscuntur, sicut de nostris domesticis rebus, per circum manentes homines inquisitio fiat, ut omnes res ipsius Sedis in istius venerabilis Episcopi, ejusque Successorum redeant potestatem: & quatenus rei veritas patefacta perenniter valeat suam obtinere vigorem. Praecipiendo quoque jubemus, ut nullus Judicariae potestatis Dux, Marchio, Comes, Viccomes, Sculdascius, Locopositus, aut quilibet publicus Exactor, nec quaecumque persona uniuscujusque ordinis aut dignitatis, parva vel magna, in rebus ipsius Ecclesiae placitum tenere, neque in domibus ejus, aut Clericorum suorum, aliquod mansionaticum potestative tollere, neque homines ejus, nec cujuscumque ordinis Clericos, vel Laicos, liberos, commendatos, libellarios ac cartulatos, vel super terram ipsius residentes, atque servos, aut ancillas, aut aldiones utriusque sexus, ad Placitum ducere, aut pignora- re, aut molestare, vel flagellare praesumat; neque de Castris ipsius Ecclesiae Mantuanæ, quorum nomina sunt Banio- lo, Mulinelles, Nubularia, Peravolo, Canedulo, atque Sermede, vel de eorum pertinentiis, aliquo ingenio se intromittere audeat, sed liceat jam dicto Episcopo, suisque Successoribus cum omnibus

rebus vel familiis suis omni tempore sub
tutionis nostrae munimine quiete & pa-
cifice, remotâ totius potestatis inquietu-
dine permanere; ac pro nobis nostrique
Imperii statu cum diverso suo Clericali
ordine, Domini omnipotentis misericor-
diam jugiter deprecari. Si quis autem te-
merarius contra hoc nostrae concessionis,
confirmationis, ac tutionis praeceptum
quandocumque infringere temptaverit, &

A quae superius scripta sunt, per omnia
non observaverit, sciat se compositurum
auri optimi Libras centum, medietatem
Palatio nostro, & medietatem jam prae-
fato Johanni venerabili Pontifici, suisque
Successoribus. Et ut ab omnibus verius
credatur, diligentiusque ab omnibus ob-
servetur, manus propriae inscriptionis
signo roboratum Sigilli nostri impressione
subtus jussimus sigillari.

Signum Domni

Ottonis invictissimi Imperatoris Augusti.

Heribertus Cancellarius vice Petri Cumani Episcopi & Archicancellarii recognovi.

Data Idibus Octobris Anno Dominicae Incarnationis DCCCCXCVII. Anno verò Ter-
tii Ottonis regnantis XIII. Imperii autem Secundo.

Actum Aquisgrani in Palatio, feliciter. Amen.

Vidisti verba illa: *Seu Monetam pu-
blicam ipsius Mantuanæ Civitatis nostro
Imperiali dono ibi perpetualiter habend-
am concedimus*, quae etiam innuere
videntur, non tunc coeptum, sed jam
antea inventum fuisse ejusmodi jus;
quod sane, ut repetam, tamen mihi
& peregrinum visum fuit. Nullus
tamen ex vetustis Nummis Mantuae
cusis hætenus se mihi obtulit; nam
quos proferam ad longe posteriora
tempora spectare puto.

Primum Nummum argenteum ad-
servo ego; similemque adservat Pla-
centiae in suo Museo amicissimus
Abbas Chiappinius. In area conspi-
citur Aquila expansis alis, & in lim-
bo legitur VIRGILIVS. Scilicet,
quod norunt omnes, laus rara ac in-
videnda est Civitatis illius, admiran-

B dum Poëtam Vergilium peperisse:
quare hoc decus Cives tum in suis
Nummis repetitum voluere, tum in
Statuâ ei positâ, quam a Carolo Ma-
latesta dejectam Vergerius aculeatâ
Oratione doluit, Tomo XVI. pag.
215. Rerum Italicarum. In averfa
parte Crux visitur cum literis in
circuitu: DE MANTVA. Parum
abfimilem Nummum adservat Ale-
xander Bertacchinus Mutinensis in
suo Museo; sed post Vergilii nomen,
cernitur ibi exiguum scutum cum
insigni, cujus vestigia vix supersunt.

Secundus Nummus in Museo Ber-
tacchinio, perquam similis est prae-
cedenti.

Tertius argenteus apud eundem
Bertacchinium, Crucem praefert cum
epigraphæ VIRGILIVS. In altera fa-

cie

cie limbus habet MANTVE. In area tres literae E. S. R. quas explicare non audeo. *Enricus Rex* suspicari aliquis possit dum certiora indicent alii.

Quartus e schedis Cl. V. Francisci Blanchinii, Veronae in Museo Muselliano adservatis, depromptus, Vergilium exhibet in cathedra sedentem, cum inscriptione: VIRGILIVS. MANTVE. In postica imago Apostolorum Principis, & cujusdam Episcopi. Circumstant literae S. P. TRUS EPS. idest *Episcopus*.

Quintus in Museo Bertacchinio exhibet in scuto insignia vetera nobilissimae Familiae de Gonzaga; quae quantum differant ab aetate nostrâ adhibitis, facile quisque intelliget. In limbo haec inscriptio: LO. D. (nempe *Lodovicus de*) GONZAGA. Is Anno Christi MCCCLXV. institutus fuit Vicarius Imperialis Mantuae a Carolo IV. Augusto. In postica caput ipsius Ludovici visitur cum epigraphe V. D. (hoc est *Vicarius de*) MANTVA.

Sextum argenteum vidi Mutinae apud saepe memoratum Dominicum Vandellium. Pars nominis in limbo, reliquum in area legitur, scilicet FRAN. CIS. CHVS. idest *Franciscus de Gonzaga*, ille, si recte conjicio, qui Mantuae Anno Christi MCCC-LXXXII. dominari coepit; & ex virtute bellica magnum sibi nomen comparavit. Aliquid antiquitatis praefere hujus Nummi forma mihi videtur, ita ut tribuere ipsum non audeam alteri Francisco juniore, cujus Nummos evulgatum eo. Fortassis V. D. in area posita fuere pro *Vicarius De*. In altera facie MANTVA legitur cum Scutulo complectente insignia.

Septimus aereus, Mutinae apud Bartholomaeum Solianum Typogra-

A phum mihi inspectus, caput Principis offert cum literis FRANCISCVS. MR. idest (*Marchio*) MANTVE IIII. Is Anno Christi MCCCCLXXXIV. Friderico patri in dominatione Mantuae successit. In postica visitur vas, in quo aurum probatur (*Crociuolo* Italice appellant Aurifices) flammis circumdatum, cum tribus laminis aureis, aut argenteis ex eo prodeuntibus. Haec ibi epigraphe: D. PROBASTI ME ET COGNO. M. Sunt verba Psalmi 138. *Domine probasti me, & cognovisti me*: quibus fortasse alludit ad ea tempora, quibus a Venetis ob suspicionem corruptae fidei, custodiae fuit traditus, ex qua ad preces Selimi Turcarum Imperatoris vix tandem evasit.

C Octavus in Museo Bertacchinio, & apud praelaudatum Solianum, Francisci ejusdem Marchionis vultum praefert, & in postica pixidem sacram, cum epigraphe SANGVINIS XPI IESV, qui Mantuae a pluribus Saeculis in summa veneratione est.

D MONTISFERRATI MARCHIONES.

E NULLA mihi dubitatio est, quin veterum *Marchionum Montisferrati* celeberrima progenies multos vel ab antiquo tempore Nummos percussit. Sed mihi quatuor tantum haecenus videre contigit. Scilicet primum, Placentiae in Museo Chiappinio, in quo insigne cernitur Marchionis cum literis GVIL. MA. MO. FE. hoc est, *Guillelmus Marchio Montisferrati*, is, ut opinor, qui Anno Christi MCCCC-LX. Montisferrati Marchiae dominabatur. In postica visitur miles lanceâ investus in anguem tricripitem cum epigraphe S. TEODORVS. CVSTOS.

Secundum Nummum adservat Mutinae Alexander Bertacchinus; atque

is ad eundem Principem spectare videtur. Ibi ejus effigies cum inscriptione GVLIELMVS MARCHIO MONTIS FERRATI &c. Altera facies exhibet ejus insignia cum literis in circuitu: SACRI. ROMANI. IMPERII. PRINCEPS. VICARIUS. PP. nempe Perpetuus.

Tertium e Museo Muselliano Veronensi profero. Ibi literae GV. MARCHIO MONTIS FERRATI. PRINCEPS. VICARIUS. SACRI ROMANI IMPERII. id est GULIELMUS MARCHIO MONTIS FERRATI PRINCEPS VICARIUS SACRI ROMANI IMPERII.

Quartus Bononiae visitur apud praestantissimum virum Marchionem Joannem Paulum de Pepulis. Ibi haec epigraphe: BONIFACIVS. MARCHIO. MONTIS. FERRATI. PRINCEPS. VICARIUS. PERPETUUS, SACRI. ROMANI. IMPERII. Complures Bonifacios Montisferrateni Marchae dominatos fuisse, ex Historiis novimus. Quis ex iis heic indicetur, decernendum peritioribus relinquo.

Romae quoque adservat praeclarissimus Eques Franciscus Victorius

A Nummum cum epigraphe IO. GEORGIVS. M. MONTIS. FERRATI. IMPERATO. VICARIUS.

MUTINA.

Q Uo tempore Mutinensis Respublica frui coeperit jure signandi pecuniam, perscrutabar ego; sed nihil haecenus occurrit mihi, unde agnoscerem sub Friderico I. Augusto hanc ei praerogativam fuisse conlatam. Immo, si fides Annalibus vetustis Mutinensibus, editis Tomo XI. Rer. Italicarum, Anno tantum MCCXLII. *Primum coeptum fuit cudere Nummos in Civitate Mutinae.* Et revera tabulae se mihi obtulerunt, testantes, a Friderico II. Imperatore Anno Christi MCCXXVI. ejusmodi facultatem sive confirmatam, sive primum fuisse concessam Mutinensi Populo, uti constabit ex illius Diplomate, quod ex Regesto vetustissimo Reipublicae ipsius descripsi.

Friderici II. Augusti Diploma, quo Civitati Mutinensi antiqua jura ac privilegia confirmat, inter quae jus Monetae cudendae Anno 1226.

I N nomine Sanctae & individuae Trinitatis. Fredericus Secundus, divina favente clementia Romanorum Imperator semper Augustus, Hierusalem & Siciliae Rex. Praeclara fidelium nostrorum obsequia, manifestis indiciis operum comprobata, tanto debemus libentius munificentiae nostrae muneribus praevertere, quanto celsitudini nostrae grata exhibentur pariter & accepta. Nolumus enim a mercede repellere illos a quibus beneficia recepimus gratiosa, nec benemeritos sine condignae retributionis vicissitudine praeterire. Universis igitur Im-

D perii nostri fidelibus tam praesentibus quam futuris volumus esse notum, quod nos diligentius attendentes fidem puram & devotionem sinceram, quam Commune Civitatis Mutinae, fideles nostri erga Praedecessores, & maxime progenitores nostros Romanorum Imperatores memoriae recolendae, nec non et celsitudinem nostram, semper habuisse noscuntur: diligentius etiam attendentes fideliam satis & grata servitia, quae nobis & Imperio semper exhibuerunt, & quae in antea de bono in melius poterunt exhibere: de innata culmini nostro clementia, qua

qua fideles nostros & benemeritos digne semper consuevimus praevenire, Homines ejusdem Civitatis, undecumque per partes Imperii transeuntes, & venientes ad Civitatem eamdem cum personis & rebus eorum omnibus, sub protectione nostrae majestatis recipientes, concedimus & confirmamus ejusdem Civitatis Communi, & heredibus ac eorum successoribus in perpetuum omnia Privilegia & concessiones factas eis a praedecessoribus nostris Romanorum Imperatoribus seu Regibus, & omnes bonos usus & consuetudines tam in Civitate quam extra, in districtu & Comitatu ejusdem, quibus eorundem praedecessorum nostrorum temporibus usi fuisse noscuntur. Concedimus autem ipsis jurisdictionem plenam tam in criminalibus quam in civilibus causis in Civitate & extra, in districtu & Comitatu suo, & quae competunt occasione jurisdictionis ipsius. Derivationes quoque aquarum totius districtus & Comitatus ejusdem tam fontium quam fluminum, & publicorum locorum, usus & utilitatem proveniente ex eis; ac potestatem habendi navigium, exercendi & mutandi, usque mare, & quocumque ire voluerint, eis concedimus & damus. Concedimus insuper, ut liceat eis flumen Situlae, Samodiae, & Scultennae mutare, & advertere, & eis aquam ubicumque & undecumque voluerint, derivare. De abundantiori quoque gratia celsitudinis nostrae concedimus praedictae Civitatis Communi, ut licitum sit eis Mone-tam sub caractere nostri nominis pro voluntate & commodo suo cedere, facere, & habere, magnam vel parvam, quae ubique terrarum nostri Imperii expendatur & currat, & ei debeant nomen pro sua imponere vo-

A luntate. Ad majorem autem praedictae Civitatis cautelam statuimus ut absque contradictionis nota in omnibus Civitatibus & locis Imperii nostri cursum habeat, & debitum obtineat precii sui vigorem. Haec autem omnia jam dictae Civitatis Communi ex certa nostra scientia concedimus & donamus. De quibus omnibus investivimus B Civitatem eamdem in personis fidelium nostrorum Berardi Rolandi Rubei Parmensis Potestatis ipsius Civitatis Mutinae, Alberti Papiensis Legum Doctoris, & Bonifacii Ducis de Ganazeto, qui super hoc ad excellentiam nostram a dictae Civitatis Communi fuerunt destinati. Statuentes, & praesentis Privilegii auctoritate firmiter injungentes, ut C nulla omnino persona parva vel humilis, Ecclesiastica vel Secularis, contra hanc concessionem & donationem nostram aliquo tempore venire praesumat, vel ei ausu temerario contraire. Quod qui presumpserit, indignationem nostram, & poenam quingentarum Librarum auri puri se noverit incursum, quarum medietas Camerae nostrae, altera vero passis injuriam persolvantur. Ut autem haec nostra concessio & donatio rata semper & inconversa permaneat, praesens Privilegium fieri, & Sigillo majestatis nostrae jussimus communiri. Hujus autem rei testes sunt Albertus Magdeburgensis Archiepiscopus, Curien-sis Episcopus, & Abbas Sancti Galli, Cicensis, Idelfemensis, Baxiliensis, Jacobus Taurinensis, Maynardus Imolensis, Novariensis, Brixien-sis, & Gratia Parmensis, Episcopi: Lanthgravius Turingiae; & Dux Saxoniae; Raynaldus Dux Spoleti; Comes G. de Vicenna, & alii quam plures. E

Signum Domini Frederici

Romanorum Imperatoris Secundi,
Dei gratiâ invictissimi semper
Augusti, Hierusalem & Sici-
liae Regis.

Acta sunt haec Anno Dominicae Incarnationis Millesimo Ducentesimo Vigesimo Sexto Mense Junii, XIV. Indictione imperante Domino nostro Frederico II. Dei gratiâ invictissimo Romanorum Imperatore semper Augusto, Hierusalem & Siciliae Rege, Anno Romani Imperii ejus Sexto, Regni Hierusalem Primo, & Regni Siciliae Vigesimo octavo, feliciter. Amen.

Datum apud Burgum Sancti Donini, Anno, Mense, & Indictione praescriptis.

Ego Albertus de Saffis Notarius, hoc exemplum ex authentico, ut in eo vidi & legi, in quo sic continebatur, ut in hoc exemplo legitur, nil addens vel minuens praeter literam per ignorantiam fortè vel syllabam, bonâ fide extraxi & exemplavi, de mandato Domini Petri de Bostichis Mutinae Potestatis in MCCXLV. Indictione III. Mense Augusto, Domino Frederico Imperatore regnante Dei gratiâ Romanorum.

Hujus autem Friderici, ut puto, potius quam Primi, nomen in antiquis Mutinensium Nummis occurrit. Primus argenteus, quem Placentiae in suo Museo adservat prae laudatus Chiappinius Abbas Canonico Regulari Lateranensi. has literas in limbo praefert FEDERICVS, & in area I. P. R. T. idest Imperator. In postica D. nempe De MVTINA.

Alterum argenteum adservo ego, adservat & antiquitatum amantissimus Alexander Bertacchinius in suo Museo. In medio literae visuntur F. D. C. scilicet Fredericus: in limbo IMPERATOR. In aversa parte M. (hoc est Moneta) DE MVTINA.

Tertium argenteum vidi apud nepotem meum Franciscum de Solis, tum etiam apud prae laudatum Joannem Paulum Marchionem de Pepulis

A Bononiensem. Ibi in antica AZO MARCHIO, & Aquila parva, Estensium insigne, in summitate Nummi conspicitur. Postica eadem, ac superior, literas habet, hoc est M. Moneta, DE MVTINA. Anno Christi MCCXCIII. Azo VIII. Marchio Estensis Obizzoni patri in dominatione Mutinae, simulque Ferrariae, Regii, Comacini, Rhodigii, &c. successit.

B Quartus Nummus aereus, Mutinae apud praeclarissimum juvenem Bonifacium Marchionem Rangorium a me visus, effigiem exhibet Episcopi Sancti cum epigraphe S. GEMINIA. MVTINAE. EPS. idest Sanctus Geminianus Episcopus, Mutinensis Urbis patronus. In altera facie scutum, in quo Crux, & circum literae RE-SPUBLICA MVTINAE.

Quin-

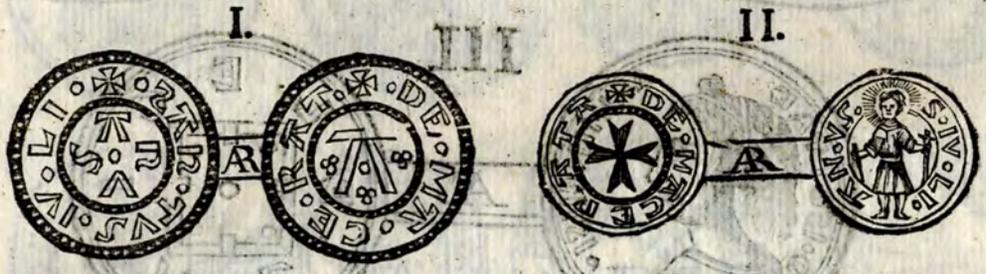
Quintum argenteum communicavit mihi, dum vivebat, Angelus Blanchius Mutinensis. Ibi imaginem vidi Sancti Geminiani, & in altera facie Crucem cum literis COMVNITATIS MVTINE. Quonam tempore percussi fuerint postremi isti duo Nummi, statuere non audeo.

NOVARIA.

U Num tantummodo Nummum offendi, *Novariensi in Urbe percussum*, atque in Museo Bertacchinio Mutinae adseruatum. CruX ibi visi-

A tur, & circum literae NOVARIA: In altera facie tres tantum literae in area conspiciuntur, scilicet S. T. C., nam quae circumstabant in epigraphae, tempus absumsit. Novariensis Historiae cultores perspicient, ad quemnam referendus sit Nummus. Nihil mihi succurrit, nisi quod Saeculo Christi Decimo tertio Paganus Turrianus Novariae dominatus fuit, atque is Salvinum filium post se reliquit. Num ergo *Salvinus Turrianus Capitanus* per eas literas indicatur? Sed haec mihi plane dubia & obscura sunt.

M A C E R A T A E.

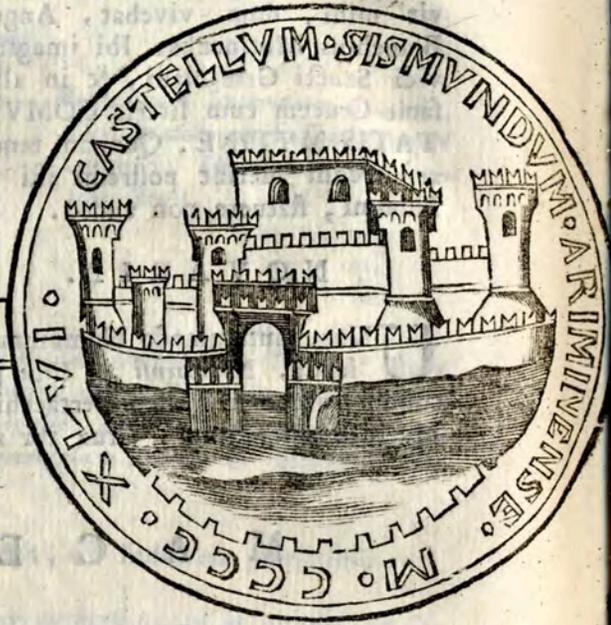
M A L A T E S T A R U M.

II

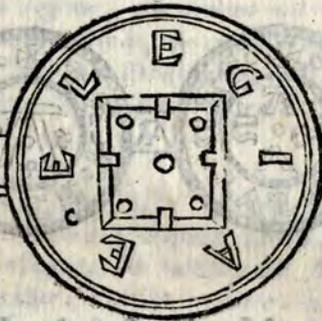
Æ

III

Æ

M A N T U A E.

I

Æ

II

Æ

III

Æ

IV

Æ

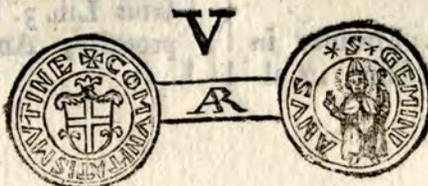
V

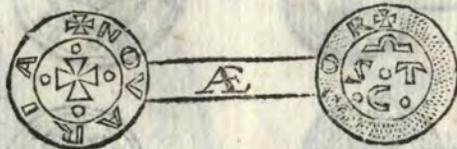
MARCHIONUM MONTISFERRATI.

MUTINAE.

NOVARIAE.

P A R M A.

ANno Christi MXXXVII. Parmae versatus est Conradus inter Augustos Primus, eoque tempore *Populo Parmensi* jus Monetae contulisse videtur, quamquam postea subortâ illic seditione Urbem flammis dedit: quod Wippo Historicus in ejus Vita memoriae tradidit, neque silet Chronici Parmensis Auctor, a me editi Tom. IX. Rerum Italicarum. Fortassis etiam ea Parmensibus prerogativa conlata fuit Anno Christi MXXVII. dum Conradus post Romanam coronationem Germaniam peteret. Hac de re dubitare nos non sinit argenteus Nummus, numero I. quem Mutinae possidet Comes Joannes Baptista Scalabrinius; in quo Crux conspicitur cum epigraphe CONRADVS AVGVSTVS. In averfa parte typus cujusdam aedificii turriti cum literis CIVITAS PARMA.

Alterum argenteum possident Mutinae supra laudati Cl. V. Dominicus de Conradis, & nepos meus Joannes Franciscus de Solis, Placentiae quoque in suo Museo adservat Reverendiss. Chiappinius. Illic in antica legitur FRE. D. RI. C. IP. idest *Fredericus Imperator*, ut opinor, Primus. In altera parte typus idem Portae, seu aedificii turriti, cum literis PARMA.

Tertius argenteus, Mutinae in Museo Bertacchinio existens, in al-

Atera facie hanc inscriptionem offert: FILIPVS, & in area REX. Is est Philippus, Friderici I. Augusti filius, Anno Christi MCKCVIII electus Rex Romanorum, a quo Parmenses confirmationem Monetae acceperint. In postica legitur P. A. R. M. A.

B Quartus in eodem Museo exhibet Arietem in area cum literis in limbo: CIVITAS. Posticam implet Crux, & in circuitu P. A. R. M. A.

C Quintum, mihi conspectum penes olim Angelum Blanchium Mutinensem addo. Ibi Crux cum epigraphe F. S. idest *Franciscus Sfortia* VICECOMES, Dux Mediolani, & Dominus Parmae. In averfa parte effigies Episcopi Sancti, cum literis in limbo: S. ILARIVS, *Protektor* PARME.

D Sextum possidebat idem Angelus Blanchius. In altera ejus facie vidi imaginem Sancti viri, circum quam haec erat inscriptio: SANCTVS. HILARIVS. In altera Crux visebatur cum literis in circuitu: COMVNITAS. PARMAE. Quo tempore Nummus hic fuerit cusus, Parmensium rerum peritioribus decernendum relinquo.

PATAVIUM, & CARRARIENSES.

DUm certum, sincerumque sit documentum, quod Sertorius Ursatus Lib. 3. Histor. Patavin. pag. 235. protulit, Anno Christi MXLVIII,

Patavina nobilissima Civitas, immo Bernardus ejus Urbis Episcopus, jus signandae pecuniae est adeptus. Quum breve sit illud Diploma, grave nemini erit, ipsum heic rursus accipere, ac potissimum quod in Collecta-

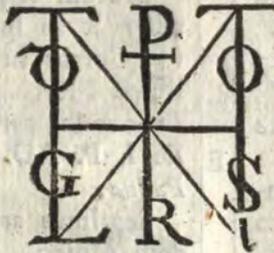
A neis MStis Prisciani Ferrariensis, ante annos ducentos quadraginta scriptum & ego invenerim, atque inde emendatius, quam apud Ursatum, proferre possim.

Henricus, inter Imperatores Secundus, Bernardo Patavino Episcopo jus cudendae pecuniae elargitur, Anno 1049.

I N nomine Sanctae & individuae Trinitatis. Henricus divina favente clementia Romanorum Imperator Augustus. Si sacris & venerabilibus locis proficua dona concedimus, animae nostrae profuturum nullo modo ambigimus. Quapropter omnibus Christi, nostrique fidelibus tam futuris quam & praesentibus notum fieri volumus, qualiter nos ob interventum nostri thori Regnique consortis, scilicet Agnetis Imperatricis Augustae, nec non ob devotum servitium Dei, & petitionem Bernhardi Patavien-
C tis Episcopi licentiam & potestatem Monetam faciendi in Civitate Patavien-
D ti, secundum pondus Veronensis Monetae, sibi, suaeque Ecclesiae perpetualiter concedimus atque permittimus. Et ut certior auctoritas
hujus nostrae concessionis videatur, in

B una superficie Denariorum nostri nominis & imaginis impressionem; in altera vero ejusdem Civitatis figuram imprimi iussimus. Et quoniam secundum Imperialem auctoritatem nostrorum antecessorum Regum vel Imperatorum pro animae nostrae remedio Sanctae Dei Ecclesiae praelibatum donum conditione stabili tradimus: volumus, firmiterque praecipimus, ut nulla major minorve persona Ecclesiam Dei, suumque provisorum, Bernbardum videlicet Episcopum, ejusque Successores hoc nostrae benignitatis dono destituere atque molestare praesumat. Quod ut verius credatur ab omnibus, & per succedentis temporis aevum ab omnibus diligentius observetur, hoc nostrae donationis Praeceptum manu propria corroborantes, Sigilli nostri impressione inferius iussimus insigniri.

Signum Domni Henrici

Tertii Regis invictissimi, Secundi Romanorum Imperatoris Augusti.

Herimannus Coloniensis Archiepiscopus atque Archicancellarius recognovi.

Data XVI. Kalendas Maji, Anno Dominicae Incarnationis Millesimo Quadragesimo Nono, Indictione Secunda, Anno Domni Henrici III. Regis, Imperatoris Secundi, ordinationis ejus XX. Regni quidem X. Imperii autem III. in nomine Domini.

Actum Goslariae feliciter; Amen.

Apud

Apud Ursatum praeter alia *Indictio* XI. mendose scripta est, & *Betenhardus* pro *Bernhardus*. Quod heic animadvertendum, jus Monetae Episcopo, ejusque Successoribus conceditur. Id autem peregrinum videri possit, quum ad Dominos Urbium id jus pertineat, neque eluceat, Episcopos Patavinos suae Civitati unquam fuisse dominatos. Praeterea si Episcopo Moneta traditur, cur *Civitatis figura* cum Imperatoris nomine signanda in Nummis dicitur, non verò nomen *Sancti Prosdocimi* patroni Patavinae Civitatis? Si *Civitatis figura*, ergo Reipublicae, non Episcopo, tribuenda est dominatio Urbis, a supremo tamen jure Imperatoris pendens. Itaque subit opinari, Episcopum tunc Reipublicae Patavinae caput fuisse, ac petiisse, ut liceret Urbi obsignare pecuniam, & proventus inde percipiendos ad Episcopum, ejusque Ecclesiam spectare, aut cum eo actum, uti infra Episcopo Regiensi obtigisse reperies. Ceterum Patavinos Nummos summâ diligentia collegit Comes Joannes de Lazara, Patavinus Patrius, eorumque exemplum debeo amantissimo mei viro ac doctissimo Adamo Pivato Juris utriusque Doctori, & in eadem Urbe Parocho egregio. Hosce sigillatim proferam.

Primus Nummus aereus in Museo Lazara, Crucem praefert cum epigraphe CIVITAS. In altera parte PADVA.

Secundus argenteus, Patavii in eodem Museo, ac Mutinae in Museo Bertacchinio, & apud Cl. V. Dominicum de Conradis Mathematicum Serenissimi Ducis nostri, Aquilam in antica ostendit, cum literis circum positis PADVA REGIA; & in averfa parte Crux, & literae in circuitu CIVITAS. Vistur scutulum eum nescio cujus insigni.

A Tertius argenteus, a Comite Lazara in suo Museo, & a Joanne Francisco de Solis nepote meo adservatus, Crucem inscriptam habet cum epigraphe CIVIT. PAD. In angulis Crucis leguntur I. A. fortassis VA. ut sint complementum nominis PADVA. In altera parte cernitur imago Sancti Episcopi cum literis S. PROSDOCIMVS, Patavinae Civitatis Patronus.

Quartus aereus insigne Patavinae Reipublicae praefert sine literis. In averfa parte unum tantummodo P. visitur, quo significatur Padua.

C Quintus aereus apud praelaudatum Comitem. Ibi literae CIVITAS, & in area A. In altera facie Stella cum literis PADVA.

D Atque haecenus Nummi, qui percussi videntur stante Patavina Republica. Ibi subinde dominati sunt *Carrarienses*, e quibus tamen *Franciscus* duntaxat *Senior*, & *Franciscus Junior* postremus Princeps, Nummos cudisse videntur; neque enim ullus a praecedentibus percussus haecenus sese mihi obtulit. Currus autem, insigne Carrariensium, in iis fere semper visitur. Ad utrum e duobus *Franciscis* ii spectent, non facile discernas.

E Sextum ergo Nummum argenteum adservat in suo Museo Comes Lazara. Currus in area conspicitur, cum literis FRANCISCUS. DE. CARRATA. In averfa parte Crux & epigraphe D. I. P. AD. VA. idest *Dominus in Padua*.

Septimus argenteus existens in eodem Museo, Currum habet cum literis hinc inde R. R. & in limbo FRANCISCI DE CARARIA. In postica imago Episcopi, & hinc inde B. Z. in circuitu verò S. PROSDOCIMVS.

Octavus anticam similem exhibet, & in postica effigiem Episcopi cum epigraphe CIVITAS PADVA.

Nonus, Curru Carrariensis Familiae insigni ornatus, hanc inscriptionem exhibet: F. D. KRARIA PADVE ECETERA, idest *Franciscus de Carraria* (supple *Dominus*) *Paduae &c.* In averfa facie imago Sancti viri, Urbem dextrâ, Vexillum finistrâ gestantis, cum literis S. DANIEL MARTIR. N. Percussus videtur hic Nummus postquam *Franciscus I. Carrariensis Tarvisium, & alia Oppida, suae ditioni adjecit.*

Decimus aereus in Museo Patavino Lazara, & Romae argenteus apud eruditissimum virum *Franciscum Valesium* existens, Currum praefert, cum circum positis literis FRANCISCHVS DE CARARIA. In postica imaginem Sphingis ostendit, habentem hinc inde A. A. & in limbo hanc inscriptionem SEPTIMVS DVS, (hoc est *Dominus*) PADVE. Similes alios Nummos cum Sphinge, sed absque epigraphe, & cum hisce Signis tantum F. F. aut R. R.; aliosque cum Curru hinc, & inde Lilio; & alios demum cum Curru hinc, & inde Casside vidi. Sed ne Lectori nimis sim gravis, praetermitto.

Undecimus denique argenteus in Museo Lazara, Crucem radiatam exhibet, circum quam haec inscriptio: FRANCISCI DE CARARIA. In averfa facie Crux & epigraphe: CIVITAS PADVE.

P E R U S I A.

Quinque Perusinae Urbis Nummos vidi. Primus aereus Placentiae adservatus in Museo Chiappinio, in area unum P. habet, idest

A *Perusia*; neque enim audeo interpretari *Pecunia*. Circumstant literae DE PERVSIA. In averfa parte Crux cum epigraphe S. ERCVLANVS, videlicet *Perusiae Protector*.

B Alter Nummus argenteus, Mutinae in Museo Bertacchino existens, Cruce insignitus est cum literis DE PERVSIA. In altera facie imago visitur Sancti Episcopi. Circumstat inscriptio S ERCVLANVS.

C Tertius Nummus, Romae in Museo doctissimi viri *Francisci Victorii*, in antica praefert SANTVS ERCVLANVS, & in area P. idest *Patronus*, seu *Protector*, nisi malis interpretari *Perusia*. In postica visitur Hippogryphus coronatus cum epigraphe AVGVSTA PERVSIA: quae appellatio desumpta est ex antiquis lapidibus.

D Quartus Nummus argenteus, Camerini adservatur apud amicum virum *Philippum Camerinum Presbyterum Camertis Oratorii*. Ibi effigies ejusdem Sancti Viri, cum literis S. ERCVLANVS, & in altera parte legitur in limbo: DE PERVSI., & in areâ finalis litera A, asteriscis quatuor circumdata.

E Quintus argenteus a *Cl. V. Dionysio Andrea Sancaffano Medico Scandianensi*, ad me missus, iisdem literis signatus est, & a reliquis diversus praefert Gryphum alatum, *Perusinarum* insigne. In averfa superstant Claves, indicio tunc *Perusinos subfuisse dominationi temporali Romani Pontificis*. Alios similes Nummos vidi, sed moduli diversi, a quibus exhibendis abstineo, ne superfluis oneri sim Lectori.

P I S A E.

A Friderico I. Augusto Pisano Populo aut conlatum, aut confirmatum fuisse jus Monetae, ex eorum Nummis elucere potest, in quibus repetitum video illius Imperatoris nomen. Certe Anno Christi MCLXXV. jam Pisani obsignabant pecuniam. Auctor quippe est Ptolemaeus Lucensis Historicus, ad eum Annum in Annal. brevib. Tom. XI. Rerum Italicar. *sententiam fuisse latam per Imperatorem Fredericum contra Pisanos de Moneta non cudenda in ea forma & cuneo, qua & quo Lucenses cudere possent.* Idem confirmatum videas Lib. 3. Annal. Genuens. Caffari Tom. VI. Rer. Italicarum. Ibi de Friderico I. Augusto scribitur: *Pisani Monetam Lucensem, quam malitiose cudabant, & falsificabant, sub juramento debito interdixit.* Et fortasse ne antiquioribus quidem Seculis Pisana Civitas Monetae jure caruit. Nam in Charta Anni Christi DCCLXXXII. quam protuli in Dissertatione I. de *extey. Gentib.* memoratos invenio *Solidos septinientos Lucani & Pisani.* Certum est, ut vidimus, percussam iis temporibus fuisse pecuniam Lucensi in Urbe, ejusque Solidos in commercio & honore fuisse. Cur non & idem Pisanae indultum? quando animadvertimus, non Ticini tantum, sed & Mediolani Monetariam officinam uno tempore fuisse? Clarissimus autem Vir Don Virgilius Valsecchius Monachus Benedictinus, in Academia Pisana publicus Historiae Ecclesiasticae Professor in Epistola edita de *reteribus Pisanae Civitatis Constitutis* Chartam refert concordiae initae inter Pisanos atque Lucenses de negotio Monetae mutuae. Scripta

A haec fuit Anno Christi MCLXXXI. ibique statuitur, in Lucensi *nomen Lucae, vel Henrigi signandum esse; in ea verò, quam Pisani fabricare debent, nomen Friderici, seu Curradi, & nomen Pisae* inscribendum. Quae indicant, Pisanos acceptum referre jus illud Conrado II. Germaniae ac Italiae Regi, & Friderico I. Augusto. **B** Inde verò (quod mirere) apparet, Lucae tantummodo fuisse officinam illam Monetariam; ubi etiam Pisani Nummi signabantur: utramque verò Civitatem inter se partitam fuisse emolumentum inde perceptum.

Primus ergo Nummus argenteus adservabatur apud amicum olim meum Hubertum Benvoglientum Patricium Senensem. Ibi Crux visebatur cum literis circum scriptis GLORIOSA PISA. In postica Crux cum literis VIVIVIVIVIVI. Sphingem tibi objicio, nisi mecum suspiceris, *Vivat* septies heic esse repetitum. Memineris, in primo, eoque antiquissimo, Lucensis Urbis Nummo supra occurrisse eandem inscriptionem. Quare & hinc nova vis additur conjecturae, vel Seculo Christi Octavo apud Pisanos jus Monetae fuisse.

C Secundum Nummum misit idem Benvoglientus, habentem in area F. idest *Fredericus*, & in limbo INPE-RATOR. Aversa pars inscripta est hisce literis in circuitu CIVITAS, & in area PISA.

D Tertii argentei ectypon debeo doctissimo olim amico meo Angelo Poggesio Juris utriusque Doctori Pisano. Aquilam coronatam praefert Nummus cum epigraphe FEDERICVS IMPERATOR. In postica effigies Virginis Mariae puerum Jesum gestantis in ulnis, cum circumducta epigraphe PROTEGE VIRGO PISAS. Similem adservat Mutinae Lu-

Ludovicus Parma honestus Civis, sed aliquâ literarum varietate, videlicet FED. IMPERATOR: & PTEGE VIRGO PISAS.

Quartum argenteum possidet Romae eruditissimus Abbas Valefius, possideo & ego Mutinae. Ibi visitur Aquila, & FR. IMPATOR, hoc est *Fredericus Imperator*. In averfa parte imago Virginis in cathedra sedentis, cum epigraphe PISE.

Quintum argenteum suppeditavit mihi Mutinae e suo Museo Alexander Bertacchinius. Adfervatur etiam Romae in Museo Victorio. Conspicitur ibi Aquila, circum quam legitur FR. IMPATOR. In altera parte effigies eadem Mariae Virginis, cum Graeca epigraphe ΜΡ. ΘΥ. nempe *Μήτηρ Θεῆ, Mater Dei*, & intra PISE.

Sextus argenteus adfervatus Romae a praclaudato Valefio, Pisis a Poggesii heredibus, ac Mutinae a Bertacchinio, exhibet Crucem in antica, cum literis circum exaratis: POPVLI PISANI. In postica visitur imago Virginis cum inscriptione in limbo: PROTEGE VIRGO PISAS. In Nummo Valefiano cernitur ad latus Deiparae, litera B. cum Cruce superpositâ, fortasse nomen Monetarii indicans, aut Mercatoris, cujus sumtribus Nummi hujusmodi fuere percussi. Subtus conspicitur exiguum Cornu venatorium, insigne, ut arbitrator, alicujus Magistratus. Alterum similem possidet Johannes Baptista Sedinarius Civis Mutinensis, sed literis aliâ formâ dispositis.

Septimum mihi suppeditavit Poggesius. Ibi eadem imagines, cum inscriptionibus in antica PISANI COMMVNIS. In averfa verò PROTEGE VIRGO PISAS.

Octavum argenteum possident Romae Valefius, Mutinae Ludovicus

Tom. V.

Parma, Pisis verò possidebat olim Poggesius. In area visitur Insigne Regum Francorum cum literis KL. idest *Karolus*. In limbo KAROLVS: REX: PISANORVM: LIB. scilicet *Liberator*. Is est *Carolus VIII. Rex Franciae*, qui Anno Christi MCCCCXCIV. Pisas e Florentinorum dominatione excussas libertati restituit. In postica Virginis effigies cum epigraphe consuetâ, & ad ejus latus A. cum Cruce.

Nonus aereus, Mutinae visitur apud Bartholomaeum Solianum. Ibi Insigne Regum Francorum cum epigraphe KAROLVS REX. In averfa facie in area unum P. hoc est *Pisae*. Circumstant literae CIVITAS PISANA.

Denique Romae adfervat N. V. Franciscus Victorius S. Stephani Eques Nummum cum literis in antica POPVLI PISANI. & in postica PROTECTRIX. PISANONVM. Alterum quoque possidet idem Victorius, in quo legitur F. IMPERATOR. & in averfa S. MAR. D. PISIS.

P I S A U R U M.

Pisauri Anno Christi MCCCCXLIV. dominari coepit *Alexander Sfortia*, idest unus e filiis *Sfortiae Attenduli de Cotiniola*, celeberrimi militum Ducoris, & frater *Francisci I. inclyti Mediolanensium Ducis*. Ad eum spectat Primus Nummus argenteus, mihi suppeditatus ab eximio Jurisconsulto *Joachinio Forosempronienfi*, mihi supra laudato. Visuntur ibi hae literae ALEXANDER SFORTIA, & DOMINVS PISAVRI.

Secundus Nummus ad ejus filium *Constantium* spectat, qui Anno Christi MCCCCLXXIII. Pisauri domi-

R r

na-

nabatur. Nummum hunc argenteum Romae adservat doctissimus Abbas Valefius, & Mutinae amicus meus Bertacchinus. Ibi Crux cum inscriptione CONSTAN. SF. PISAV. idest *Constantius Sfortia Pisauri*, subintellige *Dominus*. In postica effigies Sancti Martyris cum hisce literis S. TERE-RENTIVS, Pisauensis nimirum Civitatis patronus.

Tertius argenteus, penes eundem Valefium existens, in antica praefert has literas CONSTANTIVS. S. hoc est, *Sfortia*. In averfa facie DOMINVS PISAVRI, cum scutulo ejus insignia complectente.

Quartus, in Museo Bertacchinio adservatus, Leonem erectis pedibus exhibet, florentem ramum tenentem cum literis circum ductis CONSTANTIVS S*Fortia Pisauri*, subaudi *Dominus*. Scutulum simile praecedenti superadditur. In averfa parte PISAVR. Alterum parum dissimilem Nummum in eodem Museo conspexi.

Quinctum argenteum possidet Bononiae amicus vir Joannes Baptista Bianconus. Ibi Deipara genibus flexis divinum infantem adorans visitur cum lemmate HIC TE ADORAT. Altera pars inscriptionem hanc praefert: CONSTANTIVS SFORTIA DE ARAGONIA PISAVRI, scilicet *Dominus*.

Sextus aereus, Mutinae in Museo Bertacchinio mihi visus, effigiem Principis ostendit cum epigraphe CONSTANTIVS S*Fortia DE ARAGONIA PISAVRI*, supple *Dominus*. In postica Castrum Civitatis Pisauri, quod ipse aedificavit, & inscriptio circum posita: SALVTI ET MEMORIAE CONDIDIT.

Septimus argenteus, tum apud Bertacchinium, tum apud Bartholomaeum Solianum Mutinae existens,

A tum etiam penes doctissimum Abbatem Benedictum Floravantem Romae adservatus, praefert Insigne Sfortiadis gentis cum epigraphe IOhannes Sfortia DE ARAGONIA COMES COTIGNOLAE PISAVRI, subintellige *Dominus*. Is fuit Constantii filius, ac dominari coepit Anno Christi MCCCC-LXXXIII. In postica imago Deiparae cum literis circum positis ORA PRO NOBIS.

B Octavum aeneum Nummum adservat in suo Museo Bertacchinus. Ibi caput viri cernitur cum epigraphe IOANNES SFORTIA PISAVR*ensis Princeps*. In posticae area est altera inscriptio PVBlicae COMMODITATI.

C Hisce Nummis addere liceat toreuma, sive majoris moduli Numisma, quod Mutinae vidi penes nobilem virum Ludovicum Nicolaum Comitem Grassettum. Ibi effigies mulieris cum epigraphe CAMILLA SFORTIA. DE. ARAGONIA. MATRONARUM. PVDICISSIMA. PISAVRI. DOMINA. In postica mulier insidens Monoceroti, & Oviculae, dexteram telum tenens, sinistra anguem, cum lemmate: SIC. ITVR. AD. ASTRA. In imo legitur: OPVS. SPERANDEI. Camilla ista uxor fuit Constantii Sfortiae supra laudati.

D Ad eam quoque pertinet Nummus Decimus, e Museo Muselliano Veronensi desumptus. Ibi insignia Sfortiadum visuntur cum circumducta epigraphe: CAMILLA. D. GZ IO. S. PISAVRI. D. Camilla a Constantio marito heres relicta fuit cum Johanne filio. Is fortasse *Galeaz Joannes* appellabatur, ita ut videatur inscriptio sic interpretanda: *Camilla Domini Galeaz Johannis Sfortiae* (supple *Mater*) *Pisauri Domini*, vel *Domina*.

mina. Sed primum illud D. meliorem adhuc interpretationem desiderat. In postica hujus Nummi visitur imago Deiparae, & literae circumscriptae: ORA PRO NOBIS.

PLACENTIA.

A Conrado II. Germaniae ac Italiae Rege jus Monetae Placentini sibi procurarunt Anno Christi MCXL. Testem habeo Auctorem Chronici Placentini, a me editi Tom. XVI. Rer. Italicarum. Ad eum quippe Annum haec ille habet: *Eodem Anno Rex Conradus Secundus fecit Privilegium Placentinis faciendi Monetam; & eodem Anno dicta Moneta fuit incoepa fieri.* Hoc idem Sigonius animadvertit. Et ejusdem quidem concessae facultatis Diploma a Locato in Histor. Placentinâ evulgatum fuit. Ex quo etiam ediscimus, praerogativam hanc Populo Placentino antea conlatam a duobus Henricis Quarto & Quinto Augustis fuisse. Testem idoneum Cl. V. olim D. Gaspar Berrtus Monachus Benedictinus Nummum argenteum ad me misit, cui tres similes in suo Museo adservat Placentiae saepe laudatus Abbas Chiappinus. In ejus area legitur CON-

B DI. In averfa parte haec epigraphe DE PLACENTIA: quibus prior sententia confirmatur.

Secundus Nummus argenteus, in eodem Museo Chiappinio Placentino existens, Scutum in area praefert cum insigni quodam, nisi sit alia figura. Circumstant literae: PLACENTIA AVGVSTA. In altera facie Crux cum epigraphe NOSTRA REDEMPTIO.

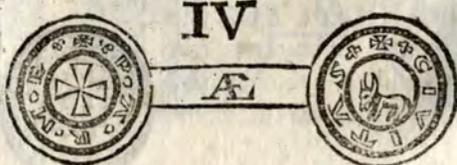
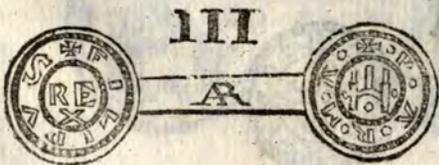
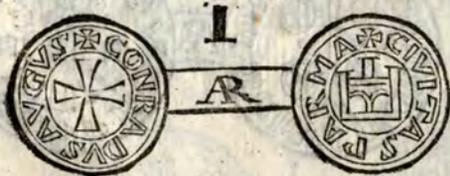
C Tertium Nummum ex argento & aere ostendit mihi idem Reverendis. Chiappinus. Ibi in area videre mihi visus sum duas hasce literas: P. O. vel P. D. idest *Placentiae Dominus*, & in limbo IOANNES DE VIGNATE, is nimirum, qui Laudis Pompejae Dominus, sive Tyrannus, Placentiae quoque dominationem arripuit, quam Anno Christi MCCCCXIII. dimisit. In postica Crux cum literis PLACENTIE . . . . Reliqua tempus absumsit.

D Quartum Nummum mihi ostendit, dum vivebat, Angelus Blanchus Mutinensis. Ibi effigies mulieris nudum puerum tenentis visebatur, qui fustem porrigere videtur. In limbo autem legebam FIDA PLACENTIA. Averfa pars protomen Sancti viri exhibebat cum literis SANCTUS AN-

RADI. & in limbo REGIS SECVN-

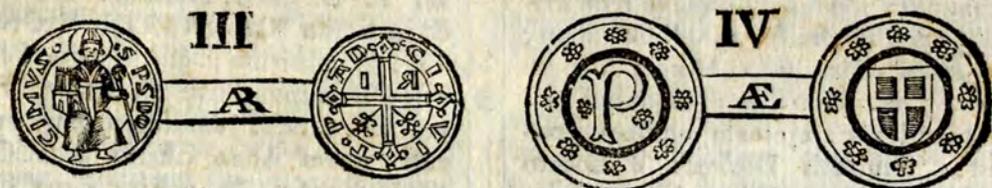
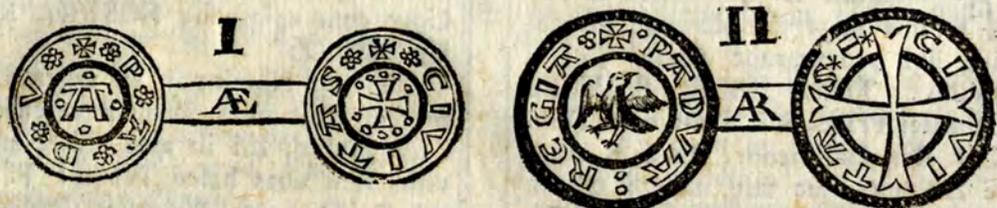
E I I TONINVS.

P A R M A E.

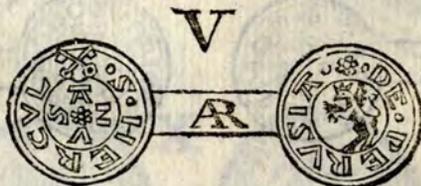

PATAVII, ET CARRARIENSIVM.

P E R U S I A E.

P I S A R U M.

VII

VIII

IX

P I S A U R I .

I

II

III

IV

V

VI

VII

VIII

IX.

IX

Æ

X

Æ

P L A C E N T I A E.

I

Æ

II

Æ

III

IV

Æ

RECINETUM.

Recineti quoque Civitas in Marchia Anconitana olim jure Monetæ fruebatur. Testem habeo Num-

Ammum aereum, in Museo Bertacchiano adservatum. Ibi Leo conspicitur pedibus anterioribus erectis. In limbo leguntur hae literae: DE RE-
CA-

CANETO. Aream posticae Crux implet. In circuitu S. FLAVIANVS Recinetensium Protector.

Romae Franciscus Victorius Eques alium Nummum possidet cum hisce literis in antica: DE. REGANETO. In postica: S. MARIA.

REGIUM LEPIDI.

NULLUM *Regiensis Urbis* Nummum percussum ante Annum Christi MCCXXXIII. videre haecenus potui. Haec autem de Regiensibus ad eum Annum habet Auctor Chronici Regiensis, editi Tom. VIII. *Rer. Italicarum. Eo Anno primò incepta fuit Moneta Reginorum.* Adde & Pancirolium in *Historia Rer. Regensium* (cujus autographum Estensis Bibliotheca adseruat) ita de Regiensibus scribentem: *Primum Nicolai Maltraversii Antistitis nomine, penes quem hoc jus residebat, cudere Monetam coeperunt. Unde aliqua etiam hodie Numismata cum hac inscriptione visuntur.*

NICOLAUS EPISCOPVS: ab altera vero parte legitur: FRIDERICVS IMPERATOR: quod Aenobarbi beneficio id Antistiti nostro jus olim concessum fuisse significat. Non ex Friderici Aenobarbi, sed ex Friderici II. Augusti tunc imperantis dono putandum est, Praefulem Regensem tunc pecuniam signare coepisse. Is fortasse tunc Reipublicae Regensi praeerat, quum certum sit, tunc viguisse Rempublicam Regensem, neque in temporalibus fuisse Urbem Episcopi auctoritati subiectam. Fulvius Azzarius in *Chron. Episcopor. Regens.* quod itidem nondum luci redditum Estensis Bibliotheca complectitur, Nummos quidem se ejusdem Nicolai vidisse tradit, at nullum Friderici nomine insignitum. Ne mihi quidem id con-

tigit. Ejusdem Episcopi Nummos utique proferam, sed nullum ibi nomen Imperatoris. Veram tamen Pancirolii sententiam reor, hoc est, primos ejus Nummos ita fuisse signatos. At quum subsequenti tempore Fredericus II. anathemate percussus, ac demum Imperio privatus fuerit, hac de causa ab ejus nomine inscribendo abstinuisse Episcopus videtur.

Itaque Primus Nummus argenteus, Regii apud Comitem Nicolaum Tacoli, & Mutinae in Museo Bertacchino, ac penes Dominicum Vandellium adservatus, in area unicum N. offert, idest *Nicolaus*. In limbo legitur EPISCOPVS. In postica ramus cum foliis ad instar Lillii, & epigraphe DE REGIO. Pro solitario illo N. quod primo conspeximus, in altero simili Nummo apud Joseph Mariam Cattaneum H. scriptum videtur; sed legendum nihilofecius N. Neque enim audeo tribuere Nummum Henrico Regensi Episcopo, qui Anno Christi MCCC. sedere coepit, quum tunc Regensi in Urbe dominaretur Azo VIII. Marchio Estensis.

Secundus Nummus aereus, Mutinae apud Bartholomaeum Solianum, effigiem Episcopi Sancti praefert cum epigraphe S. PROSPER, patronus videlicet Regensium. In averfa parte scutum, in quo Crux, Urbis insigne, & inscriptio REGIVM.

Tertium argenteum adservat in suo Museo Bertacchinus. Ibi caput Principis visitur cum literis circum exaratis: DIVO HERC. DVCI. Is est *Hercules I. Estensis*, Dux Ferrariae, Mutinae, Regii &c. qui Anno Christi MCCCCLXXI. dominari coepit. In averfa parte Crux, & CONVINITAS REGII.

Quartum argenteum possidet Mutinae praeclaudatus Dominicus Vandellius. S ruem lignorum, veluti pyram, exhibet, super qua est Aquila, cum inscriptione HERCVLES DVX, idem videlicet, de quo in praecedenti. Aversa pars ejusdem Sancti Episcopi imaginem exhibet, circum quam leguntur hae literae: S. PROSPER. EPS. REGII.

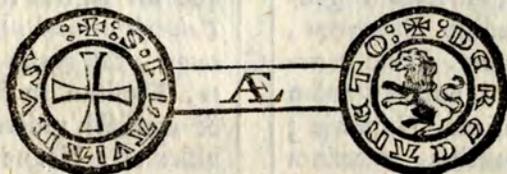
Quintus apud Bertacchinium & Solianum existens, ejusdem Ducis caput ostendit cum epigraphe: HERCVLES DVX. In postica Crux, & 1 1

A inscriptio: REGIVM OLIM AEMILIA. De hac appellatione vide Dissertationem XXI. De Statu Italiae.

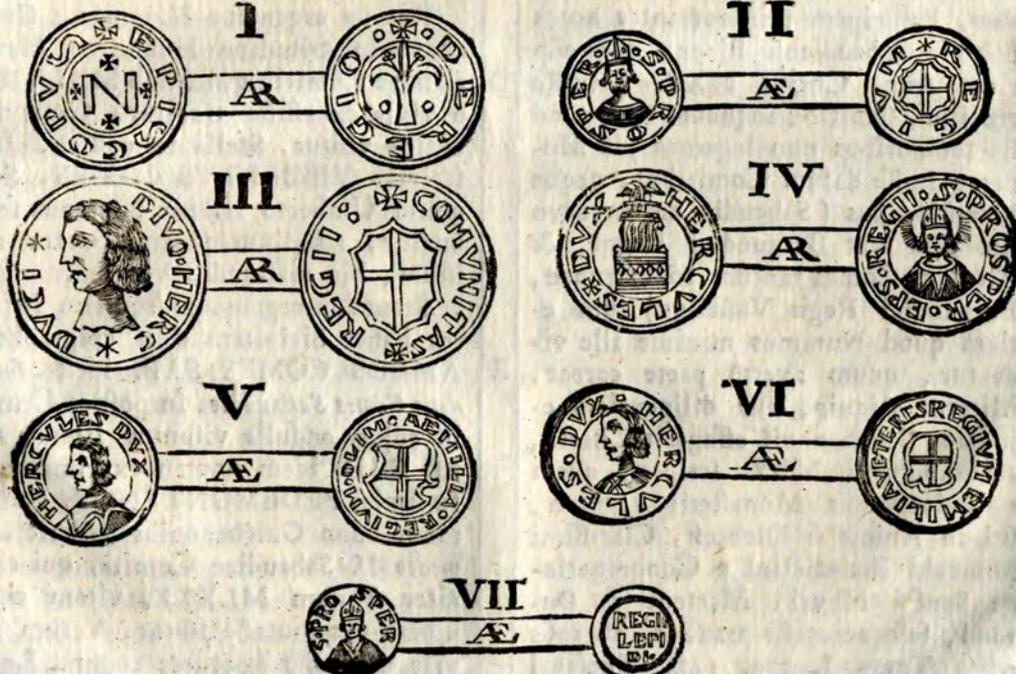
Sextus Nummus in eodem Museo Bertacchinio, praecedenti prorsus similis est, nisi quod in postica legitur inscriptio, bonâ Prisciani veniâ hisce verbis concepta: REGIVM EMILIA VETERES.

B Septimus ibidem existens, minimi moduli est. Ibi effigies Episcopi cum literis S. PROSPER. In postica: REGII LEPIDI.

R E C I N E T I.

R E G I I L E P I D I.

SABAUDIÆ COMITES
ET DUCES.

Nobilissima Sabaudienſium Comitum ſoboles, poſtea Ducum, quæ titulum Regium a Cypro deſumptum, addito diebus noſtris Sardinia Regno, luculentius confirmavit, inter alios ſuarum rerum Scriptores Samuelem Guichenonium habuit, qui Genealogicam Hiſtoriam Regiæ illius Familia ampliffime conſcripſit. Is autem & Nummos Sabaudienſes, quotquot potuit, collegit. Ex ejus labore proficiam nunc ego. Attamen prius animadvertam, inclytam gentem illam plures dediffe *Humbertos*, & longe plures *Amedeos*. Hinc tenebrae in tribuendis uni potius, quàm alteri ejuſdem nominis Nummis; quippe divinando tantùm interdum adſignantur. Nummum a Guichenonio productum lubens praetereo, quem is referendum eſſe putat ad *Beroldum*, Principem primum inter notos nobis e Sabaudienſi ſtirpe, qui circiter Ann. Chriſti MXV. floruiſſe creditur. Omitto, inquam, tum quod iis temporibus non legamus jus Monetae fuiſſe datum Comitibus, neque Marchionibus (Sabaudia autem aevo illo pars erat Burgundici Regni, & Beroldus Comes tantùm Mauriennae, Burgundici Regis Vaſſallus) tum etiam quod Nummus minime ille videatur, quum averſâ parte careat. Miretur aliquis, cur diligentiam ejuſdem Guichenonii effugerit Charta, Anno Chriſti MXX. ſcripta, quam e Talverienſis Monasterii Archivo, ſiti in Anicienſi Dioceſi, Clariffimi Monachi Benediſtini e Congregatione Sancti Mauri, Martene & Durand, ſeſe accepiffe tradunt, ab ipſis edita Tomo I. pag. 140. Theſauri

A Novi Anecdotorum. Dubitationem fortaffis ingeſſerunt Guichenonio prima Chartae illius verba, quæ nihil ſapiunt mores Saeculi, quo ſcripta fertur, ſcilicet: *Beraldus de Saxonia, Prorex Arelatenſis pro Rege potentiſſimo Radulfo, & ab Auguſta Majeſtate Imperii creatus Vicarius*. Et infra: *Monasterium Talluere, quod fundavit Dominus meus Rex*; quum Guichenonius ipſe tabulas protulerit, in quibus fundatio ejuſdem Monasterii tribuitur non Radulfo Regi, ſed *Ermengardi Domni Radulphi Regis Conjugi*. Infra etiam commemorantur *Feuda*, quibus idem Monasterium fruebatur. Denique ibi legitur: *Actum in eo loco de Talueris, laudante Domino meo Imperatore, & genito meo cariſſimo Umberto*. Forſitan in his aliquid peregrini & conſecti videre Guichenonius ſibi viſus eſt. Neque ego ejuſmodi Chartam innuo, uti germanum foetum, ſed ut in eam diligentius Eruditi inſpiciant.

D Primus argenteus Nummus a Guichenonio tribuitur Humberto Mauriennae Comiti, qui Anno MXLVIII. e vivis exceſſiſſe traditur. Crux in antica viſitur. Stella in poſtica. Inſcriptio VMBERTVS COMES. Sed quum Umberto II. par Nummus tribuatur, ad illum potius, quàm ad iſtum, hic referendus videtur.

E Secundus argenteus Aquilam in aerea habet bicipitem cum epigraphæ: AMEDS COMES SAB. id eſt *Amedeus Comes Sabaudia*. In poſtica Crux, in cujus angulis viſuntur literae A. M. E. D. idem nomen exprimentes. In limbo PEDEMONTENSIS. Nummum hunc Guichenonius tribuit *Amedeo II. Sabaudia* Comiti, qui circiter Annam MLXXX. vitam cum morte commutaſſe fertur. Verùm ab ejus opinione diſcedere cogor. Longe

ge enim serius adinventâ creditur **A** Aquila biceps; & fortasse nondum Principi illi *Pedemontensis* appellatio conveniebat. Quare ad unum ex subsequentibus Amedeis referendus mihi creditur Nummus.

Tertius Crucem præfert cum literis **AM. COMES.** In posticâ Stella & epigraphe **SABAVDIE.**

Quartus Crucem in antica exhibet, in cujus angulis literae sunt **A. M. E. D.** & in limbo **AMEDEVS.** In averſa parte Stella cum literis **COMES SABAVD.** Ambos hosce Nummos Guichenonius tribuit eidem *Amedeo II. Comiti*: sed duntaxat divinando, quum ad posteriores pertinere possint, incertumque sit, an tunc liceret Comitibus iis pecuniam signare.

Quintus argenteus *Humberto II.* tribuitur, qui Anno Christi **MCIII.** vitâ functus dicitur. In antica Crux, & **VMBERTVS COMES.** In postica conspicitur Stella, & epigraphe **SECVSIA**, nunc *Susa*.

Sextus argenteus ad *Amedeum III.* spectare creditur, qui Anno Christi **MCXLIX.** vivere desiit. Aream implet litera **A.** significans *Amedeum*. Circumſtat inscriptio: **COMES. DE. SABAVD.** In postica Scutum cum Cruce & literis **IN ITALIA MARCHIO.**

Septimus ad eundem refertur. Crux **ibi** cum duabus pilis in area. Tres pilas postica ostendit. Inscriptio **AMEDEVS. COMES. SECVSIA.**

Octavus aureus ad *Humbertum III.* spectat, qui Anno Christi **MC-LXXXVIII.** e vivis abiit. In area visitur **H.** initialis litera nominis *Humbertus*. In limbo: **COMES. DE. SABAVDIA.** In averſa Scutum cum Cruce, quae insigne est Regiae Sabaudiensis Familiae. Circumſtat epigraphe: **IN. ITALIA. MARCHIO.**

A Nonus aereus ad *Thomam I.* pertinere creditur, qui Anno Christi **MCC-XXXIII.** ad plures abiit. Cernitur **ibi** scutum cum Cruce & casside superposita, & literis **TS. HT.** quas pro suo arbitrio, & sine pari exemplo Guichenonius interpretatur *Thomas Humberti*. In postica duo laquei, & in medio **F. E. R. T.** quas literas, unicam tamen vocem efformantes, *Divisiam*, ut ajunt, illius Principis, aliorumque Sabaudiensium, idem Guichenonius putat. Pedemontani Scriptorum somnia multa congestere in ejusmodi *Divisiam*. Mihi laudanda videtur conjectura doctissimi *Du-Cangii* in *Glossar. Latin.* qui ex *Michaële Scoto de Phisionomiâ Cap. 56.* animadvertit, *Fert*, & *Consert* credita fuisse auguria, nunc bonum, nunc malum eventum portendentia. Neque omittendum, *Fertones* pecuniae genus fuisse, olim perquam celebre. An eorum mentio ad hasce tenebras eliminandas inservire quidquam possint, alii videant.

C Decimus argenteus Nummus per divinationem tribuitur *Amedeo IV.* qui Anno Christi **MCCLIII.** diem clausit extremum. Aquila visitur in area, & circum literae **AMD. COMES SABAVD.** Crux Principum Sabaudiensium tessera in posticâ, & epigraphe **IN ITALIA MARCCHO**, idest *Marchio*.

D Undecimum argenteum adſervat *Placentiae* in suo Museo Reverendiss. *Chiappinius Abbas*. Aut ad eundem *Amedeum IV.* aut ad *Amedeum V.* referendus videtur. In anticâ biceps Aquila visitur cum epigraphe **AMEDS COMES SAB.** In posticâ Crux, in cujus angulis haec literae **A. M. E. D.** ejusdem Principis nomen referentes, cum inscriptione circum ductâ: **SABAVDIESIS.** Vidi-

mus supra secundum Nummum in inscriptione, & Aquilâ partis anticae, similem huic omnino esse, ac duntaxat in inscriptione partis averfae ab hoc differre. Ibi quippe *Pedemontensis*, heic *Sabaudienfis* legitur.

Duodecimus aereus *Bonifacio Comiti* tribuitur, qui Anno Christi MCC-LXIII. naturae debitum solvit. Aream implet litera B. ejus nomen indicans. In limbo COMES SABAVD. Postica exhibet Scutum cum Cruce & literis circumpositis MARCHIO IN ITALIA.

Decimum tertium mihi inspiciendum e suo Museo obtulit Alexander Bertacchinius Mutinensis. Ad *Petrum Comitem* spectat. In area legitur Divisia FERT, de qua supra fuit mentio. Additur epigraphe PETRVS COMES SABA. In averfa parte Crux Sabaudienfis cum literis: IN ITALIA MARCHIO. Hic Princeps Anno Christi MCCLXVIII. e vivis sublatus est.

Decimus quartus argenteus ad *Philippum Pedemontis Comitem*, & *Principem Achajae* pertinere putatur, qui Anno Christi MCCCXXXIV. diem suum obiit. In areâ litera P. illius nomen referre potest. In circuitu legitur PRINC. MARCC. (ideft *Marchio*) ITAL. In postica Scutum cum Cruce, & literis circum exaratis: COMES SABAVDIE. Sed quum nulla Achajae mentio sit in Nummo, si quis eum tribuat *Petro* nuper memorato, fortassis temeritate careat.

Decimus quintus argenteus eundem certe Philippum Principem designat. Visitur ibi Crux cum quatuor pilis in angulis & epigraphe PHILIP. PRINCEPS. In postica Stella cum quinque pilis circum, & literis TORINVS CIVIS, ideft *Civitas*. Haec antiqua videtur Tesserâ

A Taurinensis Urbis, quae nunc tribus Stellis utitur. Vide supra Nummos Humberto Primo & Secundo tributos. Nisi Principes ii dominati tunc fuerint Taurino, ad posteriorem Humbertum Tertium Nummi illi pertinere videntur.

B Decimus sextus argenteus Aquilam bicipitem in area praefert. Multa inter Eruditos, ac praecipue a Duncangio in Dissertatione de Nummis inferioris aevi, & ab Heineccio in Lib. de Sigillis, disputantur de origine symboli hujus. Missa omnia facio. Certe videas, ineunte Seculo Christi Decimoquarto in usu fuisse *Aquilam bicipitem*, ejusque etiam meminit Joannes Villanius illius temporis Scriptor. Graeci Imperatores hanc tesseram primi usurpasse creduntur. Veri simile est, Philippum Sabaudiensem vel ad eorum imitationem, vel quod ab eis Privilegium acceperit, ejusmodi Aquilâ usum fuisse. Additur in circuitu epigraphe PHILIPVS. DE. SAB. In postica Crux, in cujus angulis P. H. I. L. ejusdem nominis initiales; & in limbo PEDEMONTENSIS.

C Decimus septimus aureus ad imitationem Florenorum, qui Florentiae cudebantur, percussus ab eodem Principe creditur. In antica Scutum cum Cruce, tesserâ gentiliciâ Principum Sabaudienfium. Superstat Scuto castis, & huic Leo erectis pedibus. Haec ibi inscriptio: PRINCEPS ACHAYE. In postica Praecursoris imago cum literis S. IOHANNES B. ideft *Baptista*.

E Decimus octavus aureus *Amedeo V.* tribuitur, qui Anno MCCCXXIII. morti succubuit. Liliûm praefert cum epigraphe AM. COMES. In averfa parte Praecursor Domini, & in limbo S. IOHANNES B. Uti infra monedo,

nebo, deflexit a vero Guichenonius, dum arbitratus est, cusum hunc Nummum ob aliquod foedus ab Amedeo initum cum Florentinis. Nihil aliud is est, nisi Florenus aureus, quem tum ipse Comes Sabaudiae, tum alii Principes ad imitationem Florentinorum percussere.

Decimus nonus argenteus ad eundem *Amedeum V.* spectans, exhibet Scutum cum Cruce gentilicia, & caspide superposita. Adjungitur inscriptio: AMEDEVS D. GRA. COMES. Crux in postica cum quatuor Rosis in angulis & epigraphe SABAVD. IN ITALIA MARCHIO.

Vigésimus argenteus ad eundem *Amedeum V.* spectare videtur, & Divisiam FERT praefere a Guichenonio creditur; quod ego non video. Circumstat epigraphe AMEDEVS COMES. In averfa parte Crux Sabaudienfis & literae: SABAVDIE.

Vigésimus primus ad *Amedeum* ipsum pertinere putatur. Literam A. in area exhibet, quae cum reliquis literis in circuitu conjungenda est, nempe MED. COMES SABAVDIE. Facies averfa Cruce gentiliciâ est insignita, & literis MARCHIO. IN ITALIA.

Vigésimus secundus aureus ad *Amedeum VI.* pertinet, qui Anno Christi MCCCLXXIII. ex humanis abiit. In antica visitur Scutum cum Cruce Sabaudienfi, & epigraphe: AMEDEVS COMES SABAVDIE DVX. In postica Crux, & inscriptio CHABLII. ET AVGTE (ideft *Augustae*) ITALIAE. MARCHIO. ET. PRE. ideft *Princeps*, aut *Praefectus*. Titulus *Ducis* non ad *Sabaudiam*, sed ad *Chablum* (nunc *Chablais*) est referendus.

Vigésimus tertius argenteus effigiem Principis ejusdem praefert, in-

A signe Ordinis equestris a se instituti ad collum gerentis, dexterâ ensen nudum, sinistrâ Scutum cum Cruce gentiliciâ tenentis. Epigraphe haec additur: AMEDEVS COMES SABAVDIAE. In postica Crux, circum quam quatuor FERT. laqueis intermixta. Limbus inscribitur his vocibus: DVX CHABLII. IN ITALIA MARCHIO.

B Vigésimus quartus aureus ad *Amedeum VII.* spectat, qui Anno Christi MCCCXCI. vitam cum morte commutavit.

C Vigésimus quintus aureus *Amedeum VIII.* refert, qui primus Sabaudiae Dux est renunciatus Anno Christi MCCCCXVI. & Papa sub nomine Felicis V. Anno MCCCCXXXIX. creatus, vitâ demum functus est Anno MCCCCLI. In antica effigies Sancti Mauricii visitur, hastam dexterâ, Scutum cum Cruce Sabaudienfi sinistrâ tenentis, ad cujus pedes prostratus cernitur Amedeus ipse Dux. Haec ibi epigraphe: AMEDEVS DVX SABAVD. P. ideft *Primus*, aut *Princeps*, sive *Pedemontis*. In averfa parte Scutum conspicitur, eandem Crucem praeferens cum Laqueis hinc inde, Ordinem equestrem signantibus, & rictu Leonis alati. Adfunt literae AMEDEVS DVX SABAVDIE.

D Vigésimus sextus argenteus ad eundem Principem pertinens, in antica Scutum habet cum Cruce gentilicia, & epigraphe AMEDEVS SABAVDIE DVX. In postica iterum Crux, & literae: IN ITALIA MARCHIO PRINCEPS P. ideft *Pedemontis*.

E Vigésimus septimus aureus a Ludovico Duce cusus, Scutum cum Cruce & Laqueis circumpositis exhibet, additâ Divisiâ FERT supra Scutum. Epigraphe LVDOVICVS D. (ideft *Dux*) SABAVDIE PRINCEPS.

CEPS. In altera facie altera Crux cum lemmate DEVS IN ADIVTORIVM MEVM INTENDE. Hic Princeps Anno Christi MCCCCLXV. decessit.

Vigésimus octavus aureus ejusdem Principis armati, & equo insidentis effigiem offert cum epigraphe LVDOVICVS DVX SABAVDIE. Aversa facies Scutum cum Sabaudiensi Cruce continet, Divisiâ FERT hinc inde collocatâ, & literis MARCHIO IN ITALIA PRINCEPS.

Vigésimus nonus argenteus effigie ejusdem Principis insignitus est cum epigraphe LVDOVICVS DVX SABAVDIE MARCHIO ITALIAE. In postica visitur sacra Syndon Taurinensis cum literis SANCTA SYNDON DOMINI IESV CHRISTI.

Trigésimus argenteus ab eodem Ludovico Duce cusus, effigiem ipsius praefert cum epigraphe LVDOVI. D. G. DVX SABAV. MARCHIO IN ITALIA. In posticâ eadem sacra Syndon mulieris manibus protensa. Haec epigraphe: SANCTA SINDON D. N. IESV. MIII. LIII. idest Anno Christi MCCCCLIII.

Trigésimus primus argenteus a Beato Amedeo Duce percussus Scutum cum Cruce Sabaudiensi & Laqueis ostendit. Inscriptus est his literis: AMEDEVS DVX SAB. Postica & ipsa alteram Crucis figuram exhibet cum literis IN ITALIA MARCHIO. E vivis abiit piissimus hic Princeps Anno Christi MCCCCLXXII.

Trigésimus secundus argenteus Philiberti I. Sabaudiae Ducis effigie ornatus conspicitur cum epigraphe PHILIBERTVS. DVX. SABAVDIE IV. In postica imago Sancti Martyris Mauricii cum literis circum positus SANCTVS MAVRITIVS. Dux iste immaturâ praereptus est morte Anno Christi MCCCCLXXXII.

A Trigésimus tertius aureus ad Carolum I. Sabaudiae Ducem spectat, qui Anno Christi MCCCXC. regnare ac vivere desit. In antica visitur illius effigies equo insidentis cum inscriptione circum ductâ: KAROLVS DVX SABAVDIAE. In postica Scutum cum gentilicia Cruce & Divisiâ FERT, additis in circuitu his vocibus: MARCHIO IN ITALIA PRINC.

Trigésimus quartus aureus eandem praefert effigiem, hisce literis in limbo ornatam: KAROLVS DVX SABAVDIE ET. Posticam implet insigne Sabaudiensium Ducum, atque additur lemma: SIT NOMEN DOMINI BENEDICTVM.

C Trigésimus quintus argenteus ejusdem Caroli I. effigie ornatus, hanc exhibet inscriptionem: KAROLVS. Dux. SABAVDIE. MARCHIO. ITALIAE. In postica Scutum gentilicium, Divisiâ FERT, & lemma XPS VIN-CIT, XPS REGNAT, XPS INPERAT, desumptum e Nummis Francorum Regum.

D Trigésimus sextus argenteus Crucem cum quatuor pilis in antica habet, & in limbo CAROLVS. Postica praefert Laqueum Ordinis equestris, & epigraphen IN ITALIA MARCHIO.

E Trigésimus septimus argenteus ejusdem effigie insignitus, literas in circuitu descriptas offert: KAROLVS. DVX. SABAVDIE. G. In posticâ Crux gentilicia, & lemma XPS. RESURREXIT. VENIT IN PACE DEVS.

Trigésimus octavus argenteus, parum a praecedenti dissimilis est.

Trigésimum nonum, Mutinae adservat. aereum quidem, in suo Museo Alexander Bertacchinus. Mihi creditur pertinere ad praeclaudatum Carolum I. Scuto gentilicio ornatus est

est cum epigraphe CAROLVS DVX SABAVDIE... In averſa facie Crux viſitur, & inſcriptio: PRICEPS ET MAR**bio**. IN ITALIA.

Quadrageſimus argenteus Scutum gentiliſium Sabaudienſis Familiae oſtendit cum hiſce circum poſitis literis: CAROLVS II. DVX. SABAVD. Poſticam Crux occupat, Ordinem equeſtrem Sancti Mauricii indicans, cum epigraphe S. MAVRICIVS. S. M. Hunc Nummum Guichenonius tribuendum putat *Carolo I. Duci*, quamvis *Carolus II.* inſcribatur, & in duobus ſequentibus *Secundus* identidem appelletur; eâ ratione ductus, quod ibi dicatur *Dux V.* Sit apud eum fides. Certe petat aliquis, cur *Carolus Bonus*, Sabaudiae *Dux IX.* ſe poſtea *Carolum II.* in ſuis Nummis dixerit. Neque ſane, quod *Carolo I.* fuerit alter frater natu major ejuſdem nominis, patri praemortuus, fat fuit, ut idem *Carolus I.* appellaretur *Secundus*, quum dominari coepit. Vide infra Nummum XLII.

Quadrageſimus primus argenteus Scutum praefert, in quo inſignia Sabaudienſis Familiae, & Cyprici Regni apparent. Haec ibi epigraphe: KROLVS SECVNDVS DVX SABAVDIE V. In poſticâ effigies Sancti Mauricii cum lemmate DOMINVS ILLVMINATIO ET SALVS Mea.

Quadrageſimus ſecundus argenteus quinque teſſeras offert, indicantes Sabaudienſem Ducatum, Caballicum agrum, Auguſtam Praetoriam, & Principatum ſacri Romani Imperii. Circumſtat inſcriptio KROLVS SECVNDVS DVX SABAVD. V. Uti praefatus ſum, Guichenonius *Carolo I.* tribuit hos quoque Nummos, eâ ratione permotus, quod hic Princeps dicatur *Dux Quintus*. Sed fieri ne

A potest, ut poſt V. legatur etiam I. quae literae non Ducem Quintum, ſed *Vicarium Imperii* designarint. In poſtica viſitur Crux, & in limbo legitur haec inſcriptio: KBLAS ET AVG. S. ROM. IMP. P. ideſt Dominus Provinciae *Chablais*, & Civitatis *Auguſtae Praetoriae*, & *Sacri Romani Imperii Princeps*.

B Quadrageſimum tertium aereum, Mutinae in Bertacchinio Muſeo vidi. Ibi Inſignia gentilia Sabaudicae Familiae ſeſe offerunt in ſcuto. Circumſtant literae: KROLVS SECVNDVS. In averſa parte DVX. SABAVDVS. R. Et in area R.

C Quadrageſimus quartus argenteus ad *Philippum* Sabaudiae Ducem pertinet, qui Anno Chriſti MCCCCXCVII. finem vivendi fecit. Anticam implet imago hujus Principis, cum epigraphe PHILIPVS DVX SABAVDIE VII. In poſtica Crux Sabaudienſium Principum teſſera cum Laqueo, ſcilicet cum inſigni Ordinis militaris & Diviſâ FERT. Additur lemma: A DOMINO FACTVM EST ISTVD.

D Quadrageſimus quintus ad eundem Principem referendus, ſcutum praefert cum gentilia Cruce, adjectis duobus Laqueis, & circumpoſitâ hac epigraphe: PHILIPVS DVX SABAVDIE. Altera Crux in poſtica cernitur, Ordinem militare Sancti Mauricii indicans, cum epigraphe: PRICEPS MARCHIO IN ITALIA.

E Quadrageſimus ſextus, Quadrageſimus ſeptimus, & Quadrageſimus octavus parum diſſimiles, exhibent effigiem *Philiberti II.* Ducis Sabaudiae, qui Anno Chriſti MDIV. immaturo fato ſublatus fuit e vivis. Haec illi inſcriptio: PHILIBERTVS DVX SABAVDIE VIII. In

postica Scutum cum Sabaudiensi Cruce & Divisia FERT, & Laqueo. Ibi hoc lemma: IN TE DOMINE CONFIDO. T.

Quadragesimum nonum aereum Nummum hifce additum volo, quem Mutinae adservat in suo Museo Bertacchinus. Incertus tamen sum, an spectet ad Regiam Sabaudiensium Principum Familiam. In antica conspicitur Aquila alis expansis. E literis circumpositis partim exesis hae supersunt B. . . . D. . . . F. . . . COMES. DE. CIANI. . . . In postica effigies Sancti Mauricii palliati, manu baculum nodosum gerentis. Additur epigraphe SANCTVS MAURICIVS. Suspiciabar ego, heic designari Comitem quempiam *Decianae*, cujus Nummum supra attuli. Verum in ejus Nummis occurrit non Sanctus Mauricius, sed *Sanctus Alexander*. Quum verò celeberrimus in Sabaudia sit *Sanctus Mauricius*, eruditis Taurinensibus perpendendum relinquo, an heic fortè designetur aliquis *Comes de Cianbery*.

Ceterorum Ducum Sabaudiensium Nummos omitto, ne fines mihi propositos transgrediar.

SALUTIARUM MARCHIONES.

NUMMOS duos argenteos proferam, ad *Marchiones Salutarum* spectantes. Primum in suo Museo adservat *Placentiae Reverendis. Abbas Chiappinus*. Ibi effigies Principis visitur cum inscriptione: LVDOVICVS M. (idest *Marchio*) SALVTIARVM. In averfa parte conspicitur imago Sancti viri equo insidentis cum literis in limbo: SANCTVS CONSTANTIVS. Is est *Ludovicus I.* Salutarum *Marchio*, qui Anno Christi MCCCCLXXV. finem

A vivendi fecit; aut *Ludovicus II.* ejus filius, qui Anno eodem patri in dominatione successit.

B Alterum Mutinae mihi exhibuit *Alphonsus Ferrarius*, sed literis excisis. Visitur Sanctus vir equo insidens, & manu vexillum tenens cum epigraphe SANCTVS CON. . . . idest *Constantius*. In altera facie occurrit insigne gentilicium in scuto, cui cassis superstat, Aquilam coronatam gerens cum literis SALVTIARVM M. . . . nempe *Marchio*. Aereus exstat apud *Illustrijs. Abb. Vicecomitem Mediol.*

C In praelaudatis *Chiappinio*, & *Bertacchinio* Museis exstant alii Nummi percussi a *Michaële Antonio*, atque a *Francisco Marchionibus Salutarum*. Sed quia ultra terminum mihi praeritutum excurrunt, eos praetermitto.

SENAE, sive SENA.

D IN Dissertatione *J. de Civitatum Libertat.* Privilegium evulgabo, in quo *Henricus Sextus Romanorum Rex Anno Christi MCLXXXVI. Octavo Kalendas Novembris*, jus cudendae pecuniae *Senensi Reipublicae* hifce verbis concedit: *Item ex uberiori gratia benignitatis nostrae, Regiâ, qua fungimur, auctoritate concedimus ipsis Senensibus potestatem cudendae & faciendae Monetae in Civitate Senensi.* Eiusdem Privilegii meminit etiam *Jugurtha Thomasius Lib. 3. Histor. Senensis.* Attamen ante illud tempus minime defuisse videtur *Senensi Populo* ejusdem *Monetae praerogativa.* Etenim in *Charta Anni MCLXXX.* quam habes in *Notis Cl. V. Benvoglianti ad Statuta Pistoriensia*, in hoc Opere edita, *Christianus Moguntinus Archiepiscopus, Imperialis per Italiam Legatus, Senensi Populo* haec

haec pollicetur: *Citius, quam potero, Serenissimo Imperatori nostro Frederigo Privilegium confirmationis vestrae Monetae, ad laudem & totius Civitatis honorem, faciam sine fraude componere.* Ad haec in nuper memoratâ Dissertatione Quinquagesimâ alteram Chartam edam Anno ipso conscriptam Mense Junii, hoc est, quatuor ante Menses, in qua continetur forma compositionis, per quam Senenses veniunt ad gratiam Domini Imperatoris, & Regis Henrigi. Ibi statutum, ut Senenses Imperatori ac Regi restituant ac resignent omnia Regalia, jura & jurisdictiones, quae pertinent ad Imperium infra Civitatem & extra, & nominatim Monetam, & pedagium, sive teloneum, quam facere consueverunt vel faciunt. Quare ante Annum Christi MCLXXXVI. jure Monetae fruebantur Senenses. Ejus Populi Nummos, quos haëtenus conspiceri mihi licuit, nunc profero.

Primum argenteum possideo ego. In area ibi occurrit unum S. nomen Senae, sive Senarum, indicans. In limbo legitur SENA VETVS. In averfa parte Crux visitur cum epigrapha ALFA ET CIO, idest Omega.

Secundus argenteus ab Huberto Benvogliento Cl. V., dum in vivis erat, ad me missus, quamquam non idem, adeo tamen praecedenti similis est, ut nihil addendum habeam: nisi quod Omicron pro Omega ibi scriptum est, atque ED pro ET, ex quo intelligis vetustatem ET immutati, quum a vocali subsequens verbum inchoatur.

Tertius aureus, Mutinae a Joseph Maria Cattaneo adservatus, idem S. in area praefert, cum literis in circuitu CIVITAS VIRGO SENA VETVS. In averfa parte Crux cum literis ALPHA ET O (pro Omega)

Tom. V.

A PRINCIPIUM ET FINIS. In aliis Nummis non Civitas Virgo, sed Civitas Virginis legitur: atque id ad mentem Senensium.

Quartus argenteus apud eundem Cattaneum, praeter S. in area, hanc epigraphen gerit: SENA VETVS CIVITAS VIRGINIS. In altera parte eadem inscriptio atque antecedens Similem Nummum alterum, diversae tamen formae, adservat Mutinae Palladius Turrius vir nobilis; ibique in summitate scutulum conspicitur cum quodam insigni.

Quintus argenteus in Museo Bertacchinio Mutinae existit. Ibi consuetum S. in area, sed ita lemniscatum, ut vix pro litera accipiatur. Epigrapha SENA VETVS. In postica (A) ALPHA ET O, pro Ω , Omega.

Sextus argenteus in eodem Museo habet S. in area, & in limbo CIVITAS VIRGINIS SENA VETVS. In postica inscriptio similis Tertio. Istorum Nummorum tempora designare difficillimum puto.

Septimus e Schedis Blanchinianis, Veronaë in Museo Muselliano adservatus, depromtus fuit. Ibi SENA VETVS C. VIRGINIS.

Octavus ibidem existens, eandem inscriptionem in antica exhibet. In postica scutum cum insignibus, quibus superpositum G.

Nonus in eodem Museo adservatus, nescio ad quamnam Civitatem spectet. Eum ego inter Senenses retuli, quod insignia perquam praecedenti similia videantur.

Quum autem verba facio de Senensi Urbe, quam Civitatem Virginis appellatam vidimus, in mentem venit, Ephesios quoque olim, teste antiquissimo Herodoto Lib. I. Urbem suam dicasse Dianae, ita ut Civitas illa evaserit Civitas Dianae.

T t

SE-

SENOGALLIA.

UNum Nummum, ad *Civitatem Senogallensem* spectantem, exhibere possum, quem Romae in suo Museo adseruat egregius eruditionis antiquae cultor Franciscus Victorius, Eques Sancti Stephani. Visitur ibi effigies Episcopi Sancti cum epigraphe S. PAVLINVS. SENOGA. Patronum Urbis censeo Sanctum Paulinum: quod tamen in Italia Sacra ab Ughellio adnotatum non vidi. In altera facie cernitur quadrupedis cujusdam effigies. Erit Eruditorum Senogallensium uberiolem huic Nummo lucem ministrare.

SPOLETUM.

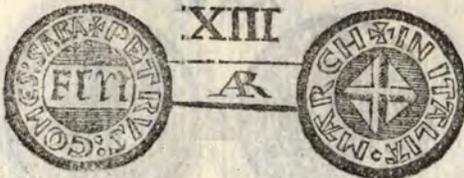
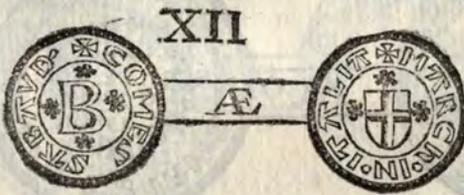
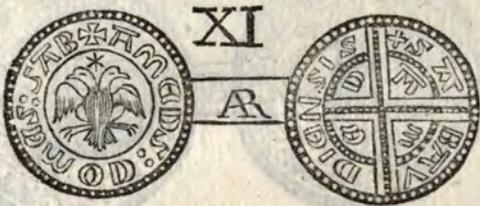
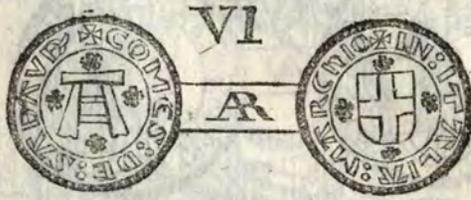
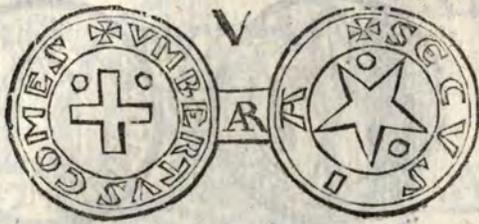
ILLustris hujus Urbis, quae per Saecula multa Ducatus amplissimi caput fuit, Nummum argenteum mihi procuravit Cl. V. Dionysius Andreas Sancaffanius Scandianensis, nunc Medicus Comacli. In ejus antica visitur Crux cum literis circumstantibus: DE SPOLETO. In postica ha-

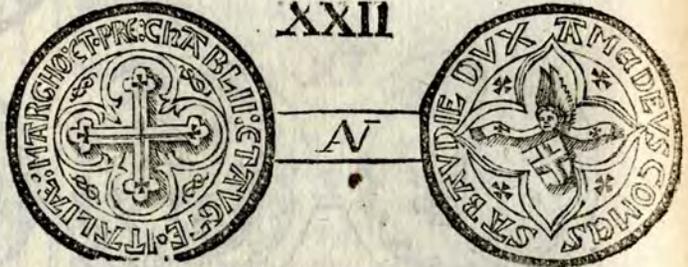
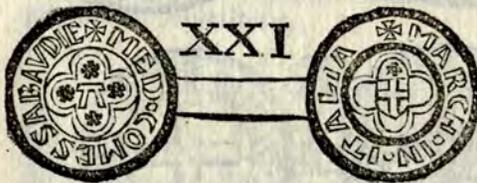
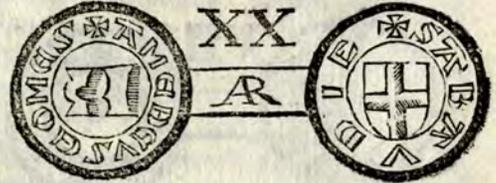
A betur epigraphe: S. PONTIANVS P. idest *Protektor*, vel *Patronus* Urbis. Nullus dubito, quin plures alios Nummos, ad Spoletum pertinentes, diligentia posterorum exerat. Immo veri mihi simile prorsus videtur, vel sub Langobardis Regibus, & Francis Imperatoribus fuisse Spoletum praerogativam Monetae. Quum enim hoc jure fruerentur olim Ticinum & Mediolanum, Regiae Urbes, tum Luca uti caput Ducatus Tusciae, Beneventum uti caput insignis Beneventani Ducatus, ac Tarvisium uti caput Ducatus Foro-Julienensis: excogitare vix possumus, in illustri Ducatu Spoleti nulli Urbi contributum fuisse jus signandae pecuniae.

B
C Alterum Nummum huic additum volo, quem penes se servat amicus vir Franciscus Maria Joachini, Jurisconsultus Forosempronienensis. Ibi effigies Episcopi Pallium gestantis, cum literis in circuitu IOHANNES.... A.... C. In averfa parte SPOLETANVS. Quis sit Johannes iste, exesae subsequentes literae me a divinando coercent.

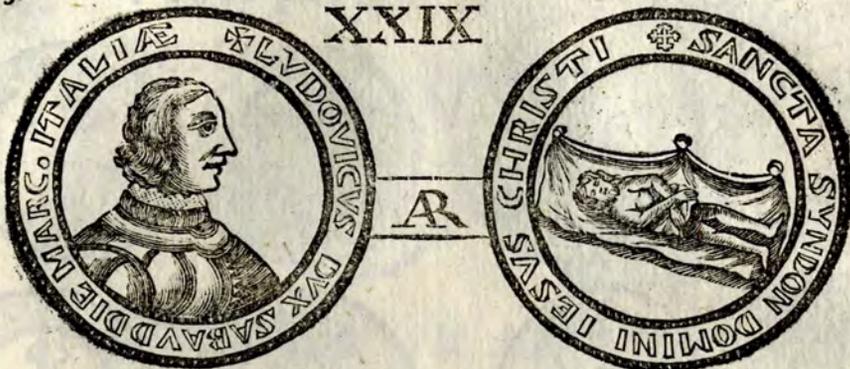
COMITUM SABAUDIAE.

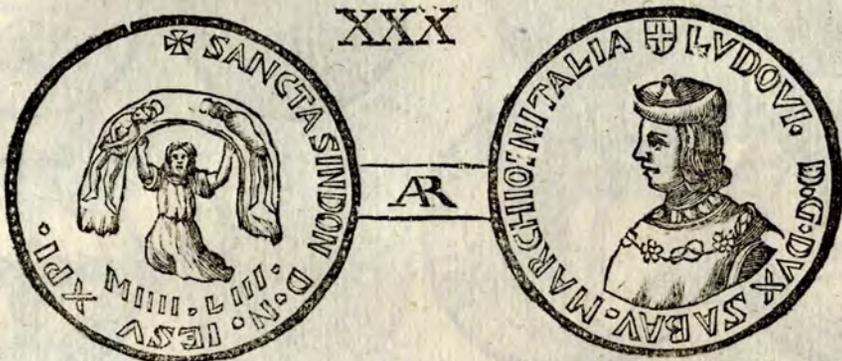

XXIX

XXX

XXXII

XXXI

XXXIV

XXXIII

XXXVI

XXXV

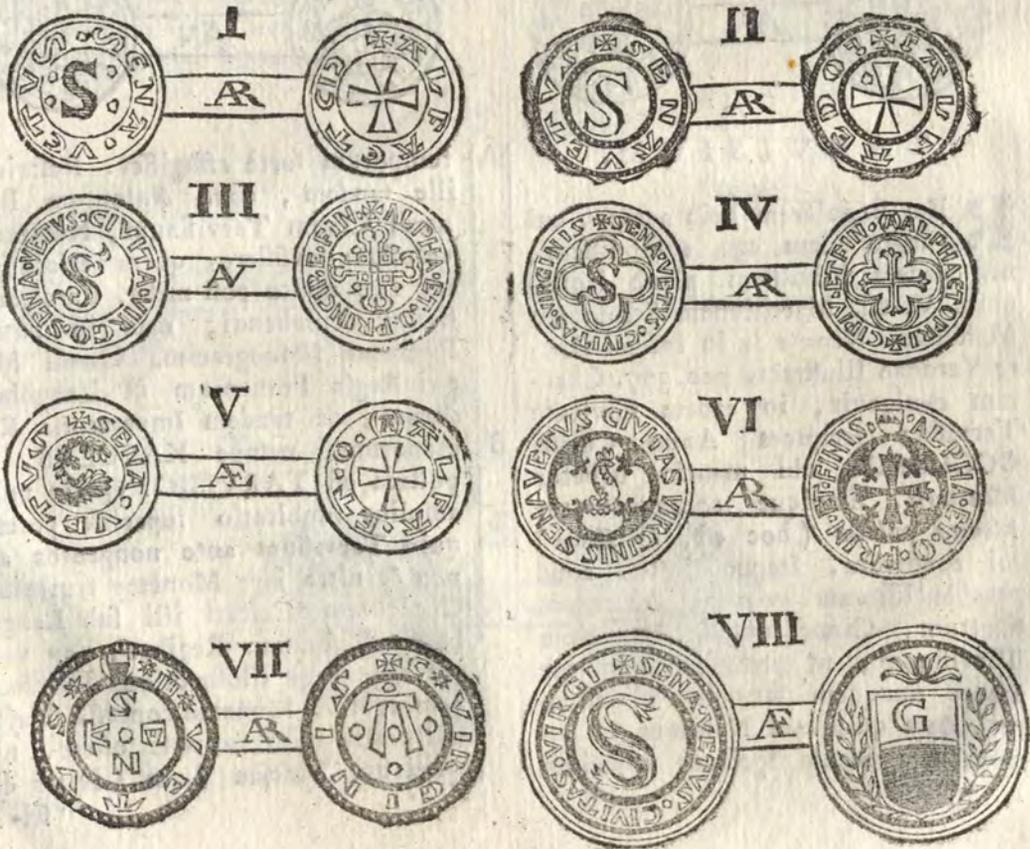

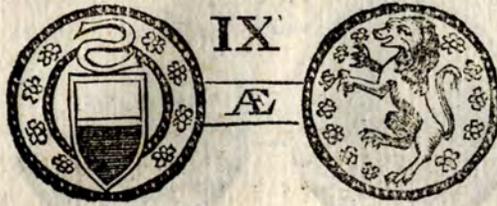

MARCHIONUM SALUTIARUM.

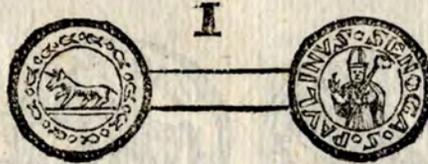

S E N A R U M.

S E N O G A L L I A E,

S P O L E T I.

T A R V I S I U M.

R Em singularem heic accipe, cui aegre fidem ego adhibuiffem, nisi vadem habuiffem plane legitimum V. Cl. Marchionem Scipionem Maffejum. Nempe is in infigni Opere Veronae Illustratae pag. 377. Chartam evulgavit, in eadem Civitate Tarvisina scriptam Anno Christi DCCLXXIII. ubi mentio habetur *Monetarii*, simulque commemoratur *Monita publica* (hoc est, *la Zecca*) ibi constituta. Itaque infiti apud praestantiffimum virum Antonium Scottum, Canonicum & Patricium Tarvisinum, ut pro suo erga me amore nunquam fatigato investigaret, num quisquam Nummus ad remota illa Secula spectans injuriam

A temporum fortè effugiffet. Rescripfit ille tandem, apud Antonium Bernardi Civem Tarvisinum, Nummum vetustum existere, quem etiam ad me non multo post misit. Carolinum statim deprehendi; nam in antica spectatur Monogramma Caroli Magni Regis Francorum & Langobardorum, ac tandem Imperatoris Romanorum, nempe KAROLVS. In postica est TARVISIO. Quare nulla amplius dubitatio superesse potest, quin Tarvisium ante nongentos annos & ultra jure Monetae frueretur. Cùm autem Civitati illi sub Langobardis & Francis Regibus, non verò tot aliis tunc illustrioribus Urbibus, praerogativa Monetae concessa fuerit, nulla alia mihi ratio se offert, nisi quod uti Tusciae Luca Civitas de-

fi-

stinata iis temporibus fuit, ut ibi euderentur Nummi, ita Tarvisium ejusmodi honore donatum fuerit pro Ducatu Forojulienfi. Sed fortasse Germanis postea in Italia dominantibus continuatum Tarvisinis minime fuit ejusmodi jus. Mihi sane nondum ullus alius Nummus occurrit, antiquis iis Seculis in ea Urbe percussus. Ceterum subsequutis Seculis ab Imperatoribus concessa fuit Episcopo Tarvisino Moneta publica ejus Urbis, immo & ipsa Civitas, uti vetera monumenta testantur.

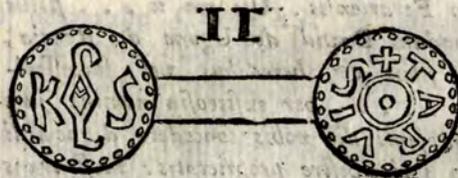
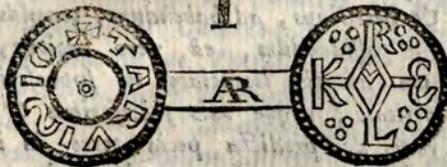
Alterum quoque Nummum diversi moduli addo, qui post haec scripta delatus est: rari quippe sunt id genus Nummi.

T A U R I N U M .

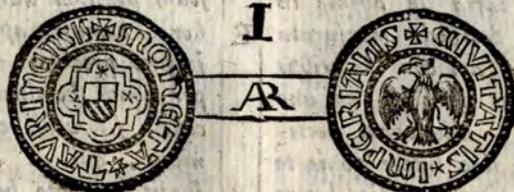
Q Uo tempore nobilis ista Civitas sui juris fuit, neque Principibus Sabaudienfibus parebat, percussit

A hunc Nummum argenteum, rarum profecto, quem mihi suppeditavit Joseph Maria Cattaneus Civis Mutinensis. Post Friderici II. Augusti mortem, quae Anno Christi MCCL. contigit, Thomas Comes Mauriennensis Taurinensi Urbe potitus fuit. At is Anno MCCLV. aut potius sequenti, seditione oborta, a Civibus Taurinensibus in vincula coniectus fuit, atque Astensibus inimicis traditus. Quare eodem Saeculo Nummus iste culus videtur, in cujus antica visuntur insignia, ut opinor, ipsius Civitatis, cum tribus asteriscis hinc inde dispositis, & lireris MONETA TAVRINENSIS. In postica spectatur Aquila alis apertis, & circumstant lirerac: CIVITATIS IMPERIALIS.

T A R V I S I I .

T A U R I N I .

VERONA.

Inter Italici Regni Civitates, quae primae officinam Monetariam habere meruerunt post antiquissimas illas, Ticinensem videlicet, Mediolanensem, Tarvisinam, atque Lucensem, enumeranda mihi est Verona. Certe Veronensis pecuniae memoria frequens occurrit in Chartis vetustis. Leguntur haec verba in Ferrariensi, Anno Christi MCMIII. exarata: Et in omni festiuitate Sancti Martini an-

Charta Emphyteusis Ferrariensis, Anno 1078.

In nomine Sanctae & individuae Trinitatis. Anno Domini . . . . Millesimo Septuagesimo Octavo, Regnante Domino Einrico Imperatoris Anno Vigesimo Secundo, IX. Kalendas Octobris, Indictione Secunda . . . . Mazolino filius quondam Pagano de Rofredo de la Torre, & Winildo filius quondam Joculo de la Nure de Comitatu Ferariensis. Uti me u . . . filius quondam David de Ugone de Rencia, seu filius & heredibus vel successoribus . . . . per enfiteosin nomine iure a presenti die nobis concedere dignemini rem juris vestre proprietatis: idest trans flumen Reno in fundi Panicale, in loco ubi dicitur Gajo de Serrito, pecia una terra in integrum cum introito & exito suo usque in via publica, vel cum omnia super se & infra se abente in integrum, a pertica decipeda mensurata per longo, & per ambobus lateribus perticas octo & pedes novem: ab uno caput perticas septem, alio caput perticas sex: finis est ab uno latere ponis te Ursone Presbitero petitore, alio latere ponis te Donatho filius Nathale de Martini de Dominico. Ab uno caput ponis

Anualiter daturus sum vobis in vestro arbitrio porcum unum de precio Solidorum octo denariorum Veronensium, aut ipsos Solidos, quem suscipere volueritis; & in omni Natiuitate Domini spallam unam, vel pullos duos. Ita in altera pergamena Ferrariensi, Anno Christi MLXXVIII, scripta, mentio est denariorum Venetorum, ac Veronensium, uti ex ipsa patebit, evulganda haec mihi, ex beneficio supra laudati Joseph Antenoris Scalabrinii eruditi viri Ferrariensis.

Cte Martinus Presbiter, qui vocatur Riccio, & Rusticello de Bonvicio: alio caput ponis te Petrus de Ermengarda, vel si quis ali adfines sunt. Ipsa jam dicta pecia terra in integrum, qualiter supra legitur damus nos suprascripti Mazolino, & Winildo tam per nos, quam per Joculo nepote nostro filius quondam Rodulfo de Rofredo, tibi suprascripto Ursone Presbitero, tuique Successoribus & heredibus, ad habendum, tenendum, & possidendum, ea vero ratione, ut non abeat licenciam tu suprascriptus petitore, neque tuis sucesoribus & heredibus de predicta pecia terre in integrum, qualiter supra legitur, in estranea persona nec vendere nec donare, nisi si nobis oportunum fuerit optinere sit dominacio nostrisque heredibus, si iustum precium dare voluerimus, sicut per bonos homines apreciatum fuerit; & si iustum precium dare noluerimus, sicut per bonos homines apreciatum fuerit, licencia sit vobis eas dare in talis hominibus, qui de distrito istius Comitatu fuerit, excepto heredibus Comes Alberti, & eorum Seruis, & salva iusticia dominica persolvend . . . & post comple-

ta hereditas tua, qui supra petitor, Calcarios dandi et enfiteosin in eod ordine renoventur. Sic ita tamen ut exinde inferre debeo ego suprascriptus petitor, meisque successoribus & heredibus vobis, vestre dominacionis, vestrisque heredibus singulis quibuscumque Indictionibus pensionis nomine in Denario Venecie uno, ita ut dictum est, pensio persolvatur; & nos suprascriptis Mazolino, & Winildo promittimus tam pro nobis, quamque pro Juculo nepote nostro, nostrisque heredibus pro dicta pecunia terre vineata, qualiter supra legitur tibi suprascripto Ursone Presbitero, tuisque successoribus & heredibus omni tempore ab omni homine defendere & auferri promittimus. Si qua vero pars contra et enfiteosin ire temptaverit, & non conservaverit omnia qualiter supra legitur, det pars parti pene nomine . . . Denariorum Veronensium Solidos triginta & ses; & post penam solutam et enfiteosin, sicut supra legitur, omni tempore in sua maneat firmitatem.

Actum in Civitate Bononia . . . .

✠ Alberto filius quondam Gerardo de Andrea de Gerardo, & Johannes filius Bonaldo de Ferraria, & Lamberto filius Ugone de Cazano, & Urso filius Ursone de Andrea, & Pagano Sarto filius quondam Albezo Sarto, rogatis testibus.

✠ In Dei nomine ego Bonandus Notarius et enfiteosin sic, ut supra legitur, scripsi.

In Charta etiam Beatricis Comitissae Anno Christi MLXXIII. exarata, quam protuli in Dissertatione XI. De Allodiis, memorantur centum Librae denariorum Veronensium. Denique in concedendo jure Monetae Episcopo Patavino Henricus II. Augustus praecepit, ut pecunia cuderetur

A secundum pondus Veronensis Monetae, uti supra vidisti in ejus Diplomate. Jus autem Patavinae Monetae ad Episcopum Civitatis illius spectasse, legimus in Diplomate Friderici I. Anno Christi MCLIV. Tom. V. Italiae Sacrae. En ergo Civitatis Veronensis Nummos, haecenus mihi oblatos. Atque utinam plures adferre licuisset.

B Primus Nummus argenteus, tum Patavii apud Comitem Joannem de Lazara, tum Veronae apud Joannem Franciscum Musellium Archiepresbyterum insignis Capituli Canonorum Veronensium existens, in utraque facie ectypon praefert, inscriptionis tantum situ immutato, nempe in area Crucem hisce literis circum exaratis: VERONA. In limbo CI ✠ EV ✠ CI ✠ IV. quarum literarum explicationem ab eruditis Veronensibus expectabo.

C Secundus ab eodem Musellio ad me missus, Mutinae quoque in Museo Bertacchinio visitur. In area ostendit Aquilam protensis alis cum epigraphe CIVITAS. In altera facie Crux cum literis VERONA. A. M. idest Albertus & Mastinus de la Scala, sive Scaligeri, qui Anno Christi MCCCXXIX. dominari Veronensi in Urbe coeperunt. Et sane inter duas initiales literas A, & M. Scaulae figura visitur, Scaligerorum dominantium Insigne gentilicium.

E Tertium possident in suis Museis Patavino Comes de Lazara, & Veronensi Musellius. Cusus fuit Nummus sub ipsis Scaligeris, ideoque explicatione non indiget.

Quartus aereus in eodem Museo Muselliano, Scalam insigne Scaligerorum praefert in antica; in postica vero virum Leonis caput sinistra tangentem, cum fuste in dextera.

Quintus argenteus ab iplo humanissimo Musellio mihi traditus, Aquilam exhibet cum inscriptione BTHS. ANTNS. videlicet *Bartholomaeus*, & *Antonius Scaligeri* fratres, qui Anno Christi MCCCLXXIV. dominationem Veronae susceperunt. In averfa parte vifitur effigies Epifcopi cum literis SANCTVS ZENO, & in fummitate Scala.

Sextum aereum mihi confpiciendum obtulit idem Musellius. Hinc Scala in area, cum literis BARTOLOMEVS: inde Crux in altera facie, & infcriptio ANTONIVS.

Septimum argenteum vidi Mutinae apud Paulum Seghicium nobilem virum. Ibi Crux cum circumpofitis literis COMES VIRTVTVM D. MLI. . . . . hoc est, *Dominus Mediolani*, & (ut puto) *Veronae*. Is est Johannes Galeatius Vicecomes, qui Anno Christi MCCCLXXXVII. pulfo Antonio Scaligero, Veronam fibi fubjecit. In poftica cernitur imago Epifcopi Sancti cum epigraphe SCS ZENO DE VERONA.

Oftavus denique Nummus fuccedat, e Schedis Blanchinianis, in Museo Muselliano adfervatis, depromptus. Ibi Aquila biceps cum literis in circuitu: DVX AVSTRIAE. In poftica imago Epifcopi cum infcriptione circum exarata: S. ZENO PROTECTOR VERONAE. Nifi percuffus hic Nummus fuerit, poftquam Maximilianus I. Auguftus fecundum Cameracenfis foederis pacta Veronenfi Civitate potitus fuit, Eruditis Veronenfibus illius interpretationem commendo.

VICENTIA.

EX Nummis in *Vicentina Urbe* percuffis unum tantummodo proferre poffum, Patavii in Museo La-

A zara adfervatum. Ibi vifitur Aquila in area, circumpofita infcriptione: CIVITAS. Scutulum quoque ibidem confpicias, cum infigni quodam. In averfa parte Crux cum literis VICIENCIE. Ita enim illic legi, & non VICENCIE, monuit me amicus vir Adamus Pivatus Sacr. Theologiae Doctor Patavinus.

B VIGLEVANUM.

V *Iglevanum*, infigne olim apud Inlubres Oppidum, nunc Civitas Epifcopalis, a Ludovico XII. Francorum Rege, poftquam Mediolanenfis Ducatu potitus est, traditum fuit in Feudum, addito *Marchionis* titulo, infigni ac celeberrimo exercituum Imperatori *Johanni Jacobo Trivultio*, cujus Familiae dignitatem tuetur adhuc Mediolani multa cum laude praeclariffimus Marchio Theodorus Alexander Trivultius, per lineam mafculinam ex ejuſdem Jo. Jac. fratre Jo. Firmo primogenito decendens. Servat is Nummos aliquot, eofque mihi ea de re agenti communicavit, quos deinde fum editurus.

D Numisma vero aeneum fignatum numero primo extat Mutinae in Museo Bertacchinio, in cujus altera facie cernitur protome viri laureati, circumducta hac Infcriptione IO. IA. TRI. MAR. VIG. FRAN. MARE. idest *Johannes Jacobus Trivultius Marchio Viglevani, Franciae Mareschalcus*. In altera parte caput hominis cum literis in limbo exaratis NEC CEDIT VMBRA SOLI, & fortaffe *Nicolaum* ejus filium *Comitem Musocci* repraeſentat, qui patrem armorum gloria fequebatur.

E Secundus Nummus nullum loci, quo cuſus fuit, nomen exhibet, atque ad eundem Joannem Jacobum Tri-

Trivultium pertinet. In antica visitur cassis clausa, cui insidet vel Harpya, vel Sphinx alata caudam inflexam demittens, manu chartulam inscriptam tenet. In vetustissimis hujus Familiae insigniis una manu anulum cum adamante tenens aspicitur, altera limam, in aliquibus integram, in aliis vero fractam, addito lem-mate: *Ne te smay*, quod liceat interpretari, ut vulgo dicitur *non ti smagare*, hoc est, ne animo decadas; in eum ferme sensum, quo Vergilius Aeneid. 6.

Tu ne cede malis, sed contra auden-tior ito,

nisi constantiâ in arduis opus esse significari voluerit. In postica sunt insculpti Delphines duo capitibus invicem versis, & seu fonti, seu termino, seu alicui ignoto corpori inter utrumque stanti haerentibus, ita ut caudis in semicirculi figuram demissis M literae formam, qualis Veteribus pingebatur, exhibeant, per quam indicari facile potuerit *Mufocci* Comitatus, quem emerat Joannes Jacobus antequam Galli ductore ipso in Italiam venissent.

Tertius pariter ad eundem Joannem Jacobum pertinet. In antica Scutum exhibet, in quo circulus est incisus, quem Crux interfecat, por-rectis e circulo radiantibus splendoribus, literisque circumscriptis IO. IACOBI TRIVULTII. CO. In postica imaginem B. M. V. exhibet puerum Jesum in praesepe adorantis, cum circulari epigraphe: QVEM GENVIT ADORAVIT, eumque ad Regium Lepidi Civitatem pertinere puto, qua honoris gratiâ Joannes Jacobus donatus fuerit.

A Quartus ad ipsius Joannis Jacobi honorem eius in antica ejus imaginem exhibet circumscriptis literis IO. IA. TRI. MAR. VIGLE. MARESCAL. FRAN. In postica togatam foeminam dexterâ caduceum, alterâ palmam cum inscript. ASTRA. ME. DVCE. TVTVS. AD BIS.

B Quintus ad eundem spectat; in antica visitur Scutum familiae insignia exhibens, inscript. lit. IO. IA. TRIVLT. MAR. VIGLE. ET. F. M. In postica S. Georgius pedes lancea draconem transverberans: in circulo inter duas parvas Cruces S. GEORGIUS.

C Sextus ad eundem pariter spectat. In antica visuntur insignia familiae in simplici Scuto signata parva Cruce, & in circulo literae IO. IA. TRIVL. MAR. VIGLE. In postica Crux major in medio, & in superiori parte minor cum literis ET FRANCIE MARESCALVS.

D Septimus item exhibet familiae insignia cum casside pinnis ornata. Supra stat Sphinx manu chartulam tenens, in circulo IO. IA. TRIVL. MAR. VIGLE. ET. F. MA. In postica visitur imago Sancti Georgii equo insidentis, ac draconem lancea transverberantis. In circulo SANCTVS. GEORGIUS.

E Octavus, ac Nonus Nummi e Schedis Blanchinianis, Veronae in Museo Muselliano existentibus deprompti ad Franciscum Trivultium pertinent Nicolai Comitatus Mufocci filium, & M. Jo. Jacobi nepotem. In antica illius insignia apparent floccis hinc inde a Scuto pendentibus ornata, & capite mitrato Sancti Ambrosii superimposito, cum literis in limbo FRANCISCUS TRIVLTIUS MARobio VIGLEvani &c. Is floruit Anno Christi MDLX. In postica S. Geor-

Georgii effigies, in uno infidet equo, draconem lancea feriens, in altero pedes est ac draconem utraque planta calcans, lanceam in gulam immittit, in utroque literae SANCT. GEORGIUS.

VOLATERRAE.

Nullum Volaterranae Reipublicae in Etruria Nummum exhibere possum. Dicam tamen, ne hoc quidem ornamentum olim in ea Civitate fuisse desideratum: quippe Sae-

culo Christi Tertiodecimo mentionem reperio *Librarum Vulturnensis Monetae*. Quod quum audis in actis etiam aliarum Civitatum, prodece consuevit, fuisse in illis quoque Officinam Monetariam, signatamque eorum Populorum nomine pecuniam. Chartam ex Regesto Cencii Camerarii descriptam accipe, ubi *Volaterranae pecuniae* mentio occurrit, quae profecto celebris fuerit necesse est, quando in Civitatibus Reatina & Esculana in honore & commercio erat.

Litterae de Comitatu Asculano a Gregorio IX. Papa commendato Episcopo Asculano sub centum Librarum Volaterranarum pensione, Anno Christi 1231.

Gregorius Episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Marcellino Episcopo Esculano salutem & Apostolicam benedictionem. Ecclesiam Esculanam, tamquam Sedis Apostolicae filiam specialem, & personam tuam, nobis fide notam & devotione probatam, speciali gratia prosequentes, Comitatum Esculanum cum jurisdictione ac iuribus, redditibus & pertinentiis omnibus ad Ecclesiam Romanam spectantibus, & specialiter potestate ibidem creari Tabelliones, tibi sub annuo Censu Centum Librarum Vulturnensis Monetae, in festo Beati Michaelis, Camerae nostrae solvendo, quamdiu nobis placuerit, committimus, Ecclesiae Romanae nomine fideliter gubernandum, prout in instrumento publico exinde confecto plenius continetur. Ut autem quod de te in spe gerimus, nos in re invenisse laetemur, Fraternalitatem tuam monemus, auctoritate praesentium tibi injungentes, quatenus justitiam diligens & obsequens aequitati amplectaris in omnibus pietatem, religiosos pio fovens affe-

ctu, & descendens a potentibus impotentes, ut Apostolicae Sedis gratiam recognoscens, divinae te reddas gratiae aptiorem.

Datum Reate, Nonis Novembris, Pontificatus nostri Anno Quinto.

URBINUM.

Aereum Numisma accipe Urbini adservatum apud nobilem virum Comitem Ludovicum Palma, cujus estypon debeo doctissimo & amico viro P. Joanni Prospero de Sancto Ubaldo Clerico Regulari Congregationis Scholarum Piarum. Ibi effigies Principis cum Inscriptione: DIVI. FE. VRB. DVCIS. MONTE. AC. DR. COM. REG. CAP. GE. AC. S. R. ECCLE. CON. INV. idest Divi Federici Urbini Ducis, Monteferetri, ac Durantis Comitis, Regii Capitanei Generalis, ac Sanctae Romanae Ecclesiae Confanonerii invicti. In Postica ejusdem Principis armati & equo infidentis effigies, cum literis

OPVS SPERANDEI, qui Numisma conflavit. Is est Federicus, e Comitum Montisferetri stirpe prognatus, Anno Christi MCCCCLXXI. Dux Urbini renuntiatus, militiae Ductor celeberrimus.

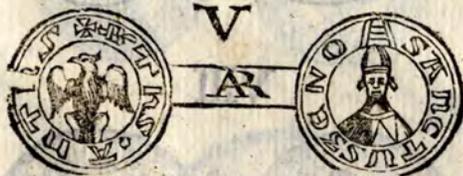
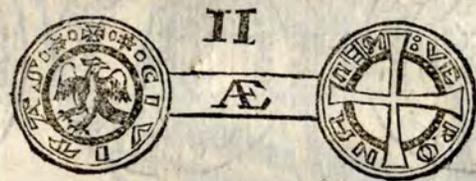
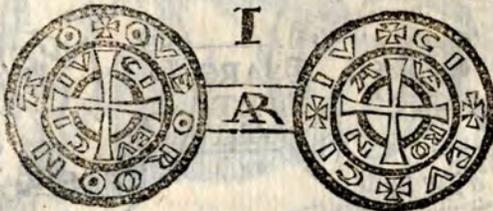
Duos quoque aereos Nummos possideo ego. In antica visitur Principis imago cum epigraphe: GVIDVS VB. VRB. DVX. In posticâ Scutum cum ejus insignibus. Circumstant hae litterae: CO. MON. FE. AC. DV-RANT. idest *Guidus* (rectius verò *Guido*) *Ubaldis Urbini Dux, Comes Montis Feretri, ac Durantis*; qui Anno Christi MCCCCLXXXII. Federico patri in dominatione successit.

Tertius Nummus, Mutinae in Museo Bertacchinio, imaginem Guido-

nis Ubaldis exhibet cum epigraphe: GVIDVS. VB. VRBINI. DVX. Visitur stemma gentilicium in averfa parte, cum lemmate: FIDES. SPES. CARITAS.

Quartus Nummus argenteus majoris moduli, existens Pisauri apud nobilem virum Annibalem de Abbatibus Oliverium, ad eundem Principem spectat. Cernitur ibi Scutum, in quo insignia Comitum Montisferetri, cum inscriptione circumpositâ: GVIDO. VB. URBINI. DVX. In posticâ visitur imago Sancti Georgii cum literis in limbo: ORA PRO N. S. GRI. idest *ora pro nobis Sancte Georgi.*

V E R O N A E.

ANTIQUIT. MEDII Aevi
VICENTIAE.

VIGLEVANI.

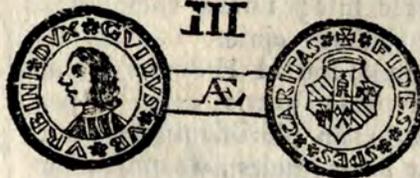
IX

U R B I N I

II

III

IV

ATque hætenus Nummi, quos congerere potui in officinis Monetariis Italiae percussi ad Annum usque Millefimum Quingentesimum. Longe plura sane supersunt mihi ignota. Expostulare autem hæc mihi liceat de Italicorum eruditorum consiliis. A tribus Seculis totus eorum conatus versatus est in conquirendis, excumulandis, summoque studio colligendis, Graecorum, Romanorum, Syrorum, aliorumque Orientalium Populorum Nummis usque ad inclinationem Romani Imperii. Hisce unis ditantur & abundant, hisce gloriantur nostro quoque aevo innumera tum in Italia, tum extra Italiam, Musæa. Fuere etiam, qui Orientalium Augustorum, Graecorumque Principum usque ad Constantinopolis excidium, & Francorum Regum, Anglorum & Germanorum Nummos solícite quaesierunt, ac luce donarunt. At quemnam mihi ostendas, qui Nummariam eruditionem Italiae ab Anno Christi Sexcentesimo excolendam suscepit, Nummosque Italicorum Regum, Augustorum, Principum, ac Civitatum Liberarum, subinde per tot Saecula cufos, colligere, atque illustrare elegerit? Eruditis nostris neglecta adhuc provincia isthaec fuit; immo comoluribus sordent adhuc ejusmodi Nummi, quasi non & ipsi ad Historiae lucem, atque Italicæ gentis decus aequæ, ac eruditionem plurimum conferant. Sint, ut lubet, rudes, oleantque barbariem hujusmodi Seculorum Nummismata. Si mediæ aevi Historiam amamus, cur non & caros habemus ejus temporis Nummos auctoritate publicâ percussos, quos profectò fatearis inter illustriora barbaricæ antiquitatis monumenta esse referendos?

A Ego, quotquot potui, collegi. Sed tempora advenient, quibus non minori sollicitudine & isti congerentur, quàm qua hætenus Graeci, ac Romani conquesti fuere; agnoscentque Literati viri, hoc etiam subsidio Historiam Italicam indigere, ipsamque per illud exornari non modicum posse. Interea tantus iste contemptus barbaricorum Nummorum, summam apud nos illorum peperit caritatem. Quum enim per tria postrema Saecula nemo unus hosce vel tantillum curaret, ingens eorum copiam ad alios usus conflata, in tabernis aurificum, aut in officinis Monetariis miserime periit. At ubi me hujus quoque mercis congregandæ cupiditas incessit, quo me converterim non reticebo. Scilicet in Mutinensi Urbe, ejusque agro (idque forsitan in aliis bene multis usitatum deprehenditur) solent mulieres ad collum infantium suspendere Nummos Sancti Ludovici Francorum Regis præ devotione erga Sanctum illum Principem. Hunc ritum tam nobiles, quàm plebeji observant, eosdem Nummos argenteos sacrarum rerum loco habentes. Sed quia paucorum est dignoscere, quinam sint Ludoviciani Nummi, plerumque accidit, ut non illos infantuli deferant, sed omnino diversos, & quos casus obtulit, a variis Urbibus, variisque temporibus cufos. Vix enim se eis offert Nummus, antiquitatem quampiam præferens, ignotisque characteribus signatus, quum Sancti Ludovici Monetam, ut ajunt, se reperisse sibi persuadent; aut Crucem ibi, effigiemve alicujus Sancti insipientes, continuo credunt, illinc sperandam esse pueri tutelam. Hac ratione permultos Italiae Nummos adhuc superstites descripti, ejusque Nummariæ eruditionis

nis desiderium ita inspiravi tum Reverendis. P. D. Alexandro Chiappino Abbati Canonorum Regularium Lateranensium Placentiae, tum Mutinae peramico viro Alexandro Bertacchinio, ut jam uterque non contemnendam copiam hujusmodi Nummorum in sua Musea intulerint. Neque molestum Lectori futurum puto, si & alios quosdam Nummos subjiciam extra Italiam percussos, quos in conquirendis Italicis fors mihi obtulit.

ANGLIAE, & SCOTIAE REGES.

Romae in Museo Sabbatino Nummus argenteus visitur, ad antiquum unum Angliae Regem perticens. In antica parte haec epigraphe legitur: COENVVLF REX. In posticâ hæc literæ apparent T. A. EA. Johannes Bromtonus pag. 796. editionis Londinensis, scribit, Sigeberto Westsaxonum Rege expulso Anno Christi DCCLXIV. *ejus loco Kenwulfum, juvenem egregium de Regia stirpe oriundum, in Regem super Populum Westsaxiae fuisse electum.* Verum non hic in Nummo designatus mihi creditur, sed *Coënwulfus Merciorum in Britannia Rex, qui Anno Christi DCCXCVI. imperare coepit.* Simeon Dunelmensis de Gestis Regum Anglorum ad eum Annum scribit: *Coënwulf quoque, pater Sancti Kenelmi Martyris, dehinc diadema Regni Merciorum suscepit gloriose, tenuitque invictâ virtute, potenti vigore sui potentatus.* Hinc inter Merciorum Reges Decimus quintus fuit, & annos viginti-quatuor regnavit. Apud Hiccesum in Part. III. Thesauri Linguarum Septemtrionalium, inter Nummos a Coënwulfo isto percussos, unus conspicitur perquam similis a me nunc

A producto. In posticâ est eadem figura triangularis, diversae tamen sunt literae interpositae.

Juvat etiam addere duos Nummos ad vetustos Reges Anglo Saxones spectantes, & Romae adservatos in Museo eruditissimi Equitis Francisci Victorii. In priore legitur COENVVLF REX. Postica praefert has literas A. W. EA. In altero habetur haec epigraphe: OFFA REX. Postica exhibet: EDELVAL. Sed quando Anglicos veteres Nummos illustravit *Fontaine* in Dissertatione editâ ab Hiccesio, nihil aliud subjungam.

C Quartum Nummum argenteum Ticini adservatum, ad me misit, quum vivebat, Clariss. olim Monachus Benedictinus Don Gaspar Berettus. Ibi cernitur caput Regis cum circumposita Inscriptione: HENRICVS D. G. AGL, FRA. ET HIB. REX. idest *Henricus Dei gratiâ Angliae, Franciae, & Hiberniae Rex.* In posticâ exhibetur insigne Regum Angliae cum literis POSVI DEVM ADIVTOREM MEVM. Ad quemnam ex Henricis Regibus spectet Nummus, eruditi Britanni decernant.

D Quintum ab eodem olim peramico viro Beretto accepi. Regis caput ibi visitur cum Inscriptione: IACOBVS. DEI. GRATIâ. REX. SCOTORVM. In altera parte Crux cum duplici epigraphe, e quibus una his verbis constat: DEVS. PROTECTOR. MEVS. ET. LIBERATOR. Non unus fuit Saeculo Christi Decimoquinto Scotorum Rex Jacobus: quinam ex iis designetur, ignotum mihi.

E In Museo Britannico visitur Nummus argenteus, ad quemnam ex Henricis Regibus spectet, ignotum mihi.

ARAGONIA & NAVARRA.

IN Museo Chiappinio argenteus Nummus exstat, caput Regis cum Inscriptio exhibens: FERDINANDVS . . . . . In averfa parte CIVITAS BARCHINONA.

Alterum Nummum argenteum, Mutinae adservat nepos meus Joannes Franciscus de Solis, & ex argento ac aere conflatum possidet in suo Museo Bertacchinius. Cernitur in ejus antica insigne cum literis circumductis: FERRANDVS . . . . . AVAR . . . . . idest *Rex Navarrae*. In postica alterum insigne cum literis attritis. Hunc ad Ferdinandum V. Catholicum Aragoniae Regem pertinere opinor. Fortassis & praecedens Nummus ad ipsum spectat.

B O E M I A.

Joannes Boemiae Rex Primus, Henrici VII. Augusti filius, & Caroli IV. Augusti pater, non minus in Germanicâ & Gallicâ, quàm Italicâ Historiâ perquam celebris evasit Seculo Christi Decimo quarto. Ad eum pertinet Nummus argenteus, Bononiae adservatus a praeclarissimo Marchione Joanne Paulo de Pepulis. In antica visitur Corona, & in circulo minori haec epigraphe: IOHANNES: PRIMVS; in superiori verò haec altera: DEI: GRATIA: REX: BOEMIE. In postica Leo, cum literis: PRAGENSIS: GROSSI.

C H I O I N S U L A.

Est mihi argenteus Nummus, multae, ni mihi blandior, raritatis. In area Crux cum epigraphe in limbo CONRADVS REX Romano-

Arum. In averfa parte prospectus Urbis turritae, cui alis extensis Aquila coronata supereminet. Additur Inscriptio: CIVITAS CHII. Rarum profectò est, in Insulam Chios fuisse jus aliquod Romanorum Regibus, sive Augustis. Percussum verò fuisse hunc Nummum mihi persuadeo Anno Christi MCXLVII. quo nimirum tempore Conradus II., seu III. Romanorum Rex copioso, sed infelici exercitu expeditionem sacram in Orientem suscepit, de qua Otto Frisingensis, aliique ejus temporis Historici scripsere. Tunc aut erepta Graecis est Chios, aut Populus ipse, quieti ac securitati propriae consulens, sponte se dedit Conrado, atque in rei memoriam percussus est Nummus.

C L A R E N T I A.

Placentiae in Museo Chiappinio duplex Nummus ad Clarentiam spectans adservatur. In primo argenteo exhibetur eadem figura, quae in Nummis Ludovici Sancti Francorum Regis, aliorumque ejus successorum apparet. Per eam significari compedum formam, quibus in Africa Sanctus Rex confictus fuit, Joannes Villanius historicus Florentinus memoriae prodidit. Alii ichnographiam Castri Turriti illic exprimi censuerunt. Rem in medio reliquit LeBlancus in Tractatu Historico Nummorum Francicorum. At secundam opinionem minime amplectendam prodeunt, quae infra subjiciam. Illud perspicuum est, Turonenses Nummos tunc eadem figurâ insignitos fuisse, eamque diu retinuisse. In Nummo nostro circumducta legitur haec Inscriptio: DE CLARENTIA. In postica cernitur Crux, circum quam haec

hae literae S. SABACCIO . . . . . A
EPS. idest *Episcopus*.

Alter Nummus aereus anticam similem praecedenti ostendit. In posticâ legitur CIVITAS FLORENS. Duplex autem *Clarentia* nobis occurrit. Altera in magnae Britanniae Regno, Oppidum videlicet in regione Suffolciae. Celebris in Italia fuit Leonellus, sive Leonettus Dux Clarentiae, Regis Angliae filius, qui Anno Christi MCCCLXVIII. Violantem Galeatii II. Vicecomitis filiam solemnem apparatu uxorem duxit: quae de re plura habemus apud Historicos Mediolanenses. Alteram Clarentiam, Ducatus quoque titulo insignem, olim Peloponnesus numerabat, quam nonnulli antiquam Cyllelem sunt arbitrati. Ad hanc Civitatem potius referendum esse Nummum conjectura mea inclinât, quum ei dominarentur olim sui Principes, seu Duces, ex Gallorum (uti opinor) stirpe progeniti. Vidi & alterum Nummum in eodem Museo Chiappinio, Turonensium similitudinem praefertentem, sed litteris adeo attritis, ut ab eo evulgando abstinuerim. Ibi tantum supererant hae literae . . . . . X . . . . . ATENES; ac proinde suspicatus fui, Seculo Christi Decimo quarto a Gualterio Athenarum Duce famoso, quem Florentini improvide sibi Dominum constitutum, provide tandem deiecerunt, aut ab ejus majoribus percussum. Isti quoque Athenarum Duces e gente Gallica prodierunt.

In Museo Bertacchino Mutinae adservatur item argenteus Nummus, in cujus anticâ, ad Turonensium formam effigiata, legitur tantum CLARENTIA. Inscriptio posticae periiit.

FRANCORUM REGES.

Egregie Historiam Nummariam Regum Francorum a Du-Cangio, sed praesertim a Le Blanco pertractatam habemus. Attamen quae pauca se mihi obtulerint, in hanc rem proferre non incongruum puto.

B Romae in Museo doctissimi Equitis Francisci Victorii Nummus argenteus existit, quem ad *Carolus Magnum* spectare prorsus mihi persuadeo. Eumque lubentius profero, quod ignotum animadverterim Le-Blanco, de Nummis Regum Francorum optime merito. In una facie legitur CAROLVS. In altera verò C DÑS. Dominus. In Italia-re, an in Gallia, percussus fuerit hic Nummus, quove tempore ex officina Monetaria prodierit, non liquet.

Secundum Nummum argenteum, nulla ex parte attritum, visendum mihi obtulit saepe laudatus Reverendissimus Chiappinius Abbas. Perquam similem exhibuerat antea Le-Blancus. In anticâ leguntur literae CAROLVS. In posticâ ReX Franco-VM: ita ut cusus videatur Nummus ante Annum Christi DCC-LXXIV. hoc est antequam Carolus Francorum Regno Langobardicum addiderit.

E Tertium argenteum possideo ego, in cujus antica istud Monogramma apparet: CRLS, nempe *Carolus*, vel *Carlus*. In limbo legitur ME-TVLLO. Le-Blancus de Nummis Caroli Magni agens, testis est *Metullum* occurrere in ejusdem Caroli, Ludovici Pii, & Caroli Calvi Nummis; & post Sirmondum, atque Henricum Valesium, significari hoc nomine putat *Mellum* Pictaviensis Provinciae Oppidum, seu vicum. Ego in hoc Num-

Nummo aperte video lineolam divisionis interpositam inter ME, & TVLLO, ita ut suspicioni locus superfit, *Tullum* Leucorum, celebrem Galliae Belgicae Urbem, illic memorari. In posticâ Crux cum literis CAROLVS REX FRAnCORUM. Magnum-ne Carolum, an Carolum Calvum ejus nepotem Inscriptio haec designet, statuendum minime sumo.

Quartus Nummus argenteus, majoris moduli, sed laminae subtilissimae, Mediolani adservatur penes praeclarissimum virum Marchionem Theodorum Alexandrum Trivultium. Anticam Crux implet, cum circumductâ Inscriptioe HCAROLVS IMPERATOR. In posticâ prospectus Templi, cum literis circumpositis XRISTIANA RELIGIO. Ejusmodi epigraphae usi sunt Carolus Magnus, Carolus Calvus, & Carolus Crassus: quare incertum, ad quemnam ex hisce tribus Imperatoribus Nummus sit referendus. Quod heic mirere, Caroli. nomen cum H. praeposito scriptum fuit; cujus rei nullum exemplum vidi apud Le-Blancum.

Quintum argenteum possidet Mutinae vir nobilis Maximilianus Cappellus. Ibi Crux in area, & in circuitu literae istae: HLVDOVVICVS IMPERATOR. In posticâ Crux, & in limbo: VENECIAS. Similem haic Nummo Le-Blancus protulit. Percussus autem fuit in Civitate Galliae Celticae, seu minoris Britanniae, quam nunc *Vannes* appellant, sub Ludovico Pio Augusto, circiter Annum Christi DCCCXX. Similem Canonici Bertoli in Collectione MStae Marmorum Aquilejensium se vidisse testatur.

Sextus Nummus argenteus est Turonensis a Sancto Rege Francorum Ludovico IX. percussus. Non unum

A ex his Mutinae vidi, hoc est apud nobilem virum Marchionem Bonifacium Rangonium, Comitem Ascanium Fontana, Joannem Baptistam Ingonium, aliosque. Anticam Crux occupat cum duplici Inscriptioe, hoc est: LVDOVICVS REX. & BNDICTVM SIT NOMEN DomINI NoSTRI DEI IESV XPISTI. In posticâ legitur TVRONVS CIVIS, idest Civitas, & in area visitur figura, quam supra innui, ita composita, ut Castri turriti ichnographiam referre nunquam possit: quod nonnulli ex Gallicis Scriptoribus sunt opinati. Quare veri similior mihi creditur sententia Joannis Villanii Florentini Historici, scribentis Lib. 6 Cap. 36., ubi de captivitate Sancti Ludovici agit: *Per ricordanza della detta presura, acciocchè vendetta ne fosse fatta o per lui, o per li suoi Baroni, il detto Re Luis fece fare nella Moneta del Tornese grosso, da lato della Pila, le bove da prigioni, idest Compedes.* Le-Blanco tamen minime probatur ejusmodi opinio. Neque praetermittam, me occasione ista reperisse multos Turonenses adulterinos, sub nomine S. Ludovici cufos. Quod ab impostoribus factum, ut in suam rem converterent piam cupiditatem gentis, ejusmodi Nummos solite conquirentis. Ex hisce suppositis foetibus unum vidi, referentem, eſtypon nuper descriptum, sed cum Inscriptioe hac perperam exaratâ, & imposturam ipsam satis prodente, nimirum: BNDICTV SIT NVRE DNI PRI DEI IIX.

Septimum Nummum itidem exhibeo, quem spurium censeo. Quid discriminis sit inter Inscriptioem, quam in germani Nummi limbo nuper legebamus, & istam, Lector, vel me tacente, dignoscet. In postica

stica conspicitur effigies Salvatoris, cum instrumentis suae passionis, & cum circumpositis his verbis: POPVLE MEVS QVID FECI TIB? Forma etiam characterum nimium differt a sinceris Sancti Ludovici Nummis.

Octavum argenteum, Turonensem & ipsum majoris moduli, Mutinae possident praeclaudatus Marchio Bonifacius Rangonius, Comes Prosper Vigaranius, Franciscus Moranius, alique. In antica similis est Nummis Sancti Ludovici, nisi quod pro ejus nomine praefert: PHILIPPVS REX. Posticae eſtypon idem est. Le-Blancus hunc Nummum tribuit *Philippo Pulcro*, qui Anno Christi MCCLXXXV. regnare coepit. Mihi veri videtur similis,tribuendum esse *Philippo Audaci*, ejusdem Sancti Ludovici filio, qui Anno Christi MCLXX. in expeditione sacra & ipse existens, parenti defuncto successit. Hosce Nummos quoque suspensos ad collum puerorum non semel vidi, quod parem cum Nummis Sancti Ludovici typum gerant; vulgus autem unum ab altero ob characterum difficultatem distinguere nequeat.

Nonus argenteus, Mutinae penes Comitem Prosperum Vigarani, Aquilam alis expansis in area exhibet, cum Inscriptione MONETA NOVA. In averſa parte visitur Crux. Ex epigraphes literis attritis hae tantum supersunt: TVRONVS . . . . SIT NOM . . . . . Nullum huic similem apud Le-Blancum vidi. Celebres olim fuere Turonenses Nummi.

Decimus argenteus Nummus, Mutinae apud Nobilem virum Camillum Hieronymum Valentinium existens, in antica Crucem habet cum duobus Liliis in angulis, & epigrapha: PHILIPPVS. REX. FRAN-

A CORum, & *Benedictum sit nomen Domini nostri Jesu Christi*. In posticae area cernitur Corona, & subus FRANCO. PHI. & in interiori limbo: PARSIVS CIVIS. ARGENTI. Pertinet hic Nummus ad *Philippum Valesium*, qui Anno Christi MCCCXXVII. regnare coepit. Le-Blanco teste ejusmodi Solidi appellabantur *les Paris d' argent*.

B Undecimum Nummum aureum adſervat Mutinae Bartholomaeus Solianus Typographus. Ibi in antica visitur insigne Regum Francorum cum duobus herinaceis, seu histricibus hinc inde, & Epigraphe LVDOVICVS. DEI. GRACIA. REX. FRANCORVM. In postica Crux cum duobus L. ac duobus herinaceis in angulis, & Inscriptione XPVS. VIN-CIT. XPVS. REGNAT. XPVS. IMPERAT. Nummum hunc *Ludovico XII. Francorum Regi* Le-Blancus tribuit. Sed & *Ludovicus XI.* eadem epigrapha est usus.

H U N G A R I A .

D U Num tantummodo Nummum aureum vidi in Museo Bertacchino ad Hungariam spectantem. Inde verò mos processit appellandi apud nos Ducatos aureos *Hungaros*. Ibi conspicitur effigies Virginis cum Christo puero in ulnis, & Inscriptione MATHIAS D. G. R. idest *Dei gratia Rex VNGARIE*. Is est celeberrimus Hungariae Rex *Mathias Corvinus*, qui ab Anno Christi MCCCC-LIX. usque ad MCCCCXC. famam sui nominis, rebus gestis ac virtutibus late propagavit. In averſa parte imago Sancti viri, alabardam manu tenentis, cum circumpositis literis S. LADISLAVS REX.

RAGUSIUM.

Mutinae in Museo Bertacchinio, & apud nepotem meum Joannem Franciscum de Solis J. U. D. adservantur duo Nummi a Ragusina Republica in ora Dalmatiae percussi, parum absimiles. Ibi se offert effigies Episcopi Sancti cum epigraphe S. BLASIVS RAGVSII. In altera parte imago Salvatoris caput Episcopi in gremio tenentis cum literis Graecis IC. XC. hoc est, *Jesus Christus*.

SCLAVONIAE REGES.

Geminos argenteos Nummos infimae formae in eximio suo Museo adservat V. Clar. Apostolus Zenus, mihi saepius laudatus. Hos mihi legendos humanissime dedit. In primo visitur Canis venaticus, seu potius Vulpes; supra & infra duae Stellae: in limbo epigraphe: **MONETA REGIS † SCLAVONIE**.

In averfa parte Crux duplex; hinc Stella, inde Luna; subtus duo capita coronata: uni R. alteri L. superstat.

In altero Nummo antica idem egypton gerit cum Inscriptione REX SCLAVONIE. Idem quoque egypton in postica, sed nullis literis additis. Non ultra initium Saeculi a Christo nato Tertiidecimi, Sclavi suos Reges habuisse traduntur: cui opinioni non facile subscribam. Sed quum me haec Libri deficient, malorem intactam aliis dimittere, quam temere in historiam mihi ignotam ingredi. Itaque aliorum erit inquirere, quo tempore, & sub quibus Regibus argentei isti Nummi fuerint signati.

SERVIAE REGES.

Apod Comitem Joannem Baptistam Scalabrinum, patricium Mutinensem, & apud honestum Civem Joannem Carnevalium visitur Nummus argenteus ad formam Venetorum cusus. Ibi imago Sancti viri porrigentis vexillum Regi, cum Inscriptione VROSIVS REX. S. STEFAN. In postica Redemptoris nostri effigies, sedentis super Cathedra, cum literis Graecis IC. XC. nempe *Jesus Christus*. Duo autem Urosii Reges Serviae dominati sunt; uter ex his designetur, incertum est. Veri tamen similius est, Nummum referendum esse ad *Urosium* cognomento *Sanctum*, vulgo *Milutinum*, qui diem suum obiisse traditur Anno Christi MCCCXXI.

TIROLIS COMITES.

Sunt mihi duo Nummi argentei consimiles; pares etiam Mutinae possidentur ab amicis viris Jacobo Crespio Sacerdote, & Bartholomaeo Soliano; uti & Placentiae adservatur similis in Museo Chiappinio, & Venetiis in Museo Cl. V. Apostoli Zeni. Crux ibi aream occupat, & in limbo legitur MEINARDVS. In postica Aquila alis expansis, & epigraphe: COMES TIROLI. Floruit *Meinardus* iste, alterius Meinardi filius, Tirolis Comes, declinante Saeculo Christi Decimo tertio; cujus filia Elisabetha in uxorem ducta, Albertus Austriae Dux, postea Caesar, ad Tirolensis Comitatus dominationem aditum Saeculo subsequenti suis posteris aperuit.

Secundus argenteus deauratus, in Museo Bertacchinio adservatus, ad cum-

eumdem Meinardum omnino referendus videtur, quum idem sit in utraque facie eſtypon. COMES TIROLI ibi legitur. In averſa parte Inſcriptio manca has literas retinet: M..... DVX ..... ILLVSTRIS, quas ita ſupplendas opinor: *Meinardus Dux Carinthiae Illuſtris*. Idem quippe Meinardus Carinthiae Ducatu auctus fuit.

Tertius argenteus, Mutinae in eodem Muſeo exiſtens, & penes praeſlaudatum Comitem Scalabrinum, uti & apud Joſeph Mariam Cattaneum, Aquilam exhibet hiſce literis circumornatam: COMES TIROLI. Averſae faciei aream Crux implet cum epigraphe: DE MARANO, tunc Tirolenſis Comitatus Oppido, ubi Nummus percuffus.

Quartum argenteum, Placentiae poſſidet Reverendiſs. Chiappini. Crux ibi, ut in Nummiſ Meinardi, cum Inſcriptione SIGISMVNDVS. Et in averſa parte Aquila, & COMES TIROLI. Is eſt *Sigismundus Auſtriacus*, qui Anno Chriſti MCCCCLXXV. Tirolenſi Comitatu dominabatur.

Quintus denique argenteus, Mutinae in Muſeo Bertacchinio, literas attritas oſtendit, e quibus iſtae ſuperſunt: ARCHIDVX AVSTRIE. In poſtica Crux, & in angulis quatuor varia inſignia cum epigraphe GROSSVS COMITIS TIROLI.

TERGESTE.

CArnorum, nunc Hiſtriae Civitas, *Tergeſte*, Romanorum olim Colonia, Reipublicae & Monetae juriſus olim fruebatur. Nummos ad eam ſpectantes nonnullos proferam, quos jampridem ſummo ſtudio collegerat Veronenſis Urbis decus Franciſcus Blanchiniuſ. Ex hujus Schedis, in

Tom. V.

A ſuum Muſeum inlatis, peramicus Johannes Franciſcus Muſelliuſ, Cathedraliſ Veronenſiſ Archipreſbyter, hoſce mihi ſuppeditavit.

Primus Nummuſ faciem Urbis exhibet, cum literis in circuitu: CIVITAS TERGESTVM. In poſtica literae SANTVS. IVSTVS, Martyr videlicet, illiuſque Civitatis Patronuſ.

B Tergeſtini verò Episcopuſ diu quoque eidem Urbi ſunt dominati, ac Monetae privilegio uſi. Propterea occurrunt etiam Nummi ab iſiſ percuffi. Secunduſ ergo Nummuſ, in eodem Muſeo adſervatuſ, effigiem Episcopuſ praefert cum Epigraphe: CIVARDVS EPiscopuſ. In averſa facie Agnuſ cum duabuſ Crucibuſ & literiſ: CIVITAS TERGESTVM. Quo tempore floruerit hic Praefuſ, incompertuſ mihi eſt; iſque Ughellio Tom. V. Italiae Sacrae ignotuſ fuit.

Tertiuſ Nummuſ in eodem Muſelliano Muſeo hiſce literiſ ſignatuſ eſt: CONRADVS. EPiscopuſ, qui Anno Chriſti MGCXXIII. vixiſſe ab Ughellio tradituſ. In poſtica imago Sancti, ut puto, Juſti Martyriſ, & Inſcriptio: CIVITAS. TERGESTVM.

D Quartuſ tam in Muſeo Lazara Patavii, quàm in Muſelliano Veronae adſervatuſ, hanc epigraphen offert: VOLRICVS. EPiscopuſ. Hunc Ughelliuſ *Odolricuſ* appellat, ipſumque Eccleſiae Tergeſtinae praefuiſſe Anno Chriſti MCCLIII. auctoſ eſt. Addit etiam, ipſum Tergeſtiniſ vendidiſſe Caſtellum Paſtoriuſ, *sibi tantuſm pro cudendiſ Monetaſ jure reſervato*. In poſtica viſituſ proſpectuſ Urbis, cum Inſcriptione circumducta: CIVITAS TERGESTVM.

E Quintuſ Nummuſ in eodem Muſelliano Muſeo ſpectat ad eumdem *Volricuſ*. Praecedenti ſimiliſ eſt, niſi quod

Y y

quod in postica ostendit imaginem Sancti Justi Martyris.

Sextus in laudato Museo hanc epigraphen praefert: LEONARDVSEPIscopus. Hic ipse, ut arbitror, est, qui ab Ughellio *Leonidas* nuncupatur, & cujus aetatem neque is potuit, neque possum ego indicare Lectori. In postica effigies S. Justi cum literis CIVITAS TERGESum.

Nummi Septimus, Octavus, & Novus, ex eodem Museo deprompti, hisce literis consignati fuere: ARLONGVSEPIscopus. In aversis horum Nummorum faciebus symbola diversa cernuntur, nempe duo Sceptra Liliata; Luna & Stella: demum Aquila, cum epigraphe CIVITAS TERGESTVM. Arlongus (si bene calculos iniit Ughellius) fuit electus Anno Christi MCCLIV. & subsequenti ab Alexandro Papa dejectus. Verum Nummi isti inter se varii, diuturnioris regiminis justam suspicionem injiciunt.

TREVERI.

Adservatur Placentiae in Museo Chiappinio Nummus aureus, in cujus antica Lilium cum epigraphe CONO AREPS. T. idest *Cono* (idem est atque *Conradus*) *Archiepiscopus Treverensis*. In postica effigies Johannis Praeursoris, & Inscriptio S. IOHANNES *Baptista*. Is est *Cono* (eum *Cunonem* appellat Browerus Lib. 16. *Annalium Trevirensium*) qui Anno Christi MCCCLXII. Cathedram Treverensem implevit, vir multis tum bene, tum male rebus gestis celeberrimus. Animadvertendum autem est, Nummum hunc Florenum esse, ad Florentinorum imitationem. Tanto enim in honore & curia fuere Floreni aurei primam

A percussi a Republica Florentina Anno MCCLII. ut aemulatione, ac invidia permoti Principes non pauci, Florenos aureos & ipsi cadere non dubitarint. Qua de re vide, quae supra innui, dum de Nummis Florentinis egi; uti & quae in subsequenti Dissertatione adferam. Parum autem nonnullis fuit olim ejusdem ponderis Nummos fabricare, quibus *Floreni* nomen imponere: quod a Gallis factum. Non defuere, qui ecypon ipsum Floreni Florentini suis indidere Nummis, hoc est Lilium, & effigiem Johannis Baptistae, mutato tantum nomine Principis, aut loci. Joannes Villanius Lib. 9. *Histor. Cap. 169.* queritur de Joanne XXII. Romano Pontifice, quod ejusmodi Florenos cuderit Anno Christi MCCCXXII. Quum verò idem facere aggressi fuissent Marchiones Montisferrati, Spinulae Genuenses, aliique Italiae Principes, idem Pontifex proposita anathematis poena eosdem ab incepto deterruit Anno MCCCXXIV. Quod haec ignorarit, ut supra monui, Samuel Guichenonius in *Historia Genealogica Regiae Sabaudiensis Familiae*, proferens Florenum aureum a me antea productum, scilicet ab Amedeo V. Comite Sabaudiae paucos ante annos percussum cum typo Floreni Florentini, & epigraphe AM. COMES SABAVDIE, haec perperam subdidit: *La premiere sorte de Monnoye de ce Prince d'or, du poids de la Pistole d'Italie, ou la Fleur de Lys de Florence, fait croire qu'elle ayt este frappée en memoire de quelque Confederation avec la Republique de Florence.* Itaque patere jam potest, cur & Cono, sive Conradus Treverensis Archiepiscopus circiter Annum Christi MCCCLXVI. similem Florenum aureum in sua ditione procuderit.

Alterum Florenum, sive Ducatum aureum adtexo, Mutinae adser-vatum in Museo Bertacchino. Ad quemnam is spectet, nondum de-prehendi. Ibi effigies Praecursoris cum literis S. IOHANNES B. In averfa parte Liliū visitur cum li-teris R. DI. G. P. AVRA. Sed quis hic Princeps? Ignotum mihi. Suspi-cior tamen, pertinere posse ad aliquem ex Principibus *Araustionensibus*. Nam *Araustio* Seculis barbaricis appellata fuit Civitas *Aurastica*, nunc indigenis *Aurange*, & Gallis *Oranges*. Duo *Raimundi* Principes ibi olim do-minati.

MAGNI MAGISTRI EQUITUM RHODIORUM.

A Multis Seculis jure Monetae fruitur nobilissimus Ordo Equi-tum Rhodiorum, nunc in Insula Me-litenfi dominantium. Unus tamen eorum Nummus mihi haecenus oc-currit existens Bononiae apud am-plissimum virum Joannem Paulum Marchionem de Pepulis. Ibi visun-tur Insignia religiosi illius, ac for-tissimi Ordinis cum literis in cir-cuitu F. FABRICII DE CARRET-TO M. MGR. R. idest *Fratri Fabricii de Carretto Magni Magistri Rhodiorum*. In postica effigies, ut puto, Sancti Joannis Baptistae, Patroni videlicet Ordinis ejusdem, cum cir-cumposita hac Inscriptione: ECCE AGNVS. DEI. QVI. TOLLIS. Pec-cata. Mundi.

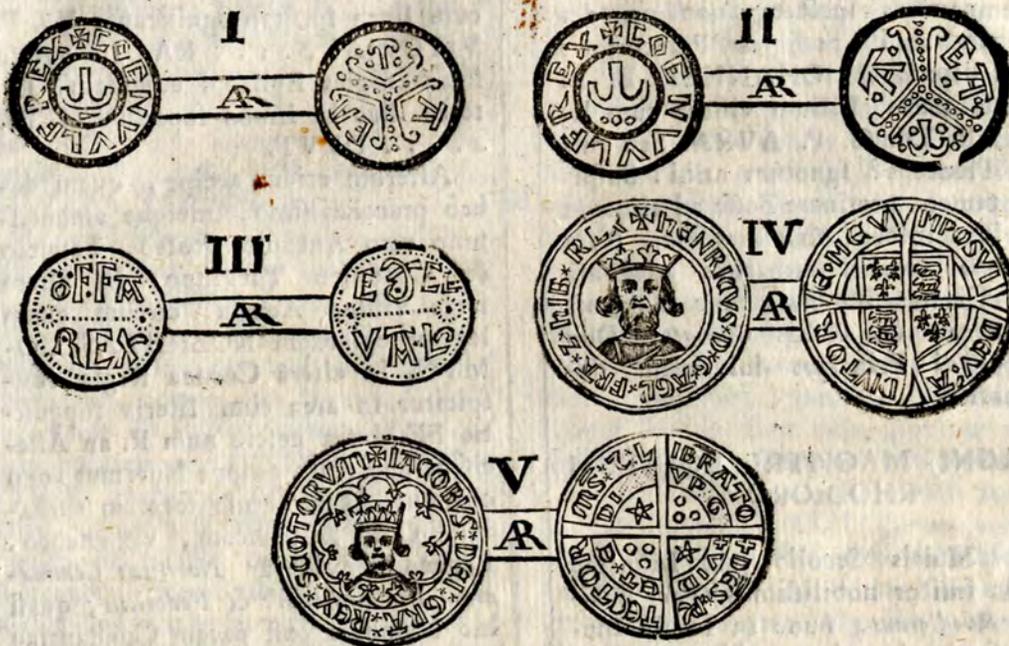
INCERTI NUMMI.

Denique subjiciam, & eruditis divinatoribus explicandum re-linquam argenteum Nummum, Mu-tinae a me visum penes Comitē Tiberium Riccium Patricium Muti-

A nensem. Ibi Crux cum stella in an-gulo, & epigraphe aliquantulum man-ca, ubi legisse mihi visus sum G. cum linea forsitan significante VS. E. VITORIAI . . . . RA. In averfa facie effigies Episcopi cujusdam. Li-terae istae in limbo supersunt IEPS. . . . . DVVT.

B Alterum etiam accipe, quem de-beo praeclarissimo, meique amantif-simo viro Antonio Scotto, Patricio & Canonico Tarvisino. In altera facie visitur Aquila, circum quam legitur epigraphe NOBILITAS. CO-MVN. In alterâ Corona Regia con-spicitur in area cum literis suppositis FE. Infra nescio num R. an Aste-riscus appareat: quippe Nummus aevo obtritus, characterum formam turba-vit. Quid heic dicam, vix habeo. Legendum videtur *Nobilitas Commu-nium Lombardorum: & Federicus*; quasi hic Nummus post pacem Constantiae percussus spectaret ad Civitates Lan-gobardiae, quibus Fridericus I. Im-perator Libertatem & Regalia con-cesserat. Verum ubi hoc statuas, & **C** R. ibi revera legatur, *Regem* signi-ficans: Fridericum I. excogitare ne-queo; is enim *Imperator* fuerat ap-pellandus. Quod si R. minime ibi locum habere putes, unicum Fride-rici nomen sine titulo, ab ejus di-gnitate abhorret. Ad Fridericum II. cui pleraque Communia Lombardo-rum adversata fuere, vix haec refe-renda censeo. Num ergo percussus Nummus priusquam Fridericus I. Co-roram, & nomen Augustale acceperit? Verum eo tempore nondum nata erat *Societas Lombardorum*. Rursus le-gendum-ne *Rex Lombardorum*? Sed quid tunc significabit *Nobilitas Com-mun*? Ii, quibus melior est ingenii, aut oculorum acies in legendâ epigra-
D phe illâ, feliciter haec interpretentur.

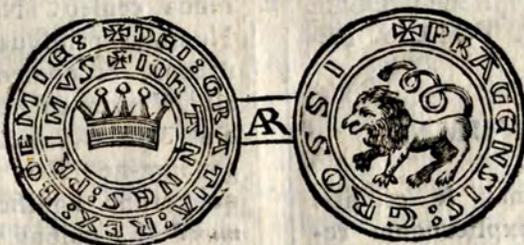
REGUM ANGLIAE, ET SCOTIAE.

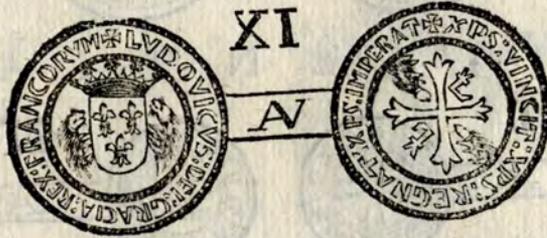
ARAGONIAE, ET NAVARRAE.

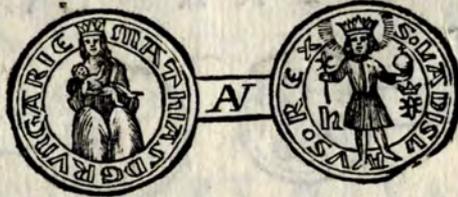
B O E M I A E.

H U N G A R I A E.

R A G U S I I.

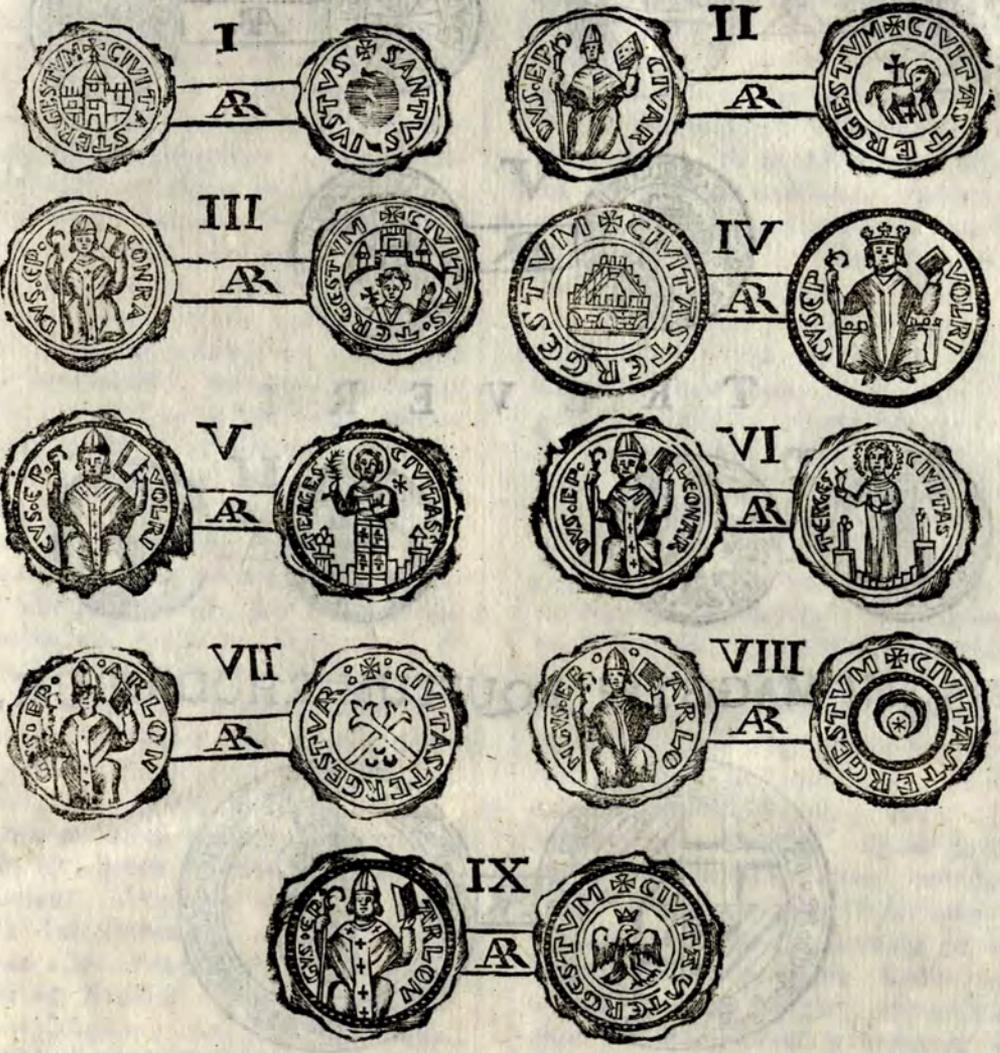
R E G U M S C L A V O N I A E.

R E G U M S E R V I A E.

TERGESTIS, ET EPISCOPORUM TERGESTINORUM.

COMITUM TIROLIS.

EN ergo Principes & Urbes Italiae, aut exteri etiam Principes, quorum Nummi haecenus se se mihi obtulerunt. Profectò fuerunt & aliae Civitates liberae, alique Principes, immo Toparchae minorum locorum, quibus licuit suo nomine signare pecuniam, quum facillime olim privilegia ab Augustis profunderentur, atque à Proceribus Vassallis emerentur. Sed quos ego Nummos non protuli, aliorum diligentia felicior aliquando in lucem advocabit. Ceterum nescio, an sint, qui sibi persuadeant, vetustis, ac barbaricis temporibus in usu fuisse *aurream* tantummodo & *argenteam* pecuniam. Certe perspicuum est, desideratum nunquam fuisse triplex pecuniae genus. *aurream* nempe, *argenteam*, ac *aeream*. Nam si postrema haec minime usurpata fuisset, grave nimis incommodum publico commercio, & necessitati Populorum inlatum fuisset. Qui enim in comparandis Cibis, innumerisque levis pretii rebus, se gessisset Populus, si aerei Nummi neutiquam in usu existissent? Romanorum aerea pecunia vel rusticis nota est, quum subinde in agris eam effodiant. Propterea saepe in antiquis Inscriptionibus occurrunt vulgatae istae literae A. A. A. F. F. idest ut Eruditi recte interpretantur *Auro*, *Argento*, *Aere flando*, *feriundo*. Quem morem Gothi quoque Reges in Italia retinuerunt. Cassiodorium consule Lib. 7. Variar. num. 32., ubi sub nomine Theoderici Regis Formulam, qua Moneta (idest Italice *la Zecca*) committitur, nobis hisce verbis exhibet: *Auri flamma nullà injurià permixtionis albescat. Argenti color gratià candoris arvideat. Aeris rubor in nativa qualitate permaneat &c. Ponderis quin etiam constitutum Denariis praecipimus debere servari.* Illud qui-

A dem difficile statuas, quo tempore invecata fuerit pecunia ex aere & argento commixto conflata, quam Galli *Billon* appellant. Certe per Secula multa aurum *obryzum*, *obryzatum*, *optimum*, *purum*, *probatum*, *coctum* &c. uti in contractuum Chartis, ac Diplomatum, ita in Monetaria officina memoratum audimus. Argentum verò purum atque optimum eadem Principum curà in Denariis cuedendis adhibitum videtur. Attamen, an aurum duntaxat, argentumque purum atque probatum in usu fuerit Langobardis Regibus, & Francis Augustis, primisque Germanis in Italia imperantibus, discernere ego non ausim. Pecuniam quippe ex argento & aere conflata sub Constantio Imperatore Anno Christi CCCXLIX. reperio in Lege VI. Lib. 9. Titul. 21. Codicis Theodosiani, ubi damnantur *Flaturarii*, qui *Majorinam pecuniam, separato argento ab aere, purgabant*. Vide in eam Legem Gothofredi Notas. An religiosiores hac in re fuerint Reges & Imperatores, ad nos e Septemtrione devecti, malo aliis judicandum relinquere. Quod solum animadvertisse mihi videor, post Saeculum Decimum aut Undecimum a Christo nato, Italica pecunia ab antiqua puritate declinare sensim coepit, ad enormem postea perturbationem prolapsa, quam & tempora nostra conspiciunt & dolent. Porro illud certissimum, nullam, ut ita dicam, tempus fuisse, quo impostoribus atque insidiatoribus res Nummaria caruerit. Fere semper, inquam, numerati sunt, qui aurum argentumve extra publicam Monetam sine Principis venia signare non sunt veriti, uti & qui pecuniam immixto vilioris pretii metallo adulterare, aut germanam detondere atque arrodere sunt

sunt auli. Hae de re in subsequenti Dissertatione sermo recurret. Propterea ad dignoscendam falsam, aut minus pensantem pecuniam constituti olim quoque fuere periti homines, qui Nummismata ad examen revocabant. Nos appellamus *Saggiatori*; ipsum verò examen *Saggio*. Cujus vocis originem, liceat mihi dicere, minime assequutus est Aegidius Menagius, vir alioquin eruditissimus inter Gallicos Scriptores, cui debemus Italicae Linguae Origines, & Italico quidem sermone conscriptas. *Assaggiare*, inquit, ille, viene dalla particella *Ad*, e dal nome *Sapor*. *Sapor*, *Sapos*, *Sapus*, *Sapa*. *Sapa*, *Sapagium*, *Sapagiare*, *Saggiare*, *Sagiare*, *Assaggiare*. Hinc autem ortum ait *Saggiare*, *Saggiatore*, &c. Nihil magis a veritate alienum. Nos habemus *Assaporare* compositum a *Sapor*, praepositum *Ad*, vel *Ab*. Diversa omnino est alterius vocis origo. Itaque nostrum *Saggio* pro *examen*, sive *experimentum*, non aliunde profectum, nisi ab *Exagium* perantiquâ voce Latinâ. Eâdem ratione *Examen*, de apibus, aliisque insectis, convertimus in *Sciame*. In Nummo Honorii Augusti apud Du-Cangium legitur EXAGIVM SOLIDI. cum Dea Moneta ac bilance: quod Italice redderes *Saggio del Soldo*. Theodosius autem Junior in Novella de Pretio Solidi haec habet: *De ponderibus quoque, ut fraus penitus amputetur, a nobis aguntur EXAGIA, quae sine fraude debeant custodiri*. Nos dicimus *fave il Saggio di qualche Moneta*. Immo & ad alias res transfulimus, uti *fave il Saggio del Vino*, aut aliorum liquorum, quum nempe in examen adducitur eorum vis, sapor, puritas, &c. Usi autem sunt *Exagii* vocabulo Sanctus Zeno Sermone 6, ad Neophytes, Cassianus Collatione primâ Cap.

A 22. Edictum Aproniani Praefecti Urbis apud Gruterum, pag. 647. num. 6. ut alios omittam. Et quidem derivatum est *Exagium* ab *Ex* & *Agô*, unde etiam *Exactor*, *Exactio*, *Exactus*, & *Exigo*. Latini quippe dixerunt *Exigere ad normam*, *Exigere ad veritatem*, hoc est, pensare, explorare, examinare, an aliquid verum sit, an aliquid ad rectam normam sit compositum.

B Atque haec de Saeculorum barbaricorum Moneta dixisse juvat. Unum duntaxat addam, Donizonem videlicet Lib. I. Cap. 2. Vitae Mathildis Comitissae, dum de Athone ejus proavo loquitur, ac de Reliquiis ab eo Canossinum Monasterium delatis, haec scribere:

C „ *Reliquias alias dedit illi Brixia*
 „ *magna;*
 „ *Nam caput ac humerum dextrum,*
 „ *pariterque lacertum*
 „ *Hujus Apolloni vehementer bono-*
 „ *rifi andi*
 „ *Offert gratis ei. Gotbolfredus Epi-*
 „ *scopus egit*
 D „ *Hoc, quia de lumbis erat horticæ*
 „ *Principis hujus.*
 „ *Hic Praesul sacram referavit cer-*
 „ *poris arcam,*
 „ *Ac secuit membra, cruor & mox*
 „ *prodiit extra.*
 „ *Unde bonus Princeps valde mira-*
 „ *tus, eidem*
 „ *Continuò terrae propriae, decimavit*
 „ *que Monetae.*
 E „ *Vovit &c.*

Quid significare velit Donizo, discernere non ausim. Quippe jus Monetae Athoni Comiti temporibus iis, hoc est Saeculo Christi Decimo, fuisse concessum ab Ottonibus Augustis, difficile ad credendum inducar, nisi exempla parisi facultatis apud Italos exarentur. *Moneta* haec pro *Pecunia* usurpata videtur.

E L E N C H U S
T O M I Q U I N C T I .

DISSERTATIO VIGESIMAQUINGTA.

DE *Texturis & Vestibus Saeculorum rudium.*

Pag. 1.

DISSERTATIO VIGESIMASEXTA.

De Militia Saeculorum rudium in Italia.

Pag. 89.

DISSERTATIO VIGESIMASEPTIMA.

De Moneta, sive Jure condendi Nummos.

Pag. 313.

E L E N C H U S
T O M I Q U I N T I .

DISSERTATIO VIGESIMAQUINTA

P. 87

De Terminis & Nominibus Speculorum

DISSERTATIO VIGESIMASEXTA

P. 88

De Nominibus Speculorum in Italia

DISSERTATIO VIGESIMASEPTIMA

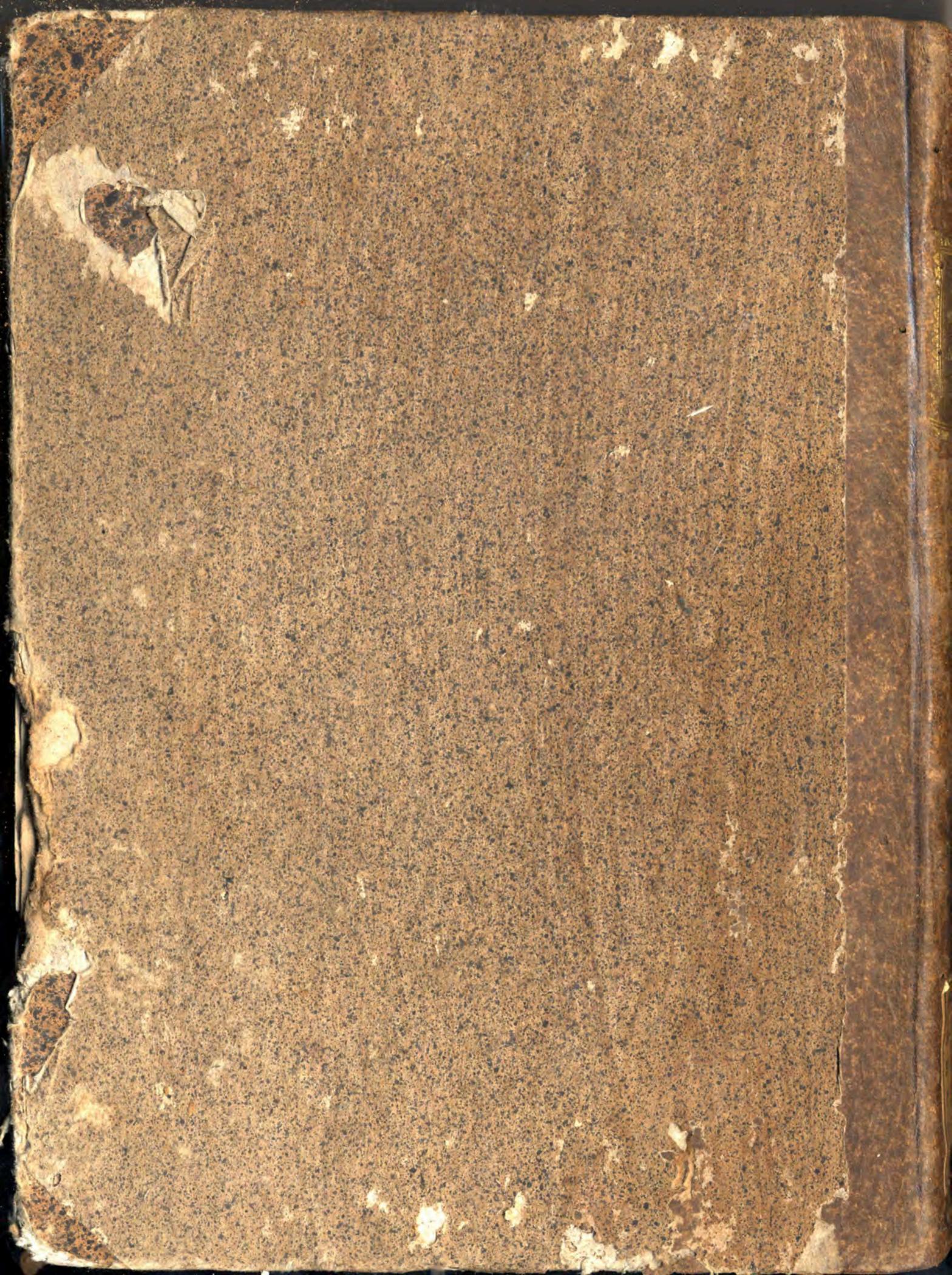
P. 89

De Nominibus Speculorum in Italia

the 1990s, the number of people in the UK who are aged 65 and over has increased from 10.5 million to 13.5 million (19.5% of the population).

There are a number of reasons why the number of people aged 65 and over has increased. One of the main reasons is that people are living longer. The life expectancy at birth in the UK has increased from 74 years in 1950 to 78 years in 2000. This is due to a number of factors, including improvements in medical care, better nutrition, and a healthier lifestyle.

Another reason why the number of people aged 65 and over has increased is that people are having children later in life. This is due to a number of factors, including the fact that women are having children later in life, and the fact that men are having children later in life. This is due to a number of factors, including the fact that women are having children later in life, and the fact that men are having children later in life.

There are a number of challenges that the UK faces as a result of the increasing number of people aged 65 and over. One of the main challenges is that the number of people aged 65 and over is increasing faster than the number of people aged 15 and under. This is due to a number of factors, including the fact that people are living longer, and the fact that people are having children later in life.

Another challenge is that the number of people aged 65 and over is increasing faster than the number of people aged 15 and under. This is due to a number of factors, including the fact that people are living longer, and the fact that people are having children later in life. This is due to a number of factors, including the fact that people are living longer, and the fact that people are having children later in life.

There are a number of ways in which the UK can address these challenges. One of the main ways is to improve the quality of life for people aged 65 and over. This can be done by providing better medical care, better housing, and better social services. This can be done by providing better medical care, better housing, and better social services.

Another way is to encourage people to work longer. This can be done by providing better training and education for people aged 65 and over. This can be done by providing better training and education for people aged 65 and over. This can be done by providing better training and education for people aged 65 and over.

There are a number of other ways in which the UK can address these challenges. One of the main ways is to improve the quality of life for people aged 65 and over. This can be done by providing better medical care, better housing, and better social services. This can be done by providing better medical care, better housing, and better social services.

Another way is to encourage people to work longer. This can be done by providing better training and education for people aged 65 and over. This can be done by providing better training and education for people aged 65 and over. This can be done by providing better training and education for people aged 65 and over.

There are a number of other ways in which the UK can address these challenges. One of the main ways is to improve the quality of life for people aged 65 and over. This can be done by providing better medical care, better housing, and better social services. This can be done by providing better medical care, better housing, and better social services.

Another way is to encourage people to work longer. This can be done by providing better training and education for people aged 65 and over. This can be done by providing better training and education for people aged 65 and over. This can be done by providing better training and education for people aged 65 and over.

There are a number of other ways in which the UK can address these challenges. One of the main ways is to improve the quality of life for people aged 65 and over. This can be done by providing better medical care, better housing, and better social services. This can be done by providing better medical care, better housing, and better social services.

Another way is to encourage people to work longer. This can be done by providing better training and education for people aged 65 and over. This can be done by providing better training and education for people aged 65 and over. This can be done by providing better training and education for people aged 65 and over.